מחשבת ישראל · ראשונים

# מנחת קנאות

רבי אבא מארי מלוניל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

# מנחת קנאות

רבי אבא מארי מלוניל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מנחת-קנאות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**שער** ..... 5
**מכתב מליצה** ..... 5
**הקדמה** ..... 6
**הצעה** ..... 7
פרק א ..... 7
פרק ב ..... 8
פרק ג ..... 9
פרק ד ..... 10
פרק ה ..... 10
פרק ו ..... 11
פרק ז ..... 11
פרק ח ..... 12
פרק ט ..... 13
פרק י ..... 15
פרק יא ..... 16
פרק יב ..... 17
פרק יג ..... 18
פרק יד ..... 19
פרק טו ..... 20
פרק טז ..... 22
פרק יז ..... 22
פרק יח ..... 24
**מכתבים** ..... 24
אות א ..... 24
אות ב ..... 26
אות ג ..... 28
אות ד ..... 37
אות ה ..... 37
אות ו ..... 46
אות ז ..... 49
אות ח ..... 52
אות ט ..... 55
אות י ..... 55
אות יא ..... 56
אות יב ..... 57
אות יג ..... 60
אות יד ..... 61
אות טו ..... 65
אות טז ..... 67
אות יז ..... 69
אות יח ..... 70
אות יט ..... 72
אות כ ..... 74
אות כא ..... 76
אות כב ..... 78
אות כג ..... 80
אות כד ..... 83
אות כה ..... 86
אות כו ..... 87
אות כז ..... 89
אות כח ..... 91
אות כט ..... 92
אות ל ..... 94
אות לא ..... 96
אות לב ..... 96
אות לג ..... 97
אות לד ..... 98
אות לה ..... 99
אות לו ..... 100
אות לז ..... 101
אות לח ..... 103
אות לט ..... 105

אות מ ..... 108
אות מא ..... 111
אות מב ..... 116
אות מג ..... 120
אות מד ..... 121
אות מה ..... 123
אות מו ..... 124
אות מז ..... 125
אות מח ..... 128
אות מט ..... 130
אות נ ..... 131
אות נא ..... 134
אות נב ..... 137
אות נג ..... 139
אות נד ..... 144
אות נה ..... 146
אות נו ..... 149
אות נז ..... 150
אות נח ..... 151
אות נט ..... 162
אות ס ..... 163
אות סא ..... 163
אות סב ..... 166
אות סג ..... 167
אות סד ..... 168
אות סה ..... 169
אות סו ..... 170
אות סז ..... 171
אות סח ..... 172
אות סט ..... 173
אות ע ..... 174
אות עא ..... 175
אות עב ..... 176
אות עג ..... 176
אות עד ..... 177
אות עה ..... 177
אות עו ..... 178
אות עז ..... 178
אות עח ..... 178
אות עט ..... 182
אות פ ..... 183
אות פא ..... 184
אות פב ..... 187
אות פג ..... 188
אות פד ..... 191
אות פה ..... 194
אות פו ..... 195
אות פז ..... 197
אות פח ..... 199
אות פט ..... 200
אות צ ..... 202
אות צא ..... 203
אות צב ..... 207
אות צג ..... 209
אות צד ..... 211
אות צה ..... 213
אות צו ..... 215
אות צז ..... 216
אות צח ..... 218
אות צט ..... 219
אות ק ..... 220
אות קא ..... 220
**מכתב על דבר המורה** ..... 222

# שער

## ספר מנחת קנאות

מהרב הגדול **אבא מרי משה ב"ר יוסף הירחי דון אסתרוק** מחכמי לוניל, אשר ישב במונפיליע

הרבה מכתבים נפלאים מאוד מהחכם הנ"ל ומכל חכמי צרפת וספרד שכתבו אל **הרשב"א** ז"ל, ומה שהשיב להם, במליצה נשגבה ועמוקה.

וכמה שו"ת לענין דינא ובו נכלל ספר **הירח** מהרב הגדול הנ"ל. קבץ אותם וחיברם יחד הרב דון אסתרוק הנ"ל ושלחם אל הרב הגדול **הרשב"א** זצ"ל לברצלוני להיות למשמרת לדורות הבאים אחריהם.

ובסוף הספר מכתב נפלא על **המורה**, אשר קמו שנית מקצת מחכמי צרפת לעורר ריב על המורה נבוכים, וקם הנשיא וראש גולה בדמשק עם בית דינו וכל רבני עכו וארץ הצבי וגזרו בקנס עצום על כל מי שידבר תועה על **הרמב"ם** ז"ל וספרו מורה נבוכים.

נעתק מכתב ישן נושן אשר מצאתי בעיר פלורענץ באוצר הספרים לבית פיזורו אחזתי והביאותיו לארץ מולדתי להוציאו לאור אני הצעיר מרדכי ליב מתושבי ק"ק בראד, בהמנוח היקר ר' משה ביסליכיס ואמי חוה זכרונם לברכה.

פרעסבורג

דרוק אונד פֿערלאג פֿאָן אַנטאָן עדלען פֿאָן שמיד, קאָניגל' פריוויל' בוכדרוקער

# מכתב מליצה

מהרב הגאון אמיתי רשכב"ה מופת הדור נזר ישראל והדרו כ"ש מו"ה **משה סופר** נ"י אב"ד דק"ק פ"ב

בעזה"י

קנא קנאתי לה' בראותי ס' **מנחת קנאות** הלז כ"י ביד ה"ה הרבני המופלג מו"ה **מרדכי ליב** נ"י מבראד, אשר קנא לה' ה"ה רבן של ישראל **הרשב"א** ז"ל דבריו דברי אלהים חיים מלהבים כלהבת בוערת ביראת ה' ותורתו להקיד דברי התורה הזאת בידי המתרפים ולאמץ ידים רפות ולחזק ברכים כושלות ולשונו לשון זהב מה מתוק מדבש אמרי נועם, ע"כ אשרינו שזכינו לשיחתו ולאורו, יהי ה' עמו להוציאו לאור חדש בדפוס ההוקם פק"ק ולכשיגמור אי"ה אקח א' במחיר בל"נ אי"ה והריני חותם לכבוד התורה פק"ק פ"ב יום א' יו"ד למב"י **תקצ"ז** לפ"ק

**משה הק' סופר מפפ"דמ.**

## הקדמה

קנא קנאתי לה' אלהי ישראל, בראותי איש מזרע קדש בפת בג העמים מתגאל, הורס בסיפורי התורה ואין לה דורש וגואל, וגדולי הדור ישתוקו ואין מוכיח לאנשים האל; אומרים: הנח להם, עד יבוא אליהו או יעמוד מיכאל. ע"ז קראתי בצנעה וצעקתי לאחד מהמיוחדים בדורו כהלל ושמאי, אמרתי: "הבה עצה ודבר להוכיח ציד הרמאי". וענה אלי: אל תשימני מן החשודים על הדמאי, אך שלום יהי בימי. וכן היו דברי עם קצת גדולים, בידם המטה והפתילים, ליסד כל פורץ ומרבה מכשולים, לקפח את שוקיו לשבור רגל ולשבר את הכלים, להשנות הדברים פעם ושתים. ראיתי קבלו הדברים בעצלתים, ושמעתי חבוב הדרשות הקשות בימים שבינתים, עד שהגיע בהם הסכלות — והכפירה, שעשו מאברהם ושרה חומר וצורה: ע"כ לבי חרב המליצה ינופף, בשש כנפים יעופף, בחרתי בבית הרב להסתופף. ה"ה הרב הישיש הגדול בחכמה, **רבינו שלמה ב"ר אברהם ן' אדרת**, העומד לשם ולתפארת. והיה שכלי עם לבבי נדון, לחלות פני האדון, לעורר לב חכמי הארץ ליסר כל מדבר בזדון, ולבנות גדר כללי בו ישיגנו חנית וכידון. אמרתי בהיות יחד יד החכמים עם השר הגדול המיוחד, ושמעו כל הקהל כאחד. ואם קטן אני בעיני, ויש גדולים אשר קטנם עבה ממתני, אמרתי עת לעשות לה', והתחלתי במלאכה ובקשתי פני הרב לעשות אתנו ברכה, בעזרת הצור אשר לו יאתה המלוכה, לו לבד תאות ההודאה והשבח, והוא יברך את הזבח, וקצת מן היהידים התחילו לבקש תנואה, ומהם אשר לבשו קנאה. ואני הצעיר בבית אבי — המעורר והמקנא, בראותי בבית אלהים סֶמֶל הקנאה המקנה, לא חשבתי לדברי עד ושונא, בחרתו השתיקה והאלהים יענה. אנכי עמדתי על משמרתי, כי רבים ונכבדים הם אשר אתי, אשר קנאו קנאה גדולה, בשמעם קול המולה, מפי הדרשנים, המחזיקים בספרי העכו"ם, שמו אותותם אותות, להכחיש המופתים והדתות, בראותם כי היתה הָרְוָחָה, ואין בדור מוכיח ומקבל תוכחה, ע"כ נשמע קול הצוחה, לכזב החדוש ולכפור בהשגחה, על זה ידוו כל הדווים ותרבה אנחה, כ"ש בבוא הזיפים, המהגים והמצפצפים, חכמים בעיניהם ומתפלספים, לקחו בידם הפצירה פים, לעקור השרש עם הנופים, חברו חבורים למשוך את הלבבות במאמרים יפים, ואחריתם לכלות הנפש עם הגופים. מגישים האפוד ושואלים בתרפים, והפתי הנפתה אשר מדרך הטוב לבבו יסור, לא ירגיש כי מות בסיר. על זה היתה יד הרב עם רבים מחכמי הארץ נטויה, לעשות סייג לתורה ולבנות גדר הדחויה, ולהוציא לפועל מחשבתו הרצויה, לקלל ולהחרים, כל איש אשר ידו ירים, והורס בספורים, ובמופתי התורה שָׁם שַׁמות, ומתפאר בספרי העכו"ם, הן הם ספרי

עכו"ם רק יקבעם בלבו כֵּיוָן (נ"א: יטבעם בלבו כְּיָוָן), עד אשר בגבולות האמונה ימלל, וביראת ה' יתהלל, ולקבוע זמן עד הגיע לבן שלשים, לבשל מיין הענושים, ולהיות מכת הפרושים, ועקר הגדר והיסוד על חכמת הטבע והאלהית, אשר היא היסוד, אשר איננו ראוי להיות נמסר, ובטן הנערים מלמוד תחסר, רק לאביר הרועים לפני ה' נעצר, אשר מלא כריסו מלחם ובשר, כאשר למדנו מרב מורה צדק אשר מפיו אנו חיים במאמרים האמתיים ובספורים גלויים, על יסוד התורה בנויים, בספר **המדע ומורה הנבוכים**, אשר לאורם ילכו חשכים, ולא יערכם הגדול שבערכים, ומפני שראיתי קול הגערה והנזיפה מפי קדושי עליונים, על המתעסק באלו החכמות בספרי העכו"ם, והוא ערום מידיעת התורה, ועדיין לא הגיע לכלל שנים, חברתי אני **אבא מרי ב"ר משה ב"ר יוסף הירחי** אלו האגרות, ולפני התלמידים הבאתי אותם בְּשׁוּרוֹת, שיעשו פירות ופירי פירות, והירא את דבר ה' ואת מחנהו, יָנִיס את עבדיו ואת מקנהו, מקללת החכמים, אשר המה מצודים וחרמים, ומאן דלא חש לקמחי' ועביד טצדקי, למתלי נפשיה בבוקי סריקי, כמה רב גובריה ואזיל ומוקי במוקי, ולא ציית דינא למשלח פזמקי, ולמילף פולחן מבחירי צדיקי, ולא דחיל קללה דשמע מפרקי דבי דינא רבא, ומפומיה חיי ואף משר חקיה, ומקלל בגזרת דחתים בגושפנקיה, יהא רעווא מן קדם מרא עלמא דעביד שמיא וארקא, דליתפרע מיניה וליזיל בתר שבקיה, ולעקוציה עקרבא וליפול מאיגרא רמא לבירא עמקא, ולשור עיניה באודיי דזיקא, ולוותרון מעוהי ולקפוח שוקיה, ולא לשכח סמא אסיא דאומנא לא הוא ולא טרדקיה, עד ידעון עלמא וליתין לאחזיקי, בני עולמי סבי ודרדקי, ולפרסם חטאיה במילי עורקי, ולבדחן עליה בברא ושוקא, דחוויא דרבנן טרקיה; וקראתי שם החבור הזה **מנחת קנאות**, למען יהיה לשמירה ולאות, וחליתי פני השרידים להיות כפיהם נשואות, כדי שיראו בתורת ה' צבאות. וחִלקתי אותו כמנין הכתבים, ואגרות ההלכה, ואגרות התשובה ואגרות קצת נכבדי ארץ, המחזיקים בתורת ה'.

**המחבר והמקבץ**

## הצעה

### פרק א

טרם אתחיל בהעתק הכתבים, אקדים הצעה ואומר: מה שהאריכה התורה בספורים, הן אמת בלי ספק כי לא לחנם הוא, רק ללמד בהם כמה עקרים שהם שרשי התורה ויסודי האמונה, ולא נמצא דבר בטל נכתב ללא צורך, כמ"ש הכתוב: כי לא דבר ריק הוא

מכם (דברים לב, מז) ואם יש ספור נעלם ממנו אשר לא נודע טעמו, אם יתנו החכמים לב עליו ימצאוהו, ויוציאו פנינים מקרקע הים, כמו שאמר בירושלמי דפיאה פ"א כי ה' יהיה בכסלך דברים שאתה כסיל בהם, ואמרו עוד, כל דבר שב"ד נותנים נפשם עליו סוף הוא עולה בידם, כמו שנאמר למשה בסיני, כי לא דבר רק הוא מכם, ואם הוא רק, מכם הוא רק, והסבה להיות טעם קצת מצות וקצת ספורים נעלמים מאתנו הוא משום דיתבינן בארעא דחשוכא, ומפני עוצם הגלות ולא מצאנו ידינו ורגלינו לעלות לבית המדרש, ובטלו האשכולות אשר מימיהם אנו שותים כחמרא חייא אפומיהון דרבנן; סוף דבר נשתכחו התורה לולי היעוד הטוב אשר הבטיחנו ה' יתברך, באמרו: כי לא תשכח מפי זרעו.

## פרק ב

מ"ש באגדה: הקב"ה מגלה להם טעמי תורה לישראל (פסחים קיח), הכוונה: כי בהיות ישראל שרויים על אדמתם, והיא ארץ טהורה דבסים אוירא, ובהיות מלך המשיח מלך צדק, אשר העיד עליו הנביא רוח דעת ויראת ה', ושפט בצדק דלים, ולא יהיה עלינו טרדות כמ"ש: והכה ארץ בשבט פיו, ואמר והיתה מנוחתו כבוד, אז נהיה פנויים לעבודת ה', ותמלא הארץ דעה, ויתגלו לנו טעמי תורה סתריה ומצפוניה, ונדרוש אותה בכל דקדוקיה, כמ"ש במנחות (כט, ב) על ר' עקיבא, שהיה יושב ודורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, ואין לתמוה אם יהיה זה בימי המלך המשיח, אשר כל הנביאים התנבאו עליו, גם הרי בימי חזקיה אמרו ז"ל, שבקשו מדן ועד באר שבע ולא מצאו ע"ה, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינקת שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה (סנהדרין צד, ב), זה הוא היעוד הטוב, שאמרו באגדה שעתיד הקב"ה לגלות טעמי תורה, וזה הוא ג"כ החדוש שאמרו עוד: עתידה תורה להתחדש, כי בהקבץ חבור חכמים אשר לא יפרד לנצח יעמיקו בחכמת התורה ויוסיפו טעמים, ויחדשו ראיות במה שצריך ראיה, ולא ישאר ספק שלא יתבאר בטענות ברורות כשמש, ואז תהיה התורה כאלו נתחדשה וזה הוא חדושה הרמוז במדרש, ועל שם חדוש הדברים והטעמים תקרא חדשה, ועל זה אמרו ז"ל (פסחים צב, א) על ויעמוד יהושפט כו' לפני החצר החדשה, מאי חדשה, שחדשו בה דברים, ואמרו, טבול יום אל יכנוס במחנה לויה, ודרשו על: והוא מתכסה בשמלה חדשה, שחדשו דברים שלא שמעתן אוזן אדם מעולם (סנהדרין קב, א), וזה שאמר במדרש: למה נקרא שמו חזיר, מפני שעתיד הקב"ה להחזירה לנו, ר"ל מפני שאיסור אכילת חזיר נמנה עם דברים שלא נודע טעמו כמ"ש ז"ל (יומא נז, ב) חוקים, דברים שהשטן מקטרג בהם ואו"הע משיבין עליהם, כמו לבישת שעטנז ואכילת

חזיר וכו', ואמרו: כי לעתיד לבא הקב"ה מגלה להם טעם איסורן עם שאר טעמי התורה, וזאת היא החזרה הכתובה במדרש, כי הדבר שהיה נודע בימי יהושע וזקנים ונשתכח מן הבנים, כשיודיעהו המלך המשיח הרי הוא כאילו החזירה לנו, חלילה! כי התורה לא תשתכח ולא תתחדש, כמ"ש רז"ל (מגילה ב, ב) אלה המצות, שאין הנביא רשאי לחדש בהם דבר מעתה ועד עולם.

## פרק ג

מפני שאנו מרוחקים מארץ הקדושה, נסתמו ממנו מעינות חכמה ואין לאל ידינו להוציא תעלומות חכמת התורה אל האור הברור, עד יבוא מורה צדק לנו, וזה יהיה בימות המשיח, אשר יעיד עליו הכתוב, ונחה עליו רוח ה', ואמרו ז"ל ורוח אלהים מרחפת על פני המים, זה רוחו של משיח, ובימיו יבנה בהמ"ק, וממנו תצא תורה ואורה לכל העולם, ומפני זה היו חלוני הבית שקופים אטומים, כמ"ש רז"ל: (מנחות פו, ב) שקופים מבחוץ אטומים מבפנים, רמז: שממנו תצא אורה והוא אין צריך לה, ואמרו במדרש: וירא אלהים את האור כי טוב וגו', זה הבית שעתיד לְהִבָּנוֹת, ואז תהיה סנהדרי גדולה על מתכונתה, שהוא טבורו של עולם, כמ"ש ז"ל שררך אגן הסהר, אבל בזמנינו זה שאנו מצפים לישועה די לנו, ורבים חסדי ה' עלינו כשנזכה להשיג האסור והמותר, הכשר והפסול, הטמא והטהור, הפטור והחייב, שהרי אף בימי הנביאים, ואפילו הכהנים המקודשים שנאמר עליהם: יורו משפטיך ליעקב, טעו ושגו בדבר הלכה, כמ"ש רז"ל (פסחים יז) דאשתבש כהני, ודי לנו להתעסק בחבורו של רבינו הקדוש, ולאחוז בעיקרי האמונה קבלה מן החכמים אבות העולם חכמי התלמוד, ולזה רמז שלמה כשהתנבא על העדר החכמה שיהיה בזמן תקרא האומה שחורה ונאוה, במאמר אשר שם בפי כנסת ישראל, שחורה אני ונאוה, קראה שחורה, רמז על העדר החכמה מפני שחרות הגלות שהחכמה נקראת אור, כמ"ש ז"ל אפילו לא האיר עיניו אלא במצוה אחת די, ואמר החכם חכמת אדם תאיר פניו. ובהעדר האור יהיה חושך, שהוא כדמיון השחרות, וקראה נאוה, רמז שיחזיקו בתורה ובמצות ובעיקרי האמונה שקבלו מן הנביאים, כמו שהתנבא דוד ואמר אם שכחנו שם אלהינו וגו', ואמר שלמה: אל תראוני שאני שחרחורת, התנצלות על האומה שלא יבזוה מפני שלא השיגה ממאור החכמה השגה שלימה, כי לא מפאת עצלותה אירע לה כך, אלא מפני שתכפוה צרות וטרדות מן הדברים שהן תחת השמש, וזה מ"ש שמוני נוטרה את הכרמים, ומפני זה לא תוכל להתעסק בתורה כראוי, ולהוציא לאור תעלומות חכמה אשר היא הכרם שלה, וזהו שאמר כרמי שלי לא נטרתי, והוסיף שלמה ע"ה להזהיר ואמר: אם לא תדעי לך היפה בנשים, המשילם ליפה בנשים כי הם

הנבחרים מכל האומות, ואמר אם לא תוכלי להשיג התורה על פי מדרגותיה והמופת שהיא הידיעה האמתית, צאי לך בעקבי הצאן, החזיקי לקיים התורה והמצות וטעמיהם בקבלת החכמים, שהם מקבלים מן הנביאים, וזהו משכנות הרועים, שאין לפקפק אחריהם, כמ"ש הכתוב: לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ודרשו רז"ל: אפילו אמרו על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, אתה חייב לשמוע בקולם.

## פרק ד

העיקרים הגדולים אשר הם אבות לכל השרשים, ואשר צריכים אנו קהל המיחדים מאמיני החדוש להחזיק בהם בכל לב ובכל נפש, הם שלשה, הראשון הוא היסוד שהכל תלוי בו, והוא ידיעת הש"י, והשני הוא תורת מרע"ה אמונת החדוש, והשלישי הוא יסוד עולם אמונת ההשגחה, ובהחזיק אדם בג' יסודות האלו בלב נכון, בטוח שלא יהרהר ולא יפקפק בספורי התורה והמצות והמופתים הגדולים הנזכרים בתורה ובספרי הנביאים, ולא יכניס עצמו לסכנות לעשות חדוש לפירושים, כמו שעשו רבים מהדרשנים בזמנינו זה, כתבו תוך חבוריהם דברים שאסור לשומעם, והאריכו לדרוש באגדות של דופי, ועל כיוצא בהם אמרו במדרש, על פסוק תאלמנה שפתי שקר, יתפרקון ישתתקון יתחרשון הדוברות על צדיקו של עולם עתק, דברים שהעתיקו מבריותיו בגאוה, כדי להתגאות ולומר במעשה בראשית אני דורש.

## פרק ה

העיקר הראשון והוא ידיעת השי"ת, שמו למצוה הראשונה, והדבור הראשון שנאמר למשה מסיני היה: אנכי ה' אלהיך, ובכלל הידיעה הזאת הוא לידע: שהוא יתברך קדמון, בלי ראשון ואחרון, בלי תכלית, ואין לו סבה קודמת, כי הוא יתברך לבדו סבת הכל, וממנו ומרצונו ישתלשלו ויתחדשו כל הסבות, וזה מאמר ריש לקיש: מהו דכתיב אני ראשון ואני אחרון? אני ראשון: שלא קבלתי מלכותי מאחר, ואני אחרון: שאינני עתיד למסרה לאחר; ומבלעדי אין אלהים: שאין לי שני, ולא נאמר בו יתברך ראשון ואחרון, רק על דרך ההשגה לאזן בשר ודם, וכוונתו באני ראשון, שאין לו סבה קודמת, כי הוא לבדו עילת כל העילות וסבת כל הסיבות, ואחרון לומר שהוא חי וקים לעד ולנצח, כמ"ש דוד: ואתה הוא ושנותיך לא יתמו, ולפי שהגלגלים וככביהם הם אפשרי ההפסד, על פי רצון הקדמון, כמו שנתחדשו בחפץ אלהי, אל הזמן אשר גזרה עליו חכמתו יתברך, לכן אמר: לפנים הארץ יסדת, ומעשה ידיך שמים, כי המה יאבדו ואתה תעמוד, ואף אם יפסד כל העולם כולו, מציאותו לא יפסד, ע"כ אחר שאמר: כלבוש תחליפם ויחלופו, סיים: ואתה הוא ושנותיך לא יתמו. ובכלל ההשגה הזאת הרחקת הגשמית והאמנת

הפשיטות הגמורה, והאחדות אשר הוא עמוד האמת, המקובל על פי התורה ונודע לכל החכמים במחקר החכמה על פי המופת הנודע.

## פרק ו

אין ספק שזאת ההשגה היא תכלית כוונת התורה, כמו שאמר הכתוב בכמה מקומות, לדעת כי אני ה' מקדשכם, ובמקום אחר: וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים, ושמעתי פי' כתוב זה כן, וידעת היום ר"ל תתבונן ותדע בתנועת הגלגלים והכוכבים, ובפרט תנועת גלגל השמש, שהוא פועל היום בלי ספק, ותנועת הגלגל העליון הנקרא תנועה יומית, ובתנועתו יתברך יתנועעו הגלגלים כולם תנועה כוללת, מלבד התנועה המיוחדת שבכל גלגל וגלגל, וכל המציאות התחתון בתוכו, כגרגיר חרדל בים הגדול, וזה הגלגל קראו ערבות כאמרו: סולו לרוכב בערבות, יחסו הכתוב לה' לגודל מעלתו וערכו, ועליו נאמר רוכב שמים בעזריך, ואמר רוכב, כי הוא יתברך השליט והמנהיג והמניע הגלגל ההוא; וכתב הרב בספרו הנכבד מורה נבוכים בח"א פי"ג וז"ל: ידוע כי הושאל לו יתברך רוכב שמים בדמיון זה מופלא, וזה כי הרוכב יותר מעולה מהנרכב, ולא יאמר יותר אלא בהקל מן המאמר שאין הרוכב ממין הנרכב, והרוכב ג"כ הוא אשר יניע הבהמה, ויוליכנה אל אשר ירצה, והוא כלי להשתמש בו כרצונו, והוא נקי ממנה בלתי נדבק בו, והיא חוצה לו, כן האל ית"ש הוא מניע הגלגל העליון אשר בתנועתו יתנועע כל המתנועע בו, והוא יתברך נבדל ממנו, אינו כח בו; וכבר אמרו מפרשים במאמר מעונה אלהי קדם, הוא מעון עולם ואין עולמו מעונו, וסמכו לזה ואמרו הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפל לסוס, כי הא דאתמר כי תרכב על סוסיך מרכבותיך ישועה, ונשלם פירוש הפסוק, כי בידיעת היום וסבתו על הדרך שאמרנו, תדע ותשכיל מציאות המניע הראשון, כי מן השקר על הגלגל שיניע עצמו, והתבאר במופת בספרים בחכמת הטבע וחכמת האלהית, כי יש לגלגל העליון מניע ראשון ונבדל מן הגלגל שאיננו כח בגשם בו, ואינו גשם ולא כח בגשם והוא אחד נצחי, ולא ישיגהו הפעלות ושינוי, כמו שאמר הכתוב: כי אני ה' לא שניתי, והוא הש"י, והוא שאמר הכתוב הלזה, כשתדע היום, אז תדע ותשיב אל לבבך להתבונן כי ה' הוא האלהים. ולזה כוון הנביא באמרו: שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה! וגו', כי בהתבונן על שלימות הפעולה, יבחן שלימות הפועל יתברך ויתעלה.

## פרק ז

אין אנו צריכים לעשות סולמות לעלות לרקיע, רק להתבונן בבני אדם, ובשלימות אבריו ובמספר עצמיו, ובענין הגידין והמיתרים אשר בו, ובתוכו את האברים וצורתם ותועלתם,

ובהרכבת הכחות עם הכחות המתפשטות בגופו, ובכלים הפנימיים והם כלי ההולדה וכלי המזון, ולא ימצא בהם דבר בטל ללא צורך, כמו שהתבאר בספרים המחוברים במלאכת הנתוח, ועל זה אמרה חנה: אין צור כאלהינו, ודרשו רז"ל: אין צייר כאלהינו (ברכות י), ומהם יוכל האדם לידע ולחקור מי שאמר והיה העולם, כמ"ש: ומבשרי אחזה אלוה ואמר דוד: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. ר"ל כי מבנין עצמותי יִוָּדַע מציאת האל, שאין כמוהו, ואמר: תאמרנה כאלו העצמות אומרים זה לזה שמהם תצא הבחינה, וזה שאמרו חכמינו ז"ל (שם שם) על דוד שדר בה' עולמות ואמר שירה, ר"ל שהתבונן מתחילת יצירת האדם כמו שאמרו חי במעי אמו אמר שירה, ובילדותו ובגדלו כמ"ש יצא לאויר העולם אמר שירה, ואמרו עוד ינק משדי אמו וכו', ובמקרים המשיגים אותו, כמ"ש ראה במפלתן של רשעים אמר שירה, עד שעמד על החקירה בכל ענייני האדם עד יום המיתה, כמ"ש נסתכל ביום המות ואמר שירה, והשירה הגמורה והשבח האמיתי הוא ההשגה והבחינה האמיתית בעניינים שמתוכם יכיר את בוראו יתברך, ובהתבונן דוד בחכמת היצירה, הוסיף בהודאה ואמר: אודך על כי נוראות נפליתי, ודרשו רז"ל על נפלאות היצורים וענין המזמור יוכיח כן, אמרו בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו, אדם נותן זרעונים בערוגה, כל אחד ואחד עולה במינו, ואלו הקב"ה צר את העובר באשה כולם עולים מזרע אחד, ומ"ש נפליתי נעשיתי כפליאה, ומתוך כך נפשי יודעת ומכרת, כי נפלאים מעשיך מאוד, ותהיה מלת מאוד שבה אל מעשיך, ולא אל נפשי יודעת, וחלילה לחשוב שאמר דוד כי הוא משיג מאוד, כי הוא בצדקו לא התפאר בזה.

## פרק ח

העיקר הזה הראשון אשר הקדמנו, והוא ידיעת מציאת הש"י ואחדותו, הוא מבואר בשתי דברות הראשונות, שנאמרו למשה בסיני, כאמרם ז"ל: אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, והם הגיעו לכל ישראל כדרך שהגיעו למשה, וכל ישראל השיגו השגה שלימה, והבינו ושמעו את הקול הזה היוצא מפי הגבורה, בהיות המעמד ההוא הנכבד כדרך שהיה משה שומע ומבין את הקול היוצא מבין שני הכרובים, והוא הקול שנאמר עליו: קול ה' בכח, כמ"ש רז"ל בת"כ: מאהל, מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל וכו', יכול מפני שהקול נמוך, ת"ל את הקול: קול המתפרש בכתובים, ומה הוא הקול המתפרש בכתובים, קול ה' בכח כו' קול ה' חוצב להבות אש, א"כ למה נאמר מאהל מועד? מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל, ובמעמד הר סיני לא היה הקול נפסק עד ששמעו והבינו כל קהל ישראל שתי הדברות הראשונות, ואין לתמוה אם היה זה במעמד הר סיני, שהרי כשעברו ישראל את הים, אמרו רז"ל, ראתה

שפחה על הים, מה שלא ראו נביאים ביבשה, ובשאר הדברות נפסק הקול הנכבד ההוא, ולא הגיע לישראל אלא ע"פ משה, ובשמיעת הקול הנברא המיוחד אל השם באמרו: והאלהים יעננו בקול, ועליו מפורש בקבלה, קול ה' בכח, אשר ממנו שמעו והבינו שני הדברות, כמ"ש דוד: אחת דבר אלהים שתים וגו', נתבטלו חושיהם ונבדלו מן המורגש, ולא היה בהם כח להשתמש במפורסמות, והיה שכלם דבוק בעליונים, להשיג המדרגה העליונה שבמושכלות, והיא השגת אנכי ולא יהיה לך, וז"ש במדרש כי בשמיעת הקול הנכבד ההוא יצאה נשמתן של ישראל, ומפני זה אמרו למשה: דבר אתה עמנו ונשמעה וגו', וקבל ה' דבריהם ואמר: הטיבו אשר דברו, ומכאן ואילך היה משה שומע מפי הגבורה. ועל כל דבור ודבור היה משיב להם, וכן נראה לפמ"ש רז"ל במכילתא ובמדרש חזית: אבל הקול ההוא הנכבד אשר ממנו הוכן הדבור בשאר הדברות לא הגיע אלא למשה, כדרך שהיה מגיע לו באהל מועד, כמ"ש ז"ל וישמע את הקול מדבר אליו, קול לו קול אליו, משה שמע וכל ישראל לא שמעו (יומא ד, ב) וז"ש הכתוב: אנכי עומד בין ה' וביניכם, וכל זה שאמרנו שהיה הקול נפסק, לא היה אלא מן הקול הנכבד והנורא, היוצא מפי הקדושה שממנו הדבור, אבל שאר הקולות הנוראים וקול השופר וגם מראה הלפידים לא פסקו, עד שהגיד להם משה שאר דברות אחת אל אחת כדרך שהיה שומע מפי הגבורה, ולשון הדברות מוכיח כן, כי בשתי הדברות הראשונות כתוב אנכי ה' וגו', ולא יהיה לך וגו' על פני, נראה שה' בכבודו ובעצמו הגיד אותם לישראל, ומפני זה נאמר, פנים בפנים דבר ה' עמכם, ובשאר הדברות שינה הלשון ואמר בלשון נסתר, לא תשא את שם ה' ולא אמר את שמי, ואמר: כי ששת ימים עשה ה', ולא אמר: עשיתי, אשר ה' אלהיך נותן לך, ולא: אשר אני נותן לך, נראה שמשה הגיד להם כל דבור כמו ששמע מפי הגבורה.

## פרק ט

אעפ"י שאמרתי ששתי הדברות הראשונות הגיעו למשה ולכל ישראל מפי הגבורה, אעפ"כ לא היתה השגתם שוה, כמ"ש ז"ל על ואל משה אמר עלה אל ה' וגו' משה מחיצה לעצמו ואהרן מחיצה לעצמו, והשגת מרע"ה לא היה לה ערך ודמיון להשגת שאר הנביאים, ואל זה רמז הכתוב למשה של נעליך מעל רגליך, שהיה מופשט מן החומר לגמרי, ולא היה לכח המדמה מבוא בנבואת משה, כאלו הוא כלו שכל נבדל דבק בעליונים, כמו שהעיד עליו הכתוב אשר ידעו ה' פנים אל פנים, אבל יהושע היה במדרגת שאר הנביאים, אשר נבואתם על ידי מלאך, ולא היתה לו הפשטה גמורה מן החומר, ע"כ נאמר בו שַׁל נעלך לשון יחיד אע"פ שהיה מגדולי הנביאים, והדין כך שהרי

משה סמך את ידיו עליו ועשאו ככלי מלא, ככתוב: ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, אעפ"כ לא היתה נבואתו ערך ודמיון לנבואת משה כמ"ש רז"ל פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה אוי לה כו' (ב"ב עה, א), אך עכ"פ הדבר הזה שהוא מציאת ה' ואחדותו, כולם השיגו השגה שלימה, וזכו בו לשמעו מפי הגבורה מפני שהוא סדר ותכלית לכוונת התורה, והגענו אל האמונה הגמורה להאמין בנבואת משה ע"ה אמונה שלימה, שאין אחריה הרהור, כמו שהבטיח הכתוב באמרו בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם, ולגודל מעלת המצוה הזאת אשר העיד עליה הנביא, כי אם בזאת יתהלל המתהלל, הזהירה אותנו התורה שנהיה שומרה בלבבנו תמיד, כמ"ש והיו הדברים האלה על לבבך וגו', וזה מוסב על ה' אלהינו ה' אחד, וראוי לאדם למסור נפשו ומאודו על זה, ויהרג ואל יעבור, ואפי' בסתר כמ"ש רז"ל ואפילו הוא נוטל את נפשך, וראה כמה הפליגה התורה להועילנו ולהשלימנו בעקר הזה, שהוא יסוד שהכל תלוי בו, עד שצותה להניחו בראשינו ובזרועינו והוא תפלין של ראש ושל יד, ולקבוע אותו במזוזת בתינו, ולהזכירו בבוקר ובערב בכונה רצויה כדי שנהיה עם ה' תמיד, ויקוים בנו מקרא שכתוב את ה' האמרת היום וה' האמירך, ודרשו חז"ל אתם עשיתם בי חטיבה אחת בעולם, אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, וגרסינן בירושלמי (פאה פ"א) ארטבן שלח לרבי חדא מרגלית, דלשדר ליה חדא מילא דשוויא כותיה, שדר ליה חדא מזוזותא, שלח ליה אנא שדרתי לך מרגניתא דלית לה טימי, ואת שדרת לי מילא דטבא חד דינר? — שדר ליה את שדרת לי מילא דאנא צריך למינטרא, ואנא שדרתי לך מילא דאת נאים והיא מנטרא לך, ובאמת לא היתה כוונת רבי כששלח המזוזה לארטבן כדי שיקיים מצות מזוזה, שהרי ארטבן מחסידי או"ה היה, ולא נצטוה עליה, ודי לו שיקיים שבע מצות והיה יותר טוב להזהירו על מה שנצטוה, כמ"ש רז"ל גדול המצווה ועושה כו' (קידושין לא, א) ואם הכוונה היתה לרמוז לו כדי שיתגייר ויתחייב במזוזה, מה ראה לשלוח לו מזוזה יותר מכל שאר המצות? והיה יותר ראוי לשלוח לו ציצית, שהוא רמז לתרי"ג מצות וחז"ל דרשו שהיא שקולה כנגד כולם (מנחות מג, ב) אלא ודאי נראה שרבי לא כוון להועילו כי אם ז' מצות שלהם, והמצוה העיקרית שהיא יסוד לכל המצות הוא בטול ע"ז כמ"ש רז"ל חמורה ע"ז שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה (קידושין מ, א), ובן נח נצטוה ג"כ עליה כמ"ש רז"ל על פסוק ויצו ה' אלהים וגו' (סנהדרין נו, ב) ומפני זה רמז לו במזוזה שכתוב בה ה' אלהינו ה' אחד, כדי שישתדל לידע ולחקור בחכמה, לדעת מציאות הש"י ואחדותו בדרך מופת, ואז יהיה נזהר מעבוד ע"ז, ותהיה השגחת ה' מספקת בו להיות נשמר מן המזיקים והיא

טובה לו מכל מרגליות שבעולם, ועל זאת ההשגחה אמר הכתוב לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז, ומלת לא הנאמרה בראש הפסוק מושכת עצמה ואחר עמה, וכאלו נכתב ולא תמורתה כלי פז, ואמרו ז"ל כתוב אחד אומר, וכל חפציך לא ישוו בה, וכתוב אחד אומר וכל חפצים וגו', חפצים, אלו מצות ומעשים טובים, חפציך, אלו אבנים טובות ומרגליות, חפצי וחפצך לא ישוו בה אלא כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו' (ב"ר מובא בסוף ס' המורה); הנה בארו לנו בזה המאמר, כי השגתו יתברך היא ההצלחה והישועה האמיתית והחיים הנצחים, והיא תכלית כוונת התורה, וע"ז היה עיקר תפלותיו של דוד באמרו: תודיעני אורח חיים שובע שמחות וגו', מורה שא"א לעלות לזאת המדרגה אלא אם ילוה אליו עזר אלוה, ע"ד שאמרו ז"ל: הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים.

## פרק י

עד הנה דברנו מהעיקר הראשון, ועתה אתחיל לדבר מעיקר השני, והוא אמונת החדוש, והוא לידע שהעולם נתחדש אחר שלא היה והש"י חדשו מן האפס הגמור, ומן העדר המוחלט, והוציאו מן האין ליש ברצונו הקדמון אשר לא ישתנה ולא ישיגהו אחד מן השנויים, כמ"ש כי אני ה' לא שניתי, זה הוא העיקר הגדול אשר בהתאמתו יתאמתו הפלאות כולם, והוא הקוטב והיסוד אשר עמוד התורה נשען עליו, וע"כ התחילה התורה בספור סדר הבריאה, כדי לקבוע זאת האמונה בלבנו כיתד שלא תמוט, ומפני זה החמירה התורה במצות שבת להרבות בו עונשים ואזהרות, לפי שהוא למופת ואות על החדוש, כמו שבאר הטעם עליו, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, להוציא מלבם של כופרים מאמיני הקדמות, ואומרים כי העולם מחויב המציאות מאתו יתברך, לא יאמינו כלל במופתים, ושנוי דבר טבע אצלם נמנע גמור לא יפול תחת האפשר, ולא יתלה יכולת ה' עליו, ואין זה חסרון בחוקו יתברך לפי דעתם, וכמו שהוא מחויב המציאות נצחי קדמון לא ישיגהו הפעלות ושנוי, כן הטוב השופע ממנו תמיד, והוא מציאות הגלגלים, ומן הגלגלים אל השכלים, ומן השכלים אל כל מה שהוא תחת גלגל הירח, הכל מחויב מאתו ית' לפי סדור הטבע המחוייב כאור מן השמש, וזה אחד מן הדרכים אשר יחייבו בה קדמות העולם, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בס' מורה הנבוכים אשר חיבר להכות על קדקוד כל ראיות מאמיני הקדמות, וזה לשונו: הדרך הג' אשר חייבו בה קדמות העולם, להיות כל מה שחייבתה התורה שיצא כבר יצא, וחכמתו קדומה בעצמו, והיה המתחייב ממנה קדמות וזה החיוב חלש מאוד, וזה שאנחנו כמו שנסכיל חכמתו אשר חייבה שיהיו הגלגלים ט' לא יותר ולא פחות, ומספר הכוכבים כמה שהם לא יותר

ולא פחות, לא יותר קטנים ולא יותר גדולים, כן נסכל חכמתו בהמצא כל אחד שלא יהיה מזמן קרוב והכל נמשך אחרי חכמתו התדירה אשר אינה נשתנה, אלא שאנחנו נסכל סכלות גמורה, דרך החכמה ההיא עכ"ל. — וזאת התשובה ע"ד מה שאמר הנביא, כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם, וגו', סוף דבר אע"פ שיש בידינו ראיות על החדוש יותר מספיקות מן הראיות אשר הניחו הם על הקדמות כמ"ש הרמב"ם ז"ל בס' הנכבד, אנחנו לא נאמין בחדוש מפני הראיות ההם, רק מפני תורתינו השלימה תורת משה תורת ה' תמימה אשר העידה לנו בכמה מקומות שהעולם מחודש בכוונה ורצון, והוא יתברך בראו וחדשו כרצונו והוציאו מאין ליש, ולולי אמונת החדוש, יהיה כל מופת נמנע לא יפול תחת האפשר, והיו כל המופתים הנזכרים במצרים ועל הים נמנע גמור, אך לפי דעתינו אנחנו קהל המאמינים, כמו שנתחדש העולם בכוונת מכוון, ברצון קדמון בזמן אשר גזרה חכמתו ית', כן יתחדשו האותות והמופתים כולם ברצון הקדמון הפועל אל הזמן שגזרה חכמתו, ולא בהשתנות הפעולות נשתנה רצון הפועל, כי המשתנה צריך אל המשנה בהכרח, והוא ית' סבת כל הסבות ועילת העילות ואין זולתו עושה בו. ואין דבר שיגרום לו שנוי, וז"ש בב"ר פ' וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אל תקרי לאיתנו אלא לתנאו, וכדר' יונתן דא"ר יונתן תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית על הים שיהיה נקרע להם לישראל וכו', ומי שלא יאמין העיקר הזה, והוא אמונת החדוש, והולך בעקבות ארסטו וחביריו, כפר בכל התורה כולה, וכתב בקרן השור שאין לו חלק (לעולם הבא) בבית אלהים, ומפני זה הוכפלה מצות שבת בכמה מקומות בתורה, ואמרו ז"ל שקולה מצות שבת כנגד כל מצות התורה.

## פרק יא

אברהם אבינו ראש לפלסופי האמת היה, ומצא עולם שומם בדעות בלתי אמתיות ובאמונות כוזבות, ולא היה שכל האדם בימים ההם עובר הגלגל, והיו עובדים לכו"מ, ואומרים כי השמש הוא האלוה הגדול ומנהיג העולם העליון, והעולם השפל, ותכלית עיון מי שנתפלסף בזמן ההוא, שה' הוא כח הגלגל והככבים הם גופים, וזה היה סבה בתחלה להתפשט באומות סכלות אמונת הקדמות, עד שבא אברהם אבינו ע"ה והאיר פני המזרח, נתן ללבו וקנא לאלהיו להעתיק האמונה הזאת, והתחיל לחלוק עמהם, והביא ראיות שכליות והתחיל להכחיש ולבטל ולעקור שבוש דעתם, ולאמת להם בראיות ברורות ובמופתים חותכים, מציאת הש"י ואחדותו, ושהוא ית' נבדל מן הגלגל, ואינו כח בו, והוא לבדו פועל כל, וחדוש הגלגלים והככבים כולם ברצונו, וטענו עליו וחלקו כל החכמים שהיו בימיו, כמ"ש בדבריהם ובדברי הימים שלהם, והביא הרמב"ם

ז"ל בספרו המורה (ג, כט) לשון הספרים ההם, וז"ל ואמנם אברהם שגדל בכותא כשחלק עם עמו, אמר שיש עושה בלתי השמש, טענו עליו בכך וכך וזכרו בטענותיהם, מה שהוא מבואר נגלה מפעולות השמש במציאות, ואמר להם: צדקתם! אבל הוא כגרזן ביד החוצב בו, עכ"ל, סוף דבר נתאמץ בדרכי ה' עד שמשך לב קצתם להחזיק בדת האמת, כמו שהעיד עליו הכתוב, ואת הנפש אשר עשו בחרן, ותרגם אונקלוס וית כל נפשתא דשעבודו לאורייתא בחרן, ובכל מקום שהיה הולך ונוסע, היה מפרסם ומודיע זאת האמונה האמיתית, והיא אמונת החדוש כמ"ש ויקרא שם בשם ה' אל עולם, וזאת הקריאה היתה ללמד שני עקרים גדולים, שאין למעלה מהם, האחד הוא ללמוד ידיעת חיוב מציאת השם ית' ואחדותו, וזה העקר רמז באמרו בשם ה' שזאת היא הודעת ה' הנכבד והנורא, והוא שם בן ד' אותיות, אשר עליו נאמר ושמו את שמי וגו' ודרשו רז"ל שמי המיוחד לי (סוטה לח, א) והעיקר השני לידע כי הוא ית' חדש העולם ברצונו, וזה העקר רמז באמרו אל עולם, והראיה שאברהם היה משתדל ומחזיק ומעמיד אמונת החדוש, כי לא מצינו במי שקדמו מן הדורות שיתפלל אל ה', וכ"ז להתפשט דעתם כי העולם קדמון אין התפלה והצעקה מועילה כלום לפי שהכל בחיוב, אבל אברהם בטל בחכמתו הדעות הנפסדות ההם, והביא ראיה כי העולם מחודש, וה' חדשו מן האין הגמור, ולפרסם זאת האמונה האמיתית, קבע מקום לתפלתו, היא תפלת שחרית, כמ"ש רז"ל לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון אלא עד שבא אברהם וקראו אדון (ברכות ז, ב), ונתחבר אליו עזר אלהי עד אשר התפרסמה זאת האמונה בעולם, והיא אמונת החדוש, וע"ז דרשו רז"ל בתחלה אב לארם, ולבסוף לכל העולם כולו (שם יג, א), והכוונה כי הוא ע"ה למד דעת את העם ורבים השיב מעון, וכמו שנקראו התלמידים בנים, כן נקרא הרב המלמד אב, כמו שמצינו שקרא אלישע לאליהו אבי אבי רכב ישראל וגו'.

## פרק יב

אמרו במדרש (ב"ר פ' לט) למה אברהם דומה, לצלוחית של פלייטון, בשעה שהיא מונחת במקום אחד אין ריחה נודף, וכשמטלטלין אותה ממקום למקום ריחה נודף, ומפני זה אמר הקב"ה לאברהם טלטל עצמך בעולם, כדי שיהיה שמך מתגדל בעולם, וזאת היתה הסבה לאמרו ית' לך לך וגו', כדי להוציא טבעו, ולפרסם דעותיו ולפשט האמונה האמיתית בעולם, עד שאירע לו שקראוהו נשיא אלהים, ולהודיע ג"כ בטחונו בה' והאמינו בנבואה ע"ד אמונת החדוש, כי מאמין הקדמות אע"פ שלא יכחיש בנבואה רק על זה הדרך, כי בהיות האדם בתכלית השלימות בחכמה ובשלימות היצירה, ויכין עצמו לנבואה, אז ידבק שכלו בעליונים, ויגיד העתידות בטבע, אך לחדש מצוה או

גזירה ע"פ הנבואה בדבר שאין השכל מחייב אותו, זה דבר נמנע למאמיני הקדמות, אבל לפי דעתינו אנחנו קהל המאמינים החדוש, כמו שנתחדש העולם ברצונו בזמן שגזרה חכמתו, מן האין אל היש הגמור בלתי סבה מחייב אותו, כן נתחדשה התורה ברצונו הקדמון על פי הנבואה האמיתית על ידי משה רבינו ע"ה, אשר העיד עליו הכתוב, אשר ידעו ה' פנים אל פנים, ביום הקהל במעמד הר סיני, אשר לא היתה כמוהו ולא תהיה, וצוה מצות גזירות וחקים שאין די לשכלנו לתת טעם להם, והכל נמשך לרצונו, וגזרת חכמתו יתברך, וכל המפקפק באותן הגזרות והחוקים שנאמרו למשה בסיני מפי הגבורה נחשבהו למין ולכופר בעיקר, וכאלו כופר בדבור הראשון שנאמר למשה בסיני, אנכי ה' וגו', ואברהם ע"ה התחיל להחזיק וללמד זה העיקר, והוא אמונת האמונה, ע"ד שאמרנו, כמו שהעיד לנו הכתוב, וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי, שהרי נצטוה לסוף תשעים ותשע שנה, להמול אחר חולשת האבר ההוא, והוא צריך לבנים, ולבסוף נצטוה בשנת ק"ל שלו לעקוד בנו יחידו, ואלו הם ב' דברים שלא יסבלם השכל האנושי, אבל ירחיקם הרחקה גמורה, אעפ"כ לא נתעצל במצוה, כמו שכתוב וישכם אברהם בבוקר, והאמין בה' אמונה שלימה, ולא פקפק על דבר האמונה, ולא שאל איך ולמה יעמוד בנסיון ההוא, ומפני זה התחיל מאתו מנין שני התורה, כמו שכתבו רז"ל ב' אלפים תורה וכו'.

## פרק יג

זאת האמונה האמתית, והיא אמונת החדוש, היא דעה מקובלת לנו מאברהם ע"ה ע"פי הראיות אשר הביא בעומק שכלו וחכמתו, עד שבא משה רבנו ע"ה ובאה אתו הנבואה, והודיע מפי הגבורה, דברים שאין כח בשכל האנושי להשיגם, ובכללם מצות שבת שהיא להורות על חדוש העולם, כי אע"פ שיש לנו ראיות על החדוש, יש לטעון בהם טענות ולערער ערעורים, לא הגענו להביא עליו מופת חותך, וע"כ הוסיפה התורה לכפול באזהרת שבת, ולחייב עליה החמורה שבכל המיתות, כדי שלא נפקפק ולא נהרהר בלבנו, להכניס שום ספק בענין החדוש, ומפני שאין שכל האנושי מגיע להבין מופת בדבר, קראהו התורה חק כמ"ש רז"ל שבת ודינין במרה אפקוד והוציאו שבת ממלת חק, ודינין ממלת משפט (סנהדרין נו, ב ועיי"ש) ונצטוו על אלו המצוות במסע הראשון תיכף שעברו ישראל את הים, והיה זה לב' סבות, האחת שראו שהש"י עשה דין במצרים, על ששעבדום ועינום, ונתקיים וגם את הגוי אשר יעבדו וגו', ומפני זה נצטוו שם הדינין, כדי שיתנו ללבם, כי מי שנפרע מן המצרים שטבעום בים, הוא יפרע מן הדיינים המעותים את הדין, כמ"ש רז"ל (סנהדרין ז, א) כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה גובה

ממנו נפשות, שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא, כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש. והסבה הב' כי ראו בעיניהם ים סוף ועשר מכות ונסים הרבה, וכולם שנו מנהגו של עולם, ונשתנו בשבילם סדרי בראשית, וזה דבר נמנע לפי דעת מאמיני הקדמות, ומפני זה נצטוו שם במצות שבת כי הנסים שראו בעיניהם, הם לראיה גמורה ומופת חותך על החדוש, ובאמת אלו היה ארסטו וחבריו אז במצרים ועל הים, לא יספקו בחדוש, והיה מביא ראיה נגד ספריו ודברי טענותיו על הקדמות, והיה שורפם לשעתן.

## פרק יד

אין תרעומות ולא נפלה הקפדה על ארסטו וחביריו, כי באמת לא נתכוונו לדבר סרה, ונתקיים בהם: ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי, ואמרו רז"ל (מנחות קי, א) דקרו ליה אלהא דאלהא, מצורף לזה כי הם חכמי האומות ולא נעשה בהם האותות והמופתים, שהם שנוי סדרו של עולם, והנהגתם וסדורם על פי המערכת, כמו שאמר הכתוב: אשר חלק אותם ה' לכל העמים, על כן אני אומר על ארסטו כי עינו הטעתו, בראותו עולם כמנהגו נוהג, גזר ואמר כי כל חלוף דבר מטֶבע נמנע, והביא ראיות על הקדמות, ואין לענשו על כך, כי אין זה מכלל ז' מצות שנצטוו בני נח, אך על זה יזכר לטוב, כי הביא ראיות על מציאת האל יתברך, ואחדותו והיותו בלתי גשם, ולא ישיגהו הפעלות ושינוי, ובזה הלך אחרי עקבות אברהם ע"ה שהיה תחלה לגרים, וכן נמצא כתוב בספר התפוח, כי הוא השתדל לבטל הדעות הנפסדות, כמו שעשה אברהם ראש לפלסופים, אשר בטל עבודת שמש וירח בחרן ע"כ. ואם בענין החדוש והקדמות, לא ראה ולא ידע מופת, ולא נתאמת אצלו בראיות גמורות, ולא נלוה אליו עזר אלהי בזה, אין מן הפלא אם החזיק כוונתו בקבלותיו, והביא ראיות לעשות סעד לאמונת אבותיו, אבל אם ימצא מחכמי ישראל גונב דעת העליונה, ומחזיק באמונת ארסטו וחבריו, וראיותיו על הקדמות ועושה פירושים וכותב חבורים כדי למשוך ספורי התורה אל אלה הדעות הנפסדות, או להכחיש המופתים הנזכרים המפורסמים בתורה ובספרי הנביאים, או להעמיק בציור כוזב, כדי לעקור מה שרמזו רז"ל ומה שדרשו בו, והיה סבה לזה, מפני שאינו מאמין בחדוש אמונה שלימה, איני אומר על ספרו ועליו שהוא טעון גניזה, אלא כמ"ש רז"ל, אף עצמותיו של אותו האיש ישרפו, לא יהיה לו לא נין ולא נכד בישראל, וקורא אני עליו ועל כיוצא בזה, מקרא שכתוב, הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם, הלא יראו כי מלך ישראל לא פקפק בדבר גחזי שהיה תלמידו של אלישע, והשיב: זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע, ואין שנוי טבע גדול מזה, ואעפ"כ האמין, והשליש שנסתפק בדבר אלישע, כשאמר כעת מחר סאה סלת בשקל, והשיב: הנה ה' עושה ארובות בשמים

הנהיה כדבר הזה, ראה מה אירע לו, וירמסוהו העם בשער וימות ונתקיים מאמר הנביא "הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל" כ"ש המורד בדבר הנביא בענין המצות שהוא חייב מיתה כמ"ש רז"ל בפסוק אנכי אדרוש מעמו, כ"ש בענין החדוש שנתאמת מפי מרע"ה שאין דמיון וערך לנבואתו עם שאר הנביאים, כמ"ש הכתוב לא כן עבדי משה וגו', וזאת היתה מתנה הטובה שנתן הקב"ה לישראל, כי הדבר שנתבלבלו בו כל חכמי ישראל בימים ההם עד שנכשלו ונפלו בבור עמוק, עד לא יוכלו לצאת ממנו, האיר ה' עיניהם וגלה להם בכח הנבואה האמיתית הצודקת, שאין להרהר אחריה, ומפני זה אמר: ראו כי ה' נתן לכם השבת, ונעשו בו אותות כדי לפרסם ענינו עד יקיימו בלבם אמונת החידוש, כמ"ש רז"ל ברכו במן וקדשו במן, מצורף לזה כי בעינינו ראינו הנסים הגדולים שנעשו במצרים ועל הים, וכולם שנו מנהגו של עולם, ומפני זה נקרא ה' בל"הק שדי, מפני שמשנה הטבעים והמערכות ישדד ברצונו, ולא נתננו תחת מקרה המערכת, כמ"ש הכתוב ואתכם לקח ה', והבטיח למשה נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר וגו', והוא תשובה למה ששאל ונפלינו אני ועמך, וזו היא כוונת החכם באמרו אין מזל לישראל, ודרשו חז"ל בפסוק ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו, ומי באומה שיודעת אותות אלהות כזאת, ואף היום שאנחנו בגלות ונתקיים בנו מקרא שכתוב ואנכי הסתר אסתיר וגו', עוד ידו נטויה עלינו, ואין אנחנו צריכים לבקש ראיה מן הנסים אשר נעשו לאבותינו, ודי ויותר מדי יש ראיה ומופת מן הנסים הנעשים בכל יום לבני עמינו, לא יספיקו כל הספרים וילאה כל ספר להגידם, ויש במדרש: א"ל קיסר לר' יהושע בן חנניא כמה גדולה הכבשה שעומדת בין שבעים זאבים, א"ל גדול כח הרועה ששומרה ביניהם, וזה הנס יותר גדול מן הנס שנעשה לדניאל שכתב עליו אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא וגו', שזה לא היה אלא לילה אחת מה שבכל יום אין אנו יכולים להבחין תכלית הנסים והנפלאות שנעשו לנו, אפילו אחד מן אלף, כמ"ש ז"ל אין בעל הנס מכיר בניסו (נדה לא).

## פרק טו

מאחר שהשלמנו לדבר בעקר השני, והוא אמונת החדוש, נדבר בעקר הג' והוא אמונת ההשגחה, והוא לידע שהש"י יודע ומשיג בפרטים, ע"ד שאמר הנביא: גדול העצה ורב העליליה וגו', ואמר עוד: אני ה' חוקר לב בוחן כליות וגו', ואמר דוד ע"ה: היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, ואז"ל כולם נסקרין בסקירה אחת, והכוונה כי בידיעה אחת ידע השי"ת הדברים הרבים, ולא בהתחלף הידועים יתחלפו הידיעות בשם ית', וכתבו רבנו סעדיה בספרו ז"ל: אמנם לפי דעתי אשר נאמר שאין דעתו דבר נוסף על עצמו,

באמת יתחייב על הבדל ידיעתו וידיעתינו הבדל עצמו הזה, כהבדל עצם השמים מעצם הארץ, וכבר בארו הנביאים זה, כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי וגו', כי גבהו שמים מארץ וגו', וכלל הענין אשר אומר אותו בקצרה, כי כמו שלא נשיג אמיתת עצמו ועכ"ז בידיעתינו ידענו שמציאותו שלימה מכל מציאות ולא יתערב עמה חסרון ולא שנוי ולא הפעלות, כן עם היותינו בלתי יודעים אמיתת מציאות ידיעתו כפי שהיא, אעפ"כ נשיג כי לא ישיג פעם ויסכיל פעם, ר"ל שלא יתחדש לו מדע כלל, ולא יתרבה ולא יגיע לתכלית ולא יתעלם ממנו דבר מן הנמצאות, ולא יבטל ידיעתו את טבעיהם, והאפשר נשאר עם טבעו האפשרי, ומה שיראה בכלל אלו הדברים ספק, הוא לפי בחינת מדעינו אשר לא ישתתף עם בחינת מדעו, כי אם בשם לבד עכ"ל, ומ"ש הרב ולא יבטל וכו', ר"ל אעפ"י שהכל גלוי וידוע לפניו, טבע האפשר במקומו מונח, ואין ידיעתו יתברך מחייב האדם לעשות אחד משני האפשריים, אלא הבחירה בידו כמ"ש הכתוב, ראה נתתי לפניך וגו' ובחרת בחיים, וזהו פירוש הכל צפוי והרשות נתונה, ואע"פ שהענין הזה ישיגוהו קושיות וספקות, הוא לפי דעתינו הקצרה, אבל העקר האמיתי והיסוד שהכל תלוי בו, הוא הנודע אצלינו מפי הגבורה, והנבואה האמיתית, אשר גלתה לנו דברים שאין בכח השכל להשיגם כי השם ית' יודע הכל ומשגיח בכל והבחירה ביד האדם להיות צדיק או רשע, וזהו מ"ש רז"ל בפרק כל היד (נדה טו, ב) טפה זו מה תהא עליה, חכם או טפש, עני או עשיר, גבור או חלש, צדיק ורשע לא אמר, ומפני זה באו העונשים והיעודים בתורה להיות הגמול והעונש עפ"י הדין, כמ"ש הכתוב: אל אמונה ואין עול וגו', ויהיה סוף מענה השאלות והקושיות כמ"ש: דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, ואמרו עוד: הפנקס פתוח והיד כותבת. והענין הוא כן, הפנקס והספר הוא משל, ולא בא החכם אלא להודיע שהכל גלוי וידוע לפניו, ושלמה בחכמתו הגיד לנו זה ג"כ, באמרו: ודע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט, ודרשו על כל נעלם יביאך וגו' אם טוב ואם רע, זה הרק בפני חבירו, ואמר עוד: ומגיד לאדם מה שחו, אפי' שיחה יתירה שבין איש לאשתו, מגידין לו בשעת הדין (חגיגה ה), וארז"ל: ומספר את רובע ישראל, מלמד שהקב"ה סופר את רביעיותיהם של ישראל, לומר מתי תבא הטפה שהצדיק יוצא ממנה (נדה לא, א), ראה כמה הפליגו רבותינו ז"ל, ודקדקו בהשגחת הש"י על אומה הנבחרת, ומפני זה הוסיפו באזהרה להיות האדם צנוע וקדוש, ולא יקל ראשו בענין ההוא, ע"ד שהיה נזהר בתחלה ללכת בקומה זקופה ובגלוי הראש, ונתן הסבה באמרו שכינה למעלה מראשו.

## פרק טז

לא לחנם האריכה התורה בספורים, ובפרט בספור עניני האבות, רק ללמוד מהם כמה עקרים, ובכללם עקר ההשגחה הפרטית, אשר היתה משוטטת בעסקי האבות ובמקריהם ובנשואי הבנים ותולדותיהם, ומפני זה אמרו בב"ר (סי' ס) א"ר אחא יפה רחיצת רגלי עבדי אבות מתורתן של בנים, שאפילו רחיצת רגלים צריך לכתוב והשרץ מגופי התורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא, וזה היופי והנוי שלה מה שאנו למדין ממנה בענין ההשגחה, וע"כ נכתבה כפולה להוציא מלבן של כופרים, האומרים עזב ה' את הארץ, וזה דעת ארסטו האומר כי ההשגחה תגלה על גלגל הירח, ורחמנא ליצלן מהאי דעתא שאין בו לא טעם ולא ריח, כי באמת ההשגחה משוטטת בפרטים, כמ"ש הנביא: עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ, והמופתים הנזכרים בתורה, שהם לראיה על החדוש, הם ג"כ לראיה על ההשגחה, ואין לתמוה על האבות אם היתה ההשגחה מדובקת בהם ובמקריהם, שהרי באיוב כתיב: ומעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ, וארז"ל (ב"ב טו, א) מנהגו של עולם זאבים אוכלים את העזים, וכאן עזים אוכלים את הזאבים, כ"ש האבות שהיו תמיד עם השם וה' עמהם, כן ישראל כשהיו עושים רצונו של מקום, ועולים לרגל, הבטיחם הכתוב: ולא יחמוד איש את ארצך וארז"ל מלמד שתהא פרתך רועה באפר ותרנגולתך מנקרת באשפה, ואין חיה מזיקתה (פסחים ח, א) וכ"ש לחזוק ההשגחה בהם, ע"ד שאמרו בירושלמי, בריך אלההון דיהודאי דלא שבקתון ולא שבק לן.

## פרק יז

אע"פ שאנו רואים קצת הרשעים בשלוה וקצת הצדיקים בצער, לא נהרהר ולא נפקפק באמונת ההשגחה ממנו, שהרי העידה התורה, ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, ותרגם אונקלוס ומשלם לשנאוהי טבוון דאינון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון, והכוונה מפני שנתחייבו העונש, וכדי לטרדן מחיי העה"ב, נפרע להם בעה"ז המצות הקלות שעשו, כמ"ש רז"ל: אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה (פסחים קיח, א), ואמרו בירושלמי (פאה פ"א) ומשפט ורוב צדקה לא יענה, משהה הקב"ה מתן שכרן של עושי מצות בגוים, וע"ד זה מביא יסורין על הצדיקים ליפרע מהם בע"הז העבירות הקלות שעשו, כדי לזכותן לעולם שכולו טוב וארוך, ועד"ז דרשו רז"ל (ב"ק נ, א) וסביביו נשערה מאוד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, וכן בדוד אומר: דום לה' והתחולל לו, ואמרו בסוף זבחים על מי שמפיל חללים שתוק, והכוונה כולה שלא יפקפק בהשגחה, ולא יהרהר אחר מדת המקום, כי הכל על צד גמול ועונש, ולוקח ונותן

במשפט, ואין לפניו ית' לא משוא פנים ולא מקח שוחד ולא עולה ולא שכחה, וארז"ל (ב"ק נ, א) מאן דאמר הקב"ה וותרן יוותרון מעוהי, אלא מאריך אפיה וגבי דיליה, ומי שלא האמין בהשגחה, ה"ז מין וכופר בכל הדברים כולם, ואין לו חלק בה' אלהי ישראל, וע"כ צריכים אנו לישב ולתקוע זה העיקר בלבנו, ולהאמין בהשגחה אמונה שלימה, ולא יבלבל אותנו רוע סדור עם בני אדם, כי הכל במשפט, כמו שהעיד אדון הנביאים, באמרו: אל אמונה ואין עול וגו', אלא שדעתנו קצרה להשיג אופני ההשגחה וההנהגה איך היא, כמו שהעיד שלמה בחכמתו: ומי יבא אחרי המלך, ואמר: ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ, ומה טוב ויפה מה שפירש בו ן' גינא"ח: בני הזהר עשות, כמו מעשות, ע"ד השמרו לכם עלות בהר, כמו מעלות בהר, והכוונה שלא ירבה בחקירה ויחבר ספרים בדבר שאין לו קץ, והם הדברים אשר לא יוכל השכל האנושי להגיע עד תכליתם, ויש לי להביא ראיה ע"ז הפי', כי שלמה בא להזהיר ולמנוע מעשות ספרים, ולא להזהיר ולצוות לעשותם, כמ"ש רבים עשות, כמו לעשות, ממ"ש במדרש ויותר מהמה, כל המכניס בביתו יותר מכ"ד ספרים מכניס מהומה בביתו, ולפי דעתי הוציאו זה ממלת "מהמה" מפני שהיה לו לומר מהם, ואמר מהמה, רומז אל מהומה, ומ"ש רז"ל יותר מכ"ד ספרים הכוונה המה ופירושיהם, ובא שלמה להזהיר שלא יכניס האדם עצמו במקום שלא הרשתהו התורה לבא, וזה מה שאמרו רז"ל: במה שהרשית התבונן, ובמקום שהרשתו התורה לבא, כבר בארו אותו חז"ל (בפ' אין דורשין) מקצה השמים ועד קצה השמים אתה שואל, ואי אתה שואל מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור, נמצא שיש לנו לחקור ולדרוש במציאות העולם התחתון כלו ובכל מה שהורכב מן היסודות בכחות המתפשטות בהם מן הגלגלים והכוכבים, ובמציאות העליון עד גבנינות הכוכבים הקיימים אשר הוא העליון מכל הגלגלים המאירים, ולהתבונן בתנועתם ובגודל שעורם, ומתוך כך יבין יכולת ממציאם וחכמתו ית' שאין כמוה, וארז"ל (שבת עה) כל מי שיודע לחשוב בתקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר: ואת פועל ה' לא יביטו וגו', וע"ז דרשו רז"ל (שם שם) כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ואנו צריכים לזאת החכמה, כדי שנוכל לתקן המועדים והחדשים במצות התורה שאמרה כזה ראה וקדש, אבל החקירה על פי המופת אם העולם קדמון או מחודש, והחקירה על ההשגחה איך היא וענין הגמול והעונש מה הוא, זה מן העניינים הנסתרים, ומסודות התורה אשר לא יגיעו לנו אלא בכח הנבואה האמיתית, ודרשו רז"ל (ירושלמי פאה פ"א) על פסוק אורח חיים פן תפלס וגו' טלטל הקדוש ברוך הוא מתן שכרן של עושי מצות כדי שיהיו עושים אותם באמונה.

### פרק יח

אלו הג' עקרים אשר הקדמנו, כלם רמז ישעיה ע"ה בפסוק אחד, והוא אמרו: אם לא שמעת הלא ידעת וגו', ופירושו אע"פ שלא שמעת זה מפי הנביאים יש לך לדעת זה בחקירת החכמה ולמצוא מופת אמת כי אלהי העולם ה', כלומר שיש שם מצוא ראשון, והכל מאתו ית', ואם לא באר עוד, הייתי אומר שהמציאות הוא ממנו ע"ד החיוב, על כן הוסיף ואמר: בורא קצות הארץ ר"ל שהוא ית' חדש העולם אחר ההעדר הגמור, וזה ההפרש שבין בורא ליוצר, כי לשון בורא נופל על הדברים הנעשים, ולא ייעף ולא ייגע, מורה השגחתו ית' על הפרטים והנהגתו אותם, ולא יגיעהו לאות, ונותן לכל דבר חקו, כמ"ש רז"ל רביעית יושב וזן מקרני ראמים עד ביצי כנים, ואין חקר לתבונתו, מורה על ידיעתו ית' בפרטים, ויודע הצורך לכל אחד ואחד איש לא נעדר. הנה לך ג' העקרים הגדולים אשר כל המחזיק בהם בטוח הוא שלא יהרהר ולא יפקפק בספרי התורה, ולא ירחיק המופתים הנזכרים בספרי הנביאים ע"ה, ולא יעשה להם פירוש כדי להכחיש מה שכוונו בם רז"ל שהם חכמי האמת שקבלו מן הזוגות והזוגות מן הנביאים, ונתקיים בהם מ"ש הכתוב: סוד ה' ליריאיו, ומפני שראיתי קצת מבני עמנו הולכים בעקבות ארסטו בענין הקדמות וההשגחה, ונתקיים בהם מ"ש הכתוב: ובילדי נכרים ישפיקו, ותרגם יונתן ובנמוסי עממיא אזלין, והעמיקו שחתו לפרש הכתובים כרצונם, ע"כ קנאתי קנאה גדולה והעזתי פני בחכמי הדור, והלכתי להתיעץ במכתיר, ולהנגיב במפיבושת, אמרתי בהיות הכוונה רצויה והמלאכה מלאכת שמים, סופה להתקיים, ויתקיים בי מקרא שכתוב: ועצת ה' היא תקום.

## מכתבים

### אות א

### מעתה נתחיל העתקת הספרים והכתבים

וזאת היא אגרת הערה אשר שלחתי אל הרב הגדול מאור הגולה **רבינו שלמה בן אדרת** למי יחפוץ שבט המוסר ומקל תפארה? אחרי מי תרדוף השררה? וירדן הממשלה אל פיהו יגיח? מי האיש מקל ורצועה בידו נכון, ומשכיל עלימו יסכון, מן החלונות משגיח? פעם ייסר בעקרבים, על שער בת רבים, פעם בקוצים, בכותלים מפריח? מי יעלה בפרצות ויקיף גדר לגורן נכון, כעמוד ברזל והבריח התיכון, מן הקצה אל הקצה מבריח? למי כל חמדת המעלות? זולתי ליחידי סגולות, שיכול וידע להוכיח, יודע להטיל אימה, ולזרוק מרה, על קו המשפט וע"פ התורה, ומצולות הים כסיר ירתיח! הנמצא כזה איש

על אחיו לא יְחַפֶּה? ולשון חכמים מרפא, חטאים גדולים יניח. מי לנו גדול ממך איש אשר רוח אלהים בקרבו? רוח עצה ובינה נוססה בו, כל היום ביראת אלהים יריח. הלא איש אתה וגדול שמך בתורה, בידך מטה המשרה, ומי כלפי מעלתך דברים יטיח? אם יחטא איש לאיש עליך יושב על מדין, לבצוע או לדין, משפט שיש עמו צדקה תצמיח. ואם לה' יחטא איש עליך להעביר ז' סממנים על הכתם, לכלה הפשע ולְהָתֵם כל מסית ומדיח. מוסרך לכל עֻמְקֵי סֵטִים, להכות אותם בשוטים, ולהחביר עליהם במילים, ולא האיש לפי תומו מסיח. כי השעה צריכה לכך בא הקץ והעת המזומן בעקבות המשיח. דור מה רמו עיניו, דור שהוא שופט שופטיו וזקניו, הנה אין לאוהבי התורה מוכיח. היום רבו פורצי הגדרים, מואסי המוסר יקוצו למוכיח בשערים, מחזיקים בתפלות ומניחים העקרים, הפרו ברית עשו תורתם עתים, ישפיקו בהם בילדי נכרים, מאבידים הונה של תורה, דורשים בהגדות של דופי, וחברו בהם כמה ספרים, שקופים במלאכת ההגיון, ומהם בחכמת הטבע, ראיתי אנשים קבורים, אבן בוחן בין בתרי ספרי אבן דש"ך, ובמאמרי ארסטו קוטב יסודם מוסד, כמעט נלכדו ברשתם נפלו בפח שמו בסד, תכלית עיונם על הגרם החמישי שהוא בלתי הוה ובלתי נפסד, מהם במשפט הכוכבים יצאו נצבים, מהם יעשו צורות לעתים מזומנות להיות השמש במעלות ידועות למעלה עקרבים.

ועתה אדוננו ומורנו שר וגדול! מושיע ורב, אשר לא היה כמוך בימי השופטים את ירובעל ואת בדן, דַּבָּר אחד מיוחד שבדור, העל אלה אתאפק ואיך תוכל לראות כבלע את הקדש ספרי הקבלה באבדן? חגור חרבך על ירך, טול מקל והך על קדקדן, הבה עצה ודבר לבנות גדר לבלתי יפרצוהו שועלים, תהי נא חרב מליצתך מעופפת על פני חכמי הארץ הלזו, ואותותיך פורחות אל הגדולים, ידעתי באמת כי יבא דברך וכבדנוך ויהיו כלם לאגודה עמך, ובמניניהם ראיתי אלהים עולים, ולפי שאי אפשר למדרש בלא חדוש, והיכא דיתיב רבא אי אפשר בלי הוראה, באתי להרצות דברי אלה לקדם רבנו הקדוש הגדול, כי הגיד לי אחד מן החברים, כי הרב התיר לעשות צורת אריה שעושין בימים ידועים ובמעלות ידועות, יען כי הוא מנוסה ומעולה לחולי הכליות בקמיע מומחה, ואני תמה איך פה קדוש יאמר דבר זה? שהרי בודאי אין לך עובר לאו דלא תעוננו גדול מזה? שאחד מן הפירושים (בפ' ד' מיתות ב"ד), שלא נחשוב עונות ע"פ משפטי הכוכבים, שהרי לא הצריכה התורה להזהיר אלא על דבר שיש לו קצת עקר, שהוא קצת כדאי לטעות בו, ומזה המין כל מה שאסרו רז"ל משום דרכי האמורי, מה מאוד מופלג בטובו מה שפירש הרמב"ם ז"ל בח"ג מספרו הנכבד מורה הנבוכים! ומה שהתירו

קמיע מומחה, אולי הוא דבר שיש לו מן הענין ההוא בסגולה, כמסמר הצלוב, אבל דבר שנעשה ע"פ המערכת נראה בודאי שהוא אסור, ואם באנו להתיר זאת הצורה, נתיר ג"כ שאר הצורות הנעשות, זאת מיוחדת למזל אריה לרפא חולי הכליות, ג"כ יעשו צורות מיוחדות למזל ומזל לרפא אחד משאר החולאים מהאיברים, ואם נתיר אלו הצורות לא ידרוש את ה' גם ברופאים. ושמעתי מחכם אחד שיש ספר מיוחד מאלה העניינים, ויחלק הגלגל לכמה חלקים ולכמה צורות, והם י"ב מזלות וכ"ה צורות דרומיות וכ"ח צורות צפוניות, ומהם נעשה כל מלאכת הכשוף, ויש מן הצורות במתכת מיוחד, וכורך אותן בבגד צבוע בצבע מיוחד ועושה להם הקטרה מיוחדת במור ואין ספק כי זה עבודה זרה, וברוך שהרחיקנו מהם, ואם באת להתיר הצורה הקטנה בספר ההוא, תתיר את כולם, כי כל המינים נופלים תחת הסוג, ובנין אב לכולם. ושלום ושנות חיים יוסיפו לך, כחפצך וכחפצי.

אני עבדך

**אבא מרי בר יוסף**

חתימה, מופת הדור, שלם המעלות, נזר המעלות, מובחר האשכולות, אדוננו ומורנו הרב ר' שלמה בן אדרת.

## אות ב

השיב לי הרב שני כתבים, הא' תשובה לעקר ההערה, והב' תשובה על צורת האריה, והכתב שהוא תשובה על ההערה, הוא זה:

מי זאת הנשקפה כמו שחר איומה כנדגלות צדק ממדורתה יהלך, תמלא ארקים ברקים וקולות קולה כנחש ילך, ותרגז תחת עבד המולך, תקרא בגרון, ביתי תשיב לבצרון. חבצלת השרון, ואיך תאמרו לנפשי, ומה תהמי ולי מה, וידי על ראשי, ולבבי, שאגה לו כלביא, לא תנחמני ערשי ולא ישא בשיחי משכבי, בראותי ארמי אובד אבי, אי שפחת שרה, אי מזה באת לירש גבירתה ולעשות לה המסכה צרה, עד מתי בן האמה, ירחץ הליכו בְחֵמָה, וסוג קמשונים, סוגה בשושנים, הבנים אין לישראל כי נכרים באו שעריו? זה לקט לבנים וזה לקט שחורים, עד כלות מחלפות שעיריה, הַלְעֵינִי כל מאהביה, תרד בזויה ויורד רדידיה, עד מתי ערבי זה ימעך לה בין דדיה? ורבה היונית, האריכה למענית, והחזיק על תנוך אזנה הימנית, האמונים עלי ברכי האמת, ולא יאמינו כי יעקב אבינו לא מת, ולמה נשפיק בילדי נכריות, צידוניות חתיות מואביות, בשמענו קול כיוני הגאיות, יקרעו סגור לבנו ויפלח כליותינו, רגזנו ואין נחת, ח"ו פן תהיה בכרם ה' קרחת, זאת לפנים מקום שפיר ואקדחת, שם בארון התורה מונחת, לא יהל שם

ערבי, נתיב לא ידעו עַלָּוָן ומנחת, שם עמדו לנו כמה נביאים, ראוים שתשרה עליהם שכינה לתורתם ומעשיהם הנאים, שם הנחילו תורת אמת אבות לבנים, נחל יוצא מעדן מקום מים חיים מעין גנים, ומשך החכמה מפנינים, משם הוראה יוצאת לכל ישראל, ושם עמדו לשאול שואל, לדעת מה יעשה ישראל, חומה היה לנו גם לילה גם יומם, שתינו מימם גם לחמנו לחמם, וייף בגדלם מקומה, כי יצא בעמים מקדם שמה, ואם עתה חדשים מקרוב באו יחזו לנו נבואות, וילמדונו דעת לדעת אל אלהי הרוחות, באו ונְצַוַח על עקיבא בן יוסף, ונוסף עוד תלונה על רבינו הקדוש אשר הרבה תורה בישראל לדרוש, וסדר לנו כמה סדרים, ולא סדר לנו חבורים, באלה הדברים, ומרכבה מרקדה אשר שם ידועה, גם ישישים גם בחורים כמתי יחזקאל, למה העמיקו העלימו לנו סודה חכמי ישראל, הלא ארסטו וחבריו ברבים ידרשוה, וחכמי התורה גם נביאיה, בכמה חותמות חתמוה, ומקרוב אליה קדשוה, עם המרכבה העליונה אשר אין שעור לגדולה, ואין קצה לתכונה לכסף מוצא ומקום לזהב, אשר הַיּוֹדְעָהּ נחמד למטה ולמעלה נאהב, נאהב לקדושתה ולמוראה, וכן חכמי לב ישראל לדעתה נלאו, נרתע ר' אלעזר מללמד אותה מר' יוחנן משום דאכתי לא קשאי, ואחריו נמנעו ללמוד מפי תלמידו, האם ערכה נמשל לקש, כי חזו העצומות האלה היודעים אלה העצומות, וישבעו, ויהיו טובים מר"א אחרי מות, ואתה זרע קדש גבור החיל, יהי שלום בחילך ובארמנותיך שלוה, כי תנהר את הנהר הבא אל אֲחֻוָה, ראינו דבריך טובים וכוונתך רצויה, ומחשבתך זכה ונקיה, ואם יש אנשים לדעתם פורשים כנפים למעלה, ולדעתך נפשם לשם מָעֲלָה, ותם לבבך ותלבש קנאה כשריון, קרא נא באזני הנקרא בשם יעקב, וה' ישלח עזרך מקדש יסעדך מציון, ואשר ראיתני בתור האדם המעלה, ליסר ולישר מעל הגולה, שפל אני בעיני, ומה יעשה פעמוני? ולו אתן פעמונים על שולי מעילי, ושופר אל חכי ומי ישמע לי? וכי ארבה אמרי, ולא אוכל עד אם דברתי דברי, ואכתו דתי ותורתי על ספרי, ידעתי כי יאמרו אלי: מי זה שבא לרדותינו בתוך ביתנו, ודרך תבונות יודיענו? הלא גם בנו דבר אב למקרא ואם למסורת, ולנו אבות מלאכות, לכל מלאכת התבנית, חכמת התורה וחכמת יונית, ומתעלס בפרדסים בנערה אהרנית, ולך ולחכמים נְגִילֶךָ אשר שם נאה לדרוש, ואם יש שם אנשים, ישימו אשם נפשם, בשם ה' יתן בלבותם לתת כבוד לתורתם, כשרידים הקדושים אשר היו לפנים בארצותם במושבותם, למען יחיו הם וזרעם ויתילדו למשפחותם, לבית אבותם, נאמן בריתך, שמח בתורת, עלז בנופת צופים תטופנה שפתותיך, ומור ואהלות אצבעותיך.

הכותב **שלמה בר אברהם** ן' **אדרת** זלה"ה

חתימה, בר אברהם ובר אוריין, יאי ויאי, נאה דורש ונאה מקיים, החכם הנכבד ר' **אבא מרי ורבי**, ן' כבוד הר' הגדול החכם הנכבד הוא יסוד המעלה ר' משה זלה"ה.

## אות ג

הכתב השני וזו היא תשובה על צורת האריה, וז"ל:

כבודך יכריחני, מעלתך מגדרי תוציאני, כל ימי גדרתי בעדי, ולא אצא חוץ מגדרי, לבלתי אשים דבורי, במה שרבו בו המחלוקות והסתירות, עד אמצא איש נבון וחכם להוציאני ממבוכות הנסתרות, ועתה אתה אוחז בערפי, להוציא מה שאין לי חפץ על פי, כי דברות אלה שאמרת אין לבבי מכיל חקירתם, כי רבה מבוכתם, ונפלאה ממני אמתתם, לאמור: מצאתי און לי! ויש דרכים שאסמוך על יסודתם, אבל מה אעשה, שאהבתך ומעלתך הסיתו אותי לערוך בחכמה מלחמה נעלמה ויהי מה, ואם לא יש לבבי עמקה ורומה, ואומר אני כי פעם א' שאלני אחד מאנשי החכמה אשר בארצכם, על עשיית צורת האריה במתנת ידועה לרפואה, והתרתי, כי אמרתי שאינו שום אסור בעשיית הצורה לרפואה, והבאתי לו ראיה מסלע על גבי הצינית, ואמרינן עליה בגמרא, מאי מינית בת צדעה מאי שנא סלע, אילימא כל דקשה מעלי לה, לעביד לה חספא, וגם משום שוכתא לעביד בה טסא, אלא משום צורתא לעביד בה פולסא? אמר אביי כולהו מעלי לה, כלומר הקושי ושוכתא וצורתה, אלמא צורה לרפואה מותר, ואי משום צורת האריה, ומשום לא תעשון אתי דמות שמשי המשמשין לפני במרום, אמר אביי לא אסרה תורה אלא דמות ארבע פנים בהדי הדדי חוץ מפרצוף אדם, ואמרתי שגם הרב הגדול רמב"ן היה מתיר ועושה, ואין לנו גדול ממנו בחכמה ובמנין וביראת חטא, וכשהתרתי לא ידעתי שעלה מחלוקת שם מחכמי הארץ, שאין דרכי לענות על ריב ולא אחקרנו, ואחרי כן באו אלי שאלות ע"ז מן החכמים החולקים לומר שהצורה לרפואה אסורה, ודחו אותה ראיה שהבאתי מסלע על גבי הצינית, ואע"פ שדחו אותה בענין שאינו מתקבל כלל, לא השבתי כדי שלא להכניס עצמי במחלוקת שהם מנצחים זה את זה, מה לי לנפול בדבריהם, אבל העושה אותה בעונה ידועה, כמדומה לי שעל זה לא שאלוני ולא השבתי, ומ"מ איני רואה שיאסרו לחלוטין כל הצורות וכל העונות וכל המעשים וכל הדבורים בכל ענין, לא משום לא תעוננו, ולא משום לא תנחשו, ולא משום שיראה כשוף, ולא משום דרכי האמורי, ואתה הפרזת על המדות, ואסרת, ואמרת שחכם א' אמר לך שיש ספר אחד בזה, ויש מן הצורות במתנת מיוחד, וכורך בבגד צבוע מיוחד ועושה להם הקטרה מיוחדת בשעוה או במור, ואין ספק כי זה מדרכי עבודה זרה, ואם באת להתיר הקטרה שבספר ההוא, תתיר את כולן כי כל המינים נופלים חתחת סוג

אחד ובנין אב א' לכלם עכ"ל, ובאמת כל שיש שם הקטרה אסור, שההקטרה והזבוח והנסוך וההשתחויה, ד' עבודות אלו אסורין לכל ע"ז ואפילו לפעור, אבל בלא כן אין לאסור הכל, לפי שאני רואה בדברי חכמי התורה ר"ל בגמרא ובירושלמי דברים שהותרו מכללן כמ"ש אליך, ומי יתן ידעתי חכם בארץ ואעשה לו נעלי ברזל, ואשמעיניה דרכי החכמה בכל זה ידינני, ואדון עמך בזה וגם עם הרב הגדול מורה צדק רמב"ם ז"ל, ולא כמשיב על דבריו ועל דבריך, רק כחוקר ושואל, אולי אמצא ארוכה למבוכה. — כתבת שהעושה צורה בשעה ידועה אפילו לרפואה עובר משום לא תעוננו, שהתורה לא אסרה אלא דבר שיש קצת עקר שבו די לטעות, אלו דבריך, ואפשר שהוא כן, אבל הרב ז"ל כתב בהפך בהל' ע"ז וז"ל: כל המאמין בדברים אלו וכיוצא בהם ומחשב בלבו שהוא אמת אבל התורה אסרה, אינו אלא מן הכסילים ומן חסרי דעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה, אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם חכמה אלא דברי תוהו, וכל הנמשכים אחריהם חסרו דעת ונטשו דברי דרכי האמת בגללם, ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלה העניינים: תמים תהיה עם ה' אלהיך עכ"ל, ונפל עוד זה בפ' ל"א מס' המורה, ז"ל: והמעשים האלה אשר יעשו המכשפים אין ההקש נותן אותם ולא יאמין בעל שכל בהם, שהם יחייבו דבר כלל. עוד חזר וחזק הדברים האלה בס' המורה. ואילו היה בידינו להכריע, היה נראה יותר כמו שאמרת, לפי שאמרו בפרק חלק (סנהדרין קא, א): שריח שמן ושרי בצים נשאלין מהם בשבת אלא לפי שמכזבין, וכן באוב וידעוני בשאול, ובחרטומי מצרים שהעידה התורה השלמה שעשו כן בלטיהם, ומ"מ יש לי עיון בדברי הרב ז"ל, שמתוך דבריו מצינו למדין שכל דבר שנמצא בו תועלת באמת אינה בכלל מה שאסרה תורה, באיזה צד שיהיה בין מסגולה אמתית שנמצאת בהן בגופן, בין שנתאמת זה בנסיון, ונמשך עוד הרב בזה להתיר מה שנמצא בו מצד הסגולה הלקוחה בסגולה אחרת מקרית, כמו מסמר הצלוב שאין סגולתו כסגולת שן של שועל שהיא מצד עצמה, כסגולות האבן השואבת וסגולות הפיאוניה וצואת הכלב כמו שמנה הרב ז"ל, אבל סגולות מסמר הצלוב אינה מצד הברזל עצמו ולא מצד צורת המסמר, אלא מצד המקרה שקבל מן הצלוב, ומן הסגולה ההיא תמשך סגולה אחרת לפעול בהאיש דאית ליה רפואה, וכמוהו אבן תקומה שאמרו שמצלת האשה שלא תפיל, ולא היא בלבד אלא אפי' משקלה, ואע"פ כן מותר כמ"ש הרב ז"ל, ואל יקשה בעיניך מסמר הצלוב ושן של שועל שהתירו, שהדברים האלה בזמן ההוא הם חושבים בהם שהוציאו אותם בנסיון והיו משום רפואה, והולכים דרך תליית העשב הנקרא פיאוניה על הנכפה וצואת הכלב על מורסת הגרון, שכל מה שנתאמת נסיונו

כאלו, אף על פי שלא יגזרהו ההקש הוא מותר לעשות משום רפואה. הנה אחד שאסר, התיר כל מה שנמצא בו תועלת בנסיונו, ואם כן מותר לסמך בנסיונו על הקודמים ואין אנו אסורים בהם, עד שיבחן הנסיון ויתאמת לעינינו, שהרי מסמר הצלוב ושן של שועל אנו מותרים לסמוך על נסיונו של קודמים, וכמו שאנו סומכין על חכמי הרפואות באותן הרפואות שההקש הטבעי בלתי עוזר אותן, ולא על חכמי התורה וחכמי הרפואות בלבד, אלא על כל האנשים שאומרים שנתנסה הענין ההוא, התירו לנו לסמוך עליהם כבעלי הקמיעין, שהרי התירו הקמיעין בין של עיקרין בין של כתב ולא פירשו לנו חכמינו איזה קמיע של כתב ואיזה של עקרין, והרב פי' בספר המורה לאסור אחר שהתיר, והוא שכתב שם זה לשונו: כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נוהג הוא לפי דעתם, כמנהג הסגולת והכחות המיוחדות, אסור, והוא אמרו ולא תלכו בחוקות הגוים, והוא אשר יקראו דרכי האמורי מפני שהם סעיפי המכשפים, והם דברים לא יגזרהו ההקש הטבעי. הנה הוא שאסר לנו אפילו מה שיש בו תועלת מצד הסגולה, כל שאינו גוזר ההקש הטבעי, ונשוב לאסור מסמר הצלוב משום דרכי האמורי אחר שהתרנו אותו? לא ידענו איזה נקח בידינו מדברי הרב למעשה, או ההתר במסמר הצלוב, או האסור משום דרכי האמורי, ואולי אמר הרב שאפילו מה שתלוי בספריהם בסגולה לא נאמין, לפי שעקר ענינם לתהו ולהבל בעניני המכשפים, אבל מ"ש חז"ל נאמין לסמוך עליהם לעשות מעשה מצד מה שהתירוהו ונתאמת עליהם בסגולה, ושמנו הרב במבוכה רבה, ועוד אני חוזר ושואל על זה, לפי שאני רואה בגמרא דברים רבים, יראה מהם שהתירו מכל הנחושים והלחושים ומן הכשופים, בשבת ובחולין ובע"ז ובגיטין ובסנהדרין ובגמרא ירושלמית בשבת, באותן שאמרו בפ' במה האשה יוצאה (סז, א), כתוב בספרים אין בהם משום דרכי האמורי, ואין באחד מהם אפילו אחד שיגזור העיון הטבעי, ואפילו למאן דאמר התם, כולהו אית בהו משום דרכי האמורי, לבד מהני, מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו המין ומניח לו על קדקדו ולימא הכי, חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד, לאדרא לימא הכי, ננעצה כמחט ננעלתה כתריס שייא שייא, הנה יש בכאן מעשה, ודבור, ממה שאין העיון הטבעי מחייב, לא זה שיועיל הנחת המין הוא על הקדקד ולא הדבור באותן המלות, והותרו בגמרא, ויראה דר' חייא בר אבין דאמר דכולהו אית בהו משום דרכי האמורי לבר מהא, כי זה התיר אותו הנסיון ומותר משום רפואה, ועוד שם (סו, ב) אמר אביי כל מנייני בשמא דאימא, וכל קטרי טב בשמלא, ומה תועלת יש בין שם האם לשם האב ובין השמאל לימין לפי העיון, וליתן בדבר ידוע ולומר דברים ידועים, (ושם) אמר אביי אמרה לי אם לאישתא בת יומא לישקיל זוזא חיורא וכו'

ואי לא ליתיב אפרשת דרכים וכי חזי שומשנא גמלא דדרא מידי, לישקלוה ולשדייה בגובתא דנחשא ולסתמיה באברא ולחתמיה בשיתין גושפנקיה ולברזולי' ולדריא ולימא ליה טועני וטוענך עליך, ואי לא לישקיל כוזא חדתא וליזיל בנהרא ולימא ליה נהרא נהרא אוזפן כוזא דמיא לאורחא דאקלע לי' וליהדרי' ז' זמנין עליה ולישדרייה לאחוריה ולימא ליה נהרא נהרא שקול מיא דיהבת לי דאורחא דאקלע ביומאה אתא וביומאה אזיל, והנה בכאן מנין ידוע במלחא ובמיא וכלי ידוע של נחושת ומקום ידוע בנהרא ומנין חותמות ומלות ידועות ומנין ידוע של הקפות ואין אחד מהם גוזר העיון הטבעי, והתירו, ולא תאמר כי זה דברי אשה דאומנתא של אביי אמרתן דודאי משאמרן אביי וקבעו אותן בגמרא האמינום וסמכו עליה, ועוד שם כאלה רבות שאמרו חכמים, ולא עוד אלא אפילו ר' יוחנן טובייני דחכימי, דאמר ר' יוחנן לאישתא צמירתא לישקול סכינא דכולא פרזלא וליזיל להיכא דאיכא ורדנא ולקטור ביה נורא ברקא, ויומא קמא לידוק ביה פורתא ולימא וירא מלאך ה' אליו, והנה בכאן מקום ידוע ומתכת ידוע וקשרים ידועים וימים ידועים, ובחולין פ' כל הבשר ברב חסדא ורבה בר בר חנה שעשו מעשה בעצמן, כדאמרינן דאזלא בארבא וההיא מטרוניתא אמרה מלתא ואסרתה לספינתא, ואמרו אינהו מלתא ושריוה, ובשלהי פ' ד' מיתות ר' ינאי איקלע להההוא אושפיזא, אמר להו אשקינן מיא, קריבו ליה שתיתא, חזיה להההיא אתתא דהוו מרחשן שפוותה, שקל פורתא מיניה והוי עקרב, אמר אנא שתאי מדידכו, אתון נמי שתו מדידי, ושקיוה הוה חמרא תליא סליק לשוקא וכו', ושם בירושלמי מר"א ור' יהושע בן חנניה מעשים רבים כמו שזכר שם. וכן בשבת, לסימטא לימא הכי וכו' אלין מלאכיא דאשלחו לבדום ול"ש בבית הכסא לימא הכי וכו', ובגיטין פרק מי שאחזו קורדיקוס וכו' וכאלה אין מספר, לשבריא דיומא ליעבד הכי ולימא הכי, לשבריא דליליא ליעבד הכי ולימא הכי, וכן בפ' קמא דע"ז, ובאמת אין אחד מכל אלה גוזר העיון הטבעי והתירו, וכן אסרו לאכול ולשתות זוגות, והקפידו רז"ל עליהם הרבה עד שהקשו בתקנת ארבע כוסות של פסח, ומי תקנו רבנן מלתא דאית בה סכנה, והוצרכו לומר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואין מצטרף לרעה, ומן הנחושים אסרו לנחש ולומר נפלה פתו מידי, צבי הפסיקני, בני קרא לי מאחורי, ושלא לנחש לקול גברא בדברא ולקול אתתא במתא, והתירו לסמוך לקול אתתא בדברא ולקול גברא במתא, וכן יהונתן בן שאול סמך על כיוצא בדברים אלו, ואמר: ואם כה יאמרו עלו אלינו ועלינו, ואותו צדיק שעשה ה' תשועה על ידו לא עבר עבירה ולא היה מנחש, ואע"פ שהרב ז"ל אסר אותו ואמר שהוא נחש מהנחושים שאסרה תורה, כבר השיג עליו הראב"ד ז"ל בהשגות והאמת אמר, וכן אמרו ר' יוחנן

בדק בינוקא וסמך ע"ז כמוזכר בחולין, ושמואל בדק בספרא ורב בדק במעברא, ובפ' חלק אמרו סכין וממשמשין בבני מעים בשבת, ולוחשין לחשות נחשים ועקרבים בשבת, ועוד שם ת"ר שרי שמן ושרי ביצים מותרין לשאול בהן אלא מפני שמכזבין, לוחשין על שמן שבכלי ועל שמן שבנר, ועל שאלת השדים אמרו שם בבריתא אין שואלין בדברי שדים בשבת, ר' יוסי אמר אפילו בחול אסור, א"ר הונא הלכה כר' יוסי, ואף ר'יוסי לא אמר אלא משום סכנה, כהא דר' יוחנן בר יוסף דאבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא ופקע ארזא ופלטיה, ובגיטין פרק מי שאחזו, בשלמה דכתיב: ומקבות והגרזן כל כלי ברזל וכו', ושאל לחכימי היכי ליעביד, ואמרו ליה זיל אייתא שידא ושידתין, וכן עשה ושאל מהם על השמיר, הנה כל אלה וכיוצא בהם הרבה הוציאו מכלל מנחש ומכשף, וגם הוציאו מכלל מעונן מכוון במעשיו בעונה ידועה, אמרו בע"ז על ר' יהושע בן לוי דהוה מצער ליה ההוא גוי, אייתי תרנגולתא אסרה אנרעא דפוריא, סבר כי מטא האי שעתא אלטייה, כי מטא האי שעתא נאים, כד אתער, אמר שמע מיניה גם ענוש לצדיק לא טוב ואפילו לגוי, ובשבת פרק מפנין אמר שמואל פורסא דדמא חד בשבת וארבעה ומעלי שבתא, אבל בשני ובחמישי לא, אמר מר מי שיש לו זכות אבות יקיז דם בשני ובחמישי שב"ד של מעלה ושל מטה שוין כאחד, בתלתא מ"ט לא, משום דקיימא לי' מאדים בזוזי, מעלי שבתא נמי מאדים קיימא ליה בזווי, כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ה', אמר שמואל ארבע דהוא ד' ארבע דהוא ארביסר, ארבע דהוא כ"ד, ארבע דליכא ארבע בתריה, סכנתא וכו', מעלי יומא דעצרתא דנפיק ביה זיקא דשמיה טבוח סכנתא, ובכתובות בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי, הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים ואלמנה נבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם, ואנשי מעמד היו מתענים בכל יום כנגד מה שנבראו באותו היום, על מפרישי ימים בשני שנחלקו בו המים, בשלישי על הולכי מדברות, ברביעי שלא תפיל אסכרה בתינוקות דמארות חסר כתיב, בחמישי על עוברות, וכו', שבכל יום תתחזק בו המלאכה הנבראות בו, ועוד כתוב דרב הושעי' ורב חנינא היו עוסקים בספר יצירה כל מעלי יומא דשבתא, ואיברו עגלא תלתא ואכלו ליה, ולא היו עושין כן בד' פרקים שמשחיטין בהן את הטבח בעל כרחו שצריכין הכל לבשר יותר, אלא במעל' שבתא משום שבו היתה בריאת הבהמה ובעלי הקמיעין שאמרו דאתמחי גברא, היינו שהוא בר מזל שקמיעיו מצליחין, וכולם משגיחין לכוון מלאכתם במזל ידוע בחדש וביום, וכן כותבין בקלף ידוע בעור שליל ובעור צבי, ושמוש תהלים שמוסכם ביד גדולי ישראל, כולם מסכימים שצריכים עונה ידועה, ושמעתי שאף ר"ע שאמר מעונן זה המחשב עתים ושעות ואמר היום יפה לצאת, מחר יפה ליקח למודי

ערבי שבועות יפות עקרי קטניות מהיות רעות, הוא עושה תפלה, ידוע למוצאי שבת, וכן בפ"ב פ' מי שמת, ג' דברים צוה אחיתופל לבניו, אל תהיו במחלוקת בית דוד, ואל תמרו במלכותו, וי"ט של עצרת ברור זרעו חיטים, רב חסדא אמר בלום אתמר ובאמת דברים אלו כולן צריכין אומן לתקנן ולייישבן, ומי יתן ידעתי ואמצעהו' ואע"פ שנאמרו דברים רבים בספרים מדרכי האמורי, אין אומרים כולם תחת סוג אחד ואב אחד לכולם ואין להתיר אחד מהם כמו שבא בכתבך, שאין הספרים משותפין להיות הכל מותר או הכל אסור, שאפילו בספרי הקוסמים. והמנחשים ובספרי דרכי האמורי, יש דברים מותרין, ותדע דהא דאמרינן בפ' במה אשה יוצאה תני תנא בפרקא דאמורא קמיה דרב זביד, וא"ל כולהו אית בהו משום דרכי האמורי לבד מהא, אלמא באותו פרק שאספו בו דרכי האמורי אמרו אינהו שאע"פ שיש בכל משום דרכי האמורי, ההוא מיהא מותר, וכן אירע לנו בספרי הפלסופים שיש בה לנמנע טבע קיים, ועושים זה סוג לכל המציאות, ומזה ודאי יצא להם בטול האותות כקריעת ים סוף, ועמידת השמש והירח, ויציאת המים מן הסלע ועליית הבאר עם ישראל בכל מסעיהם, וחדוש העולם והמן, ובכלל הדברים האלו אסור לשומען כ"ש לאמרם, דכיון שכן נאמר, שכל מה שבספריהם שקר, ואסור להאמין ולעשות שום דבר שאמרוהו ושכללו בספריהם, אלא כל הספרים אם יש בהם דברים של שקר ויש בהם דבר אסור ברובן, אפשר שיש בהם דבר יוצא מכללן, והני ספרים כרמונים שזורקין הקליפות ואוכלם הגרעינים היפים, ולפי שבאו דברים אלו בספרינו הקדושים לרבותינו החכמים, ובהפך זה יראה מפשטי מקראות התורה, כתובים מלאים ושלמים, לא ימצאו בך קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף, נלאה לבבי למצוא הפתח לפתוח חרצובות אלה, ומחפש אני כמחפש בנרות, ולא כמקיים וגוזר גזירות, ואולי אמצא קצת עלה, לקצת המבוכה הזאת ואם לא לכלה, ואומר אני כי מסדור עליון היה בתחלת הבריאה להמציא בעולמו דברים להעמיד בריאות הנבראים, שאם יקרה מקרה בחלאים, ושאר הסבות יוציאו הנמצאים, מגדר טבעם השלם, יהיו אלה מוכנים להחזירם אל גדרם להעמיד אותם על בריאותם, ושם הכחות האלה בעצם הדברים הנמצאים בטבע מושג בעיון, כסמים ועשבים הידועים לחכמי הרפואות, או בטבע המסוגל לא ישיג אותו העיון, וכן הענין בעצמו בשאר הנמצאות, שיש בכל אחד דבר אחד מועיל, או בטבע מסוגל כמסמר הצלוב ושן של שועל ואבן תקומה, וכן תמשך הסגולה בסמים ידועים המחממים, ובסגולה יועילו לדבר החם, וכיוצא בזה הרבה, ואין מן הנמנע שיהיה כזה גם בדבורים כענין הקמיעין והדומה לזה, ועל כן אמרו אביי ורבא (שבת סז, א) דרך כלל, כל דבר שהוא משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, ואמנם מה שכתב י"ת בתורתו

התמימה: תמים תהיה עם ה' אלקיך, פירושו אצלי כולל האזהרה וההבטחה, שהזהיר שבל נשתבש ונחוש בהבלי הגוים הקוסמים והמנחשים אוכלי הדם בכוונתם הרעה להמשיך להם השדים לא-אלוה, רק להיות תמים עם ה' ר"ל לך עמו בתמימות מלשון ואני בתומי הלכתי, והבטיחו עם יעשה מצותיו ועבודתו יהיה תמים לא יגע בו רעה, מלשון שה תמים, הפך מה שחשבו התועים, והוא אמרו לאות: כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם, אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו; ואולם הבטחון נחלק לענינים לפי הזמנים, ולפי האנשים, ודרך כללי לעולם נבטח כי נלך בטח בלכתינו בדרכי התורה השלמה, והיא מצלת מן המקרים והסבות בנסתרות, כאמרו: בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך, וזה כוללת פרשת והיה אם שמוע תשמעו וכו' ופרשת אם בחוקותי תלכו, וצדקה תציל ממות בנס נסתר כמעשה בתו של ר"ע, ומעשה דשמואל כמבואר בשלהי דשבת, ואם חל המקרה בחלאים מותר להתעסק ברפואות, ובלבד שיכוון דעתו לשמים, וידע שאמתות הרפואה ממנו, ולא שיכוון שהכל תלוי בסם פלוני וגם ברפואות ההם והאיש הרופא, והוא אמרו גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים, ומי שהשיגו החולי אינו סומך על הנס שלא לשאול ברופאים ולהתעסק בדברים המועילים, בין בדברים טבעיים בין בסגולות, והוא אמרו: ורפוא ירפא וארז"ל מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, ואמרם נתנה לומר שאין זה הפך מה שהזהירה התורה בהבטחה, ובגדר זה נכנסו כל הרפואות אפילו הדבר המועיל בסגולה מן הסגולות, בין בעצמם בין בדבורים, וזה דרך הקמיעין בין קמיע של כתב בין של עקרין, וכן כל מ"ש בשבת ובחולין ובע"ז ובסנהדרין וגם בשאר מקומות שכתבנו למעלה, והוא שאמרו אביי ורבא כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, ולא עוד אלא שאסור לכנוס בעניני הסכנות ולבטוח על הנס, והוא אמרו: קיר נטוי מזכיר עון, ואמרו כל הסומך על הנס אין עושין נס, ומותר לבטוח באדם, והוא שלא יסור לבו מן ה', כאמרו: ארור הגבר אשר שם בשר זרועו ומן השם יסור לבו, אך לבטוח בה' שיעשה לו תשועה על ידי איש פלוני מותר ומצוה, וזה כולל כל עסקי בני אדם במלאכתם, זולתי האנשים השלמים שזכיותיהם מרובות כמעשה דר' חנינא בן דוסא עם הערוד, שאמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד, ואוי לו לערוד שפגע בו ר"א בן דוסא, וכמעשה דרבי חנינא בן דוסא (חולין ז, ב) שהיתה אותה אשה מחזרת לטרל עפר מתחת רגליו לכשפים וא"ל שקילי, אין עוד לבדו כתיב, והאמר מר למה נקראו כשפים, לפי שמכחישין פמליא של מעלה? והשיב שאני ר"ח בן דוסא דנפיש זכותיה, ואפילו החסיד שבחסידים אין לו רשות לעשות מלאכתו דרך בטחון רק בדרכו של עולם, שלא אמר אדליק נר ביין או במים ואסמוך על הנס, ואע"פ שאמר החסיד

לבתו ששגה בע"ש ושמה יין בנר במקום שמן ונצטערה, בתי אל תצטערי, מי שאמר לשמן וידליק, יאמר ליין וידליק, וכן מותר שיעשה אדם דבר קודם שיחול המקרה כדי שלא יחול, או יאמר דבר או מקרא אחד אפילו מן התורה להגן, וז"ש בע"ז אי צחי לזדהר משברירי, ולימא הכי לנפשיה פלניא אמרה לך אמך אזדהר משברירי ברירי רירי ירי רי, ואמרינן בשבועות פ' ידיעות הטומאה שיד של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים, ואומר יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי, מזמור ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה, ריב"ל מסדר להני קראו וגני, והיכי עביד הכי והא קאמר ריב"ל אסור להתרפאות בדברי תורה? להגן שאני וכן בחולין אמר אביי משמיה דרבא הא דלא משי מיא בתראי אארעא, משום דרוח רעה שורה עליהן, והא דלא שקלי מידי מפתורא כד נקיט איניש כסא בידיה, משום דקשיא לרוח צרדא, ומר בר רב אשי קפיד אאישתא ובכנה דתקלי דצריכי לסעודה, ועוד שם הביאו כיוצא באלו, ואין זה ממעט בטחון, אדרבא אסור לסמוך על הנס, ואף כי במקום שיודעו הדרכים לחכמים בסגולה שצריך להשמר מהם ואין עיון הטבע משיג, הנה שנכנסו בכלל ההתר הזה, כל שאמרו שיש בו משום רפואה בין בסגולות העצם בין בסגולות הדבור והפעלות, ואפשר שאפילו העתים והשעות בכלל זה, כל שהוא עושה צורה לרפואה ונותן דעתו לשמים, לא כאותן המכוונים לשד השולט באותו היום, שזה כעובד אותו, והוא שכתוב: ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש וכו', ובחובר חבר אמרו המחבר נחשים ועקרבים, וארז"ל שלוחשים נחשים ועקרבים, ונראה שזה נכנס בכלל כל שהוא לשם רפואה מותר, שלחישת ערבים שהותרו הוא לחישת על המכה של נשיכת נחשים ועקרבים, וכמ"ש הרב בהלכות פ' ד' מיתות ב"ד, גם בנחוש שיש בכלל חכמת הטירין שהוא מן המנחשים בעופות, אמרו: מעשה ברב עיליש ששמע עורב ויונה אמרו עיליש ברח עיליש ברח, וסמך עליהם וברח וניצול, ואולי גם זה משום דשביה כולהו איתנהו ביה ובכלל רפואה הוא ויותר ממנה עוד, ושלא ילך אחרי נחשים האלו, אלא שאם שמע במקרה מותר לסמוך עליו להנצל מן השביה, ובכלל מעונן אמרו, ראש חדש הוא, מוצאי שבת הוא, ואמרו לא יקיז דם בראש חדש, וזה גם כן מצד היתר במקום רפואה משום דאיכא חולשא כמבואר שם בגמרא, גם שלא יקיז בב' וה' מפני שהם ימים קבועים לדין ב"ד של מעלה וב"ד של מטה, ואין בזה הסרת הלב מן השמים, רק כמאמין בהשגחה ומוסיף ביראה, וכמצות התרועה והכנעה בראש השנה שהוא מוכן לדין עמים מוסיף יראה והכנעה, והוידוין להגן מדין שמים, דכל שעת הדין והפקידה לכל באי עולם קרוב יותר לענוש על כן אמרו, אדכירו רתחא בראש השנה לא מדכרינין שזה לאו אורח ארעא, ואמר ליה רב קטינא למלאכא ענשיתו אעשה? ואמר ליה בעידן רתחא ענשינן,

ושעת החולי כעולה לדין, וכמ"ש רז"ל כעולה לגרדום לידון שאומרים לו הבא ראיה והפטר, ויום ההקזה כשעת הסכנה שהכח נחלש בהמעט הדם ואפילו רוח מעט מזיקתו, ושמואל שהיה רופא לא היה מקיז אלא בבית של ז' אריחי, ומזה הזהירו שלא להקיז באותן הימים העומדים בזוגי למאדים ובערב עצרת, שרוח רעה יחזק באותו היום דשמיה טבוח כנזכר שם בש"ס, ואמרו שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, והזהירו להשמר מזוגות, לפי שמלאכי חבלה מקפידין בהם, וכבר הזכירו בגמרא מה שאירע מן ההיזק מזה, ומה שאמרו בבעולות הנשואות בחמישי ובששי, מפני שהעסק בפריה ורביה והימים האלה ר"ל החמישי והששי נתברכו מפיו יתברך בתחלת הבריאה בפריה ורביה של בעלי חיים כדגים ועופות ואדם, וכבר אמרתי שכל יום מימי הבריאה פועל יותר במלאכה שנתחדש בו משאר הימים, וכן אפשר שמותר להתעסק באותן הדברים האסורים כדי לבטל מעשה מכשוף המכשפים, והוא מה שאמרו (בפ' כל הבשר) במעשה דההיא מטרוניתא דאמרה מלתא ואסרתה לספינתא, ואמרו אינהו ושריוה, ונכנס בכלל זה מעשה דר' יהושע בר חנינא ור"א שעשו עם אותו המין במרחץ, ומעשה שעשו עם אביו של ר"יח בן בתירא ברומי, כמבואר בירושלמי פרק ד' מיתות, והוא הטעם שאמרו בשלהי פרק קמא דסנהדרין, שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה ובעלי כשפים, כדי שיבינו במעשה כשפים ויבטלום, כדי שלא יוכל לעכב ע"י או לשבש דעתם מכשף מן הכשפים, והוא שאמרו לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות במה ינצל הנכשל בהם, והוא שאמר ר"א בשלהי פרק ד' מיתות כמאשים מי שאינו לומד מהם על הכוונה הזו, ואמר יש לי ג' מאות הלכות בנטיעת קשואין, ולא שאלני אדם בהם מעולם אלא עקיבא בן יוסף פעם א', ולמדו נטיעתן ועקירתן, ואמר מלתא ונתמלאה כל השדה קשואין, ואמר מלתא ונעקרו, והקשו והיכי עביד הכי, והא העושה מעשה חייב, והשיבו לא תלמד לעשות, לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות, אבל מעשה דרבי אבולהו דעל להההיא אושפיזא ואשקייה להההוא אתתא והות חמרא, לא ידעתי היאך היה מותר לעשות כזה, אלו היה ר' אבוהו הנזכר בש"ס תלמידו של ר' יוחנן? אלא בודאי אחר היה, וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שם, שר' אבוהו תלמיד ר' יוחנן לא היה עושה מעשה כזה. והשואלים בשדים שהוא מותר אלא סכנה, ראיתי תשובה להרב רמב"ן ז"ל ומה שהתירו בפ' חלק לדרוש אל השדים אלא משום סכנה, אין זה אלא ללחוש ולהשביע לצאת מן האיש כדרך מעשה בן תמליון, ור' יוסי אוסר שמא יזיק אותו כשמוציאין אותו בעל כרחו, ואני תמיה כי שמעתי בברור שמנהג חסידי אלמאנייה לעסוק בדברי שדים, ומשביעין אותם ומשלחין אותן ומשתמשין בהם בכמה עניינים, וסבור אני שיש לומר

מעשה שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד, כמ"ש בלטיהם אלו מעשה שדי, בלהטיהם אלו מעשה כשפים, ופי' רש"י ז"ל מעשה כשפים ע"י מלאכי חבלה הם נעשים והן הם שאסרה תורה, אבל מעשה שדים נהגו בו ועשו בו כמה מעשים ובודאי פשטי השמועות כך הם, ומעשה דבן תמליון וארנוטין ויוסף שידא ושאר כל המעשים בתלמוד ומדרשי אגדה כך הם נוטים עכ"ל, הנה כתבתי ממה שבא בדבריהם בכלל העניינים האלה, וזה שהתירו מכללן רז"ל הקדושים אחד אחוז מן החמשים, ולבי עוד מגמגם באלה אשר כתבתי, באשר באתי לתקן ולתרגם, ולא כתבתי אחד מאלו לעשות מעשה, רק באותן שהוזכרו בגמרא, שאין זאת משנת חסידים, רק כדורש מן הספק להלכה, עד אמצא חכם יעשה אתנו ברכה, להוציא באלו רגלינו מן השבכה, ואלהים יראנו נפלאות מתורתו, וידריכנו באמתתו, ויצליחנו בעבודתו, כי לו לבדו הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד ואפס זולתו, נאמן בריתך, שלם באהבתך,

הכותב

**שלמה ב"ר אברהם ז"ל ן' אדרת**

חתימה, לוקח נפשות חכם, מניח לארץ ביד, את אשר שקד, ה"ה ה"ר **אבא מרי** ן' האשל הגדול הנעלה והנכבד ה"ר משה זלה"ה.

## אות ד

דקדקתי בכתבי הרב, וראיתי כי הכתב הראשון והוא תשובה על ההערה, תחלתו דבר בחוזק ובגערה ובנזיפה, כראוי לאיש כמוהו, וסופו ברוב ענותנותו שמעתי את הקול הנמוך, והניח הענין באשר הוא, ואח"כ פניתי אל הכתב השני, והוא תשובה על צורת האריה, ואע"פ שהוא אוסר לעשות הצורה, ראיתי כי דעתו וראיתיו נוטים להיתר, ואסר והזהיר לעשות זאת הצורה, ע"ד שאמרו בתלמוד, וכי מפני שאנו מדמים נעשה מעשה? — והשבתי על ב' הכתבים כיד אלוה הטובה עלי, ונשאתי משלי, והוא זה:

## אות ה

ראיתי תמונה לנגד עיני כמראה הבזק, והנה רוח גדולה וחזק, ואש מתלקחת בבזק, הן הן הדברים שנאמרו למשה בסיני ובחורב, קול מרעיד לכל הקרב הקרב, אל המגלה נמתחת דמות עב קטנה עולה מים השכל ככף איש, וכמוץ יסוער לכל מביע ומבאיש, שמן רוקח מעשה מרקחת, לקול רעם הכותב המורה על קרני ההוד אשר פצל יעורר נרדם וטמן עצל ידיו בצלחת, ומי שלא ראה מאורות ועיניו כהות ילך לאורו, יוסיף אומץ ולא יכבה נרו, ואם מעט השמן בצפחת, האירו ברקיו עינינו, בהיות דמות דיוקנך נראית בפנינו במלחמתינו נוצחת, בראותינו גץ היוצא מתחת הפטיש, מכה בכח זרועו,

ופוצע אשר בראשו נגעו, כי יהיה בקרחת או בגבחת, אם יקום והתהלך על משענתו, ולא יתרפא מצרעתו, אשר במצחו זורחת, אש הקנאות שורף כל מקריבי זרה, יניעם כאשר ינוע בכברה, במזרה וברחת, והכות היונית בשוטים, מפני השוטים, שקלקלו ונפלו אל הפחת, ומכת אכזרי תמחץ מתניה, לעיני מאהביה, ואת כל ונוכחת, ובהיות הדברים עתיקים, כמופתים חזקים, ותשובה נצחת, כמעט שמעו למוסר, והענין סר, וקבלו תוכחת, וכל המחזיק בבריתה, תנשה בבלוריתא, וקצף ורגז ואין נחת, הכוה פצעוה הושיבוה שמירה בתוך האהלים, ונחבאת אל הכלים, בתוך אמתחת, השיגוה וראש לה חפוי, כאיש שאין לו שפוי, כאשה מצרת לבה גונחת, עד שהגיע לדבר קולה כנחש, קורא במדבר מפני גברתי אנכי בורחת, כי לא יירש בן האמה, עם בת היתה לו לאברהם אבינו ובכל שמה, עלתה נצה והיא כפורחת, בהיכלי מלך פנימה עצורה, ויש לה ישיבה בעזרה, בין שני בדי ארון מונחת, לפנים מאז נברא העולם, דומה לאכסדרא מכתב פתוחי חותם, על לוח הברית מפותחת, בטרם ספר וספר וספור ספר יצירה, וחיות ארבע יושבת בקתדרא, בפרדס אשר למלך נטועה וצומחת, ועתה אדוננו בתחלת דבריך יצא תועלת, ודלת נעלת, מהרה נפתחת, בפרוש כפיך כנף רננים, להסיר כל ציר דבלת תאנים, על השחין מונחת, כפטיש הסלעים יפוצץ, עדת המורים לכל פאה תקצץ, בהגיע לידינו שטר מברחת, לולי כי משטה אחרונה למדין, נתנו מקום לחלוק ופסקו את הדין, רואין טרפה לעצמן ועושין למודין, יש שהוא מתפלס ומתכסה בטלית צבועה הבא מן הגנבה, ויש שהוא מקשה ערפו ובורח מחמת מרדים, ועוד עיניו פקוחות בסוף המגלה משוטטת, בראותם כי רפה היום ושמו גבורתך כרוב ענותך יראה ושוקטת, חזקו דבריהם ואמרו אמרים בנפש עזה ושלטת, אמרו הן אמת כתב הנשתון תחלתו חזק מצור כמו אש הסלעים מלהטת, אך בבדקנו בסוף האגרת, לא מצאנוהו שגיא כח ואפילו דבור משמטת, כאלו נשבר המקל ונשמט הברזל מקתו, ופסקה הרצועה והורס המטה אשר להוכיח יסדתו, ואם הרב הגדול אשר הביא כבודה בת מלך חדריו, לא יקנא עליה ועצם עין מעלתו כאלו אינו רואה וכנס דבריו, ומה האדם שיבא אחריו, וחלילה לי לדבר כנגד ראשי דורי ועירי עיר גדולה לאלהים, כי ת"ל לא עלו בה פרצות, מצאוה גדורה ומוקפת חומה גבוהה לא נתעוררנו עליה לבקש מצות, כי יש בה אנשים גדולים בתורה תורתם סדורה, בפיהם ערוכה ושמורה, לא ימצא בתוכה הורס המצב ולא יכניסו לצרה צרה, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה, אין יוצאת לא בה ולא בתחומה, הנה זאת חקרנוה כן הוא ועמקא ורומה, ואם יש שמה א' מעיר מחו ליה בסלוא דלא מבע דמא, ואם לא שב מחטאו, יעבירהו תחת השבט ומת תחת שבטו, שכבר למדתנו רבינו,

מצוה לדון את שבטו, וחלילה לי ג"כ כי לא נתכוונתי להתגדר ולקשקש בפעמוני, כי לא הורגלתי לשבת בשבת תחכמוני, וגם לא נסיתי ללכת בדרכי אדם ההמוני, וידעתי כי אחד מקטני החברים ראוי להוכיח יותר ממני, אך הסבה אשר העירתני, והיא הקנאה אשר הציקתני, בראותי קצת אנשים משאר מקומות בעונת הנשואין ועתות הפעוטות, ידרשו ברבים בבתי כנסיות, כאלו הם נשיאי עדה וראשי המטות, לא ידברו מן המצות כאלו הם פורקים עול משברי מוטות, הלא ר"א הגדול לא רצה לומר דבר שלא שמע מפי רבו, והפתי הדורש חכם בעיניו העומד במסבו, לא ידרוש את ה' כי אם מדברים אשר הוא בדאם מלבו, ולא די לנו בזאת הצרה, עד שעשו מאברהם ושרה חומר וצורה, ע"כ דוד מלך ישראל נעים זמירות, הוצרך להרבות תפלות ארוכות וקצרות, להיות מדברותיו בבתי כנסיות נזכרות, ועתה בלא תפלה ותחנה זכו ארסטו ואפלטון, למלאות מספריהם כל חדר וקיטון, ולסמוך על דבריהם כסומך על הפלטר ולוקח מן הסיטון, על כן נערתי חצני כגבור בכלי קרב, מלאתי מלין ולבי בחצי המליצה רָב, כי במקום שי חלול השם אין חולקין כבוד לרב, על אלו שאין אמונה בהן כההוא גברא דשמיה כדור, מוטל עליך ועל חכמי הארץ הלזו להשיב יד על כס יה מלחמה על אלו ההורסים לעבור, אך בהיותך נזר הזמן ומופת הדור, מחיצת הכרם שנתפרצה אומרים גדור, זאת לא זאת חברו ספרים מקרוב באו בדברי האגדות יצפצפו, ומלין לצד עילאה יטיפו, ובמופתי התורה יגדפו, ראוים לשחוק ולזרות לרוח ובקרקע הים ישטפו, ואף עצמותיו של אותו האיש ישרפו, ואני לא על המחזיק בספרי היונים אני כועס ולא אחשבהו ככופר, ולא כחולף חק ולא כברית מפר, ואם אמצא בהם דבר טוב אפילו בדף אחד מציל כל הספר, כי בטוחים אנו שלא יטעו בהם רבים, ואפי' בני אדם הדומים לבהמות, בשכבר מחבריהם ידועים ונקובים בשמות, והמפורסמים שבחכמי האומות, אך אלו הספרים אשר יש להם כי מבני ישראל המה, אם קצתם נוטים לדברי מינות, אע"פ שהוא רמוז בסוד כמוס ומופלא, חובה לקיים בהם מצות עשה: השחת שרוף וכלה, שמא יטעו התלמידים הפותחים ביום השבת וביום החדש, ויאמינו באלו כברוח הקודש, ויש לנו לדרוש מן החכמים ק"ו שמנדים לכבודם, כרב ששת שנדה במשטמה רבה אמאן דעקץ לעוקציה, כ"ש שיש לנו לנדות ולהחרים כל הורס ופורץ גדרה, לכבוד השם נורא עלילות, ולקלל אותם בספר התורה, בכל האלות, וחס ליה לזרעא דאבא להזכיר אותם, כי לא דלטור אני להטיל גורלות, הלא שמענו כי רבינו גרשון ז"ל אזן וחקר ותקן גדרים, לקולו מקשיבים חברים, ואחריו ישקו כל העדרים, ומי לנו גדול ממך שותה מן הברכה העליונה, עליך המלאכה לגמור ואי אתה רשאי להפטר ממנה, ואם רצון אדוננו להמלך בגבורה עם חכמי הארץ

הלזו, ידעתי באמת כי תחזרו עטרת ליושנה, ואל תחוש אדוננו, כי לא עלה קטטה בינינו, כי כולנו לאחדים רחוקים מאלה הדברים הנפסדים, ת"ל לא תמצא בקרבנו משפחה או שבט שנטמע, כולם יקדימו נעשה לנשמע, ויהיו עמך לאגודה לבנות גדר, יחזיקו ידיהם לחקור ולדרוש בעקרי המצות כלליהם ופרטיהם, לא כאלה הדורשים במרכבה, שלא ראו אותה מימיהם, ועליהם אמרו במדרש ר' הונא בשם בר קפרא פתח, תאלמנה שפתי שקר, יתפרקון ישתחרון ישתתקון; יתפרקון, כמה דאתמר והנה אנחנו מאלמים אלומים, ישתחרון כמא דתימא או מי ישום אלם, ישתתקון כמה דתימא הדוברות על צדיק עתק, על חי העולמים עתק דברים שהעתיקן מבריותיו, בגאוה אתמהה בשביל להתגאות ולומר במעשה בראשית אני דורש, ובוז מבזה על כבודי, ועל שכר המעלימים אמרו רז"ל, ליושבים לפני ה' יהיה סחרה ואתננה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק, דברים שכסה עתיק יומין, ומאי נינהו? סתרי תורה.

ועתה אדוננו ומורנו שיחיה, כבר נתת לנו רשות לדבר על צורת האריה, ואנא מצלי קדם מלכא דמלכותא לא תתחבל, דיהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל, וברשותך אדון לפניך בקרקע, ולפי שראיתי שמבין טורי כתבך ניכר שאתה סבור שנפלה מחלוקת בינינו מענין זאת הצורה, יְוַדַע לפני כבודך, כי לא נתחדש מחלוקת מזה, והבקיאים אשר הנה במותר ואסור וכל החכמים, פה אחד נוטים לאסור, וגם החכם הנעלה ר' יצחק דלטאש שעשה זאת הצורה והולידה, חשש לזאת ההודאה להכין אותה ולסעדה, וכה היו דבריו עמנו: הנה באמת כי עשיתי זאת הצורה, ולפי סברתי אסורה, אבל מה אעשה והרב הגדול, (שיש לו להאמין אפילו אומר על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין), התירה, וחי ה' וחי נפשך, כי לא היתה הקנטוריא בינינו באלה הדברים, וכולנו כאיש אחד חברים, ואע"פ שאלו הענינים כהררים התלוים בשערה, יש להם על מה שיסמוכו, והאמת נראה כי כל העושה אחד מהצורות בעונה ידועה, בהיות השמש או אחד מהמשרתים במעלות ידועות, לא יצא מכלל מנחש ומעונן, כההיא דאמרינן בפ' ד' מיתות, מעונן ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת, מחר יפה ליקח; והפי' הנכון שמחשב אותן עתים ושעות ע"פ אצטגנינות, להכי נקט לשון מחשב, לפי שהוא דבר שצריך עיון וחשבון, וכן כתב הרמב"ם ז"ל: איזהו מעונן אלו נותני עונות, שאומר באצטגנינות: יום פלוני רע יום פלוני טוב עכ"ל, וכתב גם כן וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות וכוון מלאכתו באותו עת שקבעו הוברי שמים ה"ז לוקה, גבי מנחש תניא, לא תנחשו אלו המנחשים בחולדה בעופות ובכוכבים, וקרוב בעיני להיות זה בכלל מנחש, שהרי לא הזכירו בכלל מעונן ומנחש אלא אלו המכוונין

מלאכתן והלוכן ביום ידוע ובעונה ידועה, וכסבורין שיצליחו בסחורתם בימים ידועים באותן הימים, אבל בנדון שלפנינו שעושה הצורה במתכת מיוחד וביום מיוחד בהיות הכוכב במעלה פלונית, וכסבור שמטיבה או מריעה, בודאי נראה שהוא מעשה כשוף, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל, וז"ל: ויש שם פעולות הכשוף שלא ישלמו אלא בכל אלה הפעולות, כאמרם נלקח כך עלין מצמח פלוני, ויקחוהו בהיות הירח במעלה פלונית בעת שהוא ביתר הכבוד או מזולתו מן היתרות, ויקח מקרן הבהמה הפלונית או מדמה או משערה שעור כך, והשמש בחצי השמים, ע"ד משל, או במקום מוגבל, ויקח מן מוצא פלוני או ממוצאים רבים ויותך, ותאמר כך וכך, ואתה תעשן בעלים ההם וכיוצא בהן לצורה ההיא המותכת, ויארע כך, ושם פעולות הכשוף חשבו שהם ישלמו באחד מן המינים ההם ע"כ, ובאמת אדוננו אם תראה זאת הצורה כמו שמצאתיה בספר הצורות, תאמר שהיא אחד מן המינים ההם, וכן מצאתי בס' הצורות כי נחלי הכולי' הימנית יעשה צורת אריה בלי לשון, יעשנו ישר לא מעוות, ויעשנו ביום שמש ובשעתו, ותמצא ג"כ בספר שעל הרוב יעשו הצורה מזהב, ואם יעשו במסט"אג אין למעלה ממנו, ועל חולי הכוליה השמאלית יעשה אשה רוכבת על אריה מעוטפת, ובידה רסן או מקל, ויש בה ג"כ תנאים רבים ע"כ, ועל כיוצא בזה ארז"ל: הלכות כשפים כהלכות שבת, העושה מעשה בסקילה, ולא החמירה תורה כ"כ במכשף, אלא מפני שהוא דברים שמביאין את האדם לעבוד ע"ז, וזה נמשך מדבריהם ז"ל, וז"ל: וא"א לפעולת הכשוף מבלתי הבטה בעניני הכוכבים, ר"ל שהם יחשבו שזה הצמח מחלק הכוכב, וכן כל בעלי חיים, וכן כל מוצאיהם לכוכב, וכן יעשו, שהפעולות ההם אשר בעשותם אותם יעשה להם כשוף, הן ממיני הצמח לכוכב ההוא, וירצה שהפועל ההוא או המאמר ההוא או העשוי לה, יעשה לנו מה שרוצה ע"כ נראה שכוונת המכשפים כן היא נעשית צורה במתכת כסף, ובהיות הכוכב במעלה ידועה, הוא רצון הכוכב ההוא, וזאת היא עבודתו, והדברים מוכיחים שהרי נתן כח הצורה, בזה הענין העירני לפרש הא דתניא ואשר במים מתחת לארץ לרבות צלצול קטן, בעונה ידועה, ובהיות כוכב פלוני במעלה פלונית, ומעיד עליו כח פלוני, והוא מאמין בלבו שזאת הצורה קטנה כך מטיבה כך מריעה, בכח מזל שנעשה בו, והיא טמונה בבית גנזה, כרוכה בבגד ידוע, כמשפט הכוכב ההוא, ואין ספק שזאת היא עבודתו, ואין לך מחבק ומנשק גדול מזה, והביא הברייתא ללמדנו, שאמר אפילו צלצול קטן, ומוקמינן לה לעבדה, אי ס"ד לעבדה ממש, כגון השתחויה ונסוך ושאר עבודותיו המפורסמות, מאי אריא צלצול קטן שהיא צורת בעל חי, אפילו צרור או קיסם נמי, דהא תניא בברייתא, ר"ח בן אנטיגנוס אומר מפני מה תפשה תורה בלשון מולך, שאלו

המליכו עליהם וכו', וה"נ אמרה ר"י, בירושלמי ר' בון ברבי חייא בשם ר"י, מהו לשון שלמדתך תורה מלך, כל שהמליכוהו עליהם אפילו קיסם, אלמא נראה כמו שפירשתי, וכיון שכן, איך נודע שהתיר לעשות צורה לרפואה, הא העושה צורה עובר משום מעונן ומנחש ומכשף, ואפי' היא עשויה ועומדת אסור להתרפאות ממנה, ואינה בכלל הדברים המותרים להתרפאות בהם, מפני שהוא בנותן כח והודאה לכוכב הנזכר, בעשותו הצורה ההיא, ועל כיוצא בזה אמרו בירושלמי פרק הרואה, לא תצווח לא למיכאל ולא לגבריאל, לי אתה צוח ואנא עני לך, הה"ד: כל הנקרא בשם ה' ימלט, ואין התנצלות להתרפא ממנו בהאמינו כי לו הכח והגבורה שהכל יבא מאת האדון ית' ויתʻ שמו, והוא יתʻ השפיע מטובו לשכלים הנפרדים ולגלגלים ולכוכבים, שהרי כמו כן יש התנצלות לעובדי ע"ז, כמ"ש הרמב"ם ז"ל, וכך הם אומרים עובדי ע"ז היודעים עיקרה, לא שהם אומרים שאין שום אלוה, זה שאמר ירמיה הנביא: מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה, ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך, אבל טעותם וסכלותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא ע"כ, ויש מאמר רז"ל (במס' מנחות פ' הרי עלי), א"ר מצור ועד קרטגיני מכירין את ישראל ואת אביהם אשר בשמים, מצור כלפי מערב מקרטגיני כלפי מזרח וכו' איתיביה רב שימי לרב, ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה וכו'? א"ל רב שימי את דקרי ליה אלהא דאלהא, ונראה שאפילו להסתכל באותן הצורות אסור, וז"ש בגמרא בשבת פ' השואל, ובדיוקנא עצמה אף בחול אסור לסתכל בה, שנאמר: אל תפנו אל האלילים, מאי תלמודא, א"ר חנין אל תפנו אל מדעתכם, ונראה ג"כ שאסור לחוש לדברי האצטגנינים בשב ואל תעשה, וכ"ש לעשות מעשה על פיהם אפילו במקום סכנה, כדגרסינן במס' שבת פ' השואל, מההוא מעשה דר"ע דהוה ליה ברתא, א"ל מאי האי ההוא מעשה דר"ע יומא דעיילא לבי גננא טריף לה חויא ומתה וכו', ואעפ"כ לא חש ר"ע לדבריהם ולא נמנע מלהשיאה, סוף דבר חקרתי ובדקתי בקצת התלמוד עד מקום שידי מגעת, ולא מצאתי שיתיר לעשות צורה לרפואה ע"פ האצטגנינות, ובאמת יש אלף רפואות בתלמוד, ואי הוה שרי באלה הצורות אי אפשר דלא לשתמיט חד תנא או אמורא למיתני חדא מינייהו, וראיתי גם כן כי רוב הרפואות שבתלמוד נחלקו לג' חלקים, החלק האחד בכח השמים וע"פ החקירה הטבעית, כההיא דפ' מי שאחזו, לדמא דאתי מפומא, בדקינין ליה בגלא דחטתא, איסריך, מריאה אתי ואית ליה תקנתא, ואי לא סריך מכבדא קא אתי ולית ליה תקנתא, והא איפכא תנן, ניטלה הבגד ולא נשתייר ממנה כלום, כיון דמפומא קאתי אימר איתמחי איתמח, וקא אמרינן התם אי מריאה אתי מאי תקנתיה, ליתי

שבעה כווני פרומיה דפרמא דסלקא, ושבעה כיני דפרמא דכרתי, וז' ניני פרידא דרומנא, וכונא דארמונא, וכנגדן כנתא בטיפתא, ולישקלינהו בהדי הדדי ולישתי בתרייהו שיכרא חריפי דטבת, ועל כיוצא בזה ארז"ל: ורפוא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, והחלק השני הקמיעין והלחשים, ומזה הענין רוב הראיות שהביא רבינו יצ"ו והדבר ידוע ומתרבה בדברי רז"ל, כי יש לשידין ולרוחין וללילית תכונה גשמית קיימת, כדאמרינן בפ' עושין פסין: כל אותן שנים שהיה אדם הראשון בנדוי הוליד רוחין שידין וליליין, שנאמר: ויחי אדם ק"ל שנה ויולד בדמותו כצלמו, מכלל דעד האידנא לאו כדמותיה הוליד, ומוקים לה התם בשכבת זרע דחזא לאונסיה; ואמרינן נמי בפרק מי שהוציאו, גבי הני שב שמעתתא דאתמרן בצפרא בשבתא קמיה דרב חסדא בסוריא, ובהדי פניא בשבתא קמיה דרבא, ואסיקנא התם דלמא יוסף שידא אמרינהו, ועוד ארז"ל אוכלין ושותין כבני אדם, ופרין ורבין כבני אדם, ומתין כבני אדם, ומעשה דאשמדאי בפ' מי שאחזו מוכיח, שיש להן תכונה קיימת גשמית, ונראה ג"כ שיש להם רשות להזיק לבני אדם, כמ"ש רז"ל לאחד נראה ומזיק, לשנים נראים ואינם מזיקין, לשלשה אינם נראים ואינם מזיקין; וגם בערבי פסחים תניא, אל יצא אדם יחידי בלילה, מפני שאגרת בת מחלת יוצאה ועמה י"ח רבוא מלאכי חבלה, וכל אחד יש לו רשות לחבל, וכיון שכן נראה בברור, שכמו שיש רשות לאדם להשמר משונאו ולהנצל ממנו ולהבריחו מעליו בכל ענין שיוכל, בחרב ובחנית ובמקל יד, כן יש רשות ביד האדם, להשמר מן השדים ומכל היזק הבא מכחם ולהבריחם מעליו, בין מכח הקמיעין בין מכח הלחשים, כדאמרינן בפסחים, ההוא בר קשא דמתא דאזיל וקאי גבי זרדתא דסמכי למתא ואתזק, אתא ההוא מרבנן וכו' כתב ליה קמיעא לחדא שדא, שמעיה דקאמר סודרא דמר דמי כרבנן, בדיקנא ביה במר דלא ידע אפי' ברוך, אתא ההוא מרבנן דידע דזרדתא דסמכא למתא לא פחתא משתין שידי, כתב ליה קמיעא לשתין שידי, שמעיה דקאמר דלא מינייהו דהכא, ותו אמרינן התם, טולי בי פרחי רוחי דבי זרדתא שידי, דבי אגרתא דשפי, למאי נפקא מינה, למיתב קמיעא, ואמרינן נמי בריש פרק מי שאחזו, וליתני נמי מי שנשכו יין חדש, הא קמ"ל דהאי רוחא קורדייקוס שמיה, למאי נ"פ לקמיעא, והיינו דתניא בפרקא דאמורא בפ' במה אשה, כולהו איתנהו משום דרכי האמורי לבד מהני, מי שישב לו עצם בגרונו, דאומר חק נחת נחת ננעצת במחט וכו', ונראה שהוציא אלו השנים מכלל דרכי האמורי, לפי שהיו ידועים אצלם שהם כשאר הלחשים הנזכרים בתלמוד, ולפי שהדבר ידוע בענין השדים שהם מזיקים בימים ידועים ובמקומות ידועים, כההיא דאמרינן בפרק ערבי פסחים, שבק ליה לילי רביעיותולילי שבתות, כן בענין הלחשים יש שהם בימים ידועים,

ואין בזה משום לא תעוננו, שאין זה אלא כרודף שונאו במקום למצאו ולהתיש כחו, וענין אלו הלחשים פשט היתרן בתלמוד, והתירו אותן אפילו בשבת, שהרי אין לך נחשים ועקרבים מזיקים יותר מזה, ובהדיא אמרו לוחשים לחישות נחשים ועקרבים בשבת, ובענין הקמיעין אמרו, אחד קמיעא של כתב ואחד קמיעא של עיקרין וא' חולה שיש בו סכנה וא' חולי שאין בו סכנה, ואחד שיכפה וא' שלא יכפה, הרי יצא לנו מדברי רז"ל שאין הקמיעין והלחשים מפני דרכי האמורי, ואמרו נמי דברים שיכחיש אותן ההיקש הטבעי, שכמו שמבהלין את האדם באלה ובשבועה ובשמתא כך מבהלין לשד בקמיעין ובלחשים ובתקיעות, כדאמרינן בסוכה, התוקע לשד יצא, ואפשר לומר לאותן הימים שהזהירו להקיז בהן בפ' מפנין גבי פורסא דדמא, ומ"ש ארבע דהוא ארבע דהוא כ"ד וכו', טעמא דמלתא משום היזק זוגות, כדאמרינן בפסחים: אר"י אמר לי יוסף שידא, אשמדאי מלכא דשידי ממונה אכולהו זוגי, דייקא נמי דקתני גבי פורסא דדמא משום דקאי מאדים בזוגות, אלמא משום היזק זוגות נגעו בה. החלק הג' בכח הסגולות, כההיא דאמרינן בפ' במה אשה: יוצאין באבן תקומה בשבת, ולא שהפילה אלא שמא תפיל, ולא שעיברה אלא שמע תתעבר ותפיל, וההיא דתנן התם יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל ובמסמר הצלוב משום רפואה, וכל אלו מותרים ויוצאים בהן בשבת, אף על פי שלא יגזרהו ההיקש הטבעי, כיון שהוציא אותן הנסיון ונתאמת נסיונם ויש בהם רפואה לקצת חליי בני אדם, מותרין והולכין בהם על תליית העשב שקוראין פיאונייה על הנכפה, ועד"ז בשאר הסמים, ואין בהם כלל משום דרכי האמורי הנזכר בסוף פ' במה אשה יוצאה, ראיתי כי הכוונה בהם כדי שיצליחו במלאכתם כההיא דאמרינן, המרקדת לכותח והמשחקת לעדשים והמתחת לגריסין והמשתננת מים בפני קדרה מים כדי שתתבשל מהרה, ועשו כן תחבולות גדולות כדי שיצליחו במיני העבודה ובמרעה ובנטיעות האילנות והכרמים שהם מיני הכישוף, מהם שאין צד ע"ז כלל, אלא שהדבר ההוא בעיניהם כמנהג הסגולות והכחות, ונראה דעל אלה הדברים אמרו אביי ורבא, כל דבר שיש בו משום דרכי רפואה אין בו משום דרכי האמורי, כההיא דתניא אילן המשיר פירותיו טוענו באבנים וסוקרו בסיקרא, ומסיק בגמ' דטוענו באבנים כי היכי דליחוש חיליה, וזהו דבר שיגזרהו ההקש הטבעי ומותר, וכל דבר שאין בו משום רפואה יש בו משום דרכי האמורי, כגון דבר שלא יגזרהו ההקש הטבעי, אף על פי שנוהגים בו מנהג הכחות והפעולות, וחוששין שכבר נתאמת בהם הנסיון, כההיא דתנן בסוף פ' בהמה המקשה, גבי שליא של מוקדשין אין קוברין אותה בפרשת דרכים, ואין תולין אותה באילן, וראיה דלא אתאמדא מלתא דאביי ורבא במיני חליי בני אדם אלא בהני מילי,

ודכוותייהו, מדלא שקילי וטרי בגמ' עלייהו, מה דאילן המשיר פירותיו ולא פריך להו מהא דיוצאין באבן תקומה, שהוא בודאי דבר שלא יגזרהו העיון הטבעי, וכ"ש משקל האבן תקומה שהוא רחוק מכל הקש וקרוב לנמנע, לולי שנתאמת להם בנסיון, ועוד מעיקרא מימרא דאביי ורבא בסוף בהמה המקשה על משנת אין תולין באילן, זו היא מדה בתורה ולמד דבר מענינו, ונראה שלזה כיוון הרמב"ם ז"ל, ז"ל: ולהרחיק כל מעשה כשוף הזהיר מעשות דבר מחוקותיהם, ואפילו במה שנתלה במעשה העבודה והמרעה וכיוצא בהן ר"ל כל מה שאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי, אפי' נוהג כפי דעתם מנהג הסגולות והכחות עכ"ל, וכתב עוד ולכן אסרה תורה כלאי הכרם וצותה לשרוף הכל, כי חוקות הגוים כולם אשר היו חוששין שהם כחות וסגולות, ואפילו דבר שלא יהיה בו ריח ע"ז הכל נאסר כמו שבארו באמרם: אין תולין אותם באילן עכ"ל. הם אלו הג' חלקים מן הרפואות הנזכרים בתלמוד, ולא מצאתי באחד מהם שיאסור לרפואה, ויש דברים אחרים בתלמוד שאין עניינם לרפואה, אלא כדי ליישב דעת האדם כי היכי דלא ליתרע מזליה, כההיא דאמרינן האי מאן דבעית לנשוף מדוכתיה וכו', ומה שתפשת עלי רבנו ואמרת כי הפרזתי על המדה, באמרי בכתב הא': ואם באת להתיר הצורה הקטנה ההיא תתיר כולן, כי כל המינים נופלים תחת הסוג ובנין אב אחד לכולן, עכ"ל, דע באמת כי חקרתי בספר ההוא והגיע לידי מקצתו, ומצאתי כי מן ח' צורות אשר עליהם נבנה הספר ההוא אין ראוי לומר עליהן שהן תחת הסוג, אלא כולן תחת עין אחד הם, שהרי כל צורה וצורה מיוחד לאבר מיוחד ולחולי מיוחד, ואין שנוי בהם אלא שזאת נעשית לכוכב פלוני וזאת לכוכב פלוני, ואם כן באמת מי שקיים מקצתו קיים כולו, ומה שהבאת ראיה מדברי ספר פלוסוף היונים שיש בהם תוכות וקליפות, ונוהגין בהם כההיא דאמרינן בפ' אין דורשין: ד"מ אגוז מצא תוכות אכל קליפות זרק, כבודך רבנו שיחי' מונח במקומו, כי אין הנדון דומה לראיה, כי ספרי הפלוסוף הם חקירות חולקות בעניינים חלוקים בפרטי המציאות, ולא עלה על דעת, כי בהבטל המופת בחקירה אחת, יבטלו שאר מופתי החקירות, ואחר הדברים והאמת, אכתוב לפניך רבנו מה שמצאתי כתוב בפי' המשנה להרמב"ם, בפ' מקום שנהגו גבי גנז ספר רפואות והודו לו, וז"ל: זאת ההלכה היא תוספות, אבל ראויה לרשה לפי שיש בה תועלת, ספר רפואות הוא ספר שהיה עניינו לרפאות בדברים שלא התירה התורה להתרפאות בהן, כמו הדברים שחושבין בעלי הצורות, והוא כי יש חכמים בחכמת הכוכבים, ועל פיהם יעשו צורות לעתים ידועים, ויועילו או יזיקו לדברים ידועים, וזאת הצורה נקראת בלשון יון טלס"ם, ואומר כי הצורה הנעשית בזאת התכונה היא טובה לחולי פלוני, וכיוצא בו מן הדברים

המטעים, ומחבר זה הספר לא חברו אלא על דרך חכמת טבע המציאות, לא על דרך שיעשה אדם פעולה ממה שכתוב בזה הספר וזה מותר, ועוד יתבאר לך כי יש דברים שמנע ה' לעשותם, והן מותרים ללמדם ולהבינם, כמ"ש הי"ת לא תלמד לעשות, ולמדנו בקבלה אבל אתה למד להבין ולהורות, וכאשר השחיתו בני אדם דרכם, והיו מתרפאין באותן הדברים, הסירן וגנזן עכ"ל, ועתה אדוננו ומורנו אם תחזיק בראיותך נודה ונאמר ברוך המקום שעקר ע"ז מארצנו, ושלום רב לאוהבי תורתך, ושלום ושנות חיים יוסיפו על שנותיך כחפצך, וכחפץ עבד אדוני נאמן ביתך הכוסף להכנס במחיצתך.

**אבא מרי ב"ר משה**

## אות ו

מפני כי ראיתי עת רצון הוא לדבר אל הרב, שלחתי לו זאת התשובה הבנויה על צורת האריה ולחזק ההערה ראשונה, והוספתי לבקש מלפניו שיאיר עיני בקצת שאלות והם אלו: בהיות יד הרב פשוטה, אינו בדין שיהיה תלמיד סתומה, ואם זה ימים מצאנוה גרופה וקטומה, יבא דברך וינצח בנעימה, להאיר עינו במשנה אחת בלבו שומה, ידוע באמת ובברור כי שעורי בטולי האיסורין שנתערבו בדברים המותרין, מהם דבר תורה ומהם מדברי סופרים, מין במינו יבש ביבש בטל ברוב, וזהו שאמרו כל מקום: דמדאורייתא חד בתרי בטיל ומותר לאכלן אפילו לכתחלה, ואפי' מצות פרוש אין לה, ולפ"ד אפילו לאכול שלשתן בקערה אחת מותר, כיון שנתבטל נעשה האיסור היתר, והתורה טהרתו מדכתיב אחרי רבים להטות, והיינו דאמרינן בזבחים פ' התערובת: א"ר אמרו רבנן בטעמא אמרו רבנן ברובא אמרו רבנן בחזיתא, מין בשאינו מינו בטעמא, מין במינו ברובא, היכא דאית ליה חזיתא במראה, מדקא מדמי מין במינו ברובא אל מין בשא"מ בטעמא, ש"מ דכי היכי דמין בשאינו מינו בטעמא מותר לכתחלה, ע"כ יש לנו לומר דה"נ מין במינו ברובא מותר לכתחלה וע"כ יש לנו לומר דהאי מין במינו מיירי בדין יבש ביבש, דאי באיסור בלול הא קיי"ל כר"ל וכר"י בפ' השוכר את הפועל, דכל איסורין שבתורה מין במינו בין שלא במינו בששים, הלכך אע"ג דמין במינו יבש חד בתרי בטל ברוב, כיון דלא יהיב טעמא, מ"מ כיון דהוא בלול ופשט האיסור בכל, אמרו רבן שיהא שיעורו בששים, והיינו דאמר רבא בפ' גיד הנשה אמור רבנן בטעמא אמור רבנן בקפילא אמור רבנן בששים, כיצד מין בשא"מ דהיתרא בטעמא, מין בשאינו מינו דאיסורא בקפילא, מין במינו בס', אי נמי מין בשא"מ היכא דליכא קפילא בששים, ונראה דשיערו מין במינו בלול דרואין אותו כאילו הוא מין בשאינו מינו דליכא קפילא דליכא למיקם אטעמא, ואמרו בס', ומין בשאינו מינו שיערו בס' דבר תורה היכא דליכא למיקם

אטעמא דפחות מס' מסתמא אית ביה טעמא, וקיי"ל בפ' השוכר את הפועל טעמו לא ממשו אסור, ואע"ג דלית ביה שיעור אסור מן התורה, ויש מן האסורין שדינן במאה כדתנן בערלה פ' התרומה, תרומת מעשר של דמאי החלה והבכורים עולים באחד ומאה ומצטרפין זה עם זה וצריך להרים, ומפ' בירושלמי הא דצריך להרים, ר' בא בשם ר' יוחנן מפני גזל השבט, והא דבעינן בתרומה אחד ומאה מדרבנן הוא דמדאוריתא חד בתרי בטל, אלא שהחמירו בתרומה שאמרו שעולה באחד ומאה ואסמכוה אקרא, כדתניא בספרי מכל חלבו את מקדשו ממנו, שאם נפל לתורו הרי הוא מקדשו, מכאן אמרו התרומה עולה בא' ומאה וכו', וחלה יש לה דין תרומה, דכתיב: חלה תרימו תרומה, כדאמרינן ביבמות פ' הערל ותרומת ידך אלו הבכורים, וכן הדין בתרומת מעשר של דמאי, ואמרינן בירושלמי מאן תנא תרומת מעשר של דמאי ר"מ, דר"מ מחמיר בדבריהם כדברי תורה, דתנינן תמן הרואה כתם ה"ז מקולקלת וחוששת משום זוב. ויש מן האסורין שהן במאתים כדתנן בערלה פ"ב: הערלה וכלאי הכרם עולים באחד ומאתים ומצטרפין זה עם זה, ואינו צריך להרים, ומפרש טעמא בירושלמי מנין שהם עולין, אתיא מלאה מלאה מכלאי הכרם, כתיב: פן תקדש המלאה וכתיב: בבכורים מלאתך ודמעך לא תאחר, מה מלאה שנאמר להלן עולה אף מלאה האמורה כאן עולה, אי מה כאן מאה אף כאן מאה, לפי שכפל הכתוב איסורו שהוא אסור בהנאה, שנו חכמים חיובו, עד כדון כלאי הכרם, ערלה מניין, מה זו אסורה בהנאה אף זו אסורה בהנאה, ומה זו עולה אף זו עולה, אלא ודאי הא קמבעיא לן הא דתנן בפ' י' דתרומה, דג טמא שכבשו עם דג טהור, כל גרב שהוא מחזיק סאתים, אם יש בו משקל עשר זוז ביהודה שהם ה' סלעים בגליל, ופי' רבנו שמשון שמשנה חסרה היא, דלא פירש אם מותר אם אסור, ופי' דלא מיירי באסור נתינת טעם דשיעורו בששים אלא בדג טמא שנתערב עם דגים טהורי, דמיתסרו כולהו משום דבריה לא בטלה אלא בשעור זה, ומפרש בירושלמי דהאי שיעורא הוי תשע מאות וששים, והכי גרסינן התם סאה כמה עבדא, כ"ד לוגין, ולוגא כמה עבדא תרין לטרין, וליטרא כמה עבדא ק' זוז, יפרש לנו מנין זה השיעור, ומה ראו לומר עד תשע מאות וששים, מאחר שאין האיסור משום נתינת טעם, שהרי בודאי מה שהחמירו בביצה משום חשיבותה הוא, וא"כ מ"ש משאר הדברים החשובים כגון חתיכה הראויה להתכבד ואת שדרכה להמנות דלא בטיל אפי' באלף, וכן בע"ח נמי דחשיבי ולא בטלי לעולם, דאמרינן בזבחים פ' התערובות, כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל, אפי' אחד בריבוא ימותו כולן, ומפרש טעמא התם משום דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי, ואם נפרש המשנה בציר כמ"ש הרב בפי' המשנה, קשיא לן מאי שנא ציר

משאר איסורין דסבירא לן דבין במינן בין בשאינו מינן בששים, ולא החמירו כ"כ בטעם, וציר דקדקו בו עד תשע מאות וששים, דהא אפי' ר' יהודה המחמיר דס"ל דמין במינו לא בטיל, מקיל בציר בשעור רביעית בסאתים, ומפרש טעמא בפ' גיד הנשה משום דזיעה בעלמא, וכיון שכך לרבנן דס"ל דכל איסורין שבתורה מין במינו בטל בס', כ"ש גבי ציר דזיעה בעלמא הוא שאין להם להחמיר בשעורו, עוד יפרש לנו רבנו מ"ש הרמב"ם ז"ל בה' הקרבנות פ"א וז"ל: מצות בכור במה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ, ואין מביאין בכורים מח"ל עכ"ל, נראה כי הרב פסק כהאי משנה דפ' בתרא דחלה, בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו, ודחה אותה משנה האמורה בפ' אלו קדשים, דתנן התם ואם באו תמימים יקרבו, ואע"פ שבירושלמי מקיים שניהם דפריך התם בסוף חלה על בן אנטיגנוס אדמאי לא קבלו ממנו, ולא כן תנינן ואם תמימים יקרבו? ומשני שנייא היא שהדבר מסוים שלא ניקבע הדבר חובה, ומפרש רבנו שמשון משום דאנשים גדולים היו ויסמכו עליהם, א"נ משום דמינכרא מילתא טובא אעפ"כ נראה כי הר"ם ז"ל תפש כשיטת הבבלי, ולא נסמך על תרוציה דר"ח דמתרץ התם בסוף אלו קדשים, אלא קשיא הא רבי ישמעאל הא ר"ע, ומוקי הא דבן אנטיגנוס אליבא דר"ע, דתניא ר"ע אומר יכול יעלה האדם בכור מח"ל בזמן שבית המקדש קיים ויקריבנו, ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך, ממקום שאתה מעלה מעשר דגנך תירושך ויצהרך, אתה מעלה בכור, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגנך תירושך ויצהרך, אי אתה מעלה בכור, וקשיא ללשון הר"מ ז"ל שכ' ולא יקריב אלא הוא חולין, ומדלא אמר ונאכל במומו, שמע מיניה דחולין גמורין חשוב ליה, ואין בה קדושת בכור כלל, והא ר"ע לא אמר אלא שלא יעלה בכור מחוץ לארץ ויקריבנו, אבל למהוי חולין ולהאכל בלא מום לא קאמרינן, ועוד דהא גבי מעשר בהמה דריש ר"ע האי ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה מעשר בהמה, וממקום שאין אתה מעלה מעשר דגן אין אתה מעלה מעשר בהמה, ומפרש לה בבכורות פר' מעשר במה, נוהג בארץ ובח"ל, ובעי בגמ' לימא מתניתין דלא כר"ע, דתניא ר"ע אומר יכול מעלה מעשר בהמה לארץ וכו', ואסיקנא התם אפילו תימא ר"א, כאן לקדש כאן לקרב, דיקא נמי דקא נסיב תלמודא והבאתם שמה ש"מ, ומאחר שאינו קרב למה קדיש להאכל במומו לבעלים עכ"ל, וא"כ לר"ע מ"ש בכור ממעשר בהמה, דהא תרוייהו מחד קרא נפקי, ועוד כמה מעשים בתלמוד שנראה מהם דבכור נוהג בח"ל, כההיא דאמרינן בפ' אין צדין ההוא גברא דאייתי בכורא קמי דרבא אפנייא דמעלי יומא טבא, היה יתיב רבא וקא חייף רישיה, דלי עיניה וחזיוה למומי, א"ל זיל האידנא ותא למחר, ועובדא דר' מרי בר רחל בפ"ק דבכורות דהוה ליה חיותא, דהווה מקנה אודנייהו

לגוים, ואסר להם בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים, וכלאי חיותא דר' מרי בר רחל, ומפר' טעמא התם משום דקא מפקע להו מקדושת כהן, ועובדא דפ' פסולי המוקדשין דההוא שרוע דאתא לקמיה דרב אשי, א"ל רב אשי למאי ניחוש ליה, הרי בכור מומו עמו, וכל הני עובדא ודאי בבבל הוו, אלמא בכור נוהג בח"ל, ותו דאמרינן התם, התרת בכור בח"ל ע"פ שלשה בני הכנסת. ושלום ושנות חיים יוסיפו לך, כחפצך וחפץ הכותב צעיר התלמידים נאמן אהבתך.

**אבא מרי בר משה בר יוסף**

חתימה, בוצינא דנהורא אתך וס"ת, רביה דעמא מרגניתא דלית בה טימא, מרנא ורבנא ר' שלמה בכור הנכבד לר' אברהם בן אדרת זצ"ל.

[כבר גליתי דעתי כי לא להרבות כמות הספר מטרת חפצי אך להאיר עיני הקורא בדברים אשר בל נודעים עוד על פני תבל. לכן השבתי ימיני אחור מלהדפיס גם ב' התשובות הללו כי הקורא יראם בתשובות הרשב"א הנדפסות: תשובה על ההערה וצורת האריה בסימן תי"ד, ותשובות השאלות מסי' תכ"ד עד תכ"ח. - **המוציא לאור**.]

## אות ז

השיב לי הרב ב' כתבים, אחד תשובה על ההערה עם צורת האריה, והשני תשובה על השאלות. והאחד אשר הוא תשובה על ההערה עם צורת האריה הוא זה:

למי כל חמדת ישראל, למי כל המחנה הזה אשר פגשתי, למי נהרי נחלי דבש אשר פגעתי? ראיתי בן פורת, אמריו יטיפו נהר כנהר גדול נהר פרת, ומי ידרכנו בנעלים, ולו עתה יחצנו לשבעה נחלים, מטה לא יבקיענו, וצי אדיר לא יעברנו, ע"כ לבבי לא יחדל, מלפרוט אמריו על דל, רק אקח מהם טפה כחרדל, והנני מקפץ אל מקום שדברינו הולכים, שם אמרת עם הספר, לא על המחזיק בספרי היוונים אני כועס, שאם נשנה בהם דבר טוב מציל על כל הספר, כי בטוחים אנו שלא יטעו בהם אפילו בני אדם הדומים לבהמות, שכבר מחבריהם ידועים בשמות, שהם מחכמי האומות, ואתה אוהב התורה אהובי, האם תכסה מערומיהם בכנפי הזבוב חס לך כי ע"ז גדלה צעקה את פני ה', שהמתמיד בהם עושה אותם עיקר, ועוקר את תורת ה', וזה לא נעלם מספרך אשר כתבת, שכן כתוב בספר, דוד המלך נעים זמירות ישראל הוצרך להרבות תפלות ארוכות וקצרות, להיות מדברותיו בבתי כנסיות נזכרות, ובלא תפלה ותחנה זכו ארסטו ואפלטון למלאות ספריהם כל חדר וקיטון, וסומכין עליהם כסמוך על הפלטר ולוקח מן הסיטון, כך כתבת, ובאמת כן דברת, ומי יאמר שאין זה רע ומר, כי באמת המתמיד בהם עם החרב אשר בידם לא נשמר, וישם מר למתוק ומתוק למר, כי הדברים ההם מושכים את הלב

בעבותות אהבה, וסופם כסופה לעורר על תורת אמת מסה ומריבה, לפי שכל דבריהם בנוים על הטבע, ובני אדם אשר בעפר יסודם מושכים הטבע בחוט הסרבל, ובלבם עול התורה יחובל, ויצר סמוך על דבריהם את יוצרו רב, ואף אם ילמדהו זמן רב מלך ישראל רב, ומה יעשה האמון בחיק האדמה, בראותו חכמה תפתהו בערמה, במופתים טבעיים אשר בהם הפתאים נפתים ואשר בספרים ההם נושרין מחיקו, ושם בהם על ימותיו חשקו, איך לא יגרע מתורת אמת חקו, באמת אי אפשר להתקבץ שני הפכים יחד בזמן אחד, היאמין איש כזה, או היסבור סברא לקיים מופתי התורה ומושכל ראשון בעיניו ומלבבו לא ימיש, שנמנע להוציא מים מצור החלמיש, וכן כל המופתים שבאו בתורה שהם נמנע בטבע, ובהעצר השמים אם יתקבצו כל קהל ישראל ויאספו להם כל החסידים, גם כי ירבו תפלה, מטר לא נתך ארצה מקול המולה, זו באמת במחשבתם האמולה, וכל המאמין בדבר שלא יגזרהו ההקש הטבעי, יקראו אותו פתי מאמין לכל דבר, והם לבדם בעיניהם בעלי חכמה, ואנחנו נחשבנו אצלם כבהמה. גם שמעתי וראיתי את הלחץ אשר הם לוחצים ונלחצים בגדר התורה וחכמיה, וכמעט עוקרין כל תחומיה, ומי בהם ימלט נפשו, זולתי מי שמילא כרסו מעדני התורה, ומטעמי רבינא ורב אשי, כהרב ז"ל שאמר על עצמו, שלא לקחם רק לרקחות ולטבחות ולאופות, ומעידין ספריו על דבריו, ואשר לא ירקח כמוהו, לא יוכל עשוהו, ואם יש בהם קצת דברים מועילים, יש בהם כמה נזקים מעלים, ושועלים כרמים מחבלים, ומושכים המתמיד בהם בחבלי השוא, ונתעה לא יאמין בשוא, ויצא שכר הדבר הטוב ההוא בהפסדו, במכות אשר הכוהו חרמים בין ידיו, ולנו ללמוד ולירא, ממה שאמרו על ס' בן סירא, שאם היות בו קצת דברים נאים, עד שהביאום בגמ' פעמים בשם מקראים, לפי שיש בו דברי בטלה, אסרו להגות בו, כ"ש באלה שגורמים לסור מאחרי ה', היחזק אדם בלבו דברים שהם כנגד תורתו, וידיו לא תבצענה, היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה, וכי תאמר שאף בני אדם הדומין לבהמות, לא יתעו אחריהם, אחרי שידעו שחברום חכמי האומות, עתה ראה מי שם שמות בארץ זולתי אלה, ורואה אני אף אם יחוק אדם להם חקקי און ודברי שקר בספר, — ויקרא אותם באזניהם בשם ארסטו וחבריו, לא יהרהרו אחריו, ויחתמו ויאמרו אמת, מודעת זאת בכל הארץ שהפתי השוקד על לשונות דבריהם, ולבו ריק מהם יקרא חכם, ועל חכמי התורה יאמרו לא הבין חכם, וזה באמת הגורם הגדול להסיר אנשים המסוה מעל פניהם, ולחוק שוא וכזב בספריהם, ולמרות עיני התורה השלימה, לדעתם כי לא השיגו מלחמה, על כן מקצתם לא הניחו מקרא שלא הפכוהו לאמר הלא ממשל משלים הוא, ועשו להם אברהם ושרה חומר וצורה, ועקרו כל

הגבולות, לפרש שנים עשר בני יעקב י"ב מזלות, ועמלק יצר הרע, ולוט השכל ואשתו החומר, והוא שנאמ' עליה שהיתה נציב מלח, ודעת האנשים האלו מה' ועבודתו נגרע, וחזרו לסורם רע, כי לא שמענו מהם רק רע; האנשים האלה נפשם תפח, ותאכלם אש לא נופח, וצורם לבלות שאול, כי אין די בזכות אבות לגאול, צא וראה אותו הגדול שנתגדל באותן החכמות, מהו בתפלה ובתפלין ושאר המצות, כי כן יעשה לו חזות הבל בחלומותו, וע"ז היתה הכונה שהרימות קולך במרום בס' הראשון, שעליו תעיד כל לשון, שהוא הסוד, האומר ערו ערו עד היסוד, ואותן האנשים אשר אמרת, שמגלים פנים לדרוש בראש הצבור בבתי כניסות במעשה מרכבה, יגלו שמים עונם, על שדורשים דברי הבאי ומפרסמים ברבים שגעונם, אך אמנם אשר האשמתם שמגלים מה שכסה עתיקו של עולם, אומר לי לבי שלא גלו דבר מן הנעלים, ואין בידם עון גלוי וסכלותם תצילם, ומה שדרשו מצד הגלוי מותר, שלא גלו דבר מן הנסתר אך מן התימה איך ימשכו הצנועים את ידיהם, מלהוכיח אותם על פניהם, שלא יקלו ראשם לדרוש ברבים דבר שובב מגודל לבב, בין לדעתם שעלו במרכבה ודרשוה ולרבים גלוה בין שנלאו למצוא הפתח ובשוא החליפוה, ואשר חקק חקקי און ואמר שאברהם ושרה חומר וצורה, לא תמלא נפשו מצרה, ואם חי הוא ימות בצרה כמבכירה, ואם מת הוא לא תהיה לו כפרה, ובאמת איש זה העיד ונאמן על עצמו יותר ממאה עדים, שאינו מזרע אברהם, ותפלתו לא ישמע אל, שאינו אפילו מזרע עשו וישמעאל, רק מאותן ליליין שנולדו מחוה ואדם הראשון, ע"כ תקללו כל לשון, וכל ישראל יהיו נקיים. (מכתב ז', עמוד 14 שורה יב מלמטה: וכל ישראל יהיו נקיים והנה שם ארי חבר ספר עושה פרי לחלי הנפשות האל צרי הוא הספר בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו וחרב פפיות המחברו יזכר לטוב עם ספרו הוא השוע הקציו ר' טודריס י"א ידעתי אם יש את נפשכם שניכם עם יתר נכבדי ארצכם תקשרו קשרים לאותיות ותתנו בתוך אחיכם לתורה וניות כי תשורו מראש אמנה ותשיבו עטרה ליושנה יחדש השם כבודכם ויתמיד מעלתכם והייתם ברכה בקרב הארץ מוסכם הייתי זה כמה וכו'.) והנה מוסכם היה זה כמה, שלא להשיב מפני הכבוד על הדברים שכתבת אלי על מה שאסרה תורה, ואני כחוקר וכמסתפק כתבתי אליך מה שכתבתי, מפני שאף בדברי הרב ראיתי בס' המורה אשר לרב, דברים שהרבה לנו מבוכה, כאשר בא בכתבך, וראיתי שדבריו ודבריך חלוקים הרבה, מאשר כתב בס' המדע שאין שום תועלת בכל מה שאסרה תורה, ומי שחושב שיש תועלת בהן, הוא מכלל הנשים וחסרי הדעת. ואתה לא תדמה כן לא בכתבך הראשון ולא בשני ולא בחכמי התלמוד, וגם כשקראתי ספרך זה, ראיתיך יותר חולק עליו בקמיעין, ואתה תעמוד על כל, מ"ש בחלק הראשון

בשמות, ותבין ממנו מה שתבין, ואם יש בקמיעין כח להציל מן השדין כמ"ש שם או לא, גם ראיתיך מפרש בשידין ולילין שנולדו מאדם וחוה, שלא כדעת הרב, ולא יודה הרב בפירושך לעולם, גם באצטגנינות הראיתיך כמעשה דרב עיליש, גם במתכות ודברים המיוחדים לצורך רפואה גם כותבי הקמיעין כולם יש להם עתים ידועים, גם במקיזין בד' דהוא ד' ובד' דהוא כ"ד, וכל זה לרפואה, ואתה בררת מדבריו מה שיאות לך, ושלא יודה בו הרב באמת לדעתי, והנחת השאר, וידעתי כי נפה שלך תבור אוכל. גם מה שכתבת בגנוז ספר הרפואות בשם הרב, ראיתי בפ' המשנה יותר בארוכה, בדברים שאני מתפלא על פה קדוש איך יאמר זה, ואיך דעתו הצלולה העלתה חרס בזה? והסתכל באמרו כתת נחש הנחושת וגנז ספר הרפואות ולא שרפו, ודי לי עתה עם הרמיזות בלבד, וכבודך במקומו מונח, כי לא נח דעתי במ"ש עתה, מה אתה מלקט בדברי הרב, ואני כתבתי כבר למבראשונה שאני תמיה על קצת דבריו, וגם דבריך חלוקים על דבריו הרבה, וכשתעמוד על דבריו ועל דבריך תדענו, אוהב תורתך ונאמן בבריתך,

הכותב **שלמה בר אברהם** ן' **אדרת** ז"ל

## אות ח

הכתב השני תשובה על השאלות הוא זה:

כתבת מין במינו יבש ביבש בטל ברוב, וזה שאמרת בכל מקום דמדאוריתא חד בתרי בטל, לשון זה אינו מכוון, דמלשונך זה משמע דכל מקום שנאמר דמדאורייתא חד בתרי בטיל, לא אמרו אלא יבש ביבש, הא בבלול לא אמרו, וליתא דאפי' בבלול חד בתרי בטל מדאורייתא מין במינו, גם אתה כתבת כן בסוף כתבך, וא"ת דמ"מ לא הזכירו בשום מקום לשון זה, דמדאורייתא חד בתרי בטיל אלא ביבש ביבש, הא נמי ליתא דהא בזרוע בשלה אמר אביי אטו אנן לקולא גמרינן, אכן לחומרא קא גמרינן, דמדאורייתא חד בתרי בטיל, ובודאי בין ביבש בין בבלול אמרינן דמדאוריתא חד בתרי בטל; — עוד אמרת, ולפי דעתי אפילו לאכול ג' בקערה אחת מותר, כיון שנתבטל נעשה מאסור היתר, כדכתיב אחרי רבים להטות, והיינו דאמרינן בזבחים פ' התערובות, אמור רבנן ברובא, אמור רבנן בטעמא. מין במינו ברובא, מין בשאינו מינו בטעמא, ועל כן יש לנו לומר, דהאי מין במינו מיירי בדין יבש ביבש, דאי בבלול הא קי"ל כריש לקיש ור' יוחנן דאמרי תרוייהו, כל אסורין שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם, ומדקא מדמי מין במינו ברובא, למין בשאינו מינו בטעמא, מה זה לכתחלה, אף זה לכתחלה.

תשובה, כל מה שכתבת כאן אינו נראה בעיני, ולא כן קבלנו מרז"ל, אלא ביבשותן מותרים: אבל חזר ובשלן יחד, ניעור האסור ונאסרין, ולא מחמת עצמן, שאע"פ שנתבשלו

כל שלא נימוחו הן עצמן, דין יבש ביבש יש להן, אלא מחמת רוטב שפלטו ונבלע בכל, וזה ששנינו בפ' גיד הנשה, גיד הנשה שנתבשל עם הגידין, בזמן שמכירו בנ"ט, ואם אינו מכירו כולן אסורין, והרוטב בנותן טעם, ואקשינן עלה בגמ' וליבטל ברובא ואע"ג שנתבשלו יבש ביבש נינהו מצד גופן, ולא קשיא ליה אלא מאי דקתני כולן אסורין, אבל מרישא לסיפא לא קשיא ליה, מאי שנא רישא דקתני כולן אסורין, ומ"ש סיפא דקתני והרוטב בנ"ט, ואף על גב דסלקא דעתין שנתבשלו ופלטו רוטבן, וטעמא דמלתא כיון שנתבשלו יחד לא היה מכירו ניחא ליה מדקתני בנותן טעם, ולא אמרינן כיון שהותרו ביבשותן חד בתרי הותרו הן ורוטבן, אף על פי שחזרו ונתבשלו, והברור כך הוא דלא אמרינן כיון שנפל אסור מועט תוך הרוב מותר אפילו מדרבנן, ומבשלים לכתחלה, ותדע לך דאפילו גבי כחל דרבנן, תנן כחל בששים וכחל מן המנין וכחל עצמו אסור, ואמרינן למאי נפקא מינה, דאי נפל לקדרה אחרת אסור, ולא אמרינן כיון שנתבטל הוא עם חלב שבו בששים הותר, ובמסכת תרומות שנינו סאה תרומה שנפלה למאה חולין טחנו ופחתו, כשם שפחתו החולין כך פחתה תרומה, ומותר, דאלמא טעמא דפחתה תרומה מותר, הא לא פחתה תרומה אסור, ולא אמרינן כיון שהותר הותר, אלא בתר דסוף אזלינן. וכן מה שהעמדת ההיא דרבא בפ' התערובת דוקא ביבש דאי בבלול אפילו מין במינו בטעמא, אנו לא כן פרשו לנו רבותינו, אלא דהיא בבלול, ומדאוריתא קאמר מין במינו אפילו בבלול מדאוריתא מותר, אבל בשאינו מינו בטעמא, וזה אחת מן הראיות שהביאו לטעם כעקר דאוריתא אפילו בחולין, ותדע לך דההיא בבלול, דאי ביבש האיך אמרו מין בשאינו מינו בטעמא, והא מין בשאינו מינו ביבשותן ניכר האיסור בתוך ההיתר, ואיסור הניכר אין מתירין אותן בס' ואף לא באלף, ואל יקשה בעיניך לשון אמור רבנן, דמשום שאין שעורין מפורשין בכתוב, ויש בשעורין של אסורין מחלוקו' רבות בגמ' בטעם כעיקר ובאכילת פרס וכיוצא בהן, שעיקרן תורה ופירושן מדבריהם, שנו לשון אמור. ותדע לך דלא אמרינן הואיל והותר הותר, הגע בעצמך, שאם נפל כזית נבלה בקדרה שיש ברוטב ובחתיכות לבטל, ומיד סלקו מן הרוטב והחתיכות מחציתן, הנאמר בזה כיון שהותר הותר, עוד תדע לך דההיא דפ' התערובת לאו ביבש ולומר אפילו לכתחלה מותר אפילו לבשלן יחד, ואפילו מצות פרוש אין בו כמו שאמרת, שהרבה מגדלי הראשונים לא התירו אפילו יבש ביבש בפחות מס', דמדרבנן יבש כבלול, ורש"י ז"ל מן האוסרין, כמו שתמצא לו כתוב בפ' הזהב, ומה שהקשו בפ' גיד הנשה וליבטל ברובא, לאו דוקא ברובא קאמר והיינו חד בתרי, אלא כלפי מה ששנינו, בזמן שאינו מכירו כולן אסורין, לאו דהיינו אפילו נתבשל באלף קא מקשי מאי שנא משאר אסורין

ליבטל ברובא, כלומר כשרבו עליו ששים כנגדו, אלא שאני כך דעתי נוטה, דברבוי ממש קאמר, ודיקא לי מההיא דפ' הזהב שלא כדברי רש"י ז"ל. גם מה שאמרת דמין בשאינו מינו בס', דבר תורה דבפחות מס' מסתמא אית ביה טעמא, דקי"ל טעמא ולא ממשו אסור, אע"ג דלית ביה שעור, כההיא דאמרינן בפ' יום הכפורים, דחצי שעור אסור מן התורה, גם זה אינו ברור דא"כ מה נעשה לר"ל דאית ליה בכל האסורין בין במינו בין שלא במינו בס', ובחצי שעור פליג עליה דר' יוחנן, דקא סבר דחצי שעור לאו דאוריתא, ומה נעשה לאביי דאית ליה טעמא ולא ממשא מדאוריתא, כדאמרינן בפ' כל הבשר, ואמר בפ' כל שעה דאפילו בכזית בכדי אכילת פרס לאו דאוריתא, ומה דקא מבעיא ליה בהא דתנן בתרומות, דג טמא שכבשו עם דג טהור, כל גרב שהוא מחזיק סאתים, אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה, שהם משקל ה' סלעים בגליל מותר, ופירשה רבנו שמשון ז"ל בבטול גופו של דג טמא, ומשום דבריה לא בטלה בס', אסרו כאן עד שיהיה בו כשעור זה, ולפי מה שנתפרש בירושלמי עולה באחד לתשע מאות וששים, ואמרת שאבאר לך מה ראוי להתיר בשעור זה מה שאין כן בשאר הדברים החשובים, מה אפרש, וכבר טרחנו הרבה מאוד, ונלאינו למצוא פתח דבר ולא מצאנו, גם במשנה עצמה לא מצאנו בה ידינו, שגם פי' הרמב"ם ז"ל לא נתישב בעינינו, מפני אותן קושיות שהקשית, ויותר ממה שכתבת אתה הן כתובות אצלינו, וצריכין אנו למודעי, עוד אמרת שהרמב"ם ז"ל כתב בפרק א' מהלכות בכורות, שאין מביאין בכורות מח"ל לארץ, ואם הביא אין מקבלין ממנו, ולא יקרב והרי הוא חולין, וקשה לך למה חולין שאפילו פסק כר"ע, וכמעשה דבן אנטיגנוס שהעלה בכורות ולא קבלו ממנו ע"כ לא קאמר ר"ע אלא לקרב, הא לאכול אסורין ואין נאכלין אלא במומן, באמת דבריך טובים ונכוחים, וכבר תפסו עליו בעלי המורים, שהרי כתב עליו הראב"ד בהשגות ז"ל, אפילו ר"ע דאית ליה האי סברא לא אמר אלא לקרב, אבל קדושת בכור יש לו, ואינו נגזז ונאבד, ואינו נאכל אלא במומו עכ"ל, ומורי הרמב"ן ז"לכתב ג"כ כן עליו בהלכות בכורות שחבר, והאריך בזה בהרבה ראיות ברורות מהאי וורדינאה דהווה חזי בוכרי דבי נשיאה, כדאיתא בפ' אין צדין, ומרבא דאייתי ליה האי גברא בוכרא אפניא דמעלי יומא טבא, ומרב מרי בר רחל דהוו ליה חיותא ומקני אודנייהו לגוים, ומרב חסדא דשרי בוכרא ולא זבין מיניה, כדאיתא בפ' אלו טרפות, ומההיא התרת בכור בח"ל בג' בני הכנסת, ומכל הני שמעינין דח"ל אתרא דבוכרי הוא, ומעשה דבן אנטיגנוס שהעלה בכורות לירושלים ולא קבלו ממנו, ואוקימנא כר"ע וקי"ל כותיה, אף הוא לא אמר אלא לקרב, אבל קדושת בכור יש לו שלא להיאכל אלא במומו, והאריך בזה הרבה, ובסוף דבריו כתב כן, ואיצטרכינן

לברורי הני מילי, משום דאשכחן לחד מרבואתא דכתב בפסקים בפ' הכין מצות בכור במה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ, ואין מביאין בכורות מח"ל, שנ' ואכלת לפני ה' אלהיך, ואם הביא אין מקבלין ממנו, ולא יקריב אלא הרי הוא חולין, ואנן כתבינן מה דסבירא לן, והכי ס"ל לרבוותן ועבדי ביה עובדי למיהב בוכרי לכהני האידנא בח"ל ליכא למיזז מינה ולספוקי ביה כלל עכ"ל רבנו ז"ל, דורש שלום תורתך

הכותב **שלמה בר אברהם נ' אדרת זלה"ה.**

חתימה, בר אבהן ובר אורין, החכם הותיק הנעלה, הר"ר אבא מרי בן כבוד הרב השוע הנכבד הר"ר משה ז"ל.

## אות ט

עוד נמצא כתוב עלה קטן נפרד לבדו בתוך קונטריס התשובה בלתי חתום, לא ידעתי בברור על מי היתה הכוונה, והמלך הזקן אשר מלך שם על מרבית העם, ושמו כחותם על לבם, כחותם על זרועם, וקבלוהו עליהם ועל זרעם, הוא ספר ההולם אשר לבבנו כהולם פעם, קראנוהו חובל לא קראנוהו נועם, לחוש לכבוד הרבים המתמידים עליו לא כתבתי עליו בפרט בכתבי, רק לך לבדך, כי בטלנוהו מגבולינו, אנו וחכמינו וזקנינו, יען חקק על ספרו מרבית דברים מרים כלענה ורוש, ושמענו כי שם שמהו עטרה לראש, וכל הסדרים דורשים באותן הדברים, והנם בעינינו צלמות ולא סדרים, ואחר שהפרצה מן הגדולים ומבקרים אותו לבקרים, מה אומר ומה אדרוש, הירוצון בסלע סוסים? אך אמנם אם כונן להשחית בחציו, ידענו כי יבא בעל הכרם ויכלה קוציו, וישמח אברהם ביוצאי חלציו.

## אות י

מפני שאמרו רז"ל, כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, חשבתי שהרב משך ידו מהשתדל ע"ז, והוא לא כן ידמה ולבו לא כן יחשוב, אך חרב מליצתו על ירך, לעורר לב נכבדי ארץ, ועמו הגביר **דון בונפאש ווידאל**, והתחילו לשלוח כל אחד מהם כתבו בפרפיאן אל הנכבד **דון קרקש וידאל**, וזה טופס הכתב:

ארץ ארץ ארץ, איש ואיש יולד בה, שם שבט שם מחוקק, ורוח אלהים בקרבו משוש כל הארץ, כי תשא את ראש בני ישראל על לבה, כנחלים נטיו להלכה לתורה ולתעודה מסבה, ועל חומותיה הפקידו שומרים והעמידו המצפה, לבלתי היות שם ערוב על פה, משלח רגל מאריך לשון מנבל את הפה, כי אם ביראת ה' חפצו ובתורתו יהגה, פן יפתה לבנו ובחיק נכריה ישגה, ואם איש אחד יחטא, בפועל או במבטא, שבט המוסר בידם, להכות מחטיאי אדם על קדקדם, ועתה נשברו הלבבות, ונתקו מורשי המחשבות, כי

שמענו רבבות הנפשות מכאיבות, כי שלחו שם קצת אנשים הרסן בלטיהם ורסן מתעה על לחייהם, וסכין בלועיהם, ושמו זכרון שגעונותם, מזכרת עון על כל ראש דרך קשת דרוכה תפלח כליותם, כי מכתבי עמל כתבו בספרי פחזותם, את ספרי היונים עשו חוזה, ומחבריהם קראו נביא וחוזה, שמו התורה ומצותיה פלסתר, ונעשה להם הכל כהיתר, קראו הטבעים שכלים, ולנביאי האמת ממשל משלים, שוכלה האם מכל בנים גדלה בתורה ואין מכלים, ואתה עוד רע ע"ז מנכבדי ארץ ומאציליה, רואה בקיעי הארץ כי רבו ודואג ושואג עליה, כי שבשו ח"ו בכסילותם התורה, ועשו הכל חומר וצורה, יתבטלו הם וצורם לבלות שאול, שאול כלה ולהם לא יהיה גואל לגאול, ואני תמה איך יערב לנפשך מאכל תאוה, כי תשמע באזניך דברים אלה חצים מדברים אשדודית בגאוה, אל חכך שופר וחצוצרות תרועה, לעורר פנות העם להעביר רעה, או תחרש כי תראה למדרש הפירושים מורשים מורש קפוד, בית אלמנות מקום לספוד, אלה הדברים אם הכל כאשר שמענו, והנגע פשה כאשר עליו נתעוררנו, חשוף זרוע וזרוע רמה תשבור, הלא איש אתה לגעור ולהחפיר חופר בבור, או תעמידנו על עיקר הלעז המתפשט במדינה, כי נמצאו שם על התורה כותבי שטנה, ואם יש שם אדם וכתב ספרים ראויים לישרף, כספרי קוסמין קסם על שפתיך, קנא לאלהים קנא לתורתו, ואני אם שפל אני בעיני, העברתי המסוה מעל פני, ויודע מחשבות יודע לבבי, כי כן אנכי עמדי כשועל במחשבי, ונעשתי בזה גבור כלביא, וכתבתי שם כל אשר עם לבבי, וגם אתה וכל אשר שם צריכין להתקדש למדי, עד שוב השובבים מדרכם הרע ויאמרו די, ומי שאמר לעולם די, יריק ברכותיו עליך עד יבלו שנותיך ושפתותיך מלומר די, כלבך ולב נאמן בריתך, דורש שלום תורתך, ושלום ביתך

הכותב **שלמה בר אברהם** ן' **אדרת** ז"ל.

חתימה, החכם הותיק השוע הגדול והנכבד, איש יהודי כותב ידיו לאלהים הנעלה דון קרקש וידאל בעיר פרפיאן.

## אות יא

טופס הכתב ששלח דון בונפאס וידאל, אל הנכבד אחיו דון קרקש וידאל בעיר פרפיאן. אב לבנים יודיע, דור לדור יספר יביע, כי יש אלהים לישראל רב להושיע, חבל נביאים נביאי מלבם יפריד יכניע, ופורץ גדר לשונו בחבל ישקיע, וכי יקום שריד מעיר, אשו מבעיר, כמוץ יסוער יגער עד מקום שיש עיר, ולמוני חרב ינעם לדרוש ולחקור, מי בעם מצא לו ערים בצורות, בדעות זרות בחמרים וצורות, לוקח בימין, קובע עתים בסוג ובמין, דורש בעצם ובמקרה, בנשוא ובנושא אומר מי כמוהו מורה, בעיניו התכונה וההגיון,

נקיון הנפש ושגיון, הידיעה באיכות וכמות, הוא הנזר והעדות, והאמונה בקדמות, הוא המעלה והשלמות, הִבָּרוּ נושאי כלי ה', הברו החצים, אחר כל נועל ואשם, אל נא תהי תורת אמת דבת רבים מגור מן הסביבות, כי יש בדור מקילין בתורה ובמצות, מחטיאי אדם, בחלב ודם, עשו קדש חולין, סוכה לולב ותפלין, קראו מעשה ההבל, אל השמיטה והיובל, האות והמופת, להם קנה וסוף, ברדת המן וקריעת ים סוף, הגוי לא נכסף, אל הדם אשר בסף, לא זכרו קול גדול ולא יסף, עשו עצמן פורעי הבנין ושומרי הסף, אמרו אין עיקר לשעטנז וכלאים, ואין תורה מן השמים; קומו השרים מגיני ארץ, עלו בפרצות גודרי פרץ, בנו לכם חומר בצורה, דלתים ובריח סביב התורה, ואל יאמר בן הנכר, המכחיש העונש והשכר, כי מטה עוז מקל תפארה, בנסעו מבארות מים חיים אל הכפירה, ואם ימצא אחד מעיר ושנים ממשפחה, יניעו ראש על התורה ועל המשנה, אל יהי לו מושך חסד יכתוב עליו שטנה, והטועה מן דרך השכל ואשר צדה, יבדל מתוך העדה, עד אשר ישובו ויזכרו המעשה והמצוה והחוקה, ואתם יראי אלהים שומרי התורה זרעו לכם לצדקה, ידריכנו הרב ר' שלמה כי אלהים עמו, וידו היתה אתי בכל זאת להעיר אותך על הדברים, אשר שמעו אזנינו מעובר ושב גם מפי הספרים, וגם במכתב העירוני כי נמצא בארץ העמים, מטורי אמנה ולפנים, מלעיבים במלאכי אלהים, ועל מ"ש בתורה ובנביאים, ונשמעו סדר כל הדברים ותימה עליך איך לא היית מן המכלימים? ע"כ כתבתי אליך אם באמת ובתמים, יצאו הדברים מפי מגידיהם, והמסורים אישיהם, ולך, אחי, מה אגיד ומה אומר? ואתנו אין חדש להעמידך עליו רק טוב, ואתה שלום וכל אשר לך שלום, כנפשך וכנפש הדורש שלומך ושלום תורתך, הנכסף לראות פניך, אחיך הכותב שבע רוגז

**בונפוס וידאל**.

חתימה, אחי אור עיני, השוע הנעלה החכם, דון קורשקש וידאל.

## אות יב

הנכבד אשר נשתלחו לו שני אלו הכתבים, חשב כי אחד מעיר ושנים ממשפחה מעיר נרבונה, שנואי נפש ר' שמואל הסלמי בשנאתם אותו כתבו עליו שטנה, ובשנאת האיש החכם אשר התגורר בביתו, והוציאו עליו לעז כי הוא למד תורה מפיו, וכל מ"ש בספרו מאמין, והנה הוא בס' הקוסמין, ומצאו מקום לקטרג, ואמרו זה האיש אשר חשבנוהו זך ישר ונקי, אחר ששמש בכהונה גדולה נעשה צדוקי, ע"כ הנכבד החכם דון קרשקש וידאל, עמד והאריך כתבו בהתנצלות הנכבד ר' שמואל הסלמי, ולהעביר קצת מהמומין מהאיש החכם ר' לוי וכן הרצה לפניו בחור אחד מיוחד, כי כן צווה מפי החכם דון

קרשקש וידאל, והגיד לו כי הוא לא ידע ולא ראה אמתת ההערה בברור כאשר היא, והמעורר מי הוא, ואם עדותו זה ברור, טופס כתב התשובה מוכיח עליו, והוא זה:
האלהים עשה את האדם והנחילו חקים צדיקים, והמה בקשו חשבונות, חלק לו מכבודו ויפח באפיו נשמת חיים להיות בוחר בשלמות, והמה בחרו בחסרונות, בחר בעמו ונתן להם תורה ומצות ירשו בהם ארץ חיים ומנוחות שאננות, בה ימצא איש חפצו וימלא שחוק פיו ושפתיו רננות, לא יחסר כל בה עדות הנאמנה מחכימת פתי תורת ה' תמימה עם גדרי הראשונים ותקנות, היא מֵסִירָה כל ספק מלב ולאיש מגלה תעלומות והצפונות, בה יודע אלוה נמצא אשר מהותו ממנו יודע כל תבנית צורה ותמונה כבודו מלא עולם והוא דורש כרצונו אשר הוא שורש לאמונה, ובכל דור ודור בכל עיר ועיר ומדינות, יקומו קצת אנשים חסרי לבב יחסרו מדע וכל תבונות, אומרים בלבבם: לכו ונעשה לנו שם על פני חוץ, ונראה מה כתבו היונים בספרי הזכרונות, כי בהם נשיג ידיעה ברורה מצד החקירה לא מצד הקבלה ומחטיאין הבריות, עושין משל וצורה לפשוט הכתובים ולהגדות ההגונות, כי ישימו פניהם אל דרך הגוים הרחוקים אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו לא במראה ולא בחזיונות, רק אשר השיגו השכלים ואשר עלה ברעיונות, ואם קצת מהם בארץ הזאת נצים המה יושבי אוהלים קובעים עתים למקרא ולמשנה ולתורה ולתעודה משכנות, ועתה בעיני יפלא מה ראו היום על ככה מערוב הדברים, מה חדוש עתה בארצם, אשר מכבר לא היה, כי היום עד האלהים יבואו דבריהם במחנה העברים, מה יאמרו מוציאי דבת הארץ, כי יאמר להם המה היו ראשונים, ובהתעסק בהגיון ובספרים חצונים, ומעודים ועד עתה הגדילו בתערובת ספרי היונים, מי יתן והיה זה שלם ליראה את ה' בלב תמים! אבל הם מראים עצמם כחסידים, וברבות המכוה עשיתם בלבבכם רשמים, או אלו מדברים בשנאתם באיש השלם במעשיו החכם הסלמי, כי מאז קנאוהו וישטמוהו, ועתה מצאו מקום להבאישו בעיני העדה, על האיש הלוי אשר הכניס בסביתו, כי שנאוהו, ואתם הרי ישראל שמעו זאת, על מי הוציאו לעז הלעיזות, אני היום על גלילות הארץ ידעתי, ומעירנו עיר הקדש עיר מארסילייה העיר הגדולה בדקתי, ולא מצאתי בכל הארץ דרך כל איש כמוהו במעשים גדול בתורה ובמעשים גדול בחסידות, גם תמצאוהו שפל רוח ועניו מאריך בתפלתו כר"ע בתחנוניו, הושחרו פניו מפני תעניותיו, עושה בסתר ובגלוי מתנותיו, ביתו פתוח לכל עובר ושב, ואם בשרו מעט עליו יכאב, אז תחישנה אחת מבנותיו לחמו לפזר לאביונים, עשות ספרים לא יגע אם ספר איש אינו בספריו מקום קבוע לבית מדרשו, ואיש אשר אלה לו מה כונתו? ואם היום הכניס האיש אשר נקרא בשם לוי בביתו, אמת כי בשמעי דאגתי

מאוד בקנאתי לה' ובאהבתי אותו, כי יראתי פן ח"ו רוח אחרת תהיה אתו, וחקרתי אחריו ומצאתיו כבראשונה שלם בתורתו שלם במשנתו, כי לא עלה בדעתו לסתור אשר בנה ולהרוס, אך כונתו להשיב לפי דרכו את אפיקורס, כי הרוצה לנצח החולק בתשובה נצחת, ישיבנו מצד טענתו, כי היא המשבחת, ומי יהרהר ומי יחוש על האיש אשר חלקו היה שמן בתלמוד, והוא היה בבית מכולת, אשר יברור מתוך הסובין את הסולת, ואוכל מתוך הפסולת, והגד אגיד לפני כבודכם את אשר ידעתי ושמעתי, על האיש הלוי אשר זכרנו (הלא אני ראיתיו באדן פרובינצאה, ומצאתי לבו כלב אריה, יודע בים התלמוד וזוכר בו) כי למדו מנעוריו והוא ערום, ואין אדם יורד לסוף דעתו ושכלו זולתי מכיריו אשר כגילו, כי ידבר באיש אשר ידע כי תורת אלהיו בקרבו ובדברי רז"ל חזק ואמיץ לבבו, ערום יערים ולא יכיר בו מה טיבו, אם הוא מן הזדים, או אם משנתו משנת חסידים, והרבה טרחתי להראות לי את ספריו, והיה דוחה אותי לאמר, כי לא היה עמו בעירו, אך אחרים אמרו לי, כי הוא הלוי שחת ברית, ועושה צורות לכתובים במעשה בראשית וכשהרצתי הדברים לפני החכם הסלמי, אמר אין זה כי אם לזות שפתים, כי ראיתיו מדקדק כל דקדוקי סופרים, ומעריב ומשכים והולך בארחות טובים ודרך צדיקים, ואם אולי אמצאהו באחד מן הדברים פושע ואשם, לא היה לו בביתי ובחומותי יד ושם, ואם על איש זה עוררו לאדונינו, עיניכם הרואות כי זה מספר בגנותו וזה בשבחו, אמנם ענין לא טוב ידעתי כי משפטו כל הימים וזה לו לחוקה ללמוד ספר ולשון כשדים לכל שוכר אותו כי השעה לו דחוקה, יהיה ישיש או זקן, או גוזל המפריח מן הקן; עוד יְוָדַע לפני מעלתכם כי בעברי בהר, הגיד לי הקצין אנטודרוס די בלקיירי, כי אחד מן המתחכמים, עשה לו פירוש לתורה ע"ד חכמת היונים, ולא הניח בפירושו זכר לפשטי התורה, ומן הכל עשה חומר וצורה, עד כי אמר לפי מה שהגיד לי, כי באמרפל ובמלכים אשר אתו, ירמוז ד' יסודות, ומכאן ואילך צא וחשוב והספר ההוא עד עתה לא שזפתו עין, כי מחברו לא הראהו בחייו, ועתה קם בנו וראה כי הספר מטושטש וכמעט שאבד, וטרם כלותו מצוה להעתיקו, ויש לחוש שלא יתפשט בארץ, ולא ידעתי אם על הספר ההוא עוררו המעוררים את רוח אדונינו, ואם על הנערים הפרוצים בדרשותיהם בְּדַבְּרָם בענין חומר וצורה, ואין איש מוחה בידם, שמעתי כי העמידך ע"ז החכם נשטארוג לוניל, ואדונינו יודע מה השיב בדבר כי לא ראיתי זאת השאלה ולא התשובה, אמנם ידע אדונינו כי זה לא ראיתי ולא שמעתי עד היום בעירנו זאת אשר שם תקעתי אהלי, כי שתים וג' פעמים דרשו מן המתחכמים בפלוסופיא, בהיותי בבית הכנסת שם, ולא הוציאו מפיהם דבר פשע ואשם, לא ידעתי אם נשמרו בעדי ורוח אחרת אתם, או כפיהם כן לבם? ואני

מה כי תעירו אותי וכי תעוררו, ומה תועלת היום כי אלביש בגדי נקם וחימה, וישמע קולי ברמה, ואין אדם יודע העם היושב בהרים, אם עז הוא הרפה. ואם יאמרו האחד בא לגור ועשה עצמו ב"ד יפה, אחשוב לתקן ואז אתן מקום למתפקר דפקר טפי, אך אני זאת הנהגתי בגלותי, אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי, דבר בליעל לא אשית לנגד עיני, ואם שנאת מות אותם שנאתי, ואף כי מכיר אני את ערכי, ויודע כי זאת אינה שלי, כי יש לכל לקחת בידו שבט מוסר שבט מושלים, לרדות ולמשול, ליסר העם ולהסיר המכשול, כי לא כל הרוצה ליטול את השם יטול, אך לך אדונינו תאות המלוכה, לך זרוע עם גבורה, לשבור זרוע רמה, ולהסיר מעם קדש כל מבוכה, על יד המעוררים ישוב אדונינו ויחקור הדברים, ואם כצעקתה הבאה אליכם עשו, כָּלָה כַּלֶּה אותם ואת עדתם, ואת אשר תקנא את שם אלהיך, יסכים על ידך, ועמך כל אדם יחתום, אך אמת היא הצריכה תקון משמוע בה העם לקול מורה, א' המאמין וא' הממרה, ואם תשתדל עם יושבי הארץ, ישמעו אליך לנדות ולהחרים, לבלתי ישמעו הבחורים, אשר לא יהיה להם יותר משלשים שנה ומעלה, ספרי היונים וספרי לשון כשדים, אם לא בספרי הרפואות, והמלמדים יהיו בכלל הנדויים והחרמות, כי אף הנמשכים אחר אלה הדעות, מקנאים בראותם כי הנערים ידברו בם בשוקים וברחובות, ואצל כל פנות, ואם כה יעשון, אז יעמודו את העם בשלום במושבותם, איש איש על אמונתם, כי יושבי הארץ הזאת אינם יושבי קרנות, הולכי פרדסים וגנות, כולם מתעסקים בלמוד, זה בספר חיצון וזה בתלמוד, ואם זה ימנע מהם, הגמרא תהיה להם למנה, ויחזיקו בכנף איש יהודי ללמד להם תורה ומשנה, ואם אחרי זאת יתאוו תאוה לראות בספריהם, לא ימיש ספר התורה מפיהם, אך היום יש לחוש, כי על יד הנערים המתחכמים, אשר לא ראו אור התורה, ח"ו תשוב הארץ כולה למינות, ותשנא את הרבנות, ואתה שלום.

## אות יג

השיב לי האדון דון בונפוש וידאל, תשובה בפני עצמו והרב הגדול תשובה בפני עצמו, וזה טופס כתב החכם בונפוש וידאל:

דבריך יצאו וקו הצדק נטוי על ראשיהם, זֵר זהב סביב להם ורוח נכון בכנפיהם, האמת והשלום יאירו על עבר פניהם, על ספרך כולם יכתבו ענוה ומוסר והאמת שם אהוב משניהם, ספר הנותן אמרי שפר בא לידינו והללנוהו, כתבך המורה דעה ראינו ואשרנוהו, עצתך עצת שלום, נופך ספיר ויהלום, טוב הדבר אשר דברת, להיות הרב יצ"ו קורא היהודים והסגולות, אשר עוררוהו על ספרי הקודמין ודורשי מהתלות, גם יקרא הקהלות, לעשות גדרים ותקנות, אל נערי בני ישראל למנעם מן ההגיון, וכל איש

סורר ומורה אשר יעבירנו על ספר או גליון, להפך דברי אלהים חיים אל עליון, ימחה מספר חיים והיה לקרץ ולכליון, וכן היתה הסכמתינו עם הרב לשלוח ספרים אל העיר הקדושה, ההר הנבחר ולעשות חקירה ודרישה, אל הדברים אשר העירו את רוחו משם, ואם כן האמת אוילים יליץ אשם, יתנו עידיהם, ועמדו נא ראשי שבטיהם המה יהיו ראשונים לרדות וליסר, כל הנותן תִּפְלָה והוד התורה מחסר, ואחריהם כל אדם ימשוך, לכלה הפשע ולהכות ולנשוך, והנה הרב יצ"ו בא אליך במגלת ספר ומשם תשכיל מוצא דברים, ועיניך תחזינה מישרים, ואתה תבחר בדרך הישר, כי לך מועצות לדעת איזה יכשר, ואתנו אין דורש להעמידך עליו רק טוב, ואתה שלום וביתך שלום, כנפשך וכנפש הדורש שלומך וטובתך, שבע רוגז, אחיך

**בונפוש וידאל**, אחי אור עיני השוע הנעלה החכם **דון קרשקש וידאל**.

## אות יד

זה טופס כתב הרב אשר שלח לדון **קרשקש וידאל**.

נר אלהים חופש כל חדרי בטן וכליות, מבין כל מחשבות, אם נופת תטופנה או שפתים דולקים ולב רע, יגלו שמים עונו ושריד באהלו מרע, כי לא לאדם המשפט כי אם לאלהים אלהי ישראל ואברהם, אלהים הבין דרם ובנהמת ים עליהם ינהום, ומה יתרון לגנב כי יגנוב ואם בסתר, ומחר נמכר בגנבתו? במחתרת נמצא נלכד בשחיתתו, והוא לקברות יובל, ועל יובל ישלח שרשיו, ימות באפס תקוה כְּנָבָל, כל נֵבֶל ימלא יין ענושים, וימר לשותיו ויעלו כליל לאישים, ההמיר גוי אלהים והמה לא אלהים? ואלה המירו כבודם בהבלי הגוים ואחריהם נוהים, כבודם בקלון המירו לעינינו, ויתנו לתורה השלמה תְמורות, ובתְמֻרות עשנם יראו אותו וְתַמורות, הלא לנו ללבוש בגדי נקם תלבושת, הלא נכלם כי לא נבין להודיע לַעֲוִילִים בושת, הבושת אכלה את יגיע אבותינו ועוד לא הטהרנו, ואם החטא גרש אותנו ואבותינו מארצותינו עוד עכס ברגלינו בארץ הנכרים אשר לא שערום אבותינו, ולא נשמעו הדברים במחנה העברים אם לה' אנחנו אם לצרינו, אם למתנכרים או למכירים, וח"ו אם ידעתי קצצו הזמורה, ושלחו על פניהם הזמורה, והיו רבים כעקרבים, ונעשו כולם אגודה, וישימו לפניהם הכבודה עד שמלאו כל המדה, אמרתי לנפשי, נפשי לה' משומרים לבקר, ולא משומרים הבלי שוא, ואם נטו קו, תמורתם יהיה השוא, יבטלו הם ואלף כיוצא בהם, וקוצו של יו"ד לא יבטל, ולבבי גורל יטיל אם יִפָּת אחר כבוד או מהמונם יחת, או יאמר לנפשי שחי ונעבורה, ורגזו או ישחקו ואין נחת, הטלתי גורלות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, ולה' עלה בידי, ומה אני ומה חיי אם ישומו לכלימה כבודי, יקללו המה וה' יברך, אני אכרע לפניו

וברכי אברך, כי ידעתי בידו עתותי, ואם ימיתני אמות, ואם יחייני אחיה לפניו כאבות, אף כי ידעתי שהארץ ההיא קדושה, ונאחזו בה קדושי עליונים כל חכם וכל חסר לב התורה תרנין, זולתי כל תלונות בעלי ברית לאלהים, ואם קטנים הם בעיניהם ראשי אלפי ישראל המה, ומה זו ענוה לבלתי חשוף זרוע כנגד המשחיתים לעיניהם, כי עתה ראינו עדת קדושים מוליכין את האיפה, איפת רזון ויניפוה תנופה, אמרנו אנה מוליכין את האיפה, דלשחיר שם בנשים יפה, והנה קול שואה רבה זאת המחריבה את ביתינו, זאת אשר שָׂמָה לְשַׁמָּה נחלתינו, ושלחנוה מארצינו ריקם, ולבוז ולשמה נתננו חוקה, הנה יצאת מארמנות קשטלי"ה וארג"ן, הם עשו לה מלפנים על ראשי ההרים היכל וארמון, ועכשיו גרשוה ושמוה לשממון, לא נותר מיתר הרפאים איש א' מכל ההמון, ראינו ושמחנו אמרנו ראתה עינינו, האח האח יאהבנו אישנו עתה, יזה עלינו טל רויה ונחיה לפניו בבית תפארתינו וקדשנו ובצפיתינו צפינו, יקומו שנים ושלה לתת רעדה הענוגה שבתה וחדשה, ויוסיפו עוד חרון, ויסף להניחו במדבר שממה, ולא יהיה לתורה גואל לבקש מיד המעוז הזה והרמה, האם אין חומל, האם אין גואל, האם אין חונן, למלט מיד שדנים ושלשה אלה נולדו על ברכי האמת? ועתה נעשו כבני עוננה, ולבם מעונן, ואתה גבור ידעתי כי מקום תחנותך, למודי ה' אוהבי תורתך, ידענו מעלתם, הגד הוגד לנו ושמענו תורתם, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותם, ח"ו לא יצאו הם מגדר האמת אשר גדרו אבותם, גם בכל קהלות פרובינצה הקדושים ובעלי תורה, לבם כפתחו של אולם, והמה ואבותם גדולי עולם, גלוי לכל העמים ומעינינו לא נעלם, נודע בשערים רוחב דעתם בתורה ותפלה, וחקוק בפתחי שערים שכלם, רק כי תמהו מים כולם, איך נָתַנוּ יד לפושעים המעתים, כי נתנו אל חכם שופר, וכאור בוקר ברית האמת כופר, וייטב בעיניהם עיונם בספרי היונים משור פר, וע"ז בלבך תכבד, היד ה' תקצר, למלט תורתו מיד צר? ומה הניחו אלה לתורה, כי יהפכו הכל לחומר וצורה? ושלחו לשונם באברהם ושרה, הלאלה תהיה כפרה? הלשומע יערבו חיים, כי יהפכו אלה לעיניהם דברי אלהים חיים? הלא לנו עינים לראות, אם יעיזו אלה פניהם כנגד אבינו הכשר, הלא יכאב כל בשר עד נקח נקמתינו ממנו וְנַיְסֵרֵם במוסר אכזרי, מה נעשה ואיך נשא פנינו אל אבינו שבשמים? אשר חטאו בדבר ואנו נושאים להם פנים, ונקים להם בציץ שבין עיניהם וכי ישאל מה נשיבנו? יום על פנינו יוכיחנו, החלש יאמר גבור אני, כי ה' שלחני ורוחו ומי יענני, אמור נא גבור החיל, איזה מכולנו נפצא מוחו בתוכחות על עון, ואיזה מקנא למעונו של מקום גורש מן גו ונעזב ממעון? הלא איש אתה וכל מקום שתלך ביתך עמך, ואלהיך אלהי ועמך עמי, למה תשוב אחור יד ימין, כי תראה איש להשמאיל או להימין,

לא להתגדר, רק לעשות לתורת אלהינו גדר, פן יעלם כל שועל, ובשרינו יתעל, כנשיאי הבעל, ושלח רסן כל מלגלג, לאמר ולכתוב לעין כל כאשר יעלה המזלג, ולו היתה לחמם לנפשם, ולא יחטיאו אחרים לענש בענשם, כמעט החרשתי אמרתי שנים ושלשה המה, תאטר עליהם באר פיה, ילכו המה ותשאר דת האמת ואוהביה, אך עתה אשר בנו על כל ראש דרך, ולא יבוש אם לעין כל ידרוך הדורך, בזה יקרע סגור לבם כי אין ראוי להיות לעולם נעלב עולב, ועל אשר אמרת כי תטיב נגן ותשא לפני מעלת הנעלה ר' שמואל יעזרהו האל אתו מגן, מי ידעו יותר ממני? מי המכירו במעלותיו אלא אני, ולבי יודעו, קראתי לרבים בשמו ראיתי הלוחמים בלחמו, קרחתי הרבה כמתקרחים בשכמו, וע"כ קראתי לו ולא אחר היה, לא אוכיח ולא אחוש לסכלו או לסכל, ורק אשר יקר בעיני לנפש לחוש לאשר יאמר אויב, ושלח אותו בראשו, ואני מרוב אהבה יודע כל עוברי דרך אדרוש מאתם, מה מלאכתו ומה מעשהו על פעלו ועל אנשי ביתו, עד שאני אומר שאף יגידו לי כל עוברי דרך גבולי ואשר יאריכו בטובתי ישמחוני, ואם איש אויב יספר בגנות, יאר פני, זאת היתה לו לדבר עליו שם, ולהגדיל את האשם, האיש כמוהו יביא אל ביתו להקדיח תבשילו, כי אסף אליו הורס התורה בכשילו, אף אם יכסה עליו בכנף הזבוב ואין ספרו, ורבים אומרים כי נפרץ כל גדרו, ורבים מן המתאכסנים אצלו מאנשי ארצו מן האחרים העושים כחפצם חפצו. ולא אחד ולא שנים ספרו לנו חסרונותיו של האיש הלוי, ואיש אשר רוח אלהים בו כר' שמואל ילמד בפניו, ויתן מכשול בדרך הרבים, וח"ו דמם מדמו יבוקש, ואף אם עתה כאשר יאמרו, כי הוא לבית הכנסת מעריב ומשכים, ובסתר עם דברי תורה מסכים, היה לו לחוש ללעז הבריות, פן יאמרו לו: ראו הביאו לנו אוניות, לכלות מגדרי הצאן השיות, וכי תאמר שאין דעתו רק ללמוד מה שישיב את אפיקורס הנכרי, אשר ידבר כנגד תורתו, ומי יתן ילמוד לפניו, לא יהיה לנו ולא לצרינו, ומה ילמוד ממנו להשיב את אפיקורס, הילמדהו ראיות או מופתים, לקיים האותות והמופתים שנעשו לאבותינו במדבר? הלא כל שהוא חוץ לטבע, לדעת זה המתפלסף כצפורן נפרך ונשבר, ומה יקיים בידו, היקיים קריעת ים סוף? אך למדהו שאינו כי יש לנמנע טבע קיים, וקשה גזרתו על זה מגזרת הגוים החולקים ומפרשים בדעתם שנים או שלשה מקראות, וחבריו לא ישארו בתורה אפילו אות, הגוים ישאירו לתורה עוללות, וזה וחבריו יעלילו על הכל עלילות, היש זר ונכרי, או זר בעמים אכזרי, אשר יהפוך כל התורה, ויאמר כי אברהם ושרה, חומר וצורה? הבוגד בוגד, והשודד שודד, לא די לו האמור עד שפרסם בשם, כנשמע מפי א' הגדולים שאמרו אלינו, אברהם ושאר האומות הן נרקבים, ימחה שמו וזכרו הן הם בכבוד שוכבים, ונפשות האבות במרכבה שוכנים,

בכבוד תחת כסא הכבוד, מקום לא תשיג מחשבה, והוא ישיג כלימה, ותאכלהו הָרְמָה, ויסחבוהו צעירי הצאן סחוב והשלך, ולא בקבר, רק באשפתות יקבר, שבר על שבר, ואיש כזה מקצץ בנטיעות, הכזה יבוא אל בית אחד מבני ישראל? וה' יודע כי יותר טוב בעיני לשמוע מישמעאל, משמוע מאיש כמוהו, גם מספרך ניכר אתה מכירו, וכי תאהב הנאהב הנכבד ר' שמואל ן' תבון בינו ובין גרו,יגרש לץ ויצא מדון, ולמה יפרה ח"ו על ידי זדון, וספרך יכסה עליו ועל קדש, אשר בארץ יכסה טפח ומגלה טפחים, אנא שא נא עיניך לשמים, כי לו אנחנו מחבלים כרמים, הלא נתנו לה' גויתינו למכים ולחייינו למורטים, לנכרים השרים, ולה' ולמשה אשר בעיר שליטים לכבוד תורתינו הקדושה, ונירא משנים ושלשה, שנעשו כת ענושה, ואם יש אחד גדול וינח וישקט, ועשה מ"ש הכתוב: הלא משנאיך ה' אשנא ובמתקוממיך אתקוטט, ועתה ראה גם ראה אם הגדול שבגדולים כתב ספר, והפך את אשר שם ארבע מלכים את החמשה, הם ד' יסודות, ללא צורך, מורה באצבע, כי שלח אצבע ודבר און, כאשר לא יועיל ולא יציל, ומה יעשה במצות התורה, אשר האומות מקטרגין עליהם, הדעת נותנת אחר שאין התורה כמשמעה, כי יבא הנכרי ודרשה כרצונו לטובה או לרעה, ואם פירשת חרמים אלו יעשו פירוש לפירושו, ולא טוב לשמוע מן הנכרים שמפרשים קצת המצות למשל, מלפרש בפי' אלה המתעבים משפט, ועם הקודש לא יעשו בספרו משפט, וספ' היונים אחרי זאת יבחרו בספריהם, והאש תלהט את גויותיהם, האם ח"ו לא נשאר נין ונכד לקנא ולרדוף אחריהם, עד כלה, כי האנשים ההם כופרים בכל הדתות, על כל לוחות ספרי האומות חרותות, ולו עתה נודע בגוים, לא ימלט אותם ביתם כסף וזהב משחיתותם, ומ"ש בספרך לנדות ולהחרים, כל הלומד בספרי היונים, עד עמדו על דעת תורתינו, למלא בטנו מפרי התורה ומצותיה, כמה נאה הדבר אלו יצאו תחלה בהם כמה קהלות, אשר היה נמצא שם תקלות, אבל מי שבא במקלות, לקהלות קדושות והם קדושים לא יתנו אל לבם כלל וכלל אלו התקלות וחששות, ואחר אשר נפרצה מחיצת הכרם כרם ה' צבאות, אך לא יבא לנו ולהם עינים לראות, האם שם עמדנו לא תשיגנו מלחמה בגבעה, על בני עלוה, כי אלה שנים ושלשה ידברו לעינינו לתורה בגאוה, אנא התעורר וכלה לכלות מקרב הארץ כל טוען עורר וטועה, כי עוד לא נתבטלו כל המעוררים להציל מיד האנשים המתנכרים, יותר מן הנכרים, גם אל זה הנעלה הנכבד ר' שמואל אכתוב כאשר עם לבבי באהבתי אותו, ואם לא ישמע לך והלך אחר עצתו, ואתה גם אתה אם אתה שלם עם לבבו תאמר אליו עצתך הטובה, פן ימצא מקום לרדוף בעל האיבה, ואם ישמע או יחדל אתה את המוטל עליך השלם, ואשר אמרת מה עוררנו כל אלה,

הן באמת מגדולי הדור ונכבדים נשלחו לי כתבים ארוכים מארץ מדתם, לאמר כי דוד נעים זמירות התפלל תפלות ארוכות וקצרות, להיותם בבתי כנסיות נזכרות, ובלא תפלה ותחנה, זכו ארסטו ואפלטון, למלא מספריהם כל חדר וקיטון, וסומכין עליו כסומך על הפלטר ולוקח מן הסיטון וכדברים האלה בפירושי התורה, גם באברהם ושרה, לחומר וצורה, ובזה קרעו לבבי, והשבתי כאשר השבתי, ומתוך זה הכאיבוני יותר, באמור אלי כאשר חשבוהו סולם מוצב ארצה; וכונתי לשמים, תחת היותם למעלה פורשי כנפים, ילוו אל הלוי המשחית ברית, ואיש אשר כרת עמו ברית, המשקה לבני ישראל המים הזדונים, היורדים אל נחל כרית, ואיש אשר כרת עמו ברית, האניסוהו ביד לשון, או אבטל האהבה שהיתה עמו תנאי ראשון, ואתה והוא יודע כי רבו כמו רבו, שונאי אנשי המדות הנכבדות, ובחפץ ליציו אשם, ועל חטא אחד יוסיפו עשר ידות, ובאמת ידעתי כי החכם ר' שמואל, לפי מעלתו תגדל שנאתו, ולפי חובתו, תרבה איבתו, לכן כל איש חכם יחוש למה שהבריות מרננות עליו, וירחיק לזות שפתים מאהליו, דורש שלום תורתך, נאמן ביתך, ירום ותגדל מעלתך,

הכותב, **שלמה בר אברהם ן' אדרת זלה"ה**

## אות טו

זה טופס הכתב אשר שלח הרב אל החכם ר' **שמואל הסלמי**, בשמעו כי הכניס בביתו, החכם המתפלסף ר' לוי.

אל ירב ואל יוכח איש עם לבבי, יערוג כאיל וישאג כלביא, האם אשקטה ואביטה במכוני, שוכב אוכל טרף ואי מציל, העבד ישראל כי ראתה עיני מוגש אל הדלת ואל המזוזה, ירצענו בסירה ובכשיל, או נשיש ונשמח כולנו, ונאמר האח האש לפניו מבוערת, או נחריש ועל גב תורתינו יחרוש בן אשה אחרת, הבנים אין לישראל, האם אין לתורה קרוב או גואל? המורה והנגאלה תירש נחלה, ונחלה תעבור על נפשינו ואין חומל, בוצרים לא השאירו עוללות ובוסר גומל, הגמול אתם משלמים למי שברא לו לכבודו, ונתן לנו את תורתו וברכנו בברכת ידו? היד ה' תקצר, למלט תורתו מיד צר, ואור יחשך בעריפי משנאיו, וכפטר חמור יערוף אותם, ויערוף כמטר לקחו על סגולת ברואיו, וגם אנחנו נעמוד מנגד, הרבה דובים, הרבה אריות לו, יקחו נשמתו כי ישמע קולו, ובאמת המתיאשים לא יקבלו שכר אמת, כי זולתם יומת המת, ואל יעלה על לב עולב, כי יעידני כנף הזבוב, רק יעירני אבוב, שעשה משה ע"ה, האם אקים לקול הצפור, ואשוב ואצפור, לספר מומים קטנים, על הגדולים וסופרי המגדלים, ואתה נכבד ידענוך ישראל, פורש במתנת היד לשואל, פורש לרעב לחמך ולשבויי עוני גואל, ע"כ מיום ידעתיך אהבתיך,

ובין בתרי לבבי חקקתיך, כי בוחר אני בטובים, ואין לי חפץ בכספים או זהבים, וידעתי הנהגתך בוחר בתורה, ועושה משמרת למשמרה, כרתה ברית אתך חדשה חגה ושבתה, ויום תעזבה ללמוד החכמות הלמודיות, כונתך טובה, אך נפשך בימים האלה כמתהלכת בין החיות, חיות רעות אוכלות הלחם והבשר, ומכאיבות הנפשות אשר תהיינה במאסר, ויקרה לה כמאמר החבר אל מלך הכוזר, כונתך רצויה ומעשיך אינם רצוים, האם חסידי ישראל לחיותאחרי מות בבית פלסופיא אינם ראוים, ראה גם ראה דורות הראשונים היו לפניך בארצך ובשבטך, אשר היו כבני הארץ, אופן אחד בארץ, וינשאו האופנים לעומתם, לחסידותם במעשיהם רואים בתורתם, ועתה יקומו הבנים ויכחשו באבותם, הידעת חכמי נרבונה שיצא שם בעולם, שהיה עסקם בנעלם? ואם הם ושאר הגולים, כעבדים על הארץ, ואתה החכם בראש הסולם, באמת החושב ככה ראוי להכלימו בכל אותיות בכל"ם, הלא ראוי לך להיות כרבנו שלמה ורבנו יצחק, היבכו המה ואתה תצחק? התחשוב היותך גדול ושר מאלעזר בן פדת, או תחשוב היותך גדול ממנו בדת, והוא הוא חדל ללמוד מעשה מרכבה מר' יוחנן ותלמידיו אחריו, הנמנע מלבא בחצרי ה' וחדריו, הלא דייך שתהיה כאחד מגדולי החכמים הראשונים, אשר הגידו תורת אמת לבנים, גם כי באמת ערום תערים אותה חכמה, ובמרמה תאמין דעת ה' ותורתו, ומי יתן והיה דעתך באחריתו כראשיתו, ואני אהבתיך מכל נכבדי עירנו זה ימים דעתי אותך, ונראית אליהם כאלו בתוכם חנותך, וכשמעם שאתה מתעסק באלה הדברים כן תמהו, כי אין חכמים אתנו ולדעת הגדול מה הוא, ועוד שמענו מפי כל הבא, כי יחטאו רבים בדבה, להביא לפניך האיש החכם אל תוך ביתך חלף עבודתם, לעמוד על התורה אשר קבלו בסיני אבותם, יעיר בבוקר בבוקר להניח התורה, ולשגות בזרה, ואל תאמר כי זו דבה מפי איש מלשני בסתר, רק מוצא בפי כולם לא יגידו בהסתר, ולא ילחשו לחש בנעלם, אוכלי לחמך יספרו בטוב הנהגתך, אך יחייבו כולם המעשה הרע הזה, עוד מספרים בקול כי על זה שלחו אליך אהוביך אשר כנפשך, כמוך למה תחייב לה' את ראשך על זה, וחוץ מכבודך אינני ממקבלי לשון הרע בדברים האלה, כי המה מספרים זה אחר זה רבו כמו רבו, וחזקה שהדברים הזרים, בימים מפוזרים, כולם לא יכזבו, ואתה חכם לבך יהגה אימה, פן תעלה על שפת לשון ודבת עם, ומי שרוצה לחנק יתלה בביתו ולא בביתך, אם לנפשו ינעם, מאשר יקרת בעיני לבי ועיני לא יתנו לי להתעלם, עד ארוץ ואגיד לך להיות חדל מאלהים אלה עמך מקרב בית כלם, שוב שכב במשכבות, וצלח רכב במרכבת המשנה אשר דרכו ראשוני דורותיך, הנה הגדתי לך אשר עם לבבי, לדעת מה תעשה ובחרת בחיים, נאמן בריתך שלום כי אדבר להניח ברכה אל ביתך,

**שלמה בר אברהם ן' אדרת.**

## אות טז

כשמוע החכם הלוי כי דברי הרב מגיעים אצלו, שלח כתבו אל הרב, אמר בהתנצלות כי כבר עסק במשנה ובתלמוד, בטרם הכניס ראשו להתעסק באותן הספרים המחוברים בשאר החכמות, והרב השיב לו מענה וזהו הטופס:

עברי אנכי ואת ה' אלהי ישראל אני ירא, לא אשא פני איש כי ינוע מקול הקורא, קום קרא אל אלהיך ורוח ממרום יערה, על כן נערתי חצני, כי לא אוכל להתעלם אהבתי את אדוני בראני יצרני, ומה גמול אשלם לו? האם אשמע קול אנשים מבני ישראל יפטירו בשפה על תורת ה' תורת אבותינו, תורת אמת קבלוה אבותינו בסיני, אומרים אמור המנאצים, מה היהודים האומללים עושים, ואחרי פשוטי התורה והכתובים רצים, הלא המה אוהבים לנום שוכבים הוזים, שאין העקר אלא ברמזים, מה תביטו אל אברהם אביכם, ואל שרה תחוללכם, הקיצו שוכני עפר התנערו ופתחו אזניכם, שרה סרת טעם שהיא החומד ואברהם שכליכם, ויעקב וי"ב ילדיו, הם השמים וגדודיו, שהם י"ב מזלות, מי שמע פורטים על פי הנבל אלה הנבלות, ומי ראה אלה המכשולות מרבים התקלות, ולא יצא וידיו על ראשו, אלו היה יחיד בין קהלות האנשים האלה אם כה יעשו באמת כתבו על קרן השור, שאין להם חלק באלהי ישראל, ואחרי זאת באמת לנו לדעת מה יעשה ישראל, בארצות האל? הנבוא בצור הנטמן בעפר, הנאמר מה לנו אם יש להשמאיל או להימין, מה לנו לנפול במחלוקות העוקרין התחומין, יאמין מה שלבו חפץ המאמין, ויצא כחפצו בעל מינות להיות מין, חלילה לעדה קדושה, עדת ישראל להיות בשתיקה הזאת ענושה, החלש יאמר גבור אני, ה' ראשית דרכו קנני, לעמוד לשרת לשמו מבטן קראני, ועל משפטו איך אכזב אם מאנוש אירא, ולא אתן עיני אל הבירה, ואם לא רדפתי אחרי קול רודף, ולא קדמתי לחוש לטומאת המגדף, אף העירוני השומרים בעיר, גדולים הם ואם קטן אני בעיני ראו את אזני להעיר, ישן הייתי והעירוני, ובציצית ראשי לקחוני,ומגלת ספרים כתבו אלי, אמרו קרא לתורה שזרה קוראה, נחשפו שולי רחקו ממני חברים, ומלאו מספרי ארסטו ואפלטון חבורים, ודרושים של דופי, וגממו את האמת עם השופי, ונשמע קול הקורא, כי רדפו אחרי תורתינו כאשר ירדוף הקורא, תמה על עצמך איך להעלותי על הר נשפה, ואל חכי שופר וחצוצרות התרועה בידי לצעוק בכתב ובעל פה, ועתה בשמים עידי, ובמרומים סהדי, כי ארים אל הקהלות הקדושות אשר בפרובינציא קולי ואפול לפניהם ארצה ואעבור על גבולם מקלי ותרמילי, לישר עקלקלות ביד היחידים, לבל ישאו פנים השרידים לבאים למלאות ממסך מלאכת שמים,

ונושאים להם לבם אל כפים, ולהתחנן ולהשיב אל ארובותיהם היונים, לבל תאכלם רמית היונים, ואני ידעתי מחשבות הלומדים בספרים ההם, כי אמרו כמה מעלות טובות גנוזות בדבריהם, ומהם נקח ראיות ומופתים לקצת דברי תורה, למדברים עליה סרה, ואני אומר כי בדבריהם יצא שכרם בהפסדם, ומקבות והגרזן בידם, לחבל חבל נביאים פורשים לפני הנערים מפה, ובידם רצפה, ערוך השולחן ועשן בחופה, ואתה החכם ראיתי קונטרסיך רודה דבש מגוית האריה אומרת, כי חברת דברים טובים, עליהם תהי דן לו יהיה כדבריך, ומה תשיב שולחך דבר? הלא ה' נתן לך לשון למודים, לב לדעת כאחד מן היחידים, למדת וכתבת ופירשת, ראית אחר שנכנסת, למה פירשת, ואומר לא שקרת, כי בראשונה הארת פני רבים במשנה ובגמרא, ואם לעשות סיג לתורתינו הקדושה עם דברי המתפלספים? הנח לה דאיהי מוקמא אנפשה, גם לבי ולבך יודעים שאין דעת הכל שוה, יש חלושי הדעת ואם ילמדו באותן החכמות יוסיפו הצמאה על הרוה, מה יתן לך ומה יוסיף כי תלמוד לכל, תקבל עליך אחריות הנפשות, כי לא תדע אם בהם תמיתנה או תחיינה, ותהיה בהן ענוש, הלא ידעת כי אותן חכמות צרות לתורה, והמסכה להתכנס שתיהן צרה, והחכם עיניו בראשו, לבלתי ישית הוא בידו אשו, האש הגדולה דבת רבים, כי ליום נקם ישלם הוא בעקרבים, כל מקום שנתנו חכמים עיניהם, או מיתה או עוני, ומי הביא נפשך ביד כל אחד לומר מענישך אני, אני איני מן החפצים לחייב את הזכאי בשאט בנפש, ומי יתן יכולתי לזכות את החייב ויקר בעיני פדיון נפש, אף כי היום ארדוף אחרי משכיל וחכם החכמים, אבחר דרכם ואשב ראש, כי יבין האמת חכם, חדל לך מהתרות הדרכים, וגם אני אודך כי תטיב דרך לבקש אהבה, למה שאבותיך ואבות אבותיך רחבה ונסבה, כבר ידעת וטעמת הכל, שוב אכול מן האשכול, אשר ברכו ה' בכל מכל כל, כי כבר נולדה בת לאברהם שמה בכל, תורה שלימה חכמה שוכנת ערמה, מפיה תקח חכמה רמה, ולא תשגה בזרה שהוא עון פלילי, כי הוא זמה ואלהינו שונא זמה, תורתינו ודברי חכמינו, תורה צוה לנו משה מאורסה, ומזבח מוריד דמעות, על המגרש אשתו הראשונה אשר נשא, וראה מה תשיב את אבותיך דבר, כי תלמד לעשות את אשר מאסו המה כבר, תן בלבך לעשות את אשר חביריך אומרים לך. זה אינו נאה וזה נאה לך, ואל תהא עצתי קלה בעיניך, כי עתה צא ושאל לבאים מכאן לשם, את אשר שמעו מפי המגידים ולא בעלטה, ואחרי שידעת שבאו אנשים אחרי דבריך לבקר, ומרעין עליך בין לאמת בין לשקר ברננה, הוציא המכשלה הזאת מתחת ידך ומביתך, ויעידו עליך המעשים ותורתך, ולמה תשים ידיך על הפך, כבודך יתמוך בידיו

הכותב, **שלמה בן אברהם ן' אדרת**.

## אות יז

כשמוע החכם הנכבד הסלמי ר' שמואל, מהאזהרות אשר הזהירו הרב על דברי החכם הנקרא בשם לוי, ויקר מקרהו כי מתה בתו, ועמד והצדיק עליו את הדין, ואמר תיתי לי רע כדי ארבי, והוציא החכם הלוי מביתו, והיה שם תלמיד ותיק מתלמידי הרב והריץ כתבו אל הרב לשלוח מכתב אל החכם ר' שמואל לנחמו, ולהללו מאוד על מה שעשה, והגיד לו בתוך כתבו, כי אחד מעיר ושנים ממשפחה הטיחו דברים כנגדו, וספדו אחרי מטת הרב הגדול ר' משה בר נחמן, ובתוך כתבו שם לו מה שכתב בענין צורת האריה, וזה טופס המענה אשר שלח לו הרב יצ"ו:

לו שקול ישקל עמלי ויגיע כפי יומם וליל, איה סופר איה שוקל, פעם יטרדני שואל פעם יביאני זמני להיות בחצים מקלקל, וחולשת הזקנה נוספה לי, על כן אל ירב אנוש ואל יוכח איש, בהתאחר תשובתי, כי הראשונות מעכבות האחרונות, עוד זה מדבר וזה בא, והקיפוני סבה אחר סבה, ועתה כבא ספרך שליח עומד על גבו, כי שכיר הוא ומוביל כתבי זה עומד על אם הדרך, לא אוכל להתאפק עד אשוב אליך שאלותיך, והנני מצפה לשלוח אחרי לך לך, ועל האשמה אשר אשמתני, על אשר לא כתבתי להלל מאוד מה שעשה והפליא לעשות השוע הנעלה החכם ר' שמואל להוציא מדון, הנה הסבות הם שתים, האחת כי לאיש כמוהו לא יהללו בשערים, בעשיית הטוב ובחירת הדרכים הישרים, אך היציאה מעט מן הגדרים מומין ספורים, ואני לא לחנם אהבתיו עודנו בבחורים, רק מאשר יקרו בעיני מאוד דרכיו והנהגותיו וטוב לבבו עם כל ישר הולך, ומה אהלל כי נחש ינחש איש אשר כמוהו ויריח, כי את אשר יאהב ה' יוכיח, ומאשר אהבו ה' מנעו מחטוא לו? עוד סבה אחרת היתה לי, כי לא היה מן הראוי לדבר דבר בעת ההיא, כי ידעתיו כי גדול הכאב מאוד, ולא רציתי להשיב עליהם, אף כי ידעתי שקצתם מבקשים, ואם דברתי דברים בשעת הקלקלה, באמת היה לו לדוננני כמשחק ודובר נבלה, וענין הצורה האריות שאמרת, כמה פעמים הטריחוני על זה אנשי המקום, ולא רציתי להשיב עליהם כלל, כי ידעתי קצתם מבקשים תואנה, והחושבים תעתועים עם אמונה, אמנם זהב מעט בכנף מעילם, אחד מן המיוחדים שבהם להשיב לו, לא ראיתי לפטור את עצמי ממנו משום כבודו, וכמסתפק כמה פעמים שבא באלף מקומות, ועל דברי הרב ז"ל בספר המורה ובספר המדע, כתבתי לו קונדריס והנה קונדריסו בידו, ושם הנכבד רבי אבא מרי י"ץ בן השוע הנעלה הגדול ר' משה דלוניל ז"ל, כל הרוצה ישיב ושפתים ישק משיב דברים נכוחים, ואיש נבון וחכם דרך תבונות יודיענו, להעמיד התורה עם

מה שבא בתלמוד משם גדולי חכמי התלמוד, וסבור הייתי שהקונדריס ההוא פשט בכל הארץ, כי לא בסתר דברתי, ודקדקתי על דברי הגמרא ובדברי הרב ז"ל, ומי יתן וידעתי חכם בכל הארץ, שיפרש לי ויקיים זה בזה, מובילנא ליה מנא לבי מסותא, זולתי למי שישים לאל דברי הגמרא, ויסבור סברא זרה, ואני נתתי סבה כמחפש בנרות להעמיד אסור התורה והיתר רבה בגמרא, ואם טעיתי יבינו לי, כי חפץ אני לשמוע וללמוד מפי מי שיאמרו, ואם ר' שמואל הסלמי חפץ לראות הקונדרס אשלחנו לו,ך והוא עם יתר החכמים יורוני אם יוכיחוני, ובלבד בטעם לא בגזרה כי לא בְּדִינֵי גזרות חפצתי אני, ואשר סברת אזני מדברי פלוני, הנח לו לקלל, כי בכל גדופיו לא לקלל כי לא על שדה וכרם מחלקותינו ושנאתינו, רק על אמונתינו ותורת אלהינו, על קנאתינו לילדי העברים, שלא ישפיקו בילדי נכרים, ואם הטועה ההוא ישנאני ויחרפני, על חלוק אמונתו, זה באמת תחייב אותו ותורתו, האם אאשים אנשים אשר לא מבריתנו עם ישלחו בעולתה ידיהם, ויברכו אנשי תורתינו כמונו כמוהם, יפערו פיהם ומקוה אני בה' כי הוא רשע ימות בעונו, ויחנק בגרונו, וכל הזונים אחריו ואחרי בנו, הרואה אתה שאתערב עמו, ועַמָנו לא כעמו, אני עם ישראל אתוכח, ולא אשיב פני אל מדיח ומודח, הנח לו כי יבא יומו ונספה, סחוב והשלח יסחבוהו צעירי הצאן, ויזכר לחרפה, וישמח צדיק כי חזה נקם, וכי ישלחו השרידים, ואף אני מכתב אל השוע הנעלה ר' שמואל, גם אתה ברך שמו, דורש שלומך וטובתך למן היום אשר ידעתיך,

**שלמה ן' אדרת**

חתימה, החכם הותיק הר"ר שלמה ן' כבוד הישיש הר"ר אברהם ז"ל.

## אות יח

בהשמע קול ההערה והשתדלות הרב, ותהום הארץ, עד שהגיעו אלו הכתבים מפרפיאן, לשאול ולחקור מה ראיתי על ככה ומה הגיע אלי, וזה טופס כתב אחד מהמיוחדים מגואלינו הוא, שמו ר' **משה בר שמואל בר אשר** יצ"ו, תחת אשר קנא מן המגדילים עלי והפוערים פיהם לבלי חוק.

קול ה' בפועל תמיד, ארץ במשפט יעמיד, קול בני אדם גם בני איש בכח, קול ענות חלושה לא יוכלו לנבוח, קול ה' בהדר, ויצבע בו אדר, קול בני אדם קלא דפסיק, הקול קול יעקב הוא בין אחים יפריד ומפסיק, ודחיק ואתי מרחוק, קול ה' מתהלך בתומו, אשרי בניו אחריו ילכו הם ונחלתו ועמו, קולות שפתות בני אדם נמצאו מכות בסתר ופעמים ממלות, השחיתו התעיבו עלילות, קול ה' לעיר יקרא הולך וחזק, מראה עצמו כעצם השמים לטוהר כמראה הבזק, קול בני אדם ירום וגבה מאוד, פעם ישפיל לפני

רוח מצויה לא תעמוד, פעם ירשיע את הצדק בשם יקרא, פעם כלל ויחיד זולת רבים ונכבדים דרך כל אשר קרה, מי לא ידע בכל אלה כי לא בצדק ישפוטו הם, המלעיבים במלאכי אלהים לא הם ולא שכרם ולא מהמהם, והיום הזה יצא קול מחוץ לג' מחנות אל עיר ברצלונה, מקום תורה וגדולה, כי קצת בני הדור אשר בינותינו, יוצאים מן השטה אל השטות, מן הברכה אל הקללה, עשו מן העיקר טפל ומן הטפל עיקר, חשך האור ביניהם, ולבם בטל לבית אפל, יתנו יקר לבעליהן בשלול ממנו הממשלה, וגם מסר האדם למקרה, אין גמול ואין עונש אין דבר רע יורד מלמעלה, ובהשמע קול זה לאוזן ששמעה על הר סיני ועוקר הרים, שני שדי צבאות ישראל השכל והדת ההרים הרמים, היודעים מכירים ומשיגים אל מי לבושי מדי קנאות, לכבוד ה' לגנות המגונה ולשבח הנאות, כ"ש להרחיק השקר וכל לשון רמיה, ולקרב בעשר ידות אשר תעשינה ידיהם תושיה, הם גבורי כח עושי דבר ה', הרב רבינו שלמה ן' אדרת והותיק בונפוש וידאל, הזורעים בדמעה עלי זורע עמל כתב, זה יכתוב ידו לה' מכתב אלהים הוא, וזה בכתב עליו מיד ה' השכיל כאלו שם הוא, וכראות קצת בני קהלינו הכתבים אשר נשתלחו בעירנו, אי אפשר להעתיקם פן יחשדני חושד בכשרים במה שאין בי, נחלקו לג' כתות, כת אחת אומרת מי לאיש אדם א' מאלף נבחר מיוחד שבדור, לשפוט דרך כלל, קהל או קהלות מעוטרות בברור המדות והורם המעלות, וכת אחת אומרת איך אין להם ברירה, לבחון בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, ואשר חטא על הנפש יורדין אותו עד לחייו, עד שיקבלו הבני חצרות, וכת אחת אומרת קדוש קדוש יאמר, הם אמת ותורתם אמת ותורת אמת היתה בפיהם, וכאשר באו ב' כתות הראשונות בתוך הכתבים, כי הם נתעוררו מזה כאשר הוזכר בלשון הרב יצ"ו, וכה דבר: ועתה עוררני על זה מנכבדי הארץ ומאציליה, ראה בקיעי הארץ כי רבו ודואג שואג עליה עכ"ל, ולשון הנכבד הותיק דון בונפוש וידאל, הזהיר הרב ר' שלמה י"ץ יהי אלהיו עמו, היתה אתי בכל זאת, והעיר אותם על הדברים אשר שמעו אזנינו מעובר ושב גם מפי סופרים, וגם במכתב עוררוהו, ונמצא בארץ העמים מטורי אמנה ולפנים, ע"כ חזרו הכתות הראשונות להניח הנכבדים משלחי רגל הגאוה בכתבי הקודש שלהם, ולקחו בשיניהם המעורר הזה, על אשר הוציא קול על בתולי ישראל, סוף דבר ידש מהם ספרו כי מדרך האשל האדיר היתה זאת, כי שלחני את הרב י"ץ,ך לקחת מקל שוקד ורצועה מתמדת, לא יסור שבט הנוגש מידו לרדות בני הדור, וכאשר ספרת על הכלל דברו עליה בפרט, ואני עתה באתי, ועל דבריך נצב בשמים באתי, ואל תוחיל ותקוה ממני הגדה וספור שמות האנשים, וזה שמם לעולם לעלם כתיב, וזה משפטי כל הימים, אמנם עתה באתי לשלול ממך דבות עם, וספרתם בפניהם כי לא אאמין כי יסופר, אמנם

אמין זה מה שנכון להאמין, ומה ששמעתי מפיך כי כמה פעמים הוקשה בעיניך, ענין הדרשות הנאמרות בית הכנסת, על אשר רובם דברים חיצונים, אין לי חפץ בהם, גם ספרתי להם מה ששמעתי מפיך בדיחותא בהיותינו בלוני"ל בחברת הנעלה פאר הדור ר' יצחק ן' אביגדור יצ"ו, כי ראיתי כל אומן נמשכו בניו אחריו לאותו אומנות, איזה שיהיה לא יחליפו אחד מהם ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב, ומכאן ואילך תורת אומנתם חוזרת לאכסניא שלה, ואנחנו עם אבותינו הלכנו בהליכות ההלכות באסור ומותר ופסול וכשר טמא וטהור, מדוע נסור מדרך הישרים שיבור לו האדם השלם? את זה ספרתי להם ושמרני מזה, עוד אמרתי להם כי כמדומה בעיני ששמעתי ממך, ששלחת להרב י"ץ על ענין הצורות, אי זה דרך ישכון אור שכלו, והשיבך על זה הנראה אלי, עד שיהיה בדעתך להראות לי הכל בשלימות, ולא נזדמן לי גם לך, וכאשר שמע מורינו החכם ר' מנחם י"ץ, בבואו בתוך הבאים שמח מאוד, על שאלתך מענין הצורות, כי גם הוא נשא ונתן עמו, ויסוד כונת הרב כתב אצלינו, ועתה אחי כאב, אם יתאמת אצל אנשי אמת אתה הצדיק והמכאיבים לשון מבטל רוב הדבור מרוב המדבר שבלשונם, כבר ידעת מ"ש רז"ל בירושלמי כשם שחייב אדם לצאת ידי שמים כך חייב לצאת ידי הבריות, ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ושלח לו מה ששלחת אל הרב ומה השיבך, למען יאמנו דברי, והתנהג בזה כפי שכלך הטוב, ואל אלהים יודע, וישראל הוא ידע, נאמן האהבה בחבלי ידידותיך מתקשר.

**משה בר שמואל בר אשר נכתויא**.

חתימה, ציר נאמן שדלת החכמה תסוב עליו והוא עליה, פותח ואין סוגר חופש חדריה, ואת כל כליה, אחי ר' אבא מרי, פרי צדיק יסוד המעלות ר' משה נכתויא יצ"ו.

## אות יט

יען וביען כי ראיתי מן המכים בשוט לשון, פן יחפיאו עלי דברים אשר לא כן, שלחתי דברי התנצלות להשוע הנכבד ר' משה בר שמואל בר אשר, והודעתי לו תכלית כונתי הרצויה וטוב הרעיון המאושר בכתבי, וחליתי פניו לפרסם אותו במעמד נכבדי העיר ואצילים, למען לא אבוש כי ידברו האויבים בשערים וזה טופס הכתב:

ראיתי את הקולות, ולשון הזהב מדברת גדולות, ולפיד המליצה ירוצץ כברקים חזקים, הייתי כיושבת על משבר, בשמעי את הקול מדבר, דברים כראי מוצק חזקים, שמעתי ותרגז בטני, ותכה מכעס עיני, כאלו נשפך כבדי ונקבו הדקין, עמדתי זוחל וחרד עצמי מתעבר, אחזני חיל ואין שלום בין הפרקים, מי האיש הוציא בשפתיו מה שלא עלה בלבנו, להבאיש את ריחינו, ובמקום אראלים מצוקים, היא עיר אלקים, פרפיאן, וגלוי

ומפורסם בכל פאה כי יש בה אנשים וכן רבים בתורת אמת וחקים, לפנים נודע טבעם ושורש גפנם כלם בצדק יונקים, חלילה לי כי לא עלה ברעיון, ולא נפל ברשות הדמיון, להטיח דברים אפילו כנגד הקלים שבהם נכרים ריקים וכ"ש על הכלל אשר פרטיו רבים ונכבדים, זרע אמת כולו, מבושם כגנה של וורדים וששונת העמקים, ומה יתרון לבעלי הלשון, בקשו אותנו לרדוף באיבה, ולרדוף אחרינו עד חובה, להכות בחצי לשונם בין הדבקים, איך יצאתי מבית דינם חייב, הלא במשפט המונינו המחויב, להפך אחרי הכות אפילו באפשרים רחוקים, ולא חפצו להוכיח אותי באגרת או בפה, כ"ש שאוסיף בהם אהבה, ואשים מדברותיהם לגרגרת ענקים, אולי ייטיבו דברי בעיניהם, כדבר דבור על אופניו, בכסשף האמת מחושקים, ולא יכתבו עלי מרורות, ולא יזיקוני בחצי נזק צרורות, כמתלהלה היורה זקים, בראותי כן לעזה עלי מדינה, בכתבם עלי שטנה, להבאישני בארץ מרחקים, ולא יוכיחוני בתוכחת מגולה, יהיו בפי כדבר המגלה, כדבש מתוקים, ומי יתן ידעתי ואמצאנו, כי באמת אנצרנו בתוכחות משפט ובדברים מצודקים, ועתה אחי וגבירי הנכבד, הגיע כתבך יום כ"ט לחדש אלול, עשית כמשפט כל אוהב דבק מאח, קנאת לכבודי מן המגדלים עלי פיהם, האומרים האח, וה' יודע וישראל הוא ידע, כי בתוך עמי אנכי יושב, לא נסיתי לאהוב המלאכות, ולא לרדוף אחרי מלאכת מחשבת מעשה חושב, שנאתי את הרבנות ולא נתכונתי להתגדר, שפל אני בעיני כרועה בקר וככונס צאן לדיר, וחלילה לי חלילה אם אדמה בנפשי להימין או להשמאיל, להטיח דברים או מלה, כנגד יחיד או קהלה, ואם דברתי כנגד משפחה או שבט, יעבירוני תחת השבט, והנני מוכן לקבל את דינם, ולבוא ביה"כ שחל להיות בחשבונם, אך הסבה אשר העירתני לשלוח ספרים לפני מורינו הרב ר' שלמה יהי אלהיו עמו, כשמעי מפי אחד מן החכמים, כי הרב התיר לעשות צורת האריה לחולי הכליות, והראני תשובת הרב בזה עם תוקף הראיות, ושלחתי כתבו ונתגלגלו בה עניני הדרשות הקשות אשר שמענו מהם פרצות חדשות עם ישנות, מקצת אנשים מקצת מקומות, פלוני פתר להאי קרא הכין, עד שהגיע הכפירה לאחד מן הדרשנים, אשר מן השכל תועים, וענה בקול רם כי המאמין עמידת השמש ליהושע אינו אלא טועה, פתי יאמין לכל הדברים הנמנעים, ומענין הקול הנשמע בסיני, שמענו דבר סרה, אשר השומע צריך קריעה, והמזכירו צריך כפרה, וכאלה שמענו רבות מפורצי הגדרים מפילי הקומה, כמעט הפשיטו כל פשטי התורה והניחוה ערומה, ולא גליתי שמות הדרשנים ומי אביהם, ואלה אֵיפה הם רועים, ועל זה עוררת, להיות הרב ידו נטויה עם חכמי הארץ הלזו, ולהיותם יחד לאגודה אחת, לעשות גדר כללי לדבר לבלתי ישיגנו חנית וכידון וחרב חדה וכזה ייטיב ה' לנו, וירחיב

את גבולינו, בלי מדה, ואנא אחרי הודיעי דבר התנצלותי לפני נכבדי העיר ואציליה, וממי עיונא דא, ועל דבר הכתבים אשר שאלת, דע כי מפני שהכתבים ארוכים, וטרדת הבציר מנעני להעתיקם, והנה שם הנכבד ר' יוסף בר פנחס הלוי הנם בידו ולא ישיב פניך ריקם, ואתה שלום וביתך שלום, כנפשך וכנפש נאמן אהבתך, איש בריתך,
**אבא מרי בר משה בר יוסף**.

## אות כ

אחרי כן בא הנה נכבד אחד, ר' מרדכי מעיר ברצלונה, ובידו אגרת חתומה מיד הרב ומיד רבים ונכבדים מראשי עם קודש אשר שם, והוא שלוחה אל הקהלה הקדושה, אשר הנה יושבת בהר ראשונה במלכות, יען כי מקדש מלך הוא, עיר ואם בישראל, לעורר לב הגדולים לבנות גדר ולעשות סיג לתורה, ולתת עצה ודבר לנעול את הדלת, בפני שנים או שלשה המכחישים פמליא של מעלה, הכופרים במופתי התורה, ובלתי מאמינים בהשגחה, ודורשים בעקרי התורה לתפלצתה, ואם כה יעשו ונסע דגל מחנה אלהים, ק"ק אשר במונפשליר, ליסר כל פורץ ולעשות תקנה חזקה, כי הן באלה הן בשמתא, הנה הם מוכנים לרוץ אחריהם, ולקיים תוקף הגזרה בכל לב ובכל נפש, ובאחרונה יסעו לאסוף כל המחנות, לכבוד תורת אלהינו ולעמו שכם א' טופס:

קול ה' לעיר יקרא, קול ה' חוצב להבות, קול אומר קרא קרא נא באזני העם, מי שם שמות בארץ, מי פרץ גדרה, מי בזה ליקהת אם ויסירה מגבירה, מי בעל בת אל נכר ועל כל ראש דרך מקורה הערה, ולהשכיח את עמי שמי, ונכרים באו שעריו והרחיקו גדרי ובחובי מקומי, לא ידעו אותי ולא ראו מקומי, לנו במקומי, שלחו זמורה אל אפם כזמרי, לעיני משה ולעיני כל העדה, השיבו נשים נכריות ושלחו לנפשה בת יהודה, לעין כל דדי נכריה עשו, וישתבחו בעיר אשר כן עשו, איש מקטרתו בידו לקטר לבושת, הציבו למטרה הטהורה מושכי קשת, תובל ויובל ונחת שלחנם מנחת ועלון, השמע עם קול ארץ קדושים, ראשי בני ישראל כולם אנשים, מימיהם ומימי אבותם אנו שותים, צמרתם מימים עלתה בין עבותים, ועתה לעיניהם ב' וג' ירדו מאוד ובנו במות מטולאות, למרות עיני התורה תורת ה' צבאות, אמנם כי אתם עם ועמכם תמות חכמה, אתם ואבותיכם מעולם למודי ה', ללמוד דעת את העם כלו, גלוי לכל לא נעלם, ולא סר שבט מכם, ומחוקק מבין רגליכם, מי יתפאר לאמר אליכם, זה חובתכם, האם קדרתכם חסרה מלח ותבלין, עד ארוץ ואגיד לכם, הא לכם זרע למתק את הבשר הקדיחו תבשילכם אשר חכמים יגידו לכם, ולא כחדו לנו ולאבותיכם, כי האבות היו אהובי התורה ולמצוה נרתק, ולבם ושכלם אל הארון והתיק, אמנם עתה ראינו חדשה בארץ, מי נתן מקום

למשחיתים, האומרים להשחית כל האשכול, ולא ישאירו עוללות, ועל התורה מעלילים עלילות, והמעמיק לה' לסתיר עצה ימים ולילות, נשיא הוא בישראל, חלל רשע נשיא ישראל, המעותים ארחות צדיקים קראו להם מטיבי צעד, הלאלה יכפר להם אלהים בעד, מחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם, למשוך הדת מיונקי תורתינו, ולחתום תורה בלמודי אלהינו, האמנם אומרים אמור למנאצים לחלק את עם ישראל לשנים, ולמחר יאמרו בניהם אין תורה מן השמים, הלא נכלם כי נשמע באזנינו אחינו בני עמינו יקראו לפלסופיא, עגלה יפיפיה, ונדחת תושיה, עשו התורה כלה משל וחכם יחשב כי ישב לסתור את כל המצוה, ואף בספרים יעמיק להיות חובר חבר, והכונה בהם באמת ניכרת, שאין המצות כפשטן, כי מה איכפת לה' בין הנחורים לשחוטים, רק משל ומליצה, שיחזקו בתרמית למשוך השוטים ועקלקלות מטים, קו ינטה עליהם קו תוהו, ובתיהם יהיו לאבני בוהו, אשר עם אלהי אברהם, נביט אל צור חוצבנו, ואל מקבת בור נוקרנו, נשא לבבינו אל כפים, אל אל שבשמים, וצורה תעודה לצור עליה לוח ארז, ובחכמה נבנה טרת כסף, טרם תנגפו רגליהם על הרי נשף, ולא יצאו הקצף, פן יחטיאו אלה העם הקדוש לאלהינו, ובחורי ישראל ח"ו יפריעו אותם, פן בהקהיל הקהל יתקעו ויריעו, כי ראינו כי פשה הנגע, נגע אחר נגע, ואחרי עמדנו על מה שעמדנו, כי נתעוררנו מן קהלתכם הקדושה, ועוררנו הרבה ממקום אחר, כי הקימו בארץ אישים קשים כאחד, ולא טובה השמועה חלילה פן ירבו כמו רבו, אם לא נסגיר לפניהם דלתים לשעה, הטרם נדע כי אבדה האמונה ונכרתה מפיהם, וחטאו ויחטיאו אחרים כהם, לא ידענו על מה הם נשענים, כי עברו נא איי כתים אשר עד כנענים, ויענישו אותם על הגוים הכופרים, אף על אחד מהדברים, וחקקי און אשר כתבו למו בספרים, האם האומר על אברהם ושרה, שהם חומר וצורה, הלא יקיפין זמורות וישרפון כסיד, שכל האומות מתיחסים בהם, ואלה יאמרו שאינם רק משלים, להם ובניהם כאלה רבים, ועשו בספריהם ובדרשותיהם לנו כעקרבים, ולו עתה ראיתם לנדות ולהחרים, כל הלומד בספרי היונים, עד היותו בן שלשים, ויעמיק בתורת אלהים אשר קבלו אבותינו ע"י אדון הנביאים, ואלה יעמדו על הקללה, אם ילמדו לאדם מעתה ואף על דרך שאלה, אז נכתוב ידינו לה' ונהיה בעלי ברית לאלהים, ותשוב עטרת הארץ ליושנה, כי יקחו אויבי התורה בשנה, ומי יחוש לתורת אלהינו יותר מכם, ומי מכל עם אלהים יעבור לפניכם, אם תעברו חלוצים הננו אחריכם, חשים ורצים, לא נשוב עד התנחל בניכם ובנינו נחלת אבותינו, אשר הנחיל משה ונביאים ראשונים, את אבותינו האחרונים, ודעו כי גערתכם תֵחַת כאשר בארצינו וכאשר בארצכם, ואולת קשורה בלב איש ירחיקנה שבט מוסריכם, מוסר ה' תיסרו את

העם להביא ברכה עליכם ועל זרעכם, ושכר רב תטלו בנפשות על מזבחות לרצון תעלו, תעלה מעלתכם מעלה מעלה, וכסא כבודכם ירום לשם ולתהלה,

**שלמה בר אברהם ן' אדרת.**

**יצחק בר יוסף בן ישי תמ"ך**

**שלמה ב"ר משה [פלקוני]**

**שאלתיאל בר שמואל בר שאלתיאל ח"ו**

**אברהם בר ראובן ז"ל**

**שמואל בר יוסף ז"ל**

**יצחק בר משה בר שאלתיאל**

**משולם בר יצחק חנ"י**

**יעקב בר חסדאי ז"ל**

**זרחיה בר ששת ז"ל**

**יצחק בר טודרוס ז"ל**

**יעקב בר שאלתיאל**

**מכיר בר ששת חן תמ"ך**

**יצחק בר שלמה בר אברהם ן' אדרת**

**יצחק בר שמואל תמ"ך**

חתימה, קדושי עליונים, מעלתכם תרמוס כפיר ותנין, ראשי אלפי ישראל, הק"ק אשר במונפשליר המקום יהיה בעזרתכם.

## אות כא

בבוא הספר הזה הגיע תחלה נושא הספר לידי וליד הנכבד ר' טודרוס דבלקיירי כי כן צוה להגיעו לידינו זה בפני זה, ולפתוח הספר ולקרותו קודם שנגיעהו לכללי הקהל, ואם יראה בעינינו להיות דברי הספר מקובלים באזני אחינו נכבדי קהלנו, נגיד להם דברי הספר ההוא, ואם אין נכבוש הספר תחת ידינו, ויהיו דבריו כדברי הספר החתום, ואע"פ שהחזקת השליח עושה שליחותו, ושליח דינא מהימן בכתב, משכנו ידינו מלפתוח הספר עד שפתחו השליח עצמו, וקראנו אותו בדקדוק כל דבריו, ויהיו בפינו דברי המגלה כדבש למתוק, ואמרנו להיות הכתב תחת ידינו חדש או חדשים, עד אשר נדרוש היטב ונחקור, עד אשר נשמע כונת היחידים ע"ז, והשוע הנעלה רבי טודרוס דבלקיירי חקר קצת מהיחידים, וגם אני נערתי חצני וגליתי אוזן אנשים ראשי נכבדי הקהל וייטבו הדברים בעיניהם, אמרו כמה נכבדת ההערה, ויעדנו ועד היום ביום השבת בחדש אלול שנת ס"ד לפרט, להיות במעמד בית הכנסת מנכבדי העיר ולקרות האגרת באזניהם,

ויהי היום יום ששי לפני בוא יום השבת הנועד, בא אלי אחד מן החכמים שמו ר' יעקב בר מכיר, וחלה פני לבלתי השתדל עוד בזה, כי הוא לא יהיה נסכם אפילו לקיים דבר אחד מכל דברי האגרת והאריך עמי בהצעת דברים ארוכים, לתת טעם ואמתלא לדבריו, ועניתי לו כמה אני מוסיף פליאה עליך ועל כיוצא בך, וראיתי ושמעתי דברים ואינם אלא מן המתמיהים, הלא ממך קמתי אני לפתוח ראשון, כי כן ראוי לחכם זקן כמוך להיות ראשון לכל דבר שבקדושה ולברך הזבח, ענית בפה מלא אלי, והרימות ימינך ושמאלך, ונשבעת בחי העולם כי זאת ההערה טובה ומתוקה איננה חסרה לא תבלין ולא מלח, והעצה הזאת ראויה לקבל ולהקדים נעשה לנשמע. ועתה איזה רוח עבר עליך, לבלבל ההסכמה הנכבדת הזאת? הטוב לך לשמוע לדברי המסיתים המדברים בשנאה או באיבה, או עבר עליך רוח קנאה, חלילה לך ולא יהיה זאת לך לפוקה, כי כל פורץ גדר והורס בנין ההסכמה, עון הרבים תלוי עליו, וזה אינו נאה לך ולדומים לך, כ"ש לשונאי נפשך, הדרינא לומר אחרי כן אנא המלך בקונך, ואף מאחר שבנית אי אתה רשאי לסתור, ואין זה התפארות החכמים לבטל ההסכמה ולבלבל עצת הרבים, כי שב ואל תעשה שאני, ואפילו קל שבקלים אינו עושה כן, והעתרתי עליו דברי ולא קבל. וידעתי כי קרובו ר' יהודה בר משה תבון הניא את לבבו, ולא נתנו ללכת אחרי דברי ואחרי עצתי הראשונה, עד כי חזקו עלי דבריו ויפצר בי מאוד להעלים הכתב ולהשקיט הענין (כי לא דיבר), וישתקע הדבר ולא יֵאָמר, ועניתי לו כי זה לא אעשה בשום פנים ולא בשום סבה, וחלילה מעשות זאת פן תהיה זאת השגגה עולה זדון, וחטאתי לאלהים ועשיתי בנפשי שקר, וכמעט יהיה העונש גדול ככובש על נבואתו וסותר על דברי נביא לג' סבות, הא' לסבת דברי הכתב, והב' לסבת המשלח, והג' לסבת מי שנשתלחו לו, סבת דברי הכתב להיותו מכתב אלהים חרות בו גדר וסיג לתורה, דברים שאלו לא נכתבו ראויין הם להכתב, סבת המשלח, הוא הק"ק בחירי ה' אשר בברצלונה כרך שהכל בו ממנו פנה ממנו יתד, תורה וגדולה במקום אחד, סבת מי שנשתלחו לו, לאדירי עם השוכנים באהלים נטעם ה', בבית מדרשו של שם ועבר, בשערי העיר הזאת מונפשל"יר המצויינין בהלכה, המוכתרין בכתר תורה וכתר שם טוב עולה על גביהן, אלו ג' הסבות באו וטפחו על פני, לא יתנו רגלי להטות אשורי מני הדרך, מוסף על אלה הטעמים בשכבר גליתי מזה אוזן אנשים המיוחדים שבעדה וראיתי כי רוב אנשי קהלינו שמעו זאת ההערה ויאשרוה, ע"כ לא אשמע ולא אובה, ואעשה את המעמד ביום מחר, שהוא יום הנועד, ולא אוחר מן המועד, ובטחוני בה' להיות זכות הקהל וזכות אבותם מסייעתם, ובזה את נפשי הצלתי ועשיתי המוטל עלי, ואם יש אחד מיוחד המעכב את הרבים, אולי יחוש

בעצמו והמקום יתן בלבו לשמוע דברי חבריו, וכן עשיתי צויתי את השליח לקרוא כל הנכבדים הנקראים בשם מיוחדים, לבא במעמד ראשי הקהל, ובאו מקצתם, ומקצתם לא באו כי לא יכלו לבוא לסבת מה, וקראתי האגרת בפניהם, סוף דבר כולנו כאיש אחד ובלב אחד קבלנו הדברים כאלו נאמרו למשה בסיני, צרבו פנינו בשמענו דברי הכתב, ולא היה אדם שערער בדבר, זולתי החכם ר' יעקב בר מכיר, אשר דבר בקנטוריא מה להם ולנו וגבול נתן ה' בינינו ובינם, לא נשמע ולא נאבה להם, ונשאנו עמו בראיות ברורות לבטל דברי המערערים ולא יכולנו, ויצאנו מן המעמד ההוא בערבוביא, ואח"כ בא החכם ההוא לדבר עם אוהביו וקרוביו ועם קצת מן היחידים אשר לא היו במעמד, והרחיב הדברים כרצונו עד שנעשו לאגודה כמעט רוב הקהל המיוחד לעבדו שכם אחד היתה מריבה ביניהם, וסבה לחלוק הקהל לשנים, ולא הסכמנו להשיב מענה רך וטוב כלל מקהלינו הקדושה אל הקהל הקדושה אשר בברצלונה, כדי להנצל מהם דרך כבוד, ונועצנו יחד אני והחכם ר' טודרוס דבלקיירי להשקיט הענין ולהניחו כמו שהוא, כי על יום טוב באנו הם ימי החג ויהיו הרבנים פנויים, ונדבר מן הענין במתון, ונתעוררנו אני והנכבד ר' טודרוס דלבקיירי לשלוח כתב אל הק"ק אשר בברצלונה, כדי לפייס דעתם, ולא יפלא בעיניהם באחור כתב מענה קהלנו, כי אנחנו לא רצינו לגלות כתבם, עד אשר נשתדל להפיק רצון הקהל, ולעשות רצונם כרצונינו. וזה טופס הכתב עשאו השר הנכבד רבי טודרוס וחתמנו שנינו:

## אות כב

לעזרת ה' בגבורים גבורי כח, הנה קמתם תחת אבותיכם נוחי נפש, תרבות אנשים, חטאים ליסר בעקרבים שקלקלו בשיטים ושוטים, מחזיקים בתורת ה' לאשר כל בעל נפש, שוכני עפר לשמוע תהלתכם יקיצו, שפתותיהם דובבות בקבר, והקול נשמע מהר ציון הלז היא הנפש, ישמח האב ביוצאי חלציו ותגלנה עצמות כל דמודיע הקרוב לנפש להשיב נפש, ראו כי ה' נתן לכם לב חזק מצור זרוע נטויה יד חזקה אצבע יתירה נפש רחבה ומדנפשה קלי נפש, אם החרש תחרישון ה' ילחם, פשט גדוד ופשטה הגזרה, שוטפת רעים וטובים, הממונה אומר הרכיבו גוף על נפש, ונפש על גוף בעוד שדי עמכם תנו לה' כבוד אשר חלק מכבודו לבשר ודם, רעב לדבר ה' הלא טוב ושוקק השביע נפש, בואו ונחזיק טובה לאבותינו חכמי התלמוד, יסדו חקים ישרים בהם תושע יהודה וכל הבא לבית יעקב נפש, בואו ונצוח על עקב עדת סוף התלמוד גלמוד, שמו אותותם אותות כזבים ושקרים, כל הנקרא בשם ישראל אלף אלפין אחד וששים אלף קבורת חמור יקבר ומכסם א' נפש, אשר מי לא ידע חכמות חיצוניות, לא יראה שלום ונקה לא ינקה, איך ידע

דעת עליון והוא לא ידע נפש בהמתו, איכה טהור עינים ישיג כטמא שפתים וכל טמא נפש, במצות עסק פשוטיהן חיה יחיה בשם טוב עד יום מותו, במקובליהן לא התבונן לכן הרחיבה שאול נפש, לא כן הרשעים חלילה לאל, לא כאלה חלק יעקב, מצרים ירד בראשונה בשבעים נפש, למען לא ילמדו מדרכיהם, חוקיו ומשפטיו הורה במשפט כדת מה לעשות ומישראל לא תאבד נפש, מי אשר חטא לי אמר ה' צבאות אמחנו מספרי ועם צדיקים לא יכתב בספר הנפש, והחוסה בי ינחל ארץ אחרי מות דבר השוה לכל נפש, גאולה תהיה לו עושה טוב במצותיו חפץ מאד יושם כוכב לשמים ולגלגל נפש, טוב אחרית שמחה תוגה באבוד רשעים וַי אבדה נפש, כן ישפוט לוקח נפשות הכל נתון במאזני צדק שאין להם נפש, אלה דראון לכל בשר חושך וחלקלקות ערום שאול נגדו רגז ומפח נפש, ואלה מבשרם יחזו אלוה מתאוים ליהנות מזיו כבודו תאוה תערב לנפש, ומה יעשה איש רוח ה' תנחנו והוא לא ידע במה יזכה ואשר יושיע נפש, ונכרת הנפש מגדופי הדורשים באגדות של דופי ואסר עצמו לכל נדר ולכל שבועת איסר לענות נפש, ויותר מהמה הזהר בעיקר אל יפשוט ידו כי יחטא בנפש, מן הספקות יבא לשגגות נתעצב ללבו יתודה את הגזלה ישיב עשוקו והפר ברית מאשר חטא על הנפש, עד לא בטעמי הדעה יסע האדם לבית עולמו ולא יועיל מסע, שרוי בצער יהיה על מה פעל ולא תציל שריה, באו בנים עד משבר ונגעה חרב עד הנפש, יום הוא יודע לה' נפשות אביונים נקיים צועקים הוי אדון ישמחו מלכינו ובכו עלינו במר נפש, דבר ה' יקראך יצוא יצא מפיו, והם נמסרו לדומה נדמה נדמו וקבע את קובעיהם נפש, משמוע אוזן תשמע דין ארבע מיתות ב"ד לא בטלו, חומס נפשו כתנור יותץ, כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו, עין בעין שן בשן נפש בנפש, אשר יכה את רעהו בבלי דעת גם בלא דעת נפש לא טוב אויבו יקום ורצחו נפש, ואיש משאות שוא ומדוחים ידרוש ונדח ממנו נדח יהיה כאיש יד ה' תהיה בו ובעוזריו, השחת שרוף וכלה משפט מחיה כל נשמה והורג נפש, אם לא איפא מי יכזבנו, סהדי במרומים עדי בשמים מי הוא לידי יתקע, אומר לה' מחסי ואת ערובתי אתן לא זהב וכסף הבגדים החמודות אבן יקרה נפש בנפש, אך המת ימיתנו גוף הוא שיאבד בצרה לא עתה נבוש מעצבונינו אל נא נאבדה בנפש, ואם תחת נפש הנוגש יפול רשע אוי לרשע רע אבד עולמו ולא ישא אלהים נפש, אם בריאה יברא ה' יראנו נקמות מאויבנו איש איש כי יהיה טמא לנפש, ואמרתם ביום ההוא סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה אל תגעו בם פן יספה הנוגע במת בנפש. — שבע כהיום הללנו מעביר ראשון ראשון, ושבעתים נודה אל קנא ונוקם הוא אלהי האלהים אשר עשה לנו את הנפש.

(בכאן ראוי לכתוב ספור הדברים ולא מצאנוהו ע"כ הנחנו זה החלק).
עוד לשרי עם קודש מלין, ולראשי אלפי ישראל מגלת סתרים, להגיע מחשכה לאורה העם ההולכים בחשך לא תתנום ביד כותבי ספרים, להגיה כחפצם במסתרים ולא ביד המעתיקים פן יוציאו מלין ולא כהויתן, המעתיק הרים ולא ידעו יעתיק דוברי עתק, ממה שינהיגהו לשמוע אל המנהיגים אותם בדרכי אבותם, ולך ק"ק עדה נאמנה מחכימת פתי נס להתנוסס, אנשי השם מופת הדור, ואתנו תהיה צדקה מעם ה' צבאות, הבאים על החתום דורשי שלום העיר וחכמיה ונבוניה וזקניה שריה וגדוליה, פני האדון וכל העם מקצה שבנו אל ה' אלהינו, הוא יהיה בעזרנו, ירחמנו עושינו וירחמנו יוצרנו.

## אות כג

בירח האיתנים בחג, ס"ה לפרט, שמעתי כי אחד מכת המתנגדים עשה כתב א' להשיב מענה אל הק"ק אשר בברצלונה, מדבר באזני היחידים בלט כדי להחתים בו נכבדי הקהל ולדבר אתם, כאלו עצתם בלתי הוגנת, וקנאתי ע"ז קנאה גדולה, ונועצתי עם הנכבדים אשר היו עמי, ואמרו אלי: עכ"פ מהרה חושה לעשות כתב אחד, להשיב מענה אל הקהל הנכבד אשר בברצלונה כפי הראוי להם, ולהתנצל מהם מדוע לא נתקיימה עצתם בינינו, ולהחתים בו קצת מנכבדי הקהל, וכן עשיתי, דקדקתי על הכתב בזריזות גדולה, והשתדלתי לחתום בו עשרים וחמשה מנכבדיהם, כולם אנשים מיוחדים שבעיר, והגעתי אותו בברצלונה טרם הגיע כתב המתנגדים, וזה טופס הכתב:
מי ראה אלה יוצאים בסוף לגבר חילים, דמות כמלאכי אלהים עולים ויורדים מן השמים, ולא יצא לבו ואם כלב האריה והמס ימס בקרבו, וכל אנשי חיל לא ימצאו ידיהם, לקול הקריאה ננערנו כארבה, היה בעצמותינו כאש בוערה ולא תכבה, אל תאמרו מים מים, עד נגענו אל אבני שיש טהור להוציא משפט הדברים לאור, האזר כגבר חלצים חפשנו את מקומנו בנרות, תהלה לאל מצאנו רוב הצבור בקיאים ועסוקים בטהרות, ואלפי בני ישראל ומן המאתים, כולם בצדקות ה' יְתַנו, מסלות בלבם יתנו ולא יתחתנו, עם גומר בת דבלים, איש ממנו עלז ושמח בנערה אהרנית, ולא יתפתה ביינו להדבק עם הבת היונית, ורחוק תהיה במדת אלפים, זולתי אשר ניתן כתר התורה אל ראשו, והנה ערש ברזל ערשו, סמוך לבו בטוח שלא ימוטו הרגלים, יברור האוכל ויזרוק את הקליפות, יהלום כשיל וכילפות, כותבי שטנה על רכב אלהים רבותים, כאשר עשה הרב מורה צדק, אזן וחקר לחזק כל בדק, לבנות סביב התורה חיל וחומותים, הלא הנהר שמימיו פרים ורבים, נהר פלגיו ישמחו הנפשות, להדבק בעליונים חשות, ונעשה להם כנפים, בחר ה' בו והוא הקדוש מטהו יפרח, האיר פני מזרח, כאור החמה שבעתים, נלחם עם ארסטו

וחבריו מאמיני הקדמות, מכחישי המופתים ממעטים הדמות. וכופרים בהשגחה ולא הטו אזנם, העמיק בספריהם בא עד תכליתם, לברר וללבן שבע תועבותם, יחדיו יסופו ויפלו שבעתים, הביא תועבותם במצרף שכלו להסיר כל עורר כאיל עורג, בעיקרי הדת מקטרג, הכל שקל בכף מאזנים, סוף דבר לא ימצא בקרבנו שמן רוקח מבאיש, ואם יעלה על לב איש, ולא יבטא בשפתים, ע"כ הוספנו עליה חקירה, ואש הקנאות בלבנו עצורה, ידענו כי לא על גבולנו היתה הזעקה, כי אם אינכם נביאים אתם בני נביאים יודעי משפט וצדקה, וחלילה לנו מחשוד בכשרים, להעתיר עלינו דברים, להיות לנו למכשול ולפוקה, בטוחים אנו על אנשים גדולים כמוכם, שלא יבוא תקלה על ידיכם, יען דא עקא איך הגיע באזניכם, כהיום באזנינו שמענו, גם בעינינו ראינו, ואחזה במתנינו מועקה, כי יש קצת אנשים במקצת המקומות מתפארים בחכמות, מתעסקים בדברי הבלים וחלומות, ומצואר האמונה הקיץ וריקה נפשו, ורבים אשר סומכים על ידיהם מתנהלים לאטם, לומדים בספריהם ושותים מעין עיטם, מתעדנים בדבריהם כאילו הם מיני מתיקה, ידענו את הרשום בכתב אמת כי קצף דבריהם עליהם יצא, והורק חרב המליצה מתיקה, אבל מה נעשה להם ואינם כבושים תחת ידינו, ויש מפסיק בינם ובינינו, נהר גדול או דרך רחוקה, ואין בידינו מקל ורצועה, אפי' לקללם בשם, בתי הכופרים יסח, ואין כחנו אלא בפינו ולגעור בזה נסח, וה' יודע כי לקול המונה נמוג לבנו, ומענין המומר פינו ולבינו שוה, כי הענין אל האנשים רע ומר, ועליהם נפלו הדברים כמין חומר, נאים הדברים היוצאים מפיכם, וצניף מלוכם, מה מתקו מדבש מה עז מארי, מגערתם יחת, העשוי לבלי חת, והלבישו חרדות, אל כל בית מס, לשון זכותכם מרפא לכל נגוע, ונרפא לכל הנפשות צרי בשכון כבודכם בארצנו, יעמוד מעלתכם בגבולנו, כמעט אל עץ סרק ועץ עושה פרי, כי תצא אש בקנאתכם, וקוצים מן הכרם הבעירו לכלות המורדים והפושעים אחזו בהלות מעם חומר יסודם, וצורם בבלות שאול וצלמם תבזה בעיר, בשמעם קול הנזיפה מפי קדושי עליונים בתוכם קדיש ועיר, ועל דבר למוד הפלסופיא מספרי היונים, ראינו עצתכם טובה ודבריכם ברים, ואע"פ שאין אנו צריכים לגדר ואפילו למחיצה של קנים, כמוני כמוכם גנת אגוז המוננו כמותכם סוגה בשושנים, אע"פ שאין שעור לתועלת זאת העצה היעוצה, וראויה לקבל כאלו אמרה יהושע ומסרה לזקנים, ועתה כי הגיעני כתבכם הנכבד, וקבלנו אותו בחיבה, בסבר פנים רבה, קבענו את המעמד וקראנו את האגרת בקהל, צהלו פנינו, אור כתבכם כי יהל, אמרנו הן אמת כתבי הנכבדים מורה על שכלם, פניהם פני אריה בפרטי המצות וכללם, המה הגבורים אשר מעולם, לא היה אדם מעולם שערער בדבר, זולתי קצת מהיחידים שלא נתפייסו מן הענין, וחלינו

פניהם ועמדנו למנין, סוף דבר הבאנו דבריהם במבחן המצרף, בקשנו למתקם ולשוא צרף צורף, ומתוך כך נתבלבלו הדברים, בענינים אחרים, ולא יכולנו עדיין להביא נקודת המחשבה בתוך גלת הרצון, ולא לגבול ההשלמה, ואנחנו ליה עינינו, ידריכנו בכתב תורתו התמימה, יצלנו משגיאה ורגלינו לא תמעד, והשם הטוב יכפר בעד

**יצחק בר אביגדור**
**שאול בר שלמה ז"ל**
**שלמה בר אשר נכתויא**
**חלפתא בר אברהם אוגיון**
**שלמה בר יהודה לוניל**
**משה בר אברהם לוניל**
**שלמה בר יעקב**
**גרשון בר יהודה נכ"ת**
**דון ראש הרמשי**
**יקותיאל בר משה נכתויא**
**יהודה בר משה יצחק**
**מרדכי בר אוניון**
**שמעון בר יוסף לוניל**
**שמעון בר יוסף**
**שלמה בר נחמיה אוניין**
**שאול הכהן בר שאול הכהן**
**דון דובלושל**
**אבא מרי בר משה בר יוסף**
**יעקב בר שמעון ז"ל**
**שמואל בר אבא מרי**
**משולם בר מאיר צבי**
**חלפתא בר אבא מרי**
**שלמה בר משה ראש תמך**
**יהודה בר יהושע לוניל**
**שאול דאמלאב**

## אות כד

אחר הגיע כתבנו ליד קהל הגדול אשר בברצלונה, תוך ח' ימים הגיע לידם כתב המנגדים אלינו, וזה טופסו:

קול על שפים נשמע, קול דממה דקה, קול סופרים מקרין איש את רעהו כקורין את שמע, קול רפש גדול אחריו חרדו זקני העיר לקראתו, נתיב בחוריה עִוָה, ולבבם הנע כנוע יער מפני רוח, ויפג לבם אם ראוי ואם מחויב ואם אפשר ואם נמנע, קול שאון מעיר ומדון בכל תושיה יתגלע, נבער כל אדם מדעת וכל חכמתו תתבלע, כזכור בנים ריב ומלחמות אבותם, כבר שקטה מלחמה של מצוה ושל רשות, כצפורן שמיר חרות על לוח לבם, נטש עלינו את ההר כולו בוער באש קנאה ותחרות, מי הוא זה ואי הוא זה ערב לבו לגשת אל מזבחותיכם, להגיש מנחת שוא ומלוא המחתה גחלת לוחשת, מבטן מי יצא לדבר תועה ותגרע שיחה, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה, להבזות אלה להפר ברית אין מבקש ואין דורש בהגדות של דופי, ונטען מן השפחה נכרית חשקה נפשי, בבת יעקב המחושקת ברקמי זהב המהוללה, דביר וארגמן כלולה, בעדי זהב צמיד ואצעדה, באהבתה נשגה תמיד ערבית ושחרית לחיותנו כהיום הזה, לשים לנו פיטה שם ושארית, ראשית כל בכורי כל נכונה ביינה של תורה, וחביבין עלינו דברי דודים מראשית עד אחרית, ואם בשעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה, מדי שנה בשנה ומדי חדש בחדשו, כאדם שבא בהחבא על פלגשו, נקרא לנערה דמן נעורן מואבית ועמונית או יונית, גפטית או עלומית, מתוך שבחו למדנו גנותו, ושבה בית אביה, נמהר נחישה לקרוא לה, ונאמר שובי שובי השולמית, רבות בנות עשו חיל ואת על כולן עלית, לעולם תהיה גברת, עונתך לא תגרע, שארך וכסותך בגדי שש ורקמה, ושאר כל הנשים דיין שעתן לעתים רחוקות ולפקידה בעלמא, אחותי את רעיתי, גברתי, את היא יונתי תמתי, וגברת ממלכת המדינות שרתי אחת היא, והיא היתה אם כל חי לסגנים ולפחות, אחת דבר אל בקדשו שת חכמה בטוחות, שתים זו שמעתי דו פרצופין נבראו לתורה שבכתב ותורה שבע"פ, בנות אל אחד המה, כל החכמות כולן פסולתן של לוחות, מחמשים שערי בינה שנבראו בעולם, וכולם נתנו למשה חסר חד, אל אחד נתנן פרנס אחד אמרן, משה מפי הגבורה קיימם, ממנו לא נכחד, האם ר' יהושע דהוה משתעי במחוג קמי מלכא לדעת חשבון אותיות, שאלוהו באלפ"א בית"א דאי"ק בכ"ר, יושבי הארץ הלא עבר, ואם בעיניהם היה כמתעתע כבועל בת אל נכר, האם כבונה עשנית בכבשן, ודרמי ביה רבנן דקיסרי, מה בין עגולא דנפיק מגו רבועה, ומה בין רבועה דנפיק מגו עגולה, האם לקרוא בהם ואפילו עליכם יעשן, ואם האומר ים שעשה שלמה היה מחזיק מאה

וחמשים מקוה טהרה כל שבהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח, ואם הוחזק בעיניהם כמחבק נכריה וזרה, וכיצד מעברין את הערים, וכיצד מקדרין את ההרים, ושפופרת היה לו לר"ג ומהמה ומדוד צללך וצל קומתך, ראיה ברורה כי ישרה חכמתם, וכערבים פרושה מצודתם, קרוב הדבר בפיהם ובלבבם לעשותם, ופעמים בא בארוכה, ופעמים בא בקצרה, ונולד קודם חצות, וכ"ד שעי מכסי סיהרא, ואין חדשה של לבנה פחות מכ"ט יום וחצי שעה ושתי ידות וע"ג חלקים, ראיות ברורות ומופתים חזקים, היות רז"ל בחכמת הגלגלים מתעסקים, בקיאים בחכמה באים בסודה ומחזיקים ומעמיקים, שואלים בתרומה ואדיריה המה מקבלים קבלה אמתית בשעורים במדות ובמרחקים, חכמו השכילו מחכמי מצרים ומבני קדם ומחכמי הפלסופיא, ומתלמי וארסטו והבאים אחריו מפרשי ספריו, כהם כמוהם שחיק טמיא, כי מה לתבן את הבר, ובחכמת הטבע שב שמעתתא יוכיחו, ובסגר וגלודה מה בין כולה למקצתה, מה בין בידי שמים לבידי אדם לחרותא, כזה וכיוצא בזה אין מספר ירגישו חכמי המחקר, נואלו חכמיהם, כף ישימו לפיהם, והדבר אין בהם, לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם, שהם בהמה המה להם, ורב שדרה ליה איפרא הורמיז שתין דמא לדמא בתרא שדר ליה משרוקיתא דקטלו בה כלמי, ולדעת מה זה ועל מה אורחיה, ואמר דם חמור הוא זה, ושלמה מלכנו משיח צדקנו בחכמתו דבר על העצים ועל האבנים, וקבלו ממנו בני דורו הודיעו האבות אל הבנים, ואם ממנו מקרא מועט וזעיר ספורים, לנו לדעת היות להם חליפות מרובות ומגלת ספרים, ובני יהודה שהקפידו על לשונם, עדות החכמה לדבר ונתקיים תלמודם בידם, ואם כבודה בת מלך בצרה הלכה ושובים שבות ונטלו עדיה, ותשאר ערומה ולשעה לארץ נהפכה, והוסר מיהודה משען ומשענה, נשתכחו כמה הלכות ונאבדו כמה סדרי משנה, וארון אלהים נלקחה ונשתברו הלוחות, ולקתה הגבירה כ"ש השפחות, האם בעשות מצרים דדיהן יצאו ממעליותן, ונפסלו מכהונתן, מה עשה להם ערבי זה שמיעך בין דדיהן, ממנו היו אבותיהן ותולדותיהן, ואם נמצאו ונקראו כמוש שקוץ מואב ועשתרות שקוץ צידון ומלכים תועבת בני עמון והבעלים, הם עמנו היום בבית המדרש מונחים בקרן זוית וברוך המחזיר אבדה לבעלים, וכמעשה דרבי ורבי חייא בההיא "חזרה תורה לאכסניא שלה", ואם בהיותם בארץ אויביהם, בארצות הגוים ללשונותם בגוייהם, נוספו דברים רבים וחדשו עמהם, אם הפסולת רב בהם נקח האוכל והפסולת בידם נשאיר, ועבדינן כמה דעבד לאחר ר' מאיר, ואם פעם אחד בשבוע או פעם ביובל אחד מעיר, כאחד מן הרקים קלקל בחצים בספורי התורה והכתובים מרעיד, מחובר בעלי תרסין אוחזי חרב במלחמתה של תורה, רובי קשת מימינם ומשמאלם בראשונה, ויד כל

העם באחרונה, מדקדקים בו אפילו כחוט השערה, כסה וכסו בה ומחו ליה אמוחיה, דאמר האי לא חייש לקמחיה, ואם בדברים שכסן עתיק יומיא, אמרינן ליה בא נח עמך, כבשים ללבושך אין לנו עסק בנסתרות, במופלא ממך אל תדרוש, ואם דרש והאבן גדולה על פי הבאר, הואיל לנו באר, הואלנו ויקבלו הרובין את תשחיתו, אין להנשא להרעיש ארץ לעומתם, אחינו רבותינו רוזנינו טפסרינו, חכמי הדור ופארי הזמן, עוזו ומנוסו, וחי לראשי ועיר וקדיש שפה לפינו ועטו מחוקתן ושבטו, זה חדשים בבוא ספר הרב רבנו נר ישראל עטרת תפארת לגולת אריאל, פטיש החזק עמוד הימיני ראש השלישים, יושב בחשבון בשבת תחכמוני, ותשובתו הרמתה לאחד מנכבדי קהלנו, נשאול נשאל על עשיית הצורה אחת מצורות הבהמה מן הפרצופים לרפואה, והתירה לנשאה בעדי וטבעות או בחותם הפרצופין, ראינוה ושמחנו בה, קבלנו אותה מאהבה כדת וכהלכה, ונוספה חולית המרודים בעם, יראו את האלהים ועושים במלאכה, אך עתה בבא אלינו אגרת השנית חרושה על גבינו האריכה למענית, נדמינו בעיניהם לעת כזאת, הטו את לבבינו נשים נכריות מואביות ועמוניות, ויותר מהמה היונית, איש ואיש פדה נפשו בדינה ומשפטה, ואת בת יעקב לעיני כל רואיה, בגדו בה שלחוה לנפשה ונתנו לה גיטה, ואשר לכבוד קונו חס, יתן לה כבוד יקר וגדולה ושכר כפנחס, תמהנו איש אל אחיו, עד למאוד חרדנו חרדה, העבודה וההיכל לתורה ולתעודה, לא קדמתם אותנו בלחמי תודת מלותיכם, על ידי שלוחכם, לדעת אם כנים דברי המגיד, תאמרו לשליח המוליך והמביא, בזדון דברו הנביא, העוד אין פה נביא לבקש מאתו לחקור ולדרוש ואת הרשום בכתב אמת להודיעכם, ואת הנושא והמתנשא לכל לראש, עתה ברוכי העם שרי קדש שרי הגולה, חכמיה ונבוניה רבניה ונשיאיה ורוזניה, עמכם עצה וגבורה און עצמה, יסרו אך במשפט במדה במשקל ובמשורה, והשיבו חרב עצתכם אל נדנה, דלא מסקינין ליה ברננה, ואשר רננו כל העם ואמרו מי לנו גדול מרבינו משה ביראת חטא וחכמה, אף רוח באפינו קבצו מאפסי ארץ בגורן וערמה, כמעט שמה חבר ספר שלא נראה ולא ידע וראה, ובהם התורה, והוא נער רך וטוב בחור מעם, ולבו ראה חכמה ובכל מדע, כלכל ודרדע, ואם נשמע כת החכמות מפי עוללים ויונקים עד הגיעם לפלגות והנם בני שלשים, לא כן אנחנו עושים, שאם אין גדיים אין תישים, ישגא ויגדל שלום כל העדה כולם קדושים, ושלום הרב הגדול מאור הגולה לכל בית יוסף ראשון, ועמוסי יריכי נחשון, עיניכם תחזינה בנות ציון עיר תהלה, ולכל ארץ אחוזתכם תהלה.

חתימה, עיר ואם בישראל, עטרת תפארת לגולת אריאל, ומשכן החכמים כשילה ובית עולמים לה', עיר גדולה ברצלונה, עיר תהלה.

## אות כה

בשמעי תלונות כת המתנגדים, עמדתי להתנצל בכתבי בהראותי הכתב השלוח מנכבדי העיר ברצלונה ביום המעמד, ולא חששתי לדברי חולק אחד או שנים, כי אמרתי אולי ישיבו אל לבם להטות אחר הרבים, וזה הכתב שלחתי לד' מנכבדי העיר, וזה טופס הכתב:

הכתב מוכיח והנה עיניהם רואות, במראות החתימות הצובאות, יכולים אתם להבחין לאילין דלקמיה צוחין, ולמי ענן אורו בלתי טהור ומאור עינים וסגיא נהור, ברו לכם אתם יושבי על מדין, בין טלית הבא מן הציצין לבא מן הגרדין, דמו באמת כי בא והגענו מכתבכם ע"י הנכבד ר' מרדכי, וקבלתי אותו בסבר פנים יפות, ובאהבה רבה, אמרתי מיכאל א' מן השרים בא לעזרני, והנה שר יון בא, עשיתי כאשר נצטויתי מפיכם, ובפני הודה לחקור אם יקובל האגרת לפרסמה להכין אותה ולסעדה, וכן עשיתי דברתי עם רוב נכבדי קהלתינו, והיו עמנו לאגודה, לא חששתי לדברי יחידים או יחיד, אמרתי יבטלו דעתם ברבים, וכל איש מעביר נחל עצתכם לא יסגר, בשכבר יצאת מפי אנשים גדולים בתוכם החרש והמסגר, והדבר ידוע וניכר, ולא סוף דבר רובא אלא רובא דמינכר, כי רוב אנשי קהלינו מגמת פניהם מועדות, וזו נראה לעין כל במראה ולא בחידות, וכולם מתעדנים בדבריהם ובמעשיכם הנאים, כאשר תראו בכתבנו (מכתב כג) תחילתו: "מי ראה אלה יוצאים". ועתה אם טוב בעיניכם וכשר הדבר לפניכם, יכנסו דברי באזניכם, ותצדיקו את הרבים ויזהירו ככוכבים פניכם, אתם עשו הגדר בארצכם, הוא הגדר שאמרתם למנוע למוד הפלסופיא מספרי היונים, עד הגיע האדם לבן שלשים שנים, לא יהיה רשאי, כי לא טובה היא המעשה מרכבה דעליה אמר ר' יהושע אכתי לא קשאי, ותוסיפו לנדר ולהחרים ולנדות כל מוציא בדרשותיו ובחבוריו מן היום והלאה, ספורי התורה והמצות מפשטן, כדי לעקור מה שכוונו חז"ל ומה שדרשו בו, ואם כל נכבדי קהלתכם לא יסכימו בזה, יעשה הרב ובית דינו כדי שיוב כיור התורה על כנו, ותשלחו אותו כתוב על קלף חתום מנכבדי קהלתכם, וגם אנחנו נשתדל בדבר לעשות כמותכם, ואם באולי לא נוכל לפייס כל היחידים להסכים עמו, דעו באמת כי יש בכאן אנשים גדולים רבים ונכבדים, בהגיע אליהם השמועה, יאמרו אמן על האלה אמן על השבועה, כדי לקיים את הגזרה, ולעשות סיג לתורה; ובהראות תועלת זאת העצה והתקנה, הנשארים כולם סביבותינו יקבלו אותם בחבה, בראותם כי רוב הצבור יכולים לעמוד בה, הקולות יחדלון ולא תוסיף הצעקה, ולכם תהיה צדקה, ואחר באתי להודיע לפני מורנו הרב ר' שלמה, יהי אלהיו עמו, כי באו אלי קרובי האומר על אברהם ושרה חומר

וצורה, חרדים הנכבדים ההם מנזיפה דמר ומקול הגזרה, אמרו חלילה כי לא נתכוון הדורש לעקור דבר מן התורה, רק כדי לפרש ההגדה אשר הנגלה נמנע בחיק מן השכל ומן הסברא, כההיא עובדא דבבא מציעא, באגדתא דרבי בנאה, ואע"פ שדרש זה ונמשך אחריהן הציור בפרשת הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, היה כשגגה ושגיאה, והם יראים מאוד לנפשם, מפני שקללת חכם אפילו על חנם היא באה, והוא מתחרט מאוד בדבר, ולא יוסיף עוד לערב התבן עם הבר, ומכיר אני בו כי הוא מגדולי הארץ, ומן האנשים פרי צדיק בנן של קדושים, ע"כ אדונינו מורינו מאור עינינו, מאחר שהוא מתחרט ומתענה בצום נפשו, שים ימינך על ראשו, והוצא רגלנו מן השבכה, ותהפוך הקללה לברכה, כי ידעתי כי יברך מקורך, ואת אשר תברך מבורך, נאום הכותב נאמן אהבתכם, סר למשמעתכם, נקשר בחבלי תשוקתכם,

**אבא מרי בר יוסף**.

לקיים תוקף דברי האגרת לדרוש אלהים על המכוון, באתי אני הצעיר ומפיל תחנה לפני קרובי העיר, אוזן לנו יעיר, הנמצא כתוב בס' בעלי בת אל נכר ומחבק חיק נכריה, לפי דעתנו כונתכם על העוסקים בספרי מינות דורשים באגדות של דופי מדיחי תושיה, ומקצת אנשים יאמרו כי כונת בת אל נכר, על חכמי התכונה וחכמת הפלסופיא, כי טח מראות עיניהם, תת גבול שלשים להם, והיה כבא דברי אדוננו מורנו באר היטב, מביני דבריך הנכוחים, יהיו ששים ושמחים, פי המדבר צעיר התלמידים,

**יצחק בר משה**.

## אות כו

אחרי כן הוגד לי, כי רבים הם החתומים בכתב המתנגדים, אשר התנדבו לחתום בכתבינו, וחקרתי הענין איך היה, וכדי שלא ימצא בדברי הכחשה, עמדתי שנית וכתבתי דברי התנצלות, והגעתי אותם ליד הרב, וליד קצת נכבדים הנמשכים עמו והודעתי להם אמתת הענין, כדי להיותי נקי מה' ומישראל, וזה טופס הכתב אשר נעשה קודם הגיע כתבם לשם:

בראותי בעלי אסופות, החזיקו דבריהם בכשיל וכילפות, אודיע למעלתכם בפרט ובבאור כל הענין כדי להנצל עצמי והנכבד הנעדר אשר היה עמי במנין, דעו באמת כי בהגיע מנכבדי קהלכם אשר לא עממום כל סתום, כתבכם החתום, הסכמנו שנינו להיות נצמדים, לדבר בחשאי ולגלות אוזן היחידים, הם השרידים אשר ה' קורא, ורוח ממרום עליהם יערה, וכן עשיתי כאשר ספרתי דברי להנכבד נושא המכתב ר' מרדכי, תחלה היה דברי עם החכם דון פרפיית תבון שמו ר' יעקב מכיר, השיב בפה מלא האיש מקנא

לתורת ה' ואת אחיו לא הכיר, וכה היו דבריו עמי, כי מאוד טובה העצה בעיני כאלו נאמרה למשה בסיני, וביום המעמד בקראי את האגרת, ראיתי כי הפך עורף ועבר עליו רוח אחרת, הטיח דברים בשמעו דבר הכתב ודבר כנגדו, וכל אחד ממנו היה תשובתו בצדו, וידעתי באמת כי קרובו ר' יהודה בר משה תבון הניא את לבבו, ולכן לא שב בדרך אשר בא בו; אמרו כי השתדלותנו בשנאה כנגד בעל המלמד ורבי שמואל תבון וספריהם, וילינו עלינו קצת מהנכבדים הקרובים אליהם כי זה עלה במחשבה זה כמה, ולבנו לא כן ידמה, רק להסיר המכשול חבורי הדרשות הקשות, אשר שמענו מהם חדשות, עם ישנות, פורצי הגדרים מפילי החומה, כמעט הפשיטו פשוטי התורה והציגוה ערומה, ואם יש מפקפק בדבר אם דברי אינם כנים, הנה בכתב השלוח לכם העדתי לי עדים נאמנים, והם רוב נכבדי הקהל ומן הראשים, כולם אנשים, ולא הלכתי לבקש נוגשים, וכל הרוצה להשיב יבא וישיב לחקור את עדי, דהא גמלא והא קבא והא מדי, וכתב החכם דון בונפוש וידאל פרופיית תבון, אשר שמעתי אומרים כי שלח אגרת חתומה, דינו באמת כי נתלקטו אליו אנשים לא מבני קהלינו המה, ויש קצת מן החכמים אשר בדגלינו חונה, לא ראה כתב השלוח מאתכם וענה ולא ידע מה ענה. ושנים ושלשה מן החתומים בכתבנו עשו חתימתם פלסתר, ובאמת שלא נתכוונו לקנתר, אך נוכח פניהם המסית את תום לבב, בולס שקמים ובוקר, עושה בנפשם שקר, והתנצלו בעצמם כי אמר להם הטוב שבהם והמיוחד, כי שני הכתובים מתנבאים בסגנון אחד, וחתמנו בספריהם אע"פ שלא קראנוהו, ואם קראנוהו לא הבינוהו, ואנחנו לא באנו לגנות החכמה, חלילה כי זה לא עלה במחשבה, רק לקיים דבריהם ולהאמין כי לא טובה היא הקריאה התמידית במעשה מרכבה, מעתה כל ראיותיהם כהתוך כסף בכור נתכו, ואין להם על מה שיסמוכו ולא נשאר בכתבם מלה דעלה דחנותא לא דחינין לה, ע"כ רבותי אל תחושו למנינם ולא מהם ולא מהמונם, ועשו אתנו ברכה, והוציאו רגלינו מן השבכה, ויגיענו מענה שלכם בגבורה, לבנות חיל וחומה סביב התורה, כאשר בכם בכתב (מכתב כה) "תחלתו הכתב מוכיח" לעשות גדר חטאים גדולים יניח, והודיעוני אם הגיעו אלה הכתבים לידכם הכתב הראשון "לעזרת ה' בגבורים" (מכתב כב) והשני מחלה פניכם להעלים הכתבים ולא תניחום להעתיק לשום אדם, זולת כתב "מי ראה אלה יוצאים" (מכתב כג) עד יבאו תבואתכם ויעלו צמחים, ויוציאו פרחים, ונהיה בתורת ה' שמחים, ועתה אני עשיתי את שלי, אתם עשו את שלכם, וה' ברחמיו למען שמו הגדול יעשה את שלו, ושנות חיים יוסיפו לכם, כחשקתכם וכחשקת אסיר תשוקתכם, עבד אהבתכם, נאמן בריתכם

**אבא מרי בר משה יצ"ו**

## אות כז

בהגיע כתבנו וכתב המתנגדים, לידי נכבדי ברצלונה, חרדו על כתב המתנגדים אמרו הדבר דברנו כנגד הנכבד הרב יצ"ו שיחויב לנו המענה ההיא? וע"כ האריך בכתב הרב בפני עצמו וקצת נכבדי הקהל בפני עצמם, להשיב אל הנכבדים המתנגדים אלינו, וזה טופס כתב הדברים המגיע אליהם:

קול ברמה נשמע קול המולה בקול מחנה, מחנה אלהים מהמונם הס כל בשר ומי יענה, אכפש יכבד ומי לא יענה, אריות שואגים ומי לא ייירא, אצילי ישראל ומי לא יוביל שי למורא, בהם לתורה ער ועונה, ידיו רב רב מורה, מלמד ושונה, ולכל חכמה אב בונה, מודד בשעלו מים, מספר שחקים וחוג שמים, ואם אמרתי אספרה כמו, לא אבין למו, ואם ידעתי בתור קצת מעלתם, מי בא עד תכליתם, אף כי אנכי אענה וקטנם עבה מכרסי, כי אם רויה כוסי, ואני שותה בעציצי עסיסי, לבם כים יהמה יחשב רסיסי, את רגלים רצתי וילאוני ואיך אומר כתנתם כתנתי, בידם קנה המדה, לפלג תעלה במעלות כל חמדה, יסודתם בהררי קדש, היא יסוד המעלה, גבולתם עץ עושה פרי צרי לכל מחלה, ומי לא ידע בכל אלה, כי שם רוח מלא מאלה, וגם אמנם בקטני תמהוני גדולי הדור, איש ואיש מלא עולם יודע לסבור, מניפי המסוה, בה מלכים ימלוכו ושר במשא ישור, שוקלים בפלס הרים, ודעתם מצרף לדברים, איך לא ישקלו במשורה את אחרים, כי עתה ראינו על לא חמס מקולם יצא ברק, ומקולם קורא ידקדק, ואש מפיהם תלך ואם על שפתם חן הוצק, ולשונם שמן תורק, הביט החותמת והפתילים והמטה, הרצועה והמקל והמטה, ליסר על איש מדרך האמת והשלום נוטה, והנני דן לפניכם בקרקע, כדן לפני ר' יוחנן בן זכאי, או לפני המלך ינאי, ואתם כאשר דעתכם דונו כינאי, שמעו שמים והאזיני ארץ, האם פטרנו והיינו ראשית מדון? האם הקלנו בכבוד ודברנו בדרך זדון? פרשו השמלה ותחורו הדברים, והוכיחו במישרים, הלא אמר מהמיוחדים שבעדה, מוחזק מנוחלי הארץ לתורה ולתעודה, הכרנוהו ואבותינו ספרו לנו, שוקד על דלת התורה, איש נבון וחכם ידענוהו בישראל ביראת חטא נוהג בכל מדה הישרה, ישן היתי ועוררני, ובתור אדם המעלה ראני, והטעין על כתפי את המשא לאמר, כי בארץ אנשים ממלאים כל הארץ חדר וקיטון, מספרי ארסטו ואפלטון, וסומכים עליהם כסומך על הפלטר ולוקח מן הסיטון, ושיש עלי לפתוח ראשון לתת עצה, לגדור את הפרצה, וכל חכמי הארץ הלזו יסכימו עמי, וגם הוא לא אמר לי מאיזה מקום המה, וגם שמם לא הגיד לי, ואנכי לא נפתה לבי ע"ז, ואמרתי כי שם אבות לכל החכמה בתורה ובחכמת יונית,

מתעלס בפרדסים בנערה אהרנית, אין הדבר מוטל רק עליהם ועל חכמי הארץ אשר שם, פן יאמרו לי מי זה שבא לרדותינו בתוך ביתינו, והנה שם כתב עמכם ממנו תראו, ע"כ אמרתי במכתבי ואם להוכיח על ארצכם עלה על לבבי; ועוד הוסיף החכם לכתוב אלי שניתכי שם אנשים באים בחניפות וברבים דורשים שלא כהוגן, ואינם מתביישים במאמרים שהם אומרים, ויש אומרים שאברהם ושרה חומר וצורה,על זה היה דוה לבנו, על אלה חשכו עינינו, ובפרוץ הדברים עוד כתבו אלינו מנכבדים אחרים, כתב איש ספרים, ועושה התורה פלסתר, עוקר כל התחומין ופשטי התורה סותר, שאף ד' מלכים נלחמו את החמשה, הם ארבע יסודות וחמשה חושים, וי"ב בני יעקב הם י"ב מזלות, וא"כ הדברים האלה כוללים כמה תקלות, אין נוח בקהלות, לב להוכיח, כי לכם המשפט, ולכם נתנה הארץ לישרה, הלזה נקרא חוטא או יום רצון לאלהינו, אנה ואנה נמצא החטא, וכמה סגר לנו העין, הביטו וראו אם הקלנו בכבוד קהלכם הקדוש, האם בספרים שכתבנו, תמצאו אפילו נקודה יוצאה מן המדה, ואם לא הנחנו מעלתכם על מכונה בדבור, בשלחנו ספרים לעורר כבודכם לעשות סיג לתורה, שלא יפרצו אלה שנים ושלה את גדרה, ואמרנו והתרנו לשליח ליתן אותו חרש, לאמר אל החכם הנפקד, ואם יוכיח הדברים, אם ירצה לפרסם ספרים, יפרסם, ואם לא יחבוש בטמון ויכסם, הלא זה תריבו, השופט כל הארץ לא יעשה משפט, ושופט אין כתיב כאן אלא נשפט, הנה עתה אנו לא גזרנו ליסר, רק כי ראינו עצמינו מעצמכם וכמונו כמוכם, ובאנו להודיע לכם את אשר שמעו אזנינו, ועל ב' וג' אלה אשר לא נתפרש שמם ולא שם מקומם, ואנו המנגדים ומבקשים להוכיח בדברים שלא נהיה כולנו ענושים, ע"ז ידונו אנשים, ועתה בראותי שאתם אינכם רואים לעשות כן, גם אנחנו ראינו כי יצאנו ידי חובתינו לפי דעתינו, ואתם גדולי הדעה והעצה, תעשו כאשר תראו בעין שכלכם, ואין לנו עוד עסק בזה, מאחר אשר השקלנו הכסף ליד היוצר, כי אתם היוצרים עם המלך במלאכתו ישבתם, ותעשו מה שתרצו גם אתם; עוד ראיתי כי תפקדו עלי עון הרפואה, לאמר כי טעיתי בהוראה, ואם אולי חשב איש מכם שזה שלום גמול למלא את ידו, לא כן אנכי עמדי, אני אהבתי צדקי, ושכר גדול יטול מי שמוכיחנו במה שימצא בדברי ספק, לא נביא אנכי ולא בן נביא, ולאשר ילמדני אומר, כמה ככרין דנרד אתן למרא דיני, אף כי היום ידעתי כי הוכתי בית מאהבי ואוסיף אהבה, ידעתי גם אני כי לא תרדפני באיבה, ואם איש בכם יואל ליסר כי יגלה הענין כרפאי לישראל, גם אני אהודנו ויברכנו האל, הנני אומר במאמר כמה פעמים לקיתי ע"י עקיבא בן יוסף, ונוספה לי אהבה, הלא אשיב אשר נטעו בישראל נטע נאמן שגו בכמה מקומות, אף כי אנכי היום קטן בחכמה מן

החכמות, הלא הרמב"ם ז"ל כתב בספרו והקשו עליו באלף מקומות, כמה רבנים גדולים, הראב"ד והר"ר משה הכהן ז"ל, ובאמת טעה בהוראה אחד מהם, או הרב המחבר או הרבנים הבאים אחריו, ומה אני שלא אטעה בהוראה או בהוראות, אף כי בהוראות הרפואה, ודרשו מעל ספר וקראו שלא כתבתי רק כמסתפק לא כחותך את הדין, ואם טעיתי דברים שבגמרא הטעוני, ומי יתן ואמצא איש יוציא ההלכה לאורה ויוציאני מן המבוכה, אמנם ידעתי כי אתם עם, ובין בגזרה בין בטעם, כי תאמרו לי על שמאל שהוא ימין, אטה אזני ואאמין, וה' יכפר בעדי, ויורנו דרכיו ונלכה באורחותיו כל הימים, עד יחיינו מיומים, ונחיה לפניו מלידה ומבטן ומהריון, ונשקוד על דלתות התורה ונבואה אל ישועת אלהינו בציון, ונדעה נרדפה לדעת את ה', כי נפנה אל ימין או אל שמאל, ונודה בתודה ההולכת למואל, הכותב למעלת כולכם, נאמן זכותכם בפיו רצוף ומי לא יעידנו, מצותכם מקיים, וסבות הזמן נושא על כתפיו מְשָׂרַתְכֶם והוד מעלתכם,
**שלמה בר אברהם ז"ל ן' אדרת.**

## אות כח

טופס כתב הקהל אשר שלחו אליהם:
הנביאים איה הם, הרואים מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם, מדוע אמרו רדנו לא נבוא עוד אליהם, כי לא דרכינו דרכיהם, קראו לנו כלו מדברותיכם, כי לא נריח בעצרותיכם, הר אלהים הר בשן, מה לכם כי תוציאו עתק מפיכם ועוקץ מדבש אם מעצי המערכה עלה עשן, אם לא חשבנו לתרום מן החדש על הישן, ונפשינו יבשה כמחלוקת ישנה חדשן, כעת יאמר לישראל מה פעל, במה היתה החטאת מה עשה מה מעל, האם אין עזרתינו בנו, ואין אתנו יודע עד מה, להכיר מקום המשפט מקום החכמה, האם אין דעתינו מודעת להבחין לדעת איזה מקום בינה, עץ החיים ועץ הדעת הוצדק גבר כי יזהיר מהוכיח מוכיחו בהזהיר לנזהר, הלא ידעו ראמים והר ההר, כי כבוד אלהים ואלה ישראל עומד בהר, שם ישבו כסאות למשפט לתורה ולמשנה, שם מקום למצרף מקום לבחינה, ומאן מעייל תכין טלמוסין למקרב למסאנה דמטרוניתא, המבלעדי אלהים עלינו בתחלה, הממנו יצאו הדברים ראשונה, לעורר מגורי ארץ השרים והסגנים, לאמר שמעו זאת הכהנים, זרע האיתנים, לולא כי ראינו ענן קשור על ההרים, אחד אחוז במעלות חכם הרזים, יצא מהר לכרוב, מדלג משקמה לכרוב, דבר ויקרא ארץ שמעו עמים ודעי עדה, כי יש שרש פורה ראש ולענה, פורש מצודה על הר וצודה שועלים מחבלים חכמת התורה והורסים, כקדוח אש המסים, ירא המצוה ישולם, על דבר זה הרעיש את העולם, קרא את הקריאה לפני הרב מורה צדק מאור הגולה, אוזן אנשים

גלה, לאמר סובו הקיפוה, ספרו מגדליה, הפקידו שומרים על חומותיה, תצא אש ותאכל כל משליך אבן אליה, אחר עמדנו על הדברים המרעידים פעם ושתים, אמרו נצא במגלת ספר על עיר קדש רכב אלהים רבותים, הלא בלקחנו מידם קרנים, אז יכנע לבב שנואי נפש שומרי התורה נושאים אותה על כפים, הגשנו אליכם זבחים ומנחה, שמן המור שמן המשחה, תוציא למעלה אל מקום תהלה, כי יש אבן גדולה בלשכת הגזדית, היודעים להעביר רוח חזית, עמכם רוח האדם העולה, היודעת לחבש הנשברת והחולה, אמרנו שם אתכם שבט מושלים נועם וחובלים, ליסר פורצי הגדרים, המתקדשים והמטהרים אל הערים, בדעותיכם הזרים, גם בעצה שלחנו אם טוב בעיני הסרנים, לעשות סיג וגדר אבנים, אל נערי ישראל והבנים, לבלתי אחוז בקירי בתי חומת היונים, עד עמדם עלפ רקם לאורים ותומים והגיעו לכלל שנים, ואתם תהיו ראשונים, ודרך הנה פניכם גם אנחנו נכונים, להיות אחרי הסמכתכם אחרונים, ומי זה אמר בקטניכם יד להרים, אף כי משול בשרים, חלילה לנו מחשוד בכשרים, והוכח בדברים, ולהקל ראש נגד בנן של קדושים, החרש והמסגר מודיעים לחדשים, והכל בפניהם כחדשים, עשו להם אפריון בשני תמרים, תחתון ועליון, משיגי האמת בארקא וארעא, ונהירין להם שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא, ומדעתינו אם נקראת המגלה, רצוננו לפני כבודכם מגולה, כמו שהזקנים בחצי גורן עגולה, העולה על רוחכם תריחו ומקריבה, אז תאמרו עוד שובו צדקי בה, זרע קודש מצבת התורה והמצוה, לפניכם שערי צדק ופתח תקוה, ועמכם בדבר המשפט עצה, לחקור ולדרוש האפשר המחוייב והנמנע, ומה שאין בו אפילו מצות פרוש, ואתם הרבים משפט אמת שפטו בשעריכם, האמת והשלום אהבו הננו אחריכם, ולשלום אין קץ לנשיאי ישראל החכימין איש על דגלו, לשם שבו וסגולת עמו, יעשה שלום לכם עושה שלום במרומיו, יגדל כבודכם מעל לגבול ישראל, יעמוד זרעכם ושמכם, כנפשכם וכנפש שומרי משמרת משמרתכם, סרים אל משמעתכם, מעתה ועד עולם, באים על החותמת במטה ופתילים,

**שאלתיאל ן' שמואל בר שאלתיאל**.

**יעקב בר חסדאי ז"ל**.

**יעקב בר שאלתיאל ז"ל**.

## אות כט

זה טופס המענה השלוח אלינו מן הרב ומן שאר נכבדי הקהל, והוא כמוסיף תלונה על דברי המתנגדים, והתנצלות עליהם ולי המעורר.

עורי צפון ובואי תימן, ואת איתן העלו לנו וכלכל ודרדע והימן, ונשביעם אם ראו בזמן דובר צדק ועם קדושים נאמן, על דברי מלכי צדק ידכה ישוח בפצע נאמן, ידידי נאמן ארץ תאנה הם לשבת עמהם, כי עתה תחת רודפינו טוב לטובים, נאחזנו בסבך בקרנם ונחשבנו לאויבים, חשבנו כי היו דבריכם לנו לששון; ולא היה אחר כתלנו דוב אורב אריה במסתרים, גבורי כח כוננו חצם על יתרם, ישנים היינו ולא עלתה חטאת עמינו על משכבינו, אוהבים בלי לב ולב כל נכבדי ארץ וחקקנום על לוח לבנו, ואמנם אם איש נם, יצאו אנשים והוציאו עצמם מרשות קונם, נקוה ולא נירא אם תחנה עלינו מחנה מנכבדי ארצכם, ומן היחידים ביראת חטא נתעוררנו על האומרים, כי אברהם ושרה חומר וצורה, ודורשים ברבים דרשות של דופי ואין מכלים, בחזותם בקהל קדושים מהתלים, וצריכים ראשי עם להצניעם, ואת שמם ואת שם מקומם לא הגידו לנו, ולהיותם בהר עינינו בלאי, לא עלה בלבינו לדבר על אבינו הראשון בשלי, ואנחנו להם עינינו, וברוך ה' כי ראינו על רעת כל שכנינו, וראינו כי המשפט לגדולי הדור לישר הדורים, ולהם נתחנן לגדר הגדרים, ומי לנו גדולים מהם לשום משטרם בארץ כ"ש בארצותם ובאחיהם, ותחת קחתנו שכר, היינו בעיניהם כעם נכר, כי אנשים דברו בם אחר אשר הכרנו, וספרנו בספרינו מעלתם ומעלת אבותם, ותלינו אלף המגן בם לאמר, כי נחת רוח הקדש בקרבם, ורבני הארץ אשר היו לפניהם, ואשר אנחנו שותים מימיהם, שחרנו רצון לפתוח שערים, שערי צדק יבואו בם הנערים, ומוח עצמותם ישוקה בדת משה וישראל הישרים, עד היותם מגודלים בתבנית היכל, ואמר עליהם היכל ה' היכל ה' המה, לא יתעסקו בחכמה אחרת שלא יבוא אחד מן הקטנים להפיל חומה, לבעבור שאותן החכמות מושכות הלב, ולעשות כל דברי תורה כעולב, ועתה ראינו שאין עצתינו ותחנתינו מתקבלת, ותחת התועלת התקלקל השורה הפך התוחלת, אמרנו אולי ח"ו נבעיר גחלת, ע"כ אמרנו אתם גם אתם גדולי העצה, גדרו הפרצה, ואם תעשו כדעתינו הטוב נשמח, ואם לא, נדע כי אתם כולכם רבים וחכמים ונבטח בה' יושיבנו לבטח, ונשען באהלי שם, ועל לוח לבינו יראתו וכבודו יחוקק ויכשר, ונעשה לנו בתורתו שם, ויהיה אלהינו עמנו ועם דורותינו, כאשר היה עם אבותינו, אמן כה יעשה ה', הכותבים למעלת כבודכם כולכם נאמנים.

**שלמה בר אברהם ן' אדרת.**

**יעקב בר חסדאי ז"ל.**

חתימה, אצילי בני ישראל ארזי לבנון יסודתם בהררי קדש, סופרי המגדלים, השרים הגדולים, אשר בעיר ההוללה, היא העיר הגדולה מונפשליר, המקום יהיה בעזרם, אמן

ואמן סלה. וכתוב מצד השני: ינתן לבר אבהן ובר אורין, החכם הותיק הנעלה הנכבד, ר' אבא מרי יצ"ו.

## אות ל

אחרי כן דקדק הרב בכתב המתנגדים "תחלתו קול על שפים" (מכתב כד), וראה כי לא בצדק ידברו, ויצא הרוח ולא במשקל, ושלח כתבו לאחד מן המיוחדים שבהם שמו ר' שלמה דלוניל להוכיחו בדברים, ודבר אתו משפט, וחלה פניו ג"כ להמלך בקונו כדי להביא נקודת המחשבה תוך עגלת הרצון, וזה טופס האגרת:

נער הייתי וגם זקנתי, ומנעורי זמן למדוני ולמדתי ואני זקנתי, לבי ראה את כל ונוכחת, ראיתי שפלים ואת מלכים לכסא, ומלכים מלקטים עצמות ליום הכסא, ומה אתפתה להמון קריה, ואם בניתי לי מגדל בנוי לתלפיות, והכל שב אל העפר אל ארץ מאפליות, וקול קורא באזני, אל תשמח אל גיל, ראה כי רגע ינתק הפתיל, והמון הזמן ומהללו, לנצח יאבד כגללו, ואם יתן פעמוני זהב על שולי מעילו, מחר ירע שריד באהלו, ע"כ מבחורי בינו וביני אתוכח, אני בחסד עליון לא כלתה לי כד הקמח, וצפחת השמן לא חסר, אך ראיתי ואתבונן, ועזבתי הכל כמתוך קופה של בשר, ומה אתבונן עוד להגדיל בהיכלי שוא את שמי, ויפת לבי לתן על גפי מרומי קרת את מקומי, בקטנתי לא שמתי בימים כספי, ואשוב לכסלה אחרי בלותי, וכי ישאוני אחרים, על כנפי נשרים, בשמים עדי וסהדי במרומים, כי לא גבה לבי ולא רמו עיני, ואם כה עשיתי ובזה תעו רעיוני, לא שמע ה', אך אם בנפת שוא יניפני, ובפיו ובלשונו יכבדני, אם יגביהני או ישפילני, כי באמת מכיר אני ערכי, ומה יוסיף כי אסיך בשקר נסכי, והות אלה באמת יבין חכי, אמנם נפשי לה' משומרים לבקר, ואחרי מומי לא אבקר, לא אעשה בנפשי שקר, להעלים עיני, וכחרש לא אשמע אאטים אזני, לבלתי שמוע א' מן היחידים נכבד אשר יקראני, ולגדור גדרי התורה יביאני, אך אומר הנני הנני, אהבתי את אדוני, ואם בכבוד האדם הגדול אבחר, ולא אבוש כי אבוא על שכרי ביום מחר, ואם על זה יהלמני זקן ונער, וישיחו בי יושבי שער, יכו בשבט על הלחי, או יכירו באמת השפי, מקדים אני את המחלה לסכלה, כי לא לאדם המשפט כי אם לאלהים, ומה תשתוחחי נפשי ע"ז או מה תהמי, אם יקילו פניהם, כי לא אתבוששו, ואם יכתבו עלי מרורות אינני חושש, ולא אצבעות ידיהם ורגליהם שש ושש, על משמרתי אנכי נצב, ולא אחוש ללהב ולנצב, ועתה כי עוררני אחד שוקד על דלתות משה ויהודים גדול נודע בשערים הוא ואבותיו מן השרידים, לאמר יצאו אנשים שנים ושלשה יעלו על שפת לשון אבינו הראשון, אומרים אמור כי אברהם לא ידענו, וישראל לא יכירנו, רק משל היה וח"ו היו כלא היו, וכן

דורשי ההגדות של דופי מגממין המקראות עם השופי, באם ע"ז נחריש ונאמר לנפשינו שלום, ומהשיב אמרים מפינו כלום נכלום? הלא נכלם מאבותינו, הלא נבוש כי נביט אל כל מצותינו, האם אתם לא תהיה ידיכם בנו בראשונה להמיתנו, ואמנם גם אנחנו לא עלה בדעתינו לדונם בבית דינינו, כי ידענו גם אתם עם ועמכם תמות חכמה, אתם חיל וחומה, ולכם ללבוש בגדי רקמה והנקמה, ואף אם תמצאו בינינו אתם תאסרו המלחמה בראשונה ואתם תתנו עצה, אם נאספה אל עיר אם נכרית את עצה, כי אב אחד לכולנו, וה' אדון לנו, ולכבוד שמו ולא לכבודינו, ולכבוד בית אבותינו, נחלץ חושים ולא בית מלחמתינו, גם היום לא הרמנו קול מקל, כי ידענו במקומכם סופר ושוקל, וכתבנו אליכם, מגידים מעלתכם, ותורת הקדושים אבותיכם, תחת קחתנו ברכה, הולכת ראותינו בבתיכם כמהלכים על השבכה, ובאמת כי אתם גדולי החכמה, ועמכם עצה שוכנת ערמה, אמנם תמהנו כי כתבתם "חרב עצתכם תשוב אל נדנה" מוסרכם לא סר, ובצל החכמה צל המוסר, והסכמה נגמור, כי היות בני ציון, מצויינים בחכמות הנכריות מבטן מלידה ומהריון, שאם אין גדיים אין תישים, וא"כ ח"ו לא יכנס לבם לדרוש את תורת ה' אחר היותם ישישים, כי לבינו ולבבם יודעים, כי החכמות ההמה בנויות על הטבע, והלב נמשך אחריו ואחר שיכנס אותו הצבע, לא יעבירהו סמנין וצפון, הצפוני לא ירחק ויהיה בלב צפון, ע"כ אמרנו אם חפץ בנו ה', והיתה עצתינו בעיניכם מקובלת, להיות התורה קודמת ושבט מוסרה תרחיק אולת, גם הרב הגדול ר' משה ז"ל גזר כן בספרו, והוא חכם ויבן זאת, ואיך לא נשמע אל דבריו, ובאמת לא יכנס בלב הנערים חכמות אלו נעדרות, גם כי יחקורו יחשבו חכמי התורה דייני גזרות, ועתה אתה איש נבון וחכם, ובתוך קהל ישראל כראוי נודע מחוכם, עליך המצוה לחתום חזון, ולהוציא הנערים מרשת רגלם, לבלתי הרחיקם מעל גבולם, ואחר שימלאו כרסם מעדני התורה, אז יפרשו לשאר החכמות את המפה, ואכלו מהם הגרגרים ויזרקו הקליפה, ומעלתך לדבר בדברים האלה תביאני, וכבודך יעוררני, הלא טוב כי נקראך גודר פרץ משובב נתיבות, אשר דרכו האבות, מהיות נפשות קצת הנערים שובבות, ולא על תקון ארצותינו אנו באים, כי לא בתוכינו בחכמות מתנבאים, רק כי אנחנו עצם מעצמכם ובשר מבשרכם, ואנחנו לעם אחד, ותורתינו נתנה מרועה אחד, וה' אלהינו ירצנו ויהיה לבבנו אחד, כשם שבלבות אבותינו היה אחד, ואנא הודיעני אם נשמעו דברי אלה, ותשמחוני כי תאמר מבשר טובות אני נאמן מעלתך, עושה משמרת שלום ביתך,

הכותב **שלמה בר אברהם** ן' **אדרת**.

## אות לא

בהגיע כתב זה אל בעליו, הגיע לידי כתב שהוא תשובה מן הכתב אשר שלחתי לשם תחלתו "הכתב מוכיח" (מכתב כה), חתמתיו לפני גדולי העיר, וזה טופס הכתב:
כונתך רצויה ומעשיך רצוים וראויים, הצופים אמרום ונביאים, ומי יתן בלבבות יוחקו, וירחק חק ספרי אומות מאנשים משדיהם יינקו, ואנחנו בשמענו את הקול מדבר, לא אמרנו נדקדק על הקלבון ונשקל, אך נחלצנו חושים, לבקש תחנה מאת קהלכם הקדושים, להסיר מעל אנשים פח יוקשים, הרבינו פעמונים ולא נשמע קולם, ושם לאל דברינו בקהלם, ומה לנו עוד לזעוק אחר בארצינו, אשר לבבו פונה היום רק לתורתינו, אשר קבלו אבותינו, ואין פרץ ואין יוצאת ברחובותינו, ומה נגדור ומה נבנה חרבות, ואין גדר דחויה בגבולותינו, ואם לגדור בארצות הן על התפלה ועל התחנה, אשר התפללנו בתחלה, אנו מובאים עמהם כאשר במחתרת מצאונו, ולא עתה כהרימנו קולינו במחלוקת יביאוני, אנחנו עשינו את שלנו, נקיים אנחנו מהם כולנו, ולפני ה' ולפנינו גלוי שאין עצתינו להם מקובלת, ודעתינו להם אינה רצויה, וכמעט גלוי לכל העמים, אם נתעצם עמהם מזה יהיה ההפסד מרובה על השכר, ואמנם אם ראינו שיש אחד גורם ואחדים נגררים אחריו, תודיעני מי ואולי נבקש תחנה, ויהיו ידינו עוד בזה עסוקה, וטוב מאשר נבוא אליהם בחזקה, אם את הדבר הזה תעשה, וצוך אלהים ויכלת עמוד, אז תהיה נקי מאלתה, גם אתה את נפשך הצלת, ויצילך ה' מפח יקוש מדבר הוות, ויגינו עליך תורה ומצות, מזמה תשמור עליך, ונגע לא יקרב באהליך, נאמן מעלתך,
**שלמה בר אברהם ן' אדרת**.
**יעקב בר חסדאי**.
**שלמה ראובן בר משה**.
**יעקב בר שאלתיאל ז"ל**.
חתימה, בר אבהן ובר אוריין, החכם הותיק ר' אבא מרי בר לוניל יצ"ו.

## אות לב

מענין הדורש אשר צייר על אברהם ושרה, שהם חומר וצורה, הגיד לי אחד מנכבדי קרובנו שהוא מתחרט מזה, וחלה פני לחלות פני הרב י"ץ בכתבו הנכבד להפוך אליו הקללה לברכה, וכן עשיתי חליתי פניו להוציאו מרשות הקללה כמודה ועוזב ירוחם והשיב לי הרב י"ץ תשובה אשר זה טופסה.
יתברך אלהינו כי ידו פשוטה לקבל שבים, וקורא בנים אף לשובבים, ומה נכבד היום אשר כבאשם נתק החטא מֵעֲלֵיהֶם, ראיתי כתבך המבשר טוב לטובים, על הנכבד

שהכיר בחטאו, אשר כתב כי אברהם ושרה חומר וצורה, ניחם על הרעה, והכיר שקלקל את השורה, ייראי מאשר קללתי, האומר כן ורוצה שאהפוך קללה לברכה, ומה אני כי יחשדוני על ככה, החטא ממית והתשובה מחיה את בעליה, וכקרני השור והמריא המתחרט ומבקש תחנה על המרי, ואני א"כ עולה בלבו שתועיל ברכתי, אם אהפוך לברכה קללתי, אומר אני יברכהו אֵל עליון השוכן בציון, עד יאמר לכל לא יקדים יונכם ציון, ימחוק מה שבספריו ויסור מלבבו מחשבתו, ורפואתו קרובה לבוא, ואברהם ושרה ישימו ידיהם על ראשו ויברכוהו כי מחלציהם יצא ומעונש החטא יחלצהו ה', עצמותיך יחליץ והיית כגן רוה, ויפתח ה' את אוצרו הטוב, כי חמודות אתה, נאמן בבריתך, עלז בתורתך ובשלימות מדותך

הכותב **שלמה בר אברהם** ן' **אדרת**.

חתימה, פרי צדיק החכם הותיק, הר"ר אבא מרי ן' רבינו האשל הגדול החכם הנעלה הישיש הרב ר' משה דלוניל ז"ל.

## אות לג

התשובה שהשיב ר' שלמה דלוניל על כתב ששלח לו הרב תחלתו "נער הייתי" (מכתב ל), נתעלמה ממני, ולא יכולתי לחקור ולידע תוכן התשובה ההיא, וגם התשובה שהשיב לו הרב אחר כן לא ידעתיה ולא הגיעה לידי אך הוגד לי בברור כי הטיח דברים כנגדי, עד שהרב תפסו וכתב בתפיסתו מ"ש הפייטן "הדבור כמום עובר והמכתב סכלות" ומה שחלה פניו היות נסכם כמו, אמץ את לבבו, ולא שב מן הדרך אשר בא בו, עד שכתב אליו בכתבו הרב בזה הלשון, העמדת דבריך על תוכן אשר לא יוכלו חרטומי מצרים לעשות כן. ובראות הרב י"ץ כי הטיח דברים כנגדי, נתירא שמא נתחדשה קנטוריא ביניהם, ושלח לי כתבו להזהירני בטוב מוסרו, כדי להרחיק מן המחלוקת, וזה טופס כתבו:

ידענוך ישראל ובית אל תנבא, כי לא אלי בית מלחמתך הנגלות ותלונות הרבה, רק יחם לבבך כי ערום יערים איש לדבר תועה ובן מבישׁ, ואיש כמוך אשר כרת ברית לאלהים להשיב רבים מעון, תהיה כונתך רצויה ומעשיך רצוים, ולפני כל ירא אלהים על כפים נשואים, ובאמת לא תהיה הכונה הנכונה, כי אם כונה לאלהים מסלה, להקדים על חרפת אנוש מחילה, היחכה איש גדודים המתענים תחת ידו להיותם מביאין לו מנחה, ועדיין לא ברא אלהים חדשה בארץ, שיודו הכל לכל גודרי פרץ, המתיסרים המיסדים ידרושון, אך למוכיח בשער יקושון, גם אתה צדק לבשת, ולתקן המעוות חששת, באמת ידעתי כי איש חציו לצידך יורה, ולשמוע כזאת נכנסתי גם אנכי, הוכיתי בקוץ, ושתיתי את הכוס, וכוסס ככוס ישועות אשא, כי לא לאדם המשפט כי אם לאלהים, ואם יקללו

המה יברך אלהים, וידעתי באמת כי יש בעיר אנשים נכבדים ומן השרידים, כי לא לתעב משפט נחלקו, רק כי הם קריאי מועד אנשי שם, וראוים ליסר ולישר אשם, ולא נקראו תחלה, ואחד מהם איש נבון וחכם ומגדל עוז בתוך העיר, הנעלה ר' שלמה הנשיא, ובאמת ראיתיו בעל חכמה ומוסר, ומורים על כבודו מוסריו ודבריו, והיטב חרה לי באמור עלי ע"ז נתעוררה שנאה ביניך ובינו, אין תקון המדינה יוצא מדרך מריבה אלא בשלום שניכם, אנא השיבו אהבה ואחוה ביניכם כקדמתכם, ומקוה אני כי על כן תשלם המלאכה, כי שם אתכם כמה גדולים יצליחו למלוכה, ויתקנו להסיר המבוכה, ויוציאו כל רגל מן השבכה, כי שם צוה ה' את הברכה, מברכת ה' יתברך ביתך כנפשך ונפש נאמן ביתך, עלז ביום תגדל מעלתך, שמח בתורתך, יכון כושר לבך והנהגתך, נאמן מעלתך הכותב **שלמה בר אברהם** ן' **אדרת**.

חתימה, בר אבהן ובר אורין, החכם הנעלה מורם מעם, הר"ר משה ז"ל דלוניל.

## אות לד

זה הכתב שלחתי אל הרב להבטיחו כי אשמרה לפי מחסום, ולהגיד לו כי לא נתתי אל לבי ולא חששתי לדברי המגדילים עלי פיהם לבלי חוק, וזה טופסו:

נר ישראל לא הלך לבי אנה ואנה ולא סר אל קו הנטויה, ולא התעוררתי על איש במומו פוסל ופוגם בצל יותר ממה שמשבח בנמייה, ומה לי ולו ואם קטן אני בעיני מעלת אבותי ידועה, בכל מקום מסויימים הן הן פרקליטין שלי, ידעתי כי לא יחשדני ככלב המלקק מן הים, ואם לא איפא מי יכזיבני, וכל הרוצה לראות יבא ויראה, כי שטרי קויים, וחתים שריר וקיים, ע"כ עשיתי אזני כפתן חרש אזנו יאטום, ולא אחוש לקול אשף וחרטום, ולא הכני בצפורן וחרטום, ואם יש בקרבינו שרש רוש ולענה פורה, חן מליצותיו בצדינו יורה, לאמר מי זה מורה, ורע המעתיק יצא ממנו מסתיר, כאלו נקיט רשותא ונתייעץ במכתיר, יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות יתיר בכורות יתיר, ואם ברוב כעס בנה כעש ביתו ונעץ הקונדס, לקפח בהלכות או להקיף תשובות כתרנגול המהנדס, יבוא ויכנס עמי בפרדס: ואתה אדוני חכם כמלאך אלהים, אל ישם הדברים בלבבו, כי לא נתחדשה עמי מחלוקת במעשה ובניבו, ולא נתתי לבי לכל הדברים אשר דבר הן בפיו הן בכתבו, והמתחיל במלאכה לא יפסיק אפילו נחש כרוך על עקבו. — ועתה אדונינו חיי רוחינו, משיח אלהי יעקב, תן עיניך בבירה לישר כל עקוב, כי ידעתי אם תברך או תקוב, רבים מנכבדי הארץ יקדמו פניך, ויעשו רצונם כרצונך, על כן אישי כהן גדול הגבה ימינך, אמנם בקרוב יגיעוך כתבים מיחידים או מקהלות, לבקש על נפשם להסיר המכשולות, ולתקן המקולקלות, ואם איש את פיך ימרה, האש על המזבח לא תכבה, ובשביל חוטא

אחד לא נאבד טובה הרבה, והנה שם בתוך העיר הארז הגדול לעמוד נחושת ומגדל, הוא הרב הגדול המובהק מורי ורבי ר' אשר י"ץ, זקן ונשוא פנים, כזקן מגודל בידך יחזיק, לא יחוש לקול צורר המחזיק, כי המלאכה מלאכת שמים, ויחזיק אותה על כפים, ואני תמה על שלשה הגבורים, הסגנים והשרים, אשר אמרתי מי ישקני מי בורם אשר בשער, ואיך העבירו על מליצותם תער, ואני קראתי להם מדעתי אותם יודעי חוקים ועדות, אצילי עולם ראוים לעשות במשמרת ה' פקודות, ובהיות הדבר ידוע כי יש לי בהם עשר ידות, ושלום ושנות חיים יוסיפו לך כנפשך ונפש איש בריתך, נאמן אהבתך, צעיר תלמידך,

**עבדך אבא מרי בר אברהם**

**משה בר יוסף ז"ל**

## אות לה

זה כתב התשובה על ענין התנצלות ג' הגבורים, והבטחה להשלים הענין המבוקש, וזה טופס הכתב:

את הגלוי ואת החתום כמו לברות חתמו בו ימי עלומיו מי יבאישנו, האם איש בכפו יכסה אור, ומים היורדים מן הבריכה העליונה כיאור מי יאור, ואשר האמת יקרא לפניך אברך, אם יקללו אחרים ה' יברך, ומורה יורה מתהלך על השבכה, יניחו אל ביתו ברכה, ואתה בן איש חי בן אבות, לא מהים נודעת לאלפים ולרבבות, למרחקים בסביבות, ואם עתה יפיחו עליך אנשים האמת יותך בלבבות, כי לא בית מלחמתך דברת עד הנה, ואם יגרע מערכך אם יאמרו כהנה וכהנה, הלא גם בי דברו ולא שמתי לבי לכל הדברים, ומה לי לתרועה ולשברים, אענה אף אני חלקי וישיחו בי יושבי שערים, זקנים עם נערים, ואתה איש אמונים כי יכוך בקוץ, למה בתוכחת תקוץ, וכי תשתה את הכוס כוס ישועות אשא, ושכר גדול תטול כפי המשא, שא עיניך לשמים כי רבים לוחמים לך ממרום, ועוד מעט וכלה זעם וקרנך בכבוד תרום, ועל ג' החברים אשר חרה אפך, על אשר לא משענתם בכפך, דע כי זה לא במעל ולא במרד, וכל העולה אתך אחר שעלה לא ירד, אך בראותם כי שטו הדברים הנכבדים בשאט נפש מעצתם, זחה דעתם לבד ידברו מזה עוד איתם. אמנם רבים אשר אתך בריתך בלבם חתימה נקבעת, ועוד אתם אמונת עתך חסן ישועות חכמה ודעת, דעת לנפשך ינעם, וישימך אלהים מורם מעם, אהובך בלבך, נאמן בריתך, לא אחליפנו ולא אמיר, חקקתיו בלב ואשימנו בראש אמיר, ה' יאמירך, והיית ברכה בקרב הארץ,

הכותב **שלמה בר אברהם** ן' **אדרת**.

חתימה, הגבר הוקם על, החכם הותיק הנעלה, הרב ר' אבא מרי בר אבוהן ובר אורין ר' משה דלוניל ז"ל. —

## אות לו

אחרי כן נתעורר הרב על אחד מיוחד מנכבדי פרפייאן שמו ר' משה בר שמואל ב"ר אשר שוע ונכבד אחד מגדולי ברצלונה שמו דון פרפיית גראסייאן, להשתדל עם הרב להטיל עצת שלום בינו ובין ר' שלמה דלוניל, ושלח כתבו לר' יצחק בר יהודה דאלטאש להיות אמצעי להשתדל בדבר, ותפש עליו על שעמד מנגד ובחר בשתיקה, והוא היה סבה בענין צורת האריה, כי הוא רגיל כך ועושה אותה לחולי הכליות, והתחיל הרב בכתבו "מה זו שתיקה" והוא השיב בו כתב הולך בדרך המתנגדים בכל עוז, וישם דמי מלחמה בשלום וכאשר הוגד לי תמהתי מאוד עליו, כי חשבתיו מאוהבי הרב וסיעתו, ונוסף גם הוא על שונאינו, והעיד לי ג"כ כי אחר שחתם בכתב החתומים עמנו, חתם בכתבי המתנגדים, ע"כ שלחתי כתבי אל הנכבד ר' משה בר שמואל כמתלונן עליו, כי מאתו היתה נסבה את ההשתדלות, וחליתי פניו לשלוח כתבו לברצלונה כדי לפרסם ענינו, וכל דבר לא יכחד מאת אדונינו הרב שיחיה אמן, וזה טופסו:

לפנים בישראל יודע טבעך ויצא לך שם כשם הגדולים, הייתי כאחד מהם בתוכם פרח מטה מעלתך ביתרון הכשר לגבר חילים, ע"כ נפלאה אהבתך לי ונקשרתי בעבותות אהבה כפולה ומכופלת, כמה פעמים דמות דיוקנך נראית לפני דמות כמלאכי אלהים עולים, שמתיך כחותם על לבי ועל כנפי כסותי גדילים, ועתה שמעתי קול פעמוניך כפעמון זהב מקשקש על שולי המעילים, אמרתי זה דודי וזה רעי הכרתי בו החותמת והפתילים, הגיעני כתבך הנכבד וידעתי השתדלותך, ובקדמות המחילה אומר לך אחי כי לא טובה עצתך בעוצם אהבה מקלקלת את השורה, והא שקילא טיבותיך אנא להגיע כתבי זה לידך, צא מאיצטגנינותך, במטו מינך אפך צלותך, ומה לך ללמד סנגוריא, והנה לא נתחדשה בקרבינו קנטוריא, ומה לי ולו, הוא אינו צריך לי, וגם אני איני צריך לו, ומי יתן והיה הלואי שערי המליצה ננעלין, מהיותך מטריח הרב הגדול וזקן בדברים בטלים הללו, וזאת לא זאת, כי היית גורם להגיע כתב מאת הרב אל החכם הנכבד איש הרמים החותם בשתים, וקרא אליו בחזקה, מה זו שתיקה, ובאמת כי שתיקה יפה מדבורו, והפרידה ממנו טובה מחבורו, אין חפץ לשתות בעציצו, לא מדבשו ולא מעוקצו, הרב בחר בו וחלה פניו להניח מקום לשלום, וישם דמי מלחמה בשלום, ועד הנה ראיתיו חכם מחריש לאוהב נחשב, ועם המנגדים לא יתחשב, ועתה שלח כתבו עשוי כדרך המנגדים, ומן הכל העלים ממנו, ראיתיו בביתם יוצא ונכנס יצוא ושוב, מכאן ואילך צא

וחשוב, ומה אודיעך ואני כבר עשיתי את שלי, וקבלתי מן הדברים שתיקותא, אך דע באמת כי רבים מנכבדי הארץ שלחו אל הרב להיות עוד ידו נטויה, והנם מוכנים לקיים את כל הגדר בכל תוקף, ואם יראה בעיניך לעשות כן עם הנכבדים השרידים אשר ה' קורא הקרובים אליך, ולהגיע כתבך החתום אליהם, ומהם תעשה הטוב והישר בעיני אלהים ואדם, ואנא אחי וגבירי! תיקר נפשי בעיניך, ועכ"פ תגיע כתבך אל הרב הגדול לפרסם הענין הנכבד אשר בחרת איש הבינים, מאחר כי המכשלה הזאת תחת ידיך, ואתה היית הגורם, והעמידהו על נכון, כי באמת לא נתחדה בינינו בסבת אלו הענינים שום קנטוריא, כי המלאכה הזאת מלאכת שמים היא לא מלאכת נצוח, ואם ה' יהיה בעוזרינו סופה להתקיים, ואם אין, אנו את נפשנו הצלנו, ואתה שלום כחפצך ונפשך ונפש איש בריתך, נקשר באהבתך,

**אבא מרי בר משה בר יוסף**

## אות לז

הנכבד אשר שלחתי אליו כתבים, נזדרז בדבר ושלח כתבו לברצלו"נה אל הנכבד דון פרפיות גראסייאן, כדי להגיע הדברים באזני הרב יצ"ו. וזה טופס הכתב:

כל היד המרבה לבדוק בידים מוכיחות, על שלום חכמי ישראל משובחת, מה טוב, ומי שידיו יפות מפיו אנו חיים, פיו ולשון מדברת גדולה, העבודה לדור ודור ראוי להוכיח מי שראוי לתוכחת, מחזיקנא טיבותא למאן דכבה גומרתא בשעתא, כל המכבה אינו מפסיד ושכר הרבה יטול, כי יתן מים על יד אש מתלקחת, ואשרי המדבר באוזן שומעת דברים נשמעים בנחת, והיה אם שמוע תשמע מדינה ומדינה כל דבריו הוא כסות עינים, ואם תמונתו איננה רואה זולתי קול ונוכחת, מי זאת עולה מסלקת עצמה מגזרתו למרות את פיו לאמר סרה וממוסרו אנכי בורחת, ומי יאמר לאדוני מי כמוני יקרא בקול גדול מאהלי ולגבור כארי יתנשא ואם חמה עליו זורחת, מי הוא אשר מלאו לבו להדמות לבני עליון לבלתי תת כבוד לכבוד ה' מכובד לשים פניו כחלמיש משוה צדעי לאחורי אזניו ולפדחת, מי לא ייראַ נורא הוא אשר דבר המלך כאשר בחר בו הקדוש מקדש מתחלתו עליו נזר הקודש מצנפת וכותרת ההוד והמטפחת, הוא האמור על כלל ספרי קדש קדשים אשר ילדותו עם זקנותו מסכמת כל תשא עון משכחת, למה היו דברי תורה דומין לכפיפה בלעה פיל שאין לה אזנים עד שבא שלמה גדול ורב ורם תורת הלכותיו דוחת, עשה לה אזנים למי שאין לו אוזן כאפרכסת לבאר ענינה ידיו רב לו כמי שיש לו מין פשוטה לקבל ממנו תשובה נצחת, הוא היה נמלך בפמליא שלך מאשר השגחתך על נכבדי הדור כבודם כפורחת, הלא ידעת כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל חנינה

חן וחסד עמך באורך נראה אור במכון שבתך תחת, מאשר יקרת בעיני נקיי הדעת שבסגולות עם ה' לכל מעלות מדות ושכליות אשר אתך לרוב הטוב הנמשך בחלקי א' מהם ממנה אח' אפים ארצה ישתחוו לך אנשי מעלה, היית להם רועה נאמן הנה בשמים עידיך ובמרומים קול מכרזת וצווחת, ונפקחו עיניך להציץ בעד אשנבי העיון, למען דעת כל עמי הארץ בשלום ובמישור עין שכלך בכל, ממרום הרי מזימתך בכל עניני העולם משגחת, את בנציבין עליון ומצודתך פרושה בירושלים ובמקדש מעטח הטוב מצרף ראש דברך אמת, ממדבר הרים העטרה על ראשם שמת היית מסך הקדשים מבריח ארי התגר ברחת, יד חרוץ תסוב את העם אל אשר יהיה שמה הרוח מנהמות כקולות אופן מרכבות השלום בתנועה רצונית לא מכרחת; ממקומך כולם נסקרים בסקירה אחת, כחוט חסדך חוט של סיקרא מבדיל בין מעיל לרחת; אשריך אשרי אנשיך מדת קונך יש בך שמי השלום עם מלך שלמה שהשלום שלו ימינך מטפחת; ידיך יסדו ארץ צבי, צבי היא לכל הארצות מפני שמכם חק המריבה נחת, מי אנכי הן ידעתי שלא ידעתי ואם איני יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות, אנה מפניך אברח ואם אנכי עפר ואפר על עפר נחת; הבאתני עד הלום הקרבת ספרי עולה לפני הרב י"ץ לא אחבא מפחד ופחת; הנני לך בתוך אהלך ומאז באתי לדבר בשם הרב רבנו צבי עם החכמים סופר שוקל עין בעין, ראי עיני והבינו בספרו אני שתום העין, אורו עיני וממציא אני עצמי בידו, יען אנכי בשמן מור ואהלות תהלותיו עם כלל אוהביו מושחת; מי יקבל שכר על שתיקת תהלת חכם ורב מתת קולות שבחיו לא פוסקים מפיו, ולאום מלאום ימלאו מהלליו, הציקתהו רוח חכמה מבטנו יורישנו ליורשם חיים כחיים להצילם מרדת שחת; רבים שתו רבים ישתו מימיו נאמנים חיים הם לכל מוצאיהם, בזכות מחשבתו וטוהר סברתו עד דבריו כאבוקה נגדו חלוק עליו, לא יראה ולא ימצא אדם בטל ובית אפל, בכל חדרי התלמוד, בידו אנך וספר תורה מונחת; ועתה אתה ברוך ה' בפאת מזרחנו היה כתלו גובהה, בראת לו כאילן, אין פרץ ואין יוצאת בכל העדה הקדושה לפניך משטחת; אמונה ואמונה בהגיע עדי אגרותיך ספיר גזרתם אחת לאחת; למצוא חפצך חפצי שמים בזרת תקנת להשלים עד ישראל לבל תהיה קרחת; עמי היתה ושלחתיה ראשונה ושניה ושלישית לחכמי הדור אוהבי השלום, להביא קורא אחר קורא בתחום אהבתך ולהכיר לאחרים מי אתה הר הגדול למישור, הסכת על ידך אהבה היא המרקדת והאיבה מקדיש ועיר הנדחת; והודו והודו כי לך משפט הגאולה, ושבו אגרותיך אל אחוזתי, כאשר הזהרתי למען תורת פיך שעשוע יום יום מגינה עלי ומצלחת; תהי משכורתך שלימה מאת אדון השלום, ורב כמה שנאמר יבורך מאת הבורא הכל, ומלט הוא את העיר בחכמתו ריב

ומצה מברחת, ואם אולי עדיין יש איש בינים יצא מתוך טבעו, ולא השוה מדותיו, לא שם ארחות השלום, ושלח ידו מן החור בדלתו במלחמה משלחת; ידענו רבינו נר ישראל רב להושיע, מכיר מי עוכר חבית צלולה, ושמן רוקח יבאיש יביע, מרנא ורבנא דלה ליה חספא למשכח תותיה מרגניתא, ויקח לו חרס ולא יזרח, כמעט שטוב לפניו בדור הזה שונא ממתאהב, ואין פעולתו על צורת אהבתו מוכחת; ואנא אדוני הגבר הוקם על, אל תתמה על החפץ, אם עד כה יעלימו מעיני שכלך אותיותי, פן מריח שפתיך גוילים פורחים ואות שלי פורחת; אבל מה אעשה אם ידעתי כי תדיינני לכף זכות, ירא אנכי פן יחשדוני לעצל טמן ידו בצלחת; והתאפקתי לעצום עיני מתעצומות מעלותיך, ומפליאות משא מדברותיך, ואם ידי נדחה בגרזן מליצותיך, ימינך תסעדני וידי למפתח שפתי נפתחת; ואם תשוקתך מבשרך לא תתעלם עיניך, שתי בניך הנולדים לך להנאתך אחי, שלמים הם אתנו, ומעידים על מרכבות ישועות הרכבתם, קורא בשלום החכם הותיק בר אבוהן ובר אורין חתנך והנכבד בנו, קנוי קנין עולם אתך, ולדומים לך, ירא מהביט אל כבודך ואל כבוד רבנו הרב יצ"ו מאור הגולה, אנכי תולעת ולא איש,

**משה בר שמואל י"ץ**.

## אות לח

אחרי כן שלח אלי, **ר' משה בר שמואל בר אשר**, כתב מבשר אשר נתקבלה התנצלותי בעיני נכבדי הקהלה אשר מעיר פרפייאן, והביאו מחשבתי טוב ההערה במבחן שכלם ויאשרוה, זולת קצת אנשים קרובי אחד מיוחד מן התנגדים אלינו, הוציאו עלינו דבה שלא עלה על לבי ולא נפל ברשת הדמיון, וה' יודע כי לא היתה הכונה רק לכבודו ולכבוד תורתו, והוא יתברך שנפרע מדור המבול ומאנשי דור הפלגה הוא יפרע ממוציאי דבה ומן המחפיאים עלי דבר אשר לא כן. וזה טופס הכתב:

קורא את דבר אדני, משיג נפלאותיו נכנס אל היכלו לפני, ידעתיך בשם הגדולים בארץ; ראוך שרים ויאשרוך, שמעו עמים שמעך בהוד והדר כתבוך החזירוך איש צדיק בארץ; ואינך צריך להתנצל ומכל עקשות פה עצמך הצלת, השג השגת והצל אצלת אופן אחד בארץ; ראיתי בני עליה בעלית קיר מקום התפלה, קראתי מגלת ספרך מדברת גדולות, ותהי לפי כדבש למתוק, קריאתה היא הלולה, ראוה כל אפסי ארץ; הגידו וחזרו והגידו, הכחישו את אשר אמרו תחלה ולא חששו, גם שקר העידו לבל יפקד מושבם מטוב מושבך, יסוד עולם מושב העיר טוב מיטב הארץ; שמחו בהפרם כונתך הרצויה בשמעם סבת התעוררותך פן תהיה התורה בזויה בעיני הסרנים עיני הארץ; אמרתי בלבי לבשרך בכתבי ע"ז, כי בעיני השרים אתה כהן לאל עליון מזה בן מזה, ישמח לבך ישמחו השמים

ותגל הארץ; ובאו הנה אחר החג נכבדים מן ההר אחרינו ועמנו גלית את אזנם דברים כהויתן, ספרו לי כונתך, וגליתי להם הנהגתי עמך, והכריעו כי ראש דברך אמת, וכל ענינך נבראו בצביונם ותקונם ובקומתן, משכתי את ידי מכתוב אליך שלישים. נשענתי על בינתך ואל כוונת יודע אהבתך שופט ארץ; ואשמע אחרי קול רעש קצת בני אדם, אלה מפה ואלה מפה מן ההר ומרבניה נתיעצו עם נכבדי ברצלונה, ובאותו פרק יצא קול דברי כתבך ודברי טופסו הנשוא הִנָּשא השלוח להרב רבנו, והיו מתקבצים ובאים קצת נכבדי ויועצי ארץ; חששתי להם ועמדתי מרעיד, ויותר על העלימם ממני טופס הכתב, אמרתי זה מגיד על מחשבתן, ויבא ויעיד כאשר העלם יעלימו מעם הארץ, עד שקצת אנשים דרך התפארות מאהבת הנשיא י"ץ, התחילו לומר דברים שאין כדאי לאמרן, ואמרו כי הערתך הראשונה מעוררת מדנים שכבר חלפו, ומטיחין דברים כלפי אומרן וסוברן, המאיר עיני חשכים, אין כמוהו בכל הארץ; וכשמעי את הקול נתח נתחי לנתחים, אמרתי דא עקא להעליל, כאשר לא עלה על גליון למצוא עילות לדבריהם, ופרחים למשות בְּחַכַּת מחמאות פיהם כל אנשי הארץ; חשבתי אם ילכו עמך בקרי, רבים יחכמו יבינו תוכן מחשבתך מה לנו ולבני מרי, בוחן כליות ולב יבדיל עובד אל אשר לא עבדו, עיני ה' משוטטות בכל הארץ; ובראותי הולך על כח אומנתו של נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק ממנו לבו, והוא בין אחים יפריד ובזה כל מחשבתו, יצאתי להקביל פני שר גדול בישראל גבור בארץ; תורה חוזרת לאכסניא דון פרפיית גראסייאן י"ץ, הוא היה ארי שבחבורה, זקן ונשוא פנים פני הארץ; השגחתי עמו סמוך ליציאתו מן העיר לעשות רושם רשום אמת בלבבו, ספרתי לו גם כונתך הרצויה ויושר לבבך, מראים אותך אוהב צדק ודובר אמת אהובו מהודו מלאה הארץ; אמרתי לו עין זוהר צרוף מחשבתך, ואת אשר העירך לשלוח לבית רבנו אגרתך, וקצת נכבדי עירך דנו אותך לראש המדברים כי מראש בסתר דברת שלא כהסכמתם, אמרי מי שמהו לאיש להיות הוא לבדו שר ושופט במשפט יעמיד ארץ; עד שאמרתי לאותה טענה כי היא הנותנת, העלמתך מאיש באמת ובאמונה, למען לא תבטל מלאכת מחשבת שמים ברוב דעת, ויטע אשל אצל מי שנעשה שותף עם בוראו ביום עשות שמים וארץ; ומיראתו פן ינתק חוט המשולש משלשלת האהבה ??בדי ההר, אב אחד לכלנו, ויחרב ויבש נהר אהבה בסבת הולכי רכיל, באתי עמך ערוך להגיד ישובם יאמר הוה ארץ; לשלוח כתבם מקריבים הלבבות לקיים בהם שרשי האהבה, ולהורות סעיפי התשוקה בלשונות, ולחזק בתי האהבה והיו לאחדים, מפרי מעשיהם תשבע הארץ; הלא כה דברי עם הנכבד הידוע, ועניני: כי הוא ידבר אל המלך שלמה גדול מרבן שמו ועמו, ועשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ;

מה עשה בבוא אחד מנכבדי ברצלונה זה שלשים יום, חלה פניו לדבר עמו כי זוכר הוא כל דבריו, ומשתדל הוא עם הרב לעשות כונים לשמחם בענין חליתנו, ולמען יחזיקו מוסרות אהבה, וכי שמו בדרך השלום וראו כל עמי הארץ; עוד ידי נטויה להעמידני על תוכן הענין, כי הוא בונה הבנין, להראני יד ימינו, ולשון הזהב והאדרת מבקש מלפני להודיעו את העשוי להם, אתם גם אתם צדיקים ירשו ארץ; נאום אחיך קורא בשלומך ושלום בנך חתני הודי והדרי רבי משולם יצ"ו, דורש טוב בעדכם, למען תעמדו כולכם בלב אחד, ומחיצת הברזל רכיל לא תפסיק, נאמן אהבתכם,

**משה בר שמואל בר אשר**

חתימה, ציר נאמן שדלת החכמה תסוב עליו והוא עליה, פותח ואין סוגר חופש חדרים ואת כל כליה, אחי ר' אבא מרי פרי צדיק יסוד עולם המעלות הרב ר' משה.

## אות לט

בראות החכם ר' **יעקב בר מכיר**, כי הרב ר' שלמה בן אדרת החזיק בדבר ועודנו מחזיק להשתדל להוציא לפועל מחשבתו הרצויה, עמד ושלח אליו כתבו ובא עליו בעלילה, כי הרב י"ץ הטיח דברים כנגד פי' רמב"ם בענין המרכבה, ואל אלהים הוא יודע כי הוא י"ץ ממכירי מעלת רמב"ם ז"ל אשר מפיו אנו חיים ומאוהבי תורתו, וזה טופס הכתב:

מארבע רוחות באי הרוח, לבא בנקרת הצורים להקיץ שוכני עפר ובהם להפיח, ולהעיר ישני חברון אשר בשדה לשוח, יעמוד משה ושמואל לפנינו וצופינו יחדיו יתנו קול כנוח עליהם הרוח, יעמדו על רגליהם קהל גדול מאד, ישפטו בינינו ויוכיח בין שנינו, איזה הדרך עבר רוח אלהים ממנו, טח מראות עינינו מהשכיל לבותינו, איכה תאחרו אלינו חכמים אנחנו, בתורת ה' וחכמה יונית ובכל חכמה ותושיה עטרות בעדנו ובזהב ובכסף תיפנו, אם בדבר ה' מאסנו חכמת מה לנו, שמעו הרים ריבנו, והאיתנים מוסדי ארץ הקשיבו לאמרותינו, איכה נמצא האסור הגדול וההרחקה העצומה, לספרי החכמה אשר הם ספרי הטבע והתכונה, ולא נמצא בהם ספרים המיוחדים לר"ע ולר"א הגדול בני גדולי חכמה והמשנה, קצפת עליהם והיו לך לזרה, אמרת כי נעשית רב לתורה צרה, היו בעיניך למתעסק בהם כמתעתע ועובד עבודה זרה, ואם כדבריך כן הוא איך תתירם לס' או לע' שנה, יבוש האיש העושה זאת ויקח בשנה, יכלה כל ימותיו בטוב מעדנים ויהיה בר ונקי, ולסוף שמונים שנה נעשה צדוקי, יקח אשה על אשת נעוריו ותמנע היתה פלגש להוליד ממנה איש עמלקי, ולעת זקנותו אנשים יטו את לבבו להוציא בלעו מפיו ומה שאגר מן השמן הטוב לפלוט ולהקיא, אמנם ידעתי דעתך והתפאר עלי כונותיך להיות לגמרי נעלמות, לבל יקראו אותם עלי אדמות, זה עשר פעמים הכלמת אותן,

ועשית בעליהן אשר בעלו למואב לנגחן ולתרתן ולנחשתן, והנה באגרותיך הראשונות הארכת למענית, לקרוא בפירושי הרב בפרשת יחזקאל מרכבה מרקדה, ואמרת שהוא כתב בספרו שאי אפשר שיהיה חלופו והכונה דעת אחרת, ונתלה האפשר בנמנע שלא יהיה זה הרמוז בו, ולא יהיה עקרו ושרשו מהסתירה בנמנע, יש לפנות התורה בפירושו, ואם אתה אדוני תפרש אותה ותקשור המלות והפסוקים לפי ראות עיניך, גם אנחנו נודה לך כי תושיע לך ימינך, ושהוא א' משבעים פנים לתורה אחר שלא יהיה בו נטיה מדרך הישרה, והסוד המופלא החתום והסתום אשר בו יגלה ליושבים לפני ה' לעתיד לבא, ובעולם הזה לא יִגָּלֶה בבאור ולא ידעהו אדם, ומדברינו לדבריך אין סתרי תורה מתגלין על ידן, ואם הגידו לך כי יש אנשים סותרין העיקרין, היה לך לדרוש בדברים, לא לקבלם ולקבוע להם מסמרות, אם לא אחר שאלות רבות ודרישות וחקירות, ואין חותכין הדין ע"פ עד אחד, ואפילו היה חכם גדול בדור מיוחד, ואם על המלך הזקן נשאת ידך להורידו מגדולתו, הלא אם אדוני גדול הדור ורחבה ונסבה למעלה חכמת תורתו, הלא החכמים אשר היו לפניך הכירו דעתו ואמונתו, וגדלו ונשאו כס מעלתו, היה גדול בבית המלך, ושמעו בכל המדינות הולך, וזכרתי כי בנערותי הייתי במגדל לוני"ל מרביץ תורה שוקד על דלת חכמות הרבנים, והיו קורין ספריו לעתים מזומנים, והחכם המעיר אותך על זה, היה לו לזכור כי אבותי ואבותיו אדונינו וזקנינו הרב הגדול ר' משולם ובניו וחתניו, היו אצילי הארץ ועמודי עולם, והיה החכם אדוני זקני מתגדל עמהם, והעתיקו הרבה מספרי החכמה על פיהם, וקראו אותם על שמם בראש העתקותיהם, ואחר אשר הם התירוה לבא בקהל, מי יאסור אותה לעיניהם? ואם טהרו מי יטמא לסתור דברים דבריהם? וגם הרב הגדול הרמב"ם ז"ל כבדו פעמים גם שלש באגרות שלחן לו, והאריך מאוד בשבחו ובהעתקתו ולספר במעלליו, ואם יש בספרי היונים, דברים נוטים לדברי המינים, לקחנו הטוב מהם כמו שנוציא הצרי מראש הפתנים, גם לעיני הגוים ידיעתנו בהם חכמתינו ובינתנו, לבל יאמרו מכל השכל וחכמה ריק לבבנו, והיה לנו ללמוד משפטי הגוים המתוקנים שבהם, העתיקו ספרי החכמות ללשונותם בגווייהם, וכבדו החכמות ויודעיהם, ולא ישאלו מאיזה דת הם ואף אם בדבריהם וראיותם, הם כנגד דתם ואמונתם, ההמיר גוי אלהים בעבור זאת, האם מאמונתם נתמוטטה רגליהם? כ"ש אנחנו בעלי תורה שכלית אשר נדרוך בשביליה, והיא אגוני מגנא ואצולי מצלא, ומדבריהן נמטי להון תוכחת מגולה, ותשובה נצחת בפנות החדוש ובעניני ההשגחה, גם יש בהם ענינים צריך לאמרם אפילו באזני הקטנים, ואיש אין בארץ יעשה מספורי התורה משלים, שלא יהיה באחד ממנו מאמין בפשטים, לבל יהיה עוקר הגבולים, ואם ח"ו ימצא איש כזה יאספו

עליו כל ישראל יסחבו אותו בחבלים, וגם אני איני מהם, לא מהמונם ולא מהמהם, כי יודע כל שאר בת עמי כי לא אערב דברי תורה עם דעת היונים ודבריהם, וגבול נתתי בין ספרי קדש לדבריהם, לא יוכל איש לעבור, ואף אם בערה כאש קנאתו, לטעון עלי שהוצאתי אפילו פסוק אחד חוץ ממחיצתו, ואם חסרתי הרבה מרבותי, הנה על ידי גדולי הדור מים יצקתי, לא נפתה לבי על אשה, רשות לקחתי כי מזוזות פתחי התורה משמרת, ואולם אם אני לא החזקתי להם, איני חולק עליהם, יען נמצא בספריהם דברים טובים, כאשר יש באגדות רבות זרות רחוקה בפשטיהן, גם האומות מלעיגות עליהן, ואם ימצא איש מתקן אותם להיותם ישרות בעיני או בעיניהן, צריכין אנו להחזיק טובה אליהם, ובלבד שלא יטו מדרך האמת רגליהם, והשומע יבחר אי זה יכשר הזה או זה; ואתה אדוני היית כמתעלם לבלתי השיבנו כערכנו את דינינו, והראת שלא חששת לדברינו, והארכת לכבדנו כאלו היינו אנחנו תובעים את עלבונינו, חלילה לנו בשכבר אנחנו מכירין את חסרונינו וקוצר דעתינו, והנה כתבת בכתב השלוח מאתך אלינו "ואין לנו עוד, עסק בזה" א"כ היו ידיך מסולקות, ואחר שתפשת החבל בשני ראשין אמה מזה ואמה מזה לא ירדנו לסוף דעתך מזה, ואם להחריד המחנה יצאת, לא יפה כְּוַנְתָּ, אחר שאין ביניהם אנשים בחכמות מתנבאים ובלבם חכמים, בספר התורה לבדו נושאים ונותנים, התפללו עלינו להיות בכם חלקינו וגורלינו, ואם ידעתי בעצמי ידעתי כי הרביתי אמרי, ושלא ברשות נבונותי, וללא שאלוני נדרשתי, ומי אני אשר אל המלך קראתי ודברים העתרתי, עולה הייתי במעלה אדמים מעלה עשן כנגדי ראיתי ונעתרתי, והזקיקני לכתוב פחדתי כי תצא אש בינותינו, ושלהבת גדולה תאכל את הראויה לה ואת שאינו ראוי לה, ועליך אדוני לפתור הדברים, ולרבות ולסיים בדברי שלום, ולסלק מעלינו דברי ריבות, והנני אשתחוה אפים ארץ ואשפוך את עתירתי, לבקש מחילה וסליחה על דִּבָּרְתִי, מאת מלכי צדק, ועינים לראות כי רצויה כונתי, ומי האיש יבא לספר מעלת חכמת אדוני ויוציא כל רוחו? כל הדבור הזה קצור ויגרע שיחו, ילאה כל חכם לב לספר מעלת חכמת תורתו, ולא יגיע למקצת שבחו, ואם הוא שפל בעיניו ושם עצמו כקוטן הנמלה, ראה עצמו ערום והוא ארך האבר מלא הנוצה אשר לו הרקמה, גויתו כתרשיש ויגבה קומתו עד הגיעו בתור האדם המעלה, ידענו שהוא יודע שהוא כליל יופי מלא חכמה, ולפי ענותנותו ושפלותו רוחו תשש וגם נדמה, והיה זה שלום, כי יבא דברך לשון מרפא בדברי שלום, ואיש על מקומו יבא בשלום, והנותן כח ועצמה לאין אונים, ישלח מלאכו אלינו והשיב לב אבות על בנים, ואהבה ואחוה שלום ורעות בינינו ישים, ופתאום יבא אלינו ואל היכל אל האדון אשר אנחנו מבקשים.

## אות מ

זה טופס הכתב אשר השיב לו הרב:

אל מי מקדושים אפנה? מי בעל ברית ישראל ויענה, אנה פנה ברית, ואם שטפו נחל כרית, בעל נעורים ואיש ראשון, האם גרפו נחל קישון, מדוע איש אמונים בריתי היתה אתו האהבה והשלום, עשיתיהו ענק לצוארי ורביד על גרוני כספיר ויהלום, אמרתי זה הדר להדרי הדור לעילום, זה אדר יקר יקרו באדרתנו נגלום, זה עדי ועדיים, ועתה נעשה במתג ורסן עדיו לבלום? אחלי, אחר בקשת האהבה משפטים אדבר אותך, ואדון לפניך על חכמתך, האיש כמוך יצא שמו בעמים, לא יכלכל דבריו במשפט? יחתכהו ואח"כ ידון על המשפט אשר שפט? האיש כמוך יזחנו כל רוח? האיש כמוך יאמר לקולמוס כל מקום שתרצה תנוח? איש חכם עשאו הזמן נסמן, מוטות כנפיו יפרוש לתימן, יעשה דבריו חולין, לא יחוש למלח לא יקפור לתבלין? אני אמרתי דבריך יקרו מאוד לא תמכרם בכסף מלא, ועתה איזה רוח עבר עליך לשנות באחד מאלה? תצא הרוח ולא במשקל, היד חרוץ ירפד חרוץ עתה בחצים קלקל?ולא על כבודנו לבבנו יתאדם, רק על כבודך כי חֻלֵיתָ והיית כאחד האדם, שמענו שמעך וכל העם מקצה ראוך חכם מחוכם, וידעתי כי לא לשקר נסכו נסכם, רק פריך מתוק לחכם, חכם כללי יאמר לך ואין קצה לתכונה,וחכמתך נכונה בדעת ותבונה, ואחר אשר הכינות לך מקום בין כסיל וכימה, תחת היותך מכה כסיל מאה, נתת יד לבחורים לפרוץ גדרים, ויעשו מה שלבם חפץ הנערים, עם מרי איזה פרי, יוצא ספר הגדי לנער העברי, טרם ידע לקרוא אבי ואמי, ויאמר לגזרות המקרא אפתח אזני או למושכל אטה שכמי, באמת הדעת יחייב בזה אוציא כל זמני, מנעורי ועד זקני, ותחזור התורה לסיני, האתרפה מחכמה מפוארה, לדעת שור שנגח את הפרה? ואיש אחר אשר מלא כרסו מעדני התורה והתלמוד, ותורתו על לבו יכתבנה ישען עליה כנעשן על העמוד, ואולי אחרי כן יוציא מאותן הספרים, כמוך וחביריך הזקנים אשר אמרת שראו עיניך בשערים, ויוסיפו לקח להשיב את אפיקורס, או חכמתם תעמוד להם לבנות ולהרוס, ואף הרב ז"ל בספרו כתב בכמה מקומות, וישא משלו מן המים העמוקים, והמאכלים הבריאים והמחזיקים, למי שאינו יודע לשחות ולהתינוקת לחלישת כחם מזיקים, ולחכמת התכונה, לא היתה הכונה, כי היא נצרכת לנו מאוד, והיא למועדים ולשנים יסוד, לדעת כי חג ה' לנו, אמנם סוד היסוד לדעת מה נעבוד את ה' אלהינו, וכן חכמת הרפואה, אך חכמת הפלסופיא מלחמה ערוכה עם תושיה תוריה, ועתה אלופינו, אמור נא אלינו, אנא נמצא עוונינו וגודל חטאתינו, האם באמרנו אליכם שיצאו מן העם שנים או שלשה משכניכם, ובקשנו מכם לישר לפניהם הדרך אשר ילכו בה

ותסקלוהו מאבן, פן ישעו הנערים בדרכי און, עד שיגדלו, הלזה תקראו חטא או יום רצון לאלהינו, מה המכות האלה בין ידינו, אנחנו חשבנו כי אנשים אחים אנחנו, אלהיכם אלהינו עמכם עמינו, אבינו הראשון אביכם, ונכרים נחשבנו בעיניכם, ואם אתם חכמים וגדולים, ונפשינו יודעת מאוד, מה מכם ומכבודכם יהלוך, אם על זה עררנו, וכזאת וכזאת עוד, והלא הבן יאמר לאב, אבא כתוב בתורה כך הוא, לא יכלימהו, ולו עתה כי לבבנו יערב, ליסר בשבט לשון עקרב, איש עם שונים יתערב, גם ע"ז הרשונו חז"ל "כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב" ואנחנו הבלנו שי למורא לבלתי עשות עמכם דבר, רק שנגלה אזניכם, ונבקש מכם חכמיכם זקניכם ושועריכם, לגדור פרצה, ולעשות לפני הנערים מחיצה, הידוע נדע כי תאמרו אלינו אפרכם אפר מקלה ומימיכם מי מערה, וחרב עצתכם השיבו אל תערה, ואם ראיתם החטא ולא קלענו אל השערה, למה הבאשתם את רוחינו את אויבנו בשערה, החכם יענה עזות, ומה בצע כי ישים איש קרחה בין עינים וישרוט שרטת, להבזות כבוד השר, כי יגדל במאסר? ואולי חשבתם כי באנו עד הלום להתגדר לקחת שיותכם מן הדיר, וכי כך אנחנו בעיניכם קלי הדעת, לאמר קומו ונעלה ציון לציין עצמינו, שאנו מוסרי הדעה, ואם כה עלה במחשבה, היה לכם לכסות ולשום שגיאותינו בנאדכם ולא בספרכם? וגם עלי העברת ראש, ברמיזות "המתנשא לכל לראש" וכתבך ומוסרך הטוב במקומו מונח, וה' על חטאתך זאת מכסה ירח, האלהים בשמים ואתה על הארץ, האם פרצת עלי פרץ, בשמים עדי אם להתגדל ולהתנשא מעודי, נשאתי את ידי, וראיתי באמת רבים ונכבדים אשר כנענים עד צרפת, אשכנז וריפת, ומצפון ומים, לבבם ועיניהם ורעיוניהם לנשאני על כפים, וכמה הקימו לי עינים, ועוד כל העיר הגדולה, כתבו עלי ראש ישיבת הגולה, וגדולי המדינה, בכבוד ובתבונה, ובדעת ארבעה זמנים בזמנם חלוקים, בברית אהבה חזקים, לא התפארתי בהם בשוקים, כאחד הריקים, אך נתתים בכלי, ושמתים בתוך האהלי, ואם עלי גבה לבי ורמו עיני, אל יושיעני ה' דומה לי להתפתות ולהלל במתת שקר, איני מן השומרים הבלי שוא ושומרים לבוקר, והאצילים אשר חתמו אחריך אין תלונתי עליהם, אולי לא בהסכמה רק ב' וג' מגדוליהם חתמו ידיהם, יש אשר לא קראוהו אע"פ שחתם, דן אנכי אותם לזכות לא לחובה, כי לא לשנאתי כונו ולא לאיבה, גם כי אתה כרת ברית בהר, והתנית לי שלום כנהר, ואחרי זאת בכנף הזבוב וברגל הנמלה, הפרת ברית בנקלה, הכזה יעלה בתוך קהלה, איש אשר על שולי מעילו פעמוני זהב ורמון, גלגל עגלתו יסוב כאשר יסוב עליה כמון? איש יצב גבולות בחכמתו, יעלה שועל ויפרוץ חומתו? אל ארך אבר גדול הנוצה, לא טובה זאת העצה; ואך אמנם לכבודך ולשמור הברית והשלום להשיבם במסת היד על

מתכונתם, הוציאה ידי מלבי וכליותם שאגתם, כי שאגה לו כלביא כי אראה המיוחדים בחכמים, שלחו ידיהם למלאות בעלי בריתם כתמים, ואני לא יחרף לבבי מימי, ולא השלכתי צרור במימי, מקור בריתי לא נשחת, ומעין אהבתי לא נרפש, לא פשטתי את כתנתי כתונת הפסים, ואם העתרתי ממך דברים, לא אשא החטא על דל שפתי, כי מיום ראיתיך כתבתי בריתך על דלתותי, רק על כבודך חסתי פן יאמרו לך, עם הכעס תפיל גורלך, וסוכה קטנה לא רבה תהרוס מצבך, וגם אם עברת קולמוס על השגיאה, אמרתי אם עטך מקו השוה נוטה, אין חכם אשר לסבה לא חטא, במפעל או במבטא, וקרוב לבא הסכמה ואם תקנתינו טובה, ואם תחת לשונו יכחידנה, חכם באחור ישבחנה, ואף כי אנכי רואה כתבך השני מכה בלשון יותר מן הראשון, ונעשית דלטור ביני ובין הרב ז"ל, וידעתי אצילנו! ידעתי, כי לפי גודל מעלתך וחכמתך, תדע למצוא דברי גדולתו יותר ממני, ובאתר דזקוקין דנור מאן מעיילני, לך לבדך נתון המדע והמשקול, הישקול לבבי הקטן מהכיל ולהתהפך מסברא לסברא נקל? אמנם מדברות אלי באמת במשפט ובצדקה ונשיאת כפים, ומעל ידים, יותר מן המנשאים אותי בדברי שפתים, והנח לו להרב ז"ל כי הוא יריב לו, אם חטאתי לו, והשגתי גבולו, ואולי בדקת הכונה, ראית כי אמרתי כי יעידו על כונתו דבריו וסבריו, ומי לא ירקח כמוהו, לא יוכל עשוהו, ואין בכל בית הרב והנגיד בן בנו חכים ואהוב ובעל ברית כמוני, וצא ושאול לעוברי ימים ויגידו לך; עוד העתרת עלי דברים, ונתתני פחות מאחד הנערים, ואיני בא לכתוב ולדון דברי ספרתך, פן יחטיא קולמוסי להוציא דבר שלא בכוונה כנגד אהבתך, אם אתה עומד בהר ואנחנו בעמק,ך נחנו נחנו נחנו, ואם אתה מכיר עצמך, וידעת כי עמך תלין חכמה, ולמה תקטין קטני חכמי עמך, ושבח אני מ"ש בראש הספר להקיץ ישיני חברון ויוכיחו בין שנינו, ועוד אני קורא דניאל ואיוב, ושומרון ואחיו ויוב, ויגידו לנו החטא והאשמה ורוע ההנהגה, ועם מי תלין המשוגה, ואם באמת ידעתי כי אתה חכם ויודע לקשור דברים זרים, עם המקרים, אמרת "ואין איש בארץ יעשה" משפטי התורה משלום, ולא יהיה באחד ממנו מאמין בפשטים, ואם ח"ו ימצא, "יאספו עליו כל ישראל יסחבו אותו חבלים" אלו דברי הספר והשמע לאזניך מה שאתה מוצא בגללך, ומה היתה תלונותיו, ועל איזה דבר בקשתינו כי אם ע"ז שאמר איש מזרע אברהם ושרה, שהם חומר וצורה, ואמר ד' מלכים שנלחמו את החמשה, הם ד' יסודות שנלחמים עם חמשת החושים, וכן רבים אשר ימרדו ורבו קרובים אשר האשמתני ואמרת שהייתי כמתעלם לבלתי השיב את דינכם, והראתי שלא חששתי לדבריכם, חלילה לי! וחס לזרעיה דאבא להקל בגדולי הארץ, רק השבתי והצלתי את עצמי מתלונתכם, ונתרעמתי דן בקרקע לפניכם, שאני

נשפט ואיני שופט, ומה אבוא לדון על רוע ענין אשר כתבתם בכתבכם, האם אשים נפשי בכפי ואאריך בטענות עמכם, וחששתי פן אגדל החטא ותרבה האשמה, וברחתי מן המלחמה, שהמנצח מנוצח, ואמנם לא היתה שתיקה רק להרחיק מן המריבה, אך אם לדין יש תשובה, אבל ראיתיך ערוך מלחמה, ומכה קשת על החומה, אמרתי אני כתולעת קטנה, ואי אתערב נא עם הגדולים כמגדלים אשר השיבו עטרת התורה ליושנה. ואשר לא שלחתי אליך כתבי הראשונה, אין עלי אשמה ותלונה כי לאשר עוררני השבתי, ולהם כתבתי כי לא מפני. ואחר אשר שמעתי געֶרת חכם, לקחתי בו מליצה קצרה סלוק, ואולם לבב אולם, ואם ספרך יתנו קולם, אמרתי הראני את מראיך השמיעני את קולך, כי כבר בידי מטך וחותמך ופתילך, ולאיש אשר אלה לו אנכי כורת ברית, לא הפרתי ולא אפיר אתו עשיתיו חוזה ולא אשבית ולא אכרית, עד הגל הזה ועדה המצבה אשר יריתי בהר, מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ולא ישטפה נהר, ואתה רופא נאמן כי הכיתני באיזמל ורפאתני ברטיה, ובדבלת תאנים מרחת על השחין ויחיה, ועשיתני גדול מאד יותר מבני עליה, ומה אשלם לך ואגדלך, וכבר נודעת בכל גבולך וחוץ מגבולך, רק שלום לך ושלום לביתך, עודני לא אשוב מלהגדיל אהבתך, וקח מִכְבַד פה מספר בשבח קצת בטפח בדבר שפתים, ותחת לשונו אמה ואמתיים, נאמן ברית תוקע עצמו בדבר אהבה, נאמן למעלתך, נאמן בבריתך,

הכותב, **שלמה בר אברהם ן' אדרת**.

## אות מא

אחרי כן נתעורר נכבד אחד שמו ר' **שמואל בר ראובן דדבר"ש**, ושלח כתבו אל הרב י"ץ, להתנצל מאשר נמצא חתום בכתב המתנגדים, כי הוא שוגג ומוטעה, כי באו בביתו בהסכמה, והוא תיר ולא תיר נים ולא נים, והפליג לשבח ההערה בכתבו והפליג ג"כ בהתנצלות הח' ר' לוי קרובו, וזה טופסו:

בפאת מטת היגונים ובדמשק דוי אני ישן; אם שכבתי אמש ואישנה בערש במטה ובמטות שן; סבות סבבוני שלחו מליצותי במשמני רזון, ובחלק שפתם היה שמן, עד כי משלו, על יבלי מים הפריחו וגדלו, הכם שרב המקרים ויבשו, היו דשן; ורוח קדים נשף בהם צנומות דקות, שבלי חידות מלאות וטובות, כאלו נזרעו בארץ גשן; רעיוני אוהבי לנום היו כחולמים, רואים את הקולות ואת הלפידים, ואת ההר עשן; קולות עצומים וברק, לשון חכמים מרפא, כנפי לב נבונים, לובשי האורים והתומים, על לבם האפוד והחושן; קול רעם שרים, מתוכחים בהלכה, בדברי תורה נושאים ונותנים; קול יללת הרועים רועי אמונה את צאן אביהם שבשמים, בין ערוגת הבושם רועים בשושנים, קול

מדבר אלי ויקרא כפעם בפעם, קום מה לך נרדם כי לא תעיר לקול המולה, רפאים יקומו שוכנים באשמנים, מי לא יירא ליום יתן עליון קולו ברד גחלי אש תוכחת מוסרו להמונו, יקיצו באדמת עפר ישנים; שאגת אריה וקול שחל, לקול שאגתו נפלו מכסאם מלכים, ויועצי ארץ וקצינים; גדולות עשה רב מאד מחנהו, קדוש לגבורתו יחתו מוסדי ארץ האיתנים; ואתה תשכון בטח בחדרי משכיות לך טירה וארמונים; עורה כבודך, עורה הנבל כנורך, יתן מאליו זמירות ורננים; הרואה! שא נא עיניך בינה בספרים, ספרי הרב ככוכבים מאירים, כלבנת הספיר לבנים; חותמי טבעת אצילי עולם ארזי לבנון המעלה אשר העיר ה', שמה שרי עם קדש פחות וסגנים; קומה! היה מעיר לעזור העירות בנו, תנה עיניך ונצדק מתלונות האמונה עלינו מלינים; ידענו נפלאות אהבת אבינו הזקן לך, ואת חשק שלמה הרב ואהבת בן זקונים; מוכיח גדולי הדורות יכול להוכיח, כתב כי יש בינינו הורס סייגים של תורה, פורץ גדרה גדר אבנים; מדמים דמיונות כזבים, מציירים צורות בעקרים אומרים חומר בקדש, להעציב אבינו שבשמים עושים כונים; ואתה קום התהלך בארץ לפני כבודו עם ספרך כתוב בכתב אמת, יציב גבולות עמינו על מצר האמונה האמתית, שתות ההורסים יהרסון, הפורץ גדר ישכוהו נחשים וצפעונים; אמרתי מי אני ומי ביתי כי הביאוני עד הלום, אצילי עולם נכבדי ארץ, יושבי ההר חמד אלהים, והשכינה יושבת בתוכם, ורוח יקרתם הולך אחד נבזה וחדל אישים מדוכא מֵעָוֹנִים; למה תלבינו פני ברבים? הלא טוב לי להפילני תוך כבשן האש מלא עשנים; אוי לאויל שפתים ילבנו איש לא יבין, יתן ישמיע בחכמה רמה קולו, לובש בגדים צואים שמלה מגוללה בדמים דמי היגונים; יחזה מלך ביפיו בין העומדים לפניו, לבושי מכלול שני עם עדנים; אין לבוא אל המלך בלבוש שק, ואני אבוא אל קדש הקדשים לפני ולפנים? שר בשירים לב רע עשתנותיו אחות יַעֲנָה את לתנים; ילחם לכם? ואני אויל מחריש אולי חכם אחשב לפני שרים וסרנים; המלך ישוב מחרון אפו וישפוט בצדק, הזכים יזכה ואשר לא יזכו בעיניו ירחם עליהם, ומאתו יהו חנונים;

עורה גבור ה', עורה גאון ישראל, למה תעמוד מרחוק! חותמך ופתילך קפדו באגרת ראשונה, מעולפת ספירים יקרה מפנינים; אז עמדתי משתומם, הונו אותי נשיאי עמי כמו השחר עלה כאשר בהשכמה, ואני תיר ולא תיר נרדם בתרדמת הפגעים, חדשים מקרוב באו משכחים את הישנים; בידם קסת סופר הבהילוני לחתום מאמינים כולם לב אחד ואגודה אחת, חקקוה חקקי צדק בשבט אנוש אנשי שם נשיאים ורוזנים; קמתי והשמש זרחה ולבי נודד בכנפיו כנפי רעיונים; בודד על גג מחשבות מתנודדות כאשר ינודו הקנים; חדשים לבקרים מתחדשים באויר עננים, בין עירין קדישין יעירו מלחמה,

מלחמת קנאת סופרים שורים ואריות זה עם זה מדנים; על מה נדדה שנת המלך אמר להביא ספרים פתוחים, שם כתובים חטאות ואשמים שגגות וזדונים; מי האיר רעיונינו אראלים צעקו חוצה לפני מלך ה' חונים; מי השמיע לאזניו מה שמוציאים בפה פעוטות אשר לא מגבולנו, שנים שלשה גרגרים אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, כיוני שובך מנדדים מקינם; דורשים ברבים אשר לא ידעו, דברים לא נתנו לאמרם כי אם פה קדוש פיות חכמי לב נבוני לחש ישישים וזקנים; עדיין לא הגיעו לכלל איש אורות לא ראו עינים קש ותבן יללקטו מכלים מעשיהם בחומר ולבנים; מוציאים מיקר זולל מטילין חלשים (פי' גורל מלשו' חולש על גוים) על הקרשים וחלשים בשכלם ממעטים בגפנים; מתפארים בגחן עיונם ובמאור עינם הכוזב מתגדלים, מניפין לברות עקרי תאנים; מים מתוקים מתמרמרים בעדן שכלם מקור מים חיים משחיתים מרפשים המעיינים; יגביהו עוף סביב נר מצוה ותורה, ושרף מעופף בהקריבם אש זרה לפני ה', גלה את אזני מי יירא לאלהים קנא לאלהיו, בעוז עם משמיע קול המוני מליצותיו אשר בכנף שולי המעיל והפעמונים; להגיד דבר זה למלכות הוא הנשר הגדול החכם השלם ר' אבא מרי, בר אבהן ובר אוריין אבות אשר מעולם מעלה עשו ביוחסין בהלכות מצויינים; חיה יחיה כי נזהר הרב הגדול להגדיל את עצמו בגבול גבלו ראשונים; אשר עד יגיעו לשנים אשר הרב אדוננו חפץ, לא ילמדו את בניהם ספרים חיצונים; וימוצו מזיו כבוד התורה ומדשנה יהיו דשנים ורעננים; ובמלאות הימים האלה יהיה היתד הנאמן תקוע בלבם יתד לא ימוט, שכלם לא יחטיא המכוון, ישקלו צדק במאוזני הרעיונים; אז עשיר ברש ימשול, יונק במתק לשונו ימתק מרורת פתנים; ענו ואמרו אמרי צדק, שפתיך בחכמה ודעת ברור מללו, מהר דבריך אליו ירוצו, וידי משליך אל יהיו בצלחת העצלה טמונים; מי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות, קח נא חליפות שמלות מחלפות בשושנים; באבלות הלך אחר המקילים, כי העולם חלומות ולאלהים פתרונים, חזק ואמץ לבך, וה' משאלותיך יתן וימלא חסרונים;, ויפצרו בי ויקחוני בדברים נכוחים, הלכתי אחר צו, דבריהם לא שניתי, כי הכרח לעבדים לעשות בקשת אדוניהם ואמרתי הנני! אעלה אל קרית מלך רב, מעולם נסכתי, מעלתו הנשאה לא השגתי, את אחוריו ראיתי ולא פנים; לפניו לא נוצר כמוהו במלכים ובנביאים, ולא קם ולא יקום נותן מלחמו לחולי הידיעה, צמאי בין ירוה במימיו הנאמנים; איך ישער בנפשו אדם כמוני לשבית ערפלי טוהר אספקלריא המאירה, משמשים לפניו בערבוביא עם סגולה ממלכת כהנים; אמנם בענותנותו של צדיק אבטח, אהבתו אהבת נדבה לקחני בין זרועי ידיו, בהיות אדוני אבי אשר ילדני דומה לו באקונים; ואם אהבתי את אדוני קוני כעבד לו עבד עולם, לא כצאת העבדים

בשש שנים; אוזן ששמעה מעלותיו תרצע בדלת האהבה או במזוזת הידידות, במרצע או בכלים מכלים שונים; ואתחנן אל ה' אשתחוה מרחוק אפים ארצה, וקרבן אמרי לפניו ירצה, כקטורת הסמים; ופרי שפתי יעלו לרצון על מזבח מעלתו כעולות ושלמים; קול דברי זה והמונו, יערב לפני כבודו כקול יפה לבשמים; יטה אלי חן וחסד עולם, אבי כל בני עבר לפניו פתח דברי יאירו כאבני אקדח ויהלומים; יכנסו באזניו בלא רשות, יצרפו ויתלבנו בכור זהב שכלו יהיו בחונים; יהי רצון מלפני הרב אדוננו יאמרו דברי אלה הראשונים; אדבר אל העצים עצי יער לבנון שתולים בבית אלהינו, נעו מפני רוח יקר הולך, רוח גדולה וחזק מפרק הרים גבנונים; ועל האבנים אבני בחן פנת יקרת היותם לראש פנה לא מאסו הבונים; ובתוכם אבן שלמה וצדק, אבן אחת ולה שבעה עינים; אבן שיש טהור, כל אשר שמה יגיעו יאמרו מים מים, הוא החכם הגדול השלם הנכבד הלוי ממשפחת בית אבותי, בשר מבשרם עצם מעצמם בהם חמד ישראל, כרמו שלו נטר, שועלים לא הלכו בו רשע לא ילקט, הבשילו אשכלותיה ענבים, יינו המשומר בענביו יין ישן נוחה ממנו דעת זקנים; למלכים שתו יין אשר מסך ואין אונס ולרוזנים; והרב אדוננו מורה צדק הוכן בחסד כסאו, בשמים שמי המעלה, ארץ וכל יושביה לרגליו כסא הדומים; יפרשו עליו סוכת שלומו התנצלותו יקבל יתן עליו רחמים; ואם על המלך טוב, וטוב אני עבדו בעיניו, יותן לו נפשו בשאלתו, לא יפנה לבו למניף עליו דברותיו, וחרב לשונו, לרוב מעלתו איש חסיד לובש אורים ותומים; זך הוא בלי פשע נקי מן אשמים; דבריו דרך חלק, נשוב לדבר דרך כלל, גלוי וידוע לפני כסא כבודו, כי לחכמי הארץ הלזו ולאבותיהם שמות בישראל מלפנים; להם לעולם חוסן ונזר המעלות לדור ודור, קודמת זמן וזמנים יקר תפארת גדולתם גדלה ישנה מעלה נוסעת מאב לבנים; דורשים כמין חומר אחור וקדם יציירו לתורה שבעים פנים; רמון מלא מצות מצא, תוכו אכל וקליפתו רקח מרקחת וזנים (פי' מינים, תרגום מהעוף למינהו, הוא מעופא לזנוהי); האמין בה' ובתורת משה עבדו היו אמונים; הביט אל צור חוצבו, ואל מקבת בור נוקרו מאברהם, ואת בוראו הכיר בן ג' שנים; החכימו השכילו אלאברהם ושרה מחוללם, מחומר קורצו בצלם ודמות וצורה; האמינו כי ילדה לו שרה בן לזקוניו, וה' נסהו וצוהו להעלותו עולה תמימה וברה; וישכם בבוקר ויבקע את העצים לעולה, ערך העצים ועשה עצה ברצונו הגדולה המדורה; אז ידעו ה' כי ירא אלהים הוא, למען ידעו הדורות נקיון כפו ובר לבבו ויראתו הטהורה; עומדת לעד לנו למחסה ולמסתור ביום זעם לעתות בצרה; עקדת בנו יחידו יכפר בעד עונותינו, ואפר איל אשר בין השמשות נברא; המאמינים יעקב אבינו מת והחיים לו בהיות נפשו בצרור החיים צרורה; הולכים בדרך אמת, השביע בנו יוסף

לקברו עם אבותיו בקברו אשר כרה; ואם אינו כן, מה נשיב אל ההגדה: ד' זוגות נקברו במערה; גם מי"ב שבטים שהעמיד כנגד י"ב מזלות, אמר הקב"ה ליעקב, מאשר יקרת בעיני נכבדת קבעתי איקונין שלך בכסא כבודי העליון והנורא; והם י"ב מזלות כנגד י"ב שבטים שהעמדתי ממך, וסמך מן המקרא: יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, זאת תורת האדם אשר לו ההוד והתפארה; לשבת בית מדרשם עם ה' אלה, אחר הדבר הזה הודיענו מה יעשה ישראל בקדרה; שנתבשלו בה מטעמי אמונה זאת, איזה מלח ואיזה תבלין חסרה; בתורת ה' חפצו יומם וליל לא ישבותו יושבי על מדין משיבי מלחמה שערה, ואם דרך משנתינו מצאנו מקראות או אגדות, היאמנו כפשוטם או סתירה, עשינו בנפשינו שקר בהרים מלפני עור מכשול, ואמרנו לגסי העיון מבין עיניכם טלו קיסם וקורה; העל אלה קול מהיכל כולו אומר כבוד, קורא בהרים לא יחת קול איום ונורא; מה נדבר לאדונינו ומה נצטדק, חפשנו דרכינו ההדורים אשורנו לא עקשנו הישרה; פשפשנו במעשינו וכולם נאים כקטורת, לא שמענו לקול מורים כי אם שמאי והלל אביי ורבא, לא עסקנו כי אם בשבת ודינין דאפקוד במרה; ונפשינו מבוהלה אשר לא נקתה בעיני אדונינו ונטהרה; ומאשת חיקנו אשת נעורנו, אשר ארשנו באמונה ע"י ציר נאמן אשר נתנה לה פנינו ופרצופינו, אהבנו אותה וכבדנוה יותר מגופינו גופי תורה; בהבטח אבינו יראתה על פנינו ובראשינו עטרה; היא חיינו ואורך ימינו אור אספקלריא המאירה; ידע לב חכם כי כל העדה כולם קדושים, עומדים באימה ברתת ובזיע לקול אדונינו, כבוד הדרת קדש מוסרנו, לב חכמים יגינו עמודי עולם מחופף בית ארמון וטירה; ואני עמדתי מרעיד תצילנה שתי אזני, יצאתי מבית עקתי בשמעי קול הברה; קול חכמים וידועים אנשים אנשי שם מתקבצים בבתי כנסיות מתכנסים בעזרה; אומרים מה נעשה לארץ הנגב מעבר הנהר פלגים, ושם אוילים כממשק חרול רועים בשכם בן חמור, ענו דינה של תורה; שמה חכמים מחוכמים אצילי עולם יודעי בינה לעתים, בינת נבונים מהם לא נסתרה; מוכיחים ראוים להוכיח יעבירום תחת שלח התוכחת, וברור במזרה ורתת, יניעום בכברה; יכום בשבט מוסרם או יחתו בגערה; לכן האדון מאור הגולה אבן ישראל מלך משפט אהב, יחדש יעיר לבם בלמודים, ולדבריו יקראו מלאכת צודקת ההערה; בבחינת המיוחד יושבי בבית מדרשו בעלית הזקן שקנה חכמה, נשוא פנים על ראשי עם מעלה מורה; וישמע הרב לקול עני הכוסף היות ארץ אשר דרכו בה רגליו של צדיק המנורה הטהורה; ישלח הוא מלאכו לפני חכמי ההר משמיע שלום מלאך הבשורה; רצפה רצופת אהבה לצרף הדעות לקרב אל המלאכה, כמבוקש מפי המיוחד כדין וכשורה; ואולי גבורי כח יעשו דברו, יגזר אומר ומאמר המלך עושים, ויקיימו את

הגזרה; משקה הרים מעליות החכמה, יזרוק עלינו מימיו הטהורים ויטהרנו, יזה עלינו סליחה וכפרה.

## אות מב

זה טופס הכתב שהשיב לו הרב:

יד שלוחה אל יד חרוץ, ידבר חרוץ, כי כל רחוב וחרוץ, ודעתו מגני חמודות אלי בצואר ירוץ, לרצות נרצה, נוסף אמרנו לגנות, ואש נשקה בעלולי שפתיו, לבבו לשומעיו עט סופר לשון חכמים מרפא, ובעטו ועטו מֵי מדה ימתיק ורפוא ירפא, וכנפול ורבה המריבה בקרב הארץ, קורא בחיל לגדור מחיצת הכרם שנפרצה פרץ, על פני פרץ, ישים רכסים למישור, יפנה דרך לשם אשר ברצונם עקרו שור, מי אתה הר הגדול תשורי מראש אמנה, ידיך אמונה, ודעת שפתיך ברור מללו דרך עץ החיים דרך השלום לשמור לאמר, נעבדה את ה' יחד גבעת הלבונה הר המור, ואגיד חמודות כאגור, וכמפתח חגור, אגרתך הללתי בשערים כי פיה פתחה בחכמה, הרימותיה תרומה, כי נעמה, ומי יסור במשא, ומי יאסור המרכבה, מי ימשוך בחכה ישקיע לשונו לב ומחשבה, ישים במי מריבה נתיבה, יתיר ממך כי ימלא מקום אהבתך אסמוך, ואני כראות עיני כי מקום אבותיך לא תוך לבבי יחן וישמח, למען יען וביען ילדות היה בי, זקן ונשוא פנים זקניך תקימני בציון שבין עיניו וכאב את בן ירצה יאהבני, שמאלו תחת לראשי ובימינו יחבקני, ונער הייתי גם זקנתי, ומחפה אחרי בית אבותיך לא אצתי, ברית לא כופר וקשת אהבתי לא חתה, ככחי אז כן כחי עתה, ואנכי חזון הרבתי, ואגרת פתוחה ותראה אהבים ארמנותיך הבאתי, ועד יום רצון זה פעמונין לא שמעתי, ושבח אני קול רעם שרים ותרועה, כי מהם עמד לנו השעה, ועתה אריתי ואכלתי דבשי עם יערי, ואברה מידך פרי, פרי ישוה מתוק מדבש ועז מארי, כי דשנת בשמן ראשי בבשמים ראש, ישימך אלהים לראש המטות ראש, ומאשר אני רואה בכתבך, כי לא למבראשונה מלאו אזניך על אגרות, כי כתבת שטנה, וכי אפיל חומות ואהרוס מגדלים, ואסע כל הגבולים, אדון לפניך כאלו אמרה יהושע בן נון, מה עשיתי אני? ומדוע החץ שנון? ועתה נא יהושע הט אזניך לצעקתי לשועתי ושזור במתניך אזור, ודן דיני אם לחוב ואם לעזור, הלא לא תשא פני איש ולאמת תעזור, אנכי לא פטרתי מים ולא הייתי ראשית מדון, לא תרתי הארץ ולא התהלכתי בה אם יש בה איש תם או מדבר בזדון, אך אחד מן המיוחדים אשר בשרידים, יודע אני מימים קדומים, אשר יש לו ולאבותיו שם כגדולי החכמים, איש אמת דובר אמת בלבבו, והעירני והשמיע לאזני קול המולה כקול המון, כי שם בארץ שנים ושלשה דורשים כל אשר יזמו תוך קהל ועדה, ובראש כל סעודה, ומהפכים ללענה דברי תורה, ויש מגלה

פנים לגלות מעשה מרכבה, בין ישישים ונערים ואלפי רבבה, ומשכני בעבותות אהבה ואחוה וחובה, להעיר לב נכבדי הארץ, אשר שם לגדור את הפרץ, גם בפעם ההיא לא אביתי שמוע, כי אמרתי הלא שם חכמים כולם אנשים, וקטנם עבה ממתני בכל חכמה, ומה יעשו פעמוני ומה יועיל קטני זה, זו לא עלתה בגורלי, וחכמים אשר בארץ הם ירימו המכשול, הם יצילו אם עמד נחשול, ועוד חזר והעירני כי יחם לבבו, ועוד גדלה הצעקה ממקומות אחרים, כי שם ב' וג' גרגרים, עשו התורה פלסתר והרסו הגדרים, ושנו הסדרים, ומוציאי דבת הארץ רעה באותן היחידים, בשמענו עמדנו חרדים, ע"כ קמו אנשים הנה ראשי קהלתינו, וחשבנו כי אחיכם אנחנו כולנו, בני אל אחד נחנו, ואם גבול שם ה' בינינו וביניכם, הלבבות כולם אחד מיוחד, ומי יתן והיה כן לבבכם עמנו כל הימים, להוכיחנו אם ידעתם, וישבנו אתכם בתמים, ונעשה ונשמע כשמענו לאורים ותומים; זאת היתה לנו להעיר אזניכם להעביר ב' או ג' אשר נקבו לנו בשמות, האם זה חטא שהגבלנוהו לגדלותם, האם על בקשתנו זאת נסתרה חכמתם? האם גלינו פנים בכבודם ובכבוד אבותם? הלזה יפלו חומות וירדו שרים מכסאותם? וכי אמרנו לגדור גדרים, להקדים הנערים והבחורים, למלאות כרסם מעדני התורה, אשר קשבלו אבותינו ואבותם מסיני, ואחר תחזקנה ידיהם חכמות פלסופיות יוניות, הלזה תקרא חטא לבא עלינו בקללות, ועל רועי הצאן במקלות? וידענו כי שם יתרון דעת והכשר חכמה, אמנם אם לא הגענו לחכמתם לא נחשבנו כבהמה, היישוב העולם ותוהו אם לא יכנס העֶלם בתלם עבות החכמות כולם מלידה מבטן ומהריון, אם לא תקדם יונם ליון, עד יראו תורת אלהינו השוכן בציון, ובאמת אם לכם לבדכם נתנה למורה החכמה, לא לנו חלק בהסכמה, ואם הילד היולד, אשר כעגל לא לומד, ילמדהו מה שטבעו גוזרות אומר, היאמין הנער שנהיה העולם מן האפס הגמור, הלא יקבע בלבו יותר הקל מן החמור, ואחר ששמע כי יש לנמנע טבע קיים, היכנס בלבו אפשרות המופתים שאין הטבע גוזר? ויחזור להיות בחדוש העולם כופר, ומאחר המופתים לאחוריו חוזר, ובאמת הבאר ההוא אשר ישקו אם יקראו אותה האחרים רחובות עד אחר הזקנה, קראנו אנו את שמה שטנה, היאמרו הנערים מה היהודים האומללים עושים על כנפיהם גדילים, ומזוזות בפתחי השערים ובראשם תפילין, כבר למדוני ולמדתי בראיות מופתיות, שאין לדברים האלו חלק בשכליות, ואף לגדולי החכמות ההם הבנה, ומה כי תקחנה מחייבת הקטן בקטנה, ע"כ אמרנו ועל זאת בקשנו ליתן לנערים רֶוַח עד ימלאו כרסם מדת היהודים, ואחר אשר יקבעו בתורתם יסודים, יקחו משאר החכמות תוכן ויזרקו הקליפות, ואז תחזקנה ידיהם, בדת אשר קבלו אבותיהם, ואם אולי עצתינו זאת נבערה, למה יהפכו עוד על פה הקערה,

ותֵחת בנו גערה, ולמה באו עלינו בקורה, ממפתח עד חגור חדשה חגורה, ואולם לא זזה מעלינו המחשבה, ודגלם ולגיונם עלינו אהבה, כי אנשים אחים אנחנו, ולא נבוא עמהם על כל זאת לבית החשבון, ולא נחשב עם המכריעים לפני חכמים עד הכרעת הקלבון, אך העברנו הקולמס ומחקנו את העלבון, ואם להגדיל עלינו עקב התאוו תאוה, לבבנו ינהר אל הנהר הבא אל אחוה, ובחרנו בשתיקה, כי הוא בין אחים יזרוק המתיקה, רק כי עוד לא תטהרו מן העון הזה, ואמרו כי שתיקתנו תורה כי טעונתיכם בעינינו נבזה, ונמצאו עמהם בחמר גמל, ולא נמצא מנוח מן העמל, ועכ"ז לא יצא מפינו ח"ו דבר כנגד כבודם, רק נתנו כבוד למעלתם, כי מעלתם ומעלת הקדושים אבותם, עלינו חובה, כי מימיהם אנו שותים ושמם אנו מכירים במסבה, וספריהם יושבים לנו בראש כל מסבה ישיבה, וחיינו תלויים בהם, כי לחמנו הם, ואיך לא נסבול עולם על צוארינו, ומה נאמר כשל כח הסבל אף כי יכבדו עלינו, ומן התימה בעינינו כי אבותיהם ואבותיך הקדושים, ועם אנשים ראשי בני ישראל המה, ואם היו עמנו פה היום לא יאמרו לא ידעו אחרי פניהם בהמה, גם כן לא התעסקו מעולם באותה חכמה, שקראו בשמותם עלי אדמות, גאונים בגאון יעקב ושם ישראל יכנו בשמות, בחסרון אותה חכמה, חרב פיפיות נשיכתם נשיכת נחש, ועקיצתם עקיצת עקרב קדוש יאמר להם, ומלך ישראל רב הדור, בואו וראו אם נמצא א' בהם בכל הארץ, היעלה א' בהם לעמוד בפרץ, ובאמת עדים נאמנים המעשים לעושם, ואתם מגדל עדר אנשי השם אשר שם, אם תראו עוד יש תקוה לעצתינו ליתן זמן בזמן אשר אמרנו, או פחות ממנו, תשובו ותחיו מערמות עפר האבנים השרופות, כי תאכילו לנערים החטים היפות, ותקריבו הנפשות על מזבח אשר לפני אדני, ויעשו כאלו קבלו התורה מהר סיני, וייטבו לאל עליון מעשיכם, להניח ברכה אל בתיכם, ואת שלום העיר אני דורש, ואם אוכל להביא מגלעד צרי, ארוץ כצבי, ואצא לרפא מחלת השנאה והתחרות, כי אש היא ולא ימצא אחרי השארות, ואני כבר כתבתי להם לשתי צנתרות הזהב, שני העמודים אשר הבית נכון עליהם, והשתחויתי לפניהם להשבית מלחמות, ולא יתנו מקום לנקמות, ולהשיב עטרת אהבה ליושנה, כי כבר עבר זמן הבחרות וקרבו ימי הזקנה, ואומר אני אמת לא אשוב ממנה, כי לולי שיבה זרקה בי, ולא יתנני כחי כאשר עם לבבי, כי קל היה בעיני לרוץ עדיכם, ולא אתן המשחית לבוא אל בתיכם, אחר שהיתה ידי לאל בסביבותיכם, גם שלחתי שם כתבי הרביתי תחנה, לא חסר נכבד להיות במקומי שם איש הבינים, ולשלוח בעדי לפתוח עינים, וחושב אני כי מעלתם וחכמתם יחייבוני לפתוח פתח לשלום, כי לא יערכנו בעיני כל חכם נופך ספיר ויהלום; ועתה אשוב להשיב דברי אמת על אשר אמרת על אודות החכם,

חסדי ה' אזכיר, כי מעודי לבבי ומחשבותי מאהבת החכמים אסביר, אהבת כבודם כי יכיר, אהבת הרחוקים כקרובים, עם כולם כרת לבני ברית שלומים ברית אהבים, אהבתי אוהבי התורה ענדתים ענק לצוארוני ולראשי עטרת, ואיך אטור איבה, לנשוא פנים לאיש שיבה, חלילה לי מעשות זאת, ואך אמנה אינני בן חורין לעצמי, כי עובד אמונת אבותי אני, ולתורתם הטיתי אזני, ולחכם ההוא מה אעשה היום הזה? וזה ימים מלאו אזנינו הרבים שהוא חכם בתורה, ופירש ומתעסק עתה בחכמות נכריות, האיש אשר נולד בתורתו רש, ומעתה יהיה לחמו לנפשו יחרוש, אך אחר במחרשתו לא יחרוש, ואני שמעתי באזני, וראו עיני, בהיות אחד מגדולי הארץ ואציליה יורד לחייו של אחד מיוחד מקרוביו, על דברי החכם ההוא לאמר, מדוע אתה עושה כן ללמוד עם החכם לאבד את נפשך, ושלא להטיב אחריתך, והנכבד המוכיח חכם ואיש אמת, גם אנשים אחרים וכן רבים, ת"ח הבאים משם לכאן ואנשי אמונה מדברים עליו ברבים, דברים נכרים נעשו הכל כעקרבים, גם החכם הנכבד ר' שמואל נושא הצנה לפניו, ואיש שלומו, וטוען הכל במקומו, אמר שמאמין ספורים, כי לא מצא לו בכל אשר כתב בחבורים, רק דבר אחד יחידי, והוא שכתב כי מה שאמרו חז"ל: מ"ם וסמ"ך בנס היו עומדים, שזה אינו אפשר, אלא מעט תחבולה היה בפנים שמעמידתם, וא"כ כתב, הרואה אתה שזה חטא יחידי, ויקרא קהלה לכל הקהלות כי מה השאיר אחרי זאת ברכה, לא במופתים שאין הטבע גוזר ולא בחדוש העולם, רק בדעת ארסטו וחבריו, ולא הניח בכל התורה אפילו קב חומטין, ואם חטא חטא לי עשר פעמים, אסירם מלבבי ואקרע המגלה בשתי ידים, ומשמרי אליך האהבה החקוקה והברית, אכבס בנתר וארבה בורית, אך כבוד שמים היש בידינו למחול, ועוד מה לו לעשות בבחורים באותן החכמות, יש ישנה לעצמו ולא יעשה ברבים לעין כל, דברים משמשים מקדשים בחול, יעשה לו מטעמים כאשר אהב, ולא נשאל ולא ננסה ממנו למה, ואז תשבות המלחמה, ואני כתבתי לו אגרת אחר ששנה למה פירש, ולמה מקבל על עצמו אחריות נפשות אחרים, ואיש חכם למה מוסר עצמו לכל לדין אותו או לחייבו? ורבבותא לפי ששאל יפטור בשפה בו, ואלו היה חכם מדניאל יצא שכרו בהפסדו, כי יאמרו יצא מין זה מכלל ישראל, אם ישמע ואם יחדל וישוב, ובתורתו ובתורת אבותיו ישקוד על דלת ביתך תנו קלות, ואז ירצו קרבנותיו כי יביאם בעשרת ולא דלי דלות, ונשמחה כולנו ונעשהו עטרה לראש, וכבשמים ראש, ואתה האיש בערך הגדולים, אם תטיל בטליתו הגדילים, לא תוכל לבטל חשדו מכל הגדולים, וכי אמחול אני המתחה קול המולה, והנה חקוקה בפתחי שערים של קהלה וקהלה, למה משיא עצמו עון אשמה, אולי אזנים לחומה, והכל תלוי בו, כי יאמרו זה למדו וזה רבו, ואם יתן

איש כל הון ביתו, ויעביר ז' סמנים על כתמיו לא תכל תלונותיו, ואני כתבתי לו להרחיק הנהגה זו מגבוליו, אז טוב לו, ואז ינוח לו, יניח ה' ברכה אל ביתך, ויעשה עמך חסד לבלתי עצבך, ויניחך מרגוז והטיבך באחריתך, כלב נאמן בבריתך,
הכותב, **שלמה בר אברהם ן' אדרת**.

## אות מג

הנכבד ר' **יצחק דלטא"ש**, שלח כתב אל הרב הלך בדרך המתנגדים לפי הנשמע אליו, וע"ז השיבו הרבי"ץ מכתב, וזה טופס הכתב:
הכל היום יחרוש החורש לזרוע, הלעולמים יתקע שופר וחצוצרות התרועה לשמוע, האם לשון עט ברזל בלבבות דברים לקבוע? כל הדברים יגעים, קראנו את הקריאה באזני ראשי העם והשועים, וקראנו אחריו מלא רועים, לאמר מאשריו מתעים ומאושריו מבולעים, כי מה נעים חנוך לנער, לדבר את חכמים בשער, כמו שער בנפשו, כי בחכמתו דשן בשמן ראשו, וכי תאוה הוא לעינים, זה סיני וזה ירושלים, וזה שער השמים, ואשר למדוהו מלידה ומהריון, ותקדמה יונם ליון, ויסעדנו ה' מציון, ביה וביה אם אמת הדבר הוכתה אל הארץ שאיה, היאמר על אבותיכם הקדושים שהיו נעורים מן החכמות יותר מן הנערים, לא זכו להיות אחד מן השוערים, ושונאיהם ישכנו תחתיה, ארץ מאפליה, ובניהם אשר יקומו מאחריהם יהיו בני עולה גם המה, אנו כאשר נחשבנו בעיניהם כבהמה, לחתום באזנינו מלה סתומה, בטבעותיהם חתומה, לאמר חכמה חכמה, ולא ידענו מה, ושאין מן הראוי למנוע הנערים והבחורים אולי עד יגדלו לא ידעו מאומה, וימותו ולא בחכמה, ואני אומר מי יתן החריש תחרישון ותהי לכם לחכמה, וכי מאסנו אנו בחכמות, וכן עלה בדעתכם שאין לנו חלק בבינה וכן הסכימו כל הסכמות, לא כן הדבר וידענו ושמענו אותן החכמות הרמות, וידענו מה טיבן, שמענו שמעם ושם רבן, ואם יש שמות בשמותם עלי אדמה, היכל ה' היכל ה' המה, באמת אמר כן כי לנערים רבת המהומה, עד ימלא כרסם מעדני התורה השלימה, ואם הגדולים אינם יודעים לבור אוכל מתוך הפסולת, מה יעשו הקטנים אשר לא יבין כל חכם בין סובין לסולת, ולא יבין דבר בין שבולת לסבולת, ולא ידע עד יפול שבע, כי ירד אחריו הטבע? ואף במה שהרשינו דבר בהיות החכמה בכונות ודעות עמוקות, מי יכניס בהן התינוקת, וכמה הזהירונו לכל אלה אפילו לגדולים (בפ' אין דורשין), ואם חפץ בנו ה' והעלה דרך עצתינו חן בעיניכם אחר שלוחיה, נגילה ונשמחה כי ארחות חיים סחרחרנו, ואלהי ישראל יואל להראותנו נפלאות מתורתו, וידריכנו באמתו וגבורתו, וזרעינו זרע יעבדנהו, ואלהיו יורנו, ואתה בחסדך קרא לי לשלום שלום אל שני האצילים הגדולים, החכמים הכוללים

הנשיא הנשא רבי שלמה ומשים לכוכבים קנו ראשון למצויינים הנה הנו ור' יעקב, ואם ברית תחת לשונו יכחידנה ישראל ואקימנה, ואל תתרשל מן השלום, אתה שלום, כי תדבר בין שני צנתרות הזהב אשר ידעת נאמן בבריתך עושה שלום למשמרת אהבתך,
הכותב, **שלמה בר אברהם ן' אדרת זלה"ה**.

## אות מד

בהשמע קול ההערה באזני נכבדי ארץ השרידים אשר ה' קורא, רבים מהם קדמו פני הרב י"ץ בכתבם כדי לחזק את ידו ולחלות פניו להוציא כח המחשבה אל הפועל השלום, ובתוכם נכבד אחד קדוש, שמו **ר' אברהם בר יוסף בר אברהם**, ובנו **ר' יוסף** מעיר רמים, הנקרא ארי"גש מפרובינ"צה, והן מן המיוחדים שבדור בתורה וביראת שמים, והעירו החכמים האלה את הרב בכתביהם, וזה טופס כתב החכם ר' אברהם:
מי יעיר קנאות, מי יבנה חומות בצורות ונפלאות, מי יעמוד עמודו של עולם, יכין תבל בצדק ויצורים כולם, מי פועל פעולות נפלאות, מי יראנו נפלאות, כשמוע את הקריאות? הלא אתה מלכנו בכח תגבר, נכבדות בך מדובר, וקורא לך גודר פרץ, נר ישראל ואורו עד כנפות הארץ, אשר כח בו לעמוד מבצר, כל יכול ידו לא תקצר, המאיר לארץ ולדרים עליה, ארץ כי תחטא עצומים הרוגיה, חלליה יתן רוח בהם ויחיו ויעמדו על עמדם, כי זה כל האדם, יעביר קול במחנה העברים, להסיר מכשול מדרכם לישר וליסר הצורים הדורים, קול קורא במדבר, פנו דרך ה' מה לתבן את הבר, הברו החצים מרקו הרמחים, ללחום מלחמת ה' העליונים נוצחים, העת לשבת בבתיכם ספונים, ובני יון באו לרשת משכנותינו כתים ודודנים? נחלתינו נהפכה לזרים, נכרים באו שערים, בשכבר היו מצויינים בהלכה, מערכה מול מערכה, קמו מסיתים אומרים אמור: מה תועלת גומרם גמור, ומה בצע לדברי רבינא ורב אשי, אם לא לאיש נקשה אשר לו נושה, ויש אומר השב, כל דברי התלמוד לחכמות חיצוניות בעיניו נחשב, העתיקו דברי הקדמונים, מוסדי דור ודור האיתנים, ושנו אותם לרצונם, ומאמיני חלוף זה בעיניהם כאלו אינם, מפיהם ומפי כתבם, דרך טוב לא נמצא בם, יהרסו מצב המופתים, יטו מהדרך הישר קלי עולם והכותים, כל דבריהם במסרח, ועלה באדזנינו קול המולה, קו ושטח עצום, ונשוא ונושא עצם ומקרה, אמרו בלבבם רוח ממרום עלינו יערה, בראש חוצות יצוחו יתנו במרום קולם במעשי בראשית ובמעשי מרכבה ומראות הסנה והסולם, כל רוחם יוציאו מציאות חדש לדעתם, ימציאו קצת יחטיאו כונת המדברים, אין אומר ואין דברים, דבריהם שהם כבשונו של עולם, חשבו כאלו מהם אין דבר נעלם, לא ישימו תחת לבושם, יתנו אשם נפשם, באפלה יתהלכו, בחבלי השוא עון משכו, תינוקת של בית רבן בהבל

פיהם היינו חיים, נכריה עבודתם זר מעשיהם, אשר שכלם חלוש קטן מהכילו, בקשו אוכל למו דברי מזימות, בשתי ידים להכיל טרם נתמלא כרסם לחם ובשר, יכנסו לפרדס כאלו חותם בידם נמסר, שועלים קטנים עם גדולים, כרם חמד מחבלים, בוצרים באו לא השאירו עוללות, אספו נגהם וצפצפו והעתיקו דברי מהתלות, אוי נא לנו על הבת המעושקה, נרבה בכי ואנקה, פן תשכח תורה ישראל יסורו מאחריה, אין נוטה אהלה ומקים יריעותיה, סוגרו ואין פותח, ויש אשר יהיה מכאן ומכאן קרח, עתה על פנות הדת ישליכום, שוא תהיה תמורתם על דברים אחרים יעריכום, בשמענו את זה כמה דאגנו על הדבר, רוח עועים עלינו עבר, יחידים היו מתחלה, אחד מעיר ושנים ממשפחה היו לאגודה וחבילה, אמרנו בטלו במעוטם, עוד מעט ופשטה קלקלתם בלשונם ועטם, רבים אשר אתם, לא מצאנו מקום בעצמינו להפר מחשבתם, עד היום שמענו שמועה, זאת המנוחה והמרגעה, שמענו קול הקריה הומיה, (קול תרועת מלחמה קראו אחריך מלא, מורנו הרב בכח התורות מסלה, חכמי העיר מונפש"ליר ההוללה, לא פסקו ממנה תורה וגדולה), ירושלים של מעלה, מקדש מלך ועיר ציון יעלו מעלה מעלה, יודעי דעת עליון אין פרץ ואין יוצאת, ממלכה למעלה נשאת, גדולה בגגר חזק, לא יוציא ממנה מזיק ונזק, וזולתו מקים אחרים סביבותנו מיושבי הערים אנשי תמיד יבדילו, ישימו לפיהם מחסום שכל טוב ישכילו, ומקום תחנותנו אשר אנחנו בקרבו, גדר והסכמה טובה ורוח חן ויראת ה' נמצא בו, אך סביב לנו יתהלכו אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, יפרחו באין כנפים תרפינה כנפיהם, ואחריהם בפיהם ירצו, חברים מקשיבים לקולם פיהם לבלי חק יפערו ויפצו, וכאשר הסכימה דעת גדולי ההר חמד אלהים לשבתו, לגלות אוזן מורינו לאמץ ברכים כורעות ישענו במשענתו, ישימו המוטל עליהם, כי מי יחוש חוץ מהם, ובנו יהיה החטא אם ממך העלם יעלימו, ידינו לא אסורות רגלינו לא לנחושתים הוגשו, ולנו לדרוך בנעלים, עת לעשות לה' אל עולם, ולתת עצה ודבר הלום לפאר שם אלהינו, לתת לו כבוד, לבלתי יערו עדינו עד היסוד, יתמוטטו סמיכות האמונות, וביניינו ובין אל יבדילו העונות, ראינו דבריך טובים, יושר דבריך ואמריך בשמים נצבים, העיר רוחך נכונה איש אלהים קדוש מורה צדק, הוא האיש הנכבד בר אבהם ובר אורין השר הגדול ר' אבא מרי, בן כבוד מרבה המשרה חכם הכולל ר' משה ז"ל, ואתה מורנו לך יאתה המלוכה, וגם הסכמת גדולי מקומך וגדולי מונפ"שליר קהל גדול ועדה קדושה שמורה בכל וערוכה, אחר שהתחלת במלאכה, אם טוב בעיניך מרוק (פי' גמור, כמו ומורק אחר שחיטה על ידו במס' יומא), בתלמידים מרה זרוק, כאשר ראינו בכתבך לקבוע עת וזמן, כל איש יעשה לו בית נאמן, יציב לו ציונים לדרוש בתורות, אמרות ה' אמרות טהורות,

לנדות ולהחרים, כל איש אשר תוך הזמן ידו ירים, לעיין בחכמות, וללכת בגדולות ורמות, וגם אח"כ בכח האלה אם השג ישיג דבר, אם בכח ובשכל גבר, והיו דבריו עם הצנועים, ישמרם בבטנו כי נעים, וחכמים הקדושים, אשר ידם מגעת בכל חכמה ולדבריכם נגשים, שמו לנו דברים לא יצא משפט לאשר עליהם נסמכים, ואם את הדבר הזה תעשה מורנו, מעשיך ה' כבר רצה לקיים את כל תוקף גזרתך, והסכמת האצילים הנכבדים אשר במקומך, עם העדה הקדושה להיות כפורצים ידם הלוך וקשה, וחכמי הארץ הלזו אחריכם לנו שבט מוסרם יגיע אחריהם עדיהם והבדים יאריכו, כי יבא דברך וכבדנוך, כנפי ההוד והתפארת נשאוך, אל תעמוד מורינו על הפרק, פן יבא אחר ששים עול פורק, יד ה' תהיה עם אדונינו לעזרה, לגדור בעד הפרוצים לבל תתקלקל השורה, אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה, כי ישמע לקול התפלה והתחנה, יתן לנו ה' מהלכים בין העומדים, והיינו לאגודה אחת נצמדים, נזכה לחזות בנועם ה' ובהיכלו, קדוש יאמר לו; עומד בברית אהבת תורתך ומשנתך שלימה מחלה תמיד בעד אריכות ימיך, והתמדת שלותיך, רוח הנותן השלום יכסך, יהיה לך ליל ויומם חומה, בחשק הנותן עיניו אל הרמים מרום מעלתך הר המוריה,

**אברהם בר יוסף בן אברהם ברוך ן' נריה**.

## אות מה

זה טופס כתב החכם יוסף [בר] בנו:

מי אנכי כי אבא אל שער עיר האלהים אשר לא כדת, והעיר סוגרת ומסוגרת, בחותם צר, על חומותיה שומרים, מורים בקשת בקרבה קדושה לא יבא בה ערל וטמא שפתים ובידו אמרים אין ותשורה אין להביא, ואם אבוא בעיר, מה בצע כי ימצאוני השומרים הסובבים בעיר, אלף המגן תלוי עליהם, עם שלטי הגבורים חרבם על ידיהם, לאמר מה לך פה ומי הביאך עד הלום, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא? ואם השיגה ידי ודברי נשמעים, לאמר כספי גדול מהשגתי, לבקש את שאהבה נפשי, למען אלמד דרך את העם, דעת לנפשי ינעם, לא הלכתי בגדולות ובנפלאות, אם חסרוני אתי, ידעתי כי ערום אנכי, ואם חלקו מחמאות אמרי פי, ישלחוני ביד פשעי העינים, הנרות לא ישיגו לראות ויצץ האור כאור החמה שבעתים, ילאו למצוא הפתח לאור המבהיק. וקרנים מידו לו אמרתי הסתר אסתיר פני, פן יקרני עון ונעלם ממני מעט השגתי, לא אוכל לשוב בדרך אשר בה באתי, עוד מעט נתעוררתי אמרתי זכותא דרבים עדיף, אשתתף עם הגדולים מוסדי ארץ לצאת בעקבותיהם, ולהתהלך בתוכם, ואקדם פני מלך ישראל לצדק ימלוך, כי מלך חסד הוא ואמת, מורינו הגדול נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק, ראינו כל

הדברים אשר התעוררת ע"י הק"ק הזה קהל מונפ"שליר, על עניני ההורסים אומרים דברים בלא זמנים, השעה צריכה לגדור בעדם, טוב לשמוע גערותיך, וגערת חכמי מקומך וחכמי העיר ההוללה מונפ"שליר, וחכמי הארץ הלזו אחריהם ירוצו, ואנחנו מתי מספר יושבי העיר אוניון גדרנו עצמינו, יש אתנו מבינים בספרים יד לפה שמו, מלאכתם מלאכת שמים בתלמוד יומם ולילה, עוסקים במשא ומתן בעמקה של הלכה, וכותבים חבורים להיות למופת ואות לדור אחרון, ומורי אבי הזקן א' מהם מגיע ליד מעלתך כתב מאתו ישום בכתב אמת, יורה כי חרה אפו על אלו המטים עקלקלותם, ויטו אשורם מני הדרך, ואם טוב בעיני אדוני להוציא משפט לאור, ונדעה בינינו מה טוב נעשה סולמות לעלות בסתר המדרגה, ולא נהיה כעיר פרוצה אין חומה, מאת גבוה מעל גבוהים תהי משכורתך שלימה, תגדל חסדך הגדול עלינו, כסא תורתך יעמוד על מתכונתו, כחשק משרת משרתיך, עבד תורתך, תלמיד תלמידך

**יוסף בר שמואל בר אברהם בר יוסף ן' נריה**.

## אות מו

זאת תשובת הרב הגדול ר' **שלמה י"ץ**, אל הנכבדים אשר קדמו כתבם:

עיני בנאמני ארץ לשבת עמהם, ובעלי ברית אלהים שבט מישור שבט ידיהם, והאמונה אזור חלציהם, להם קורא הגלגל באזני, בנים אתם לאדוני, נכבדנו באגרותיכם מקוטרות מור ולבונה, תשורי מראש אמנה, תכתוב ידו לה' ותורת חסד על לשונם, כל ביתם לבוש שנים, עם שונים לא תתערב, רכב אלהים רבותים ולא אתם ערב רב, פעמון זהב ורמון על שולי מעילים, לא ימצאו בה עון אשר חטא ואשם מעילה, פותר לאלהים מסילות צדק יקראו לרגלה, אתי מלבנון כלה, ובבואה על גפי מרומי קרת נשמע קולם, העיר צהלה ושמחה, אמרנו רוח אלהים עלינו צלחה, סלסלה בהיותה סולת נקייה, גורל אחד לה' לא תתן מנות לחכמות נכריות, וידו לא חלקתה בקו פלסופיא דגלה על מחנה יהודה, יהודה לתפלה בחכמת התורה, באמת נאה לכם שמכם, בני ברוך בן נריה תלמידו של ירמיה, כתבכם לדת משה ויהודית, לא יבנה במות טלואות ליונית, ואך אמנם אנכי מה, וקטני אחרים עבה ממתני, וקסתי וקשתי מה יענה לקשת נחושה ביד שכני, ראויים בעיניהם להגישני, אל הדלת ואל המזוזה ולרצוע את אזני, הרימותי קולי ואל חכי שופר בחצוצרות התרועה על ידי, לשם עבדי אלהי אברהם ולא לכבודי משתחוה, ונכנסתי והייתי בעיניהם כמתעתע, חשבתי להיות כמרבה שלום ומקבל שכר, ונעשיתי בעיניהם כנכרי, פליאה ממני דעת, כי זאת לפנים בישראל מודעת, וכל העם מתפארים באבותם, באמור להם חכמים יסוד עולם ועמודי שמים, חכמתם וספריהם, הקימו את הרבים

בציץ (קדושין סו) בציץ שבין עיניהם, חכמתם רחבה ונסבה, הם הם המרכבה, ואלה הנכבדים ביניהם, אשר הולידו אחריהם, חס ושלום יזימו עדיהם, כמעט אומרים אמור להנה לא תקראו להם חכמים, רק בוקר ובולס שקמים, וקוצצו קנים באגמים, כאשר לא גרו משך ולא שכנו עם אהלי קדר, ואשר לא ידע בכל אלה לא תואר לו ולא הדר, אין זכרון לראשונים ואין הולכין אחר הזקנה, חן העטרות תהיינה לאשר ישובו עטרות החכמות לישנה, זכרנו זאת והתאוששנו, בדקנו בית גנזינו, ומצאנו גדרי ספרי עולם אשר היו שם והתבוששנו, אמרנו לשוא שמרנו אלה דברי האבות, והם לא נודעו בחכמות בעליל בריות, ולא נשמע קולם בספרי ארסטו ברחובות, ולא בספרי החכמים חבריו, ולא הקדימו והעמידו שחרים אל שחריו, ואולם זכרנו והתנחמנו, כי היו מלאכי עליון, ה' שלח להם עזרו מקדש ויסעדם מציון, גוזרים משיבים חמה, גם לילה גם יומם היו עלינו חומה, ענשו וקטלו חרב לא נמצא בידם ולא כלי, אמרנו ראו עתה הנמצא איש בכל הארץ כא' מהם, ומה נהרהר אחריהם, כבודם ותורתם יעידו על תורתם ומעשיהם, ולי מה תאמרו לקרוא בגרון, גם כי תרבו תפלה אין לדברינו זכרון, עד ברוא אלהים חדשה בארץ וידלג כאיל פסח ולשון אלם תרון, ולו אקים בלילה וארון (ר"ל רנה), ובבוקר אקדים לפתחיהם כאשר בתחלה, יחשדינו כנותן תפלה, וכבר ראיתי חשבו עצתינו נעורה, וכאולת בלבנו קשורה, ואמרו זאת ראינו, עצתכם ותחנתכם שמענו, ועשאום כמלאכה נמבזה ונדחת, אמרו לנו כי לקחו החכמות לעלמות לתורתינו הקדושה, אשר יקחו להם לאשה, ואני תמה היעשה כן, ויתכן לעשות הפילגש אשת נעורים, ותשימו לה כסא בפתח שערים? ואם הכניס האשה צרה, תבוא אתה החדרה, והמסכה צרה להתכנס האשה והצרה, ולא הקדימו והולידו כקדושים אבותיהם מן האשה, להם מסיני נתקדשה, ואם אמור יאמרו לגשת האשה והפילגש אשת נעורים לא תמאס, ואולי יבנו שניהם את בית ישראל, ולא יבושו את אויבים בשער וישוב דבר הנשאל לשואל, והאל המושיע את עמו, יושיע וישוב לבצרון אסירי התקוה, ונזכה לכבוד כולנו וימלא רצון המתאוים תאוה, כלב נאמן למעלתכם חוקק על כפיו כבוד בריתכם, אלו הארץ בני חכמים נכבדי ארץ השועים האצילים ר' אברהם בר יוסף בר אברהם ברוך בן נריה ור' יוסף שמואל בר אברהם ברבי יוסף ברוך בן נריה.

הכותב, **שלמה בן אברהם** ן' **אדרת זלה"ה**

## אות מז

נכבדי הקהלה הקדושה אשר בעיר אנגלטיר"ה, ג"כ קדמו פני הרב בכתבם, וזה טופסו:

מכנף הארץ זמירות שמענו קול ששון וקולו שמחה, עת הזמיר הגיע עריצים, נקטה נפשינו בא הקץ לכלות מן הכרם הקוצים, זורעו עמל מזידים ומריעים, משתוקקים ונכספים לדבר האסור כדרך הרעים במופלא מהם ידרושו שוא ודבר כזב לאמותם יאמרו, פעם משל פעם דמיון ידברו, אשר לא כדת חילי הבליהם יגברו, יפלו ממועצותיהם הנשיא שופט הארץ! ארץ יראה ושקטה לשאגת אריה וקול שחל, עם ילבשו חרדות הכספו פניהם תסמר שערת בשרם, יתחמץ לבבם בחשכה יתהלכו באות נפשם שאפו רוח עועים, החזיקו בתרמית, וגם היטב אין אתם, אנושה מכתם מאנה הרפה, תיסדם דעתם תוכיחם משובתם, עשו תורת אלהינו פלסתר, באין הצנע בגלוי ובהסתר, מבוקר לערב יוכתו, יתמו חטאים מן הארץ! ארץ כי תחטא ורב המתפרצים, יהרסו לעלות יחקרו במבוסה מהם, אין בדור מי שראוי להוכיח כמוך השר עטרת ישראל ראש גלותנו, מטה עוזך תשלח ליסד ולהכניס כל זדים וכל עושי רשעה, גרני בדידוש ריש גלותא דאתפשי אכולא עלמא, הוצא מן השבכה, שמור רגלם מלכת למשמעתך יסורו, ואל מוסרך הטוב יכנע לבבם הערל, יעזבו ארחות רשע ודרך חטאים, ודבה העזובה בקרב הארץ! ארץ רשעה גם שמים לקול העולה גדולה, ארה שאג מי לא ייראך? קולו כמים רבים מישר הדורים, מוכיח בשער על מעל הגולה, להקים סוכת דוד הנופלת גדר הדחויה, לבנות לנו בית נאמן, על חומותינו יפקיד שומרים, ועמם להט החרב המתהפכת, לכלה הפשע ולהתם חטאת אנשי דמים ומרמה, בני אדם שבקשו לעקור כבוד אלהים הסתר דבר, והכר פנים בדבר לא טוב, מלך במשפט יעמיד ארץ! ארץ רבים צדיה, לראש שלו אויביה, נוסדו יחד על ה' ועל משיחו, מנתקים מוסרות האמונה, דרכם בגיא שולחים את הזמורה לאפם, וחוסמת היא את העוברים, רוח צפונם תחולל בשם עטרות המים הזדונים, הן שכלך יעצור בצים ויבשו, ב' וג' אומרים אמור לשריו חזו לנו בתים ודונים משאות שו ומדוחים, להם לבדם נתנה הארץ! ארץ ממנה יצא לחם קוץ ודרדר תצמיח, בנים משחיתים שוגים בזרה מחבקים חיק נכדיה, ועם הבת היונית ילכו ארחות עקלקלות, שלחו את ידם להתעסק באלקית נורם שנתמלא כרסם בלחם ובשר, בחרו דרך חשך וצלמות ולא חדרים, סדרי המשנה והגמרא, אשר היו מורשה בידינו מאבותינו, נחלתינו נהפכה לזרים, אך יש אלהים שופטים בארץ! ארץ יושביה מאתותורת עליון, בהבל פיהם ישרפו עצי יער ארזי אל, מאבדים הונה של תורה, הוציאו קול לא הוחזק בבית דין של מעלה, עברו חוק הפרו ברית הרסו המצב ברוע מעלליהם, אוהבי התודה חוטאים ומחטיאים בירבעם, מצילים את עצמם מן הגנות, תוקעים חרבות בבטנם, ישתקשקון ברחובות קרית, בכח ידיהם מכים בצלצל, רגזה ותרעש הארץ! ארץ ושמים שמעו

והאזינו, ההרים ימושו ונמקו כל צבא השמים, מי שמע כזאת מי ראה נכרים באו בשער ה', תורה תמימה ונפלאה יוציאו מר, ומדם תרעלה מקדשים כרם ה' צבאות כרם חמד, דרכם באפלה חשך ואפלה סביבים, בנים לא אמון בם, חץ שחונו לשונם, ובדק ממדורתו יהלך, לא ידעו ולא יבינו אל פעולת ה' למודי הרע, יגזרו על נפש צדיק, תקולל חלקתם בארץ ארץ אל תבסי דמינו, אבן מקיר תזעק בנים שובבים! מסית בקול נמוך ובלשון הדיוט, מדיח בקול גדול ובלשון הקדש, יערימו בחוד בדם נקי ירשיעו, על זה היה דוה לבינו, צמקו שדי עמלינו, וכחש שמחתינו הרע לנו ובחוקי האלהים, המשמחים לב נדכאים, ותקצר דוחנו, ישומו ישרים על זאת, לא עתה יבוש יעקב, יקום יאמר נחץ מכתו ירפא, קונה שמים וארץ! ארץ נתנה יבולה, יום יצאת מלך ישראל לישע עמך, תשיב נקם לצרים, ותאחז במשפט ידך, ועמך שרי צבאות ישראל קהל מונ"פשליר, אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים, תשבית מלחמות תקציץ חנית, בכחך הגדול ובזרועך הנטויה, ומי לא ייראך, המלוכה יאתה לך, חגור חרבך על ידך, והיה צדק אזור מתניך, וזרוק מדה בתלמידים, ומחיצת הכרם שנפרצה גדור, אשרי אנשיך ואשרי עבדיך, אין הדור יתום שאתה שרוי בתוכו, הממאנים לשמוע ברוב פשעיהם הדיחמו, חרבם תבא בלבם ולשונם תהלך בארץ! ארץ אשר לא עבר בה איש רע ובליעל, דור אדוניו יקלל ולא ישב שם פורץ גדר וממשל משלים ואת אמו לא יברך, שמה נפל גורלנו אשר אלהי יעקב בעזרו, ומאשר פחדנו מפני חמת המציק, דור חרבות שניו רכו דבריו משמן, ומרחוק יריח מלחמה לטובים ולישרים בלבותם, יצאנו אחר עקבות אחינו, אפים ארצה ישתחוו לך, ומברכתך יברך בתינו וביתם, יבלו ימיהם בטוב וידנו לרוב בקרב הארץ ארץ אשר אנחנו בה קהל ארגינטי"דה היושבים בקצה הארץ, באזנינו שמענו כי העיד ה' את רוח החכם הכולל, אב בחכמה ובמעלות המדות, כבודנו ומדים ראשנו החכם המופלא השוע הנעלה ר' אבא מארי בר משה דלו"ניל, יד ושם לו על פני חוץ, אחז מעשי אבותיו הקדושים אשר בארץ, אשר קנא לאלהיו, והביא לפני יקרת עשרת חכמתך הרחבה היקרה והישרה משפט המלים פנים בתורה, ההופכים דברי אלהים חיים, ואתה מורנו קציננו ורוזנינו, מאור עינינו ראש שמחתינו, באמרותיך הטהורות ובתוכחותיך הישרות, הרחק הצפוני מגבולינו, ובנו לא ימשול, ולא יהי לפוקה ולמכשול, ה' אלהים אמת ידים מכשול, מדרך עמו, יסקל מאבן נגף מחלתינו, ולא יוסיפו עוד בני עולה לכלותינו, אין פרץ ואין יוצאת ברחובותינו, תבדל שמחתך, תרבה שלותך, יאריכון ימיך, ירבו בישראל כמותך, בחשקך ובחשק אוהבי תורתך, סרים למשמעתך, נקשרים בחבל אהבתך.

**אהרן בר פרץ אוניון**

**נתן בר אברהם ז"ל**
**משולם בר שלתיאל אוניון**
**חלפתא בר יוסף לוניל**
**משולם בר יעקב לוניל**
**נתן בר דוד כהן דלוניל**
**אהרן בר שלמה לוניל**
**מרדכי כהן בר שלמה הכהן דברני.**
חתימה: דרופתקא דאוריתא, מדברנא דאומתיה, רבא דעמיה, קדוש ועיר, כל רז לא אניס ליה, טובייגא דחכימי, תפארת ישראל, מורנו האשל הגדול הרב ר' שלמה י"ץ בן כבוד הרב ר' אברהם ז"ל ן' אדרת.

## אות מח

זה כתב תשובת הרב אל הקהל הקדושה אשר בעיר ארגינ"טירה:
נחר גרוני בקראי ולשוני תלאה לדבר כל זמני, אזנים מלאו תשואות פלוני אלמוני, וקול המון האיש פלמוני, זה קנתה בחיל אני איש חיל וכהן בכהני, מי חכמה בסתום יודיעני, ואני על זמני תלוי עיני, כתעות בניאדם יושב בשבת תחכמוני, ודעתי נבהל בדור אומר כשועל עני, דור אבותי הקדימוני, נסרחה חכמתם ורוח בינה עבר מאתם לא חשכו רוק מפני האבות, כמעט נתנום כדורשים לאלהי הידעונים ואל האובות, אנחנו פה יראים מהם ומהררי תורתם, שמחים אלי גיל אם נמלא עינינו מעפרותם, ויום נעדה עדי זהב ונשא את שמותם על צוארינו, אמרו לנו כי זה ערבבנו ויום נקראים על ראש שמחתינו, בשמות אחרי מות, נחשבנו בעיניהם כבהמות, ואם נקרא פרי צדיק לאשר למדוני הראשונים, כבר יקראונו פרה למוד מדבר, כמעט באים קצתם לשכוח את עמי אף הכתב הראשון, כתב הנשתוון והלשון, כי בלשונם כמה ערבובים עולים עמו, וישנו את טעמו, בלמדם ספר ולשון כשדים, וילדו כל כתביהם עקודים נקודים וברודים, וחשבו גם הם כענקים, בעשותם לשונם כענקים, לשון הגיוני או פלוסופיי, וכל לשון תקום אתם זולת זה יגממוהו עם השופי, ע"כ רצוני הכחדתיו תחת לשוני, הנה קראנו בגרון בכבודם ובכבוד אבותם אשר נשאנו על שתי כתפינו לרצון אמרינו, מי לנו גדול מהם נושאי אפוד, תורה וגדולה לאבד ולהקיא מן הארץ הקאת והקפוד, להם נתנה הארץ להסיר מעדת העברים מסוה העורון, עד ישובו אסירי התקוה לבצרון, כי מעולם היה גבולם כחבצלת השרון, אמרנו אב אחד לכולנו, תורה מרועה אחד נתנה לנו, אם אחים אנחנו זרע נאמן, ונשמענה אם כבנים נאמר אליהם, כתוב בתורה כך הוא, משפט נבחרה לנו להסיר

המכשול מדרך הנערים והבחורים, פן יעמוד עליהם להטביעם נחשול, למדו נערים עם הבחורים תורה שבכתב ותורה שבע"פ ובדעת ימלאו חדרים, ואחר אשר יקבעו בתורתם מסמרים, ילכו ויסמכו בשכלם אחרים, ובשתים יתחתנו לאות, להבדיל בין קדש לחול ובין הטמא לטהור בין החיים לצלמות ולא סדרים, כזאת וכזאת יעצנו ותחת קחתינו בשורה, תחת בנו גערה, ותלו בנו כאלו להשיג באנו, האריכו למעניתם האריכו בספור מעלתם, ועל פני עצתינו שפכו מֵ בוז בעצתם, לא שמו חסן על פני עטם, כי באו בעטם לשפוך על פנינו, מים בעין עיטם, ורבים אשר אתנו שמו רסן מחסום לפיהם, כי כן למדו מאבותיהם, לנהג בעצמם שררה, לין לשתיקה חלק הבכורה, ואמרו כבר יצאנו ידי חובה ובנינו על האמת, ואם הם רואים לקעקע כל הבירה, אנו את נפשינו הצלנו, המאמין יחריש ויקח בשורה, ע"כ לא ענינו כי על הראשונים בושנו מאוד, ואם לא איך אשא לבב ואשליך את ידי לבנות את החומה לפני ההולכים רק כי באמת לבבי יהגה אימה, ומחשבתי דומה, פן על זה ח"ו ישיג הדור כלימה, אתם הרבים רבים ונכבדים, לכם לחוץ ולהחלץ חושים ולצאת גדודים, ולדבר על לב נכבדי הארץ והיחידים, עד עצתינו אשר יעצנו תוציא ציץ ותגמול שקדים, אולי יהא לאות החכמות צרי, והעור והפסח לא יבוא בית המרי, אולי ישמעו דבריכם, והננו ועלינו אחריכם, ותמה אני על גדוליהם כי תשמע צעקה מבני הבחורים ונתלה הסרחון בהם כי קול תשמיע בארצינו, ומכתב מארצם יראו עינינו, כי שם אמרו למגמור, והאומרו ילבש שממה, כי האורים והתומים הם היו כלי נחשת הנקרא אשתו"לאד אשר יעשוהו העמים, אשר אמרו ילך באור אשו ולענשו, כי מוסדי כל המומין יהיו תמים על ראשו, מי שמע כזה ולא יצא לבו? ולו היה אחיו או קרובו, וכל חכם לב בהם איך ישמע ויעבור, ולא יקרא לאלהים ואת שיניו ישבור, ואשר יראו ולא ישומו על לב כי ישומו כל הארץ עוה עוה, לא תשיגהו מלחמה בגבעה על בני עולה, אתם בני עליה, נולדתם אתם ואבותיכם בחיק תושיה, על ברכי האמת תשעשעו לא תשטו לחיק נכריה, וגעלה נפשכם באשר נפשו לא חִיָה, למודי ה' תקראו, וכאשר תאוה נפשכם, יתוה ה' על אבותיכם תי"ו, לנס עמים תהיו, והחכם הגדול בר אבהן ובר אורין העצור בבית אלהינו אב למקרא ולמסורת, הוא ואבותיו כי ידעתים מני אז לכל הארץ הגולה והכותרת, הוא העירני ונתעוררתי, קול פעמוניו עלה באזני ונפעמתי, לא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה, בה' בטחתי לא אתערב עם שונא, לא אירא מרבבות עם, אם ישמע קול המון ברעם, כי מי אנכי ביום הלחמי לחוש לעצמי, בתורת ה' בטחתי אף באנשי שלומי, אם נתן אלהים שכרי אולי אפתה ואוכל וילחמו בלחמי, מן זה לא שקטתי ולא נחתו לילי ויומי, ולא נתתי לי דמי, גם ביומי גם בחלומי, אמרתי למחשבתי

קסמי, במה אקדם פניהם ליום קומי, יקום אלהים בישע עמו, ויקבע בלבבינו אהבתו ויראתו ליראה את שמו, יפרוס עלינו סוכת שלומו, וכל העם יבא בשלום למקומו, נאמן למעלתכם, עושה משמרת למשמרתכם, חוקק על כפיו כבודכם,

הכותב **שלמה ן' אדרת**.

חתימה, אצילי בני ישראל נכבדי ארץ החכמים,יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל בין העמים, אנשי לבבות, בתורה ובחכמה בני אבות, ק"ק ארגנטירה יצ"ו.

## אות מט

מענין הנשמע אל הרב כי יש אנשים מגלים פנים בתורה, אומרים כי האורים והתומים הם כלי האצטו"לב, שלח אלי כתבו זה והודיעני ג"כ כי א' מיוחד חתום בכתב המנגדים מתחרט מן החתימה ההוא, ושלח התנצלותו אלי, וזה כתב התנצלותו בזה הלשון: ואני עשיתי בסתר כיחידי בלילה, קראו קמאי וחכימי, ולא ידענא אי סיימוה קמי, והודיעני ענין הדבה אשר הוציאו על הכרתי והפלתי, וזה טופסו:

על משמרתי אנכי נצב, לראות אות אם הדור יביט אל הצור חוצב, או עוד דבר ה' יקר מהביט אל הר והר על אם דרך מצפה, אולי אראה נס על הר נשפה, או מבשר על פני איתן מושבם להושיב אותם לאיתנו, והיושבים ראשונה במלכות החזירו דבר מלכותו ליושנו, ודבר אלהינו יקום וישוב לתנאו, ולא יתננו לבי להתעלם, ועל משכבי בלילות הייתי כחולם ובנפול תרדמה על אישון בלילה ואישן, אשא אשנה בלב ולשון, אבני שוהם ה' מחשבותיהם כלאם, ורגל גאוה להטותם אל תשלם, כי גאוה אפיקי מגינים, מגינים למגינים המון גדודים, לפיד בוז לעשתות שאננים, שאין הזמן למקצת אנשים אוכלי המן, וזה עצתינו יפריע, וקצת בחורי ישראל יכריע, יכריעם לכף זכות ה' אשר דרכיו למשה הודיע, אולם סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים, אנשים המתקדשים והמתטהרים אל גנת אגוז בדברים לבבנו משמחים, בגלות מחשבותם כי לבם כפיהם ורצונם כרצון שוכני סנה, ולמלאות אחריו יענה ה', ועוד יאר פניו ויחכם, וידעתי גם אני כי כל העדה כולם קדושים, ראשי אלפי ישראל כולם אנשים, רק כי על שנים ושלשה ימצאו שם סוככים בכנפיהם, וירפאו על נקלה את שבריהם, ואם אולי יש באים בשרשי גדוליהם, ותחוס עינם עליהם, הלא טוב להם למשכם ולהוציא מפח יקוש את רגליהם, את אשר אהב האב יוכיח, ואת דמי חטאו מקרבו ידיח, ואם איש מדרך הרשע סר, אהבו שחרו מוסר, וכבר התירה לנו באצבע יתירה, באמור עלינו דין סורר ומורה, והמאמין באברהם ושרה ויצחק בנם, הלא ראה את אשר עשו מפרי בטנם, לעשות רצון קונם, ואין רגע ידענו יד נגע לבבי, בכתבם אלינו משם. דבר לא יכופר בו חטאת ואשם, ועתה הגדילו לעשות סרה,

לכפור בעקרי התורה, לרבות את הבערה, לכתוב על מצריהם כתובת קעקע, הכותב והחושב אשו לא תשקע, כי האורים והתומים הם כלי נחושת אשר מצרו חכמי העמים, הנקרא אטולא"ב, אוי לו לדור שכך נאמר בו, ומונע חרבו מדם; איך לזמן תועלת בזה המין, וחכמי לב כרועה אל ועם קדושים נאמן, נעשו כאיש נרדם; וכי יתחמץ לבבי, יהמה כלביא להשמיע קול צעקה אל חכמיהם זקניהם ושוטריהם, ולמה ה' העלם יעלימו מן האנשים ההם, את עיניהם, ולא על כתבם הבאים מידי אנשים אשר יחשבו מאשר ימשכו אחריך אני קם, פן יאמרו שקר ענה לנקום נקם, רק מן הכת אשר כתבו אלינו שטנה למבראשונה, ועתה כמתירא מן החטא אשר חטא, כתב והרבה חרטה, וה' הטוב יכפר בעדו וישיב לאמת את אשר ממנו נטה, ויטה לבבנו אליו, לאחוז בכל דרכיו, ולשמור מצותיו וחוקותיו, אשר צוה את אבותינו, ולא נבוש מהם לעתיד לבא, ויפתחו לנו שערי צדק, שער צדיקים יבואו בו, אמן, כן יאמר אלוה אמן, והנני שולח כתבי ואגרתי אגרת התשובה, אל האצילים הגדולים החכמים, חכמי ארגינטיר"ה אוהביך ואוהבי תורתך, אתה תצוה להגיע אליהם, הנכבד הזה מוביל כתבי שמו ר' שמואל גליל, לשון תהלתך בכל מקום אשר תדרוך כף רגלו, יהי נא חסדך לקרבו ולהדריכו בענינו שם, כי יקרב להשתחוות לך, נאמן למעלתך, שמח בתורתך, כורת ברית לעולמים,

הכותב, **שלמה בר אברהם ן' אדרת**

חתימה, ממולח טהור במדבר סין, חכם מוכתר בנמוסין, בין חכמי קדם, ה"ה הרב ר' אבא מרי ן' כבוד האשל הגדול, גדול מרבן שמו ר' משה דלוניל יצ"ו.

## אות נ

זאת היא התשובה אשר השבתי אל הרב מענין אורים ותומים: ועוררתי בכתבי על קצת שאלות הרב מורי י"ץ והרב מורי ר' אשר י"ץ וזה טופס הכתב:

על דבר העורים והפסחים שנואי נפש אדונינו, האומרים כי האורים והתומים הם כלי האצטולא"ב אשר בה יעוננו, שמענו וחרדנו חרדה גדולה לקול השמועה תצילנה אזנינו, על הישנים אנו מצטערים ועל הראשונים אנו בושים על אלה חשכו עינינו, ראוי לעלות בצרה אליהם בנערינו ובזקנינו, לו חפץ ה' בנו ותהיה תקיפה ידינו ותרום קרנינו, כי באמת כתבו בקרן השור שאין להם חלק באלהי ישראל ויצאו מכלל המונינו, לא נשאו פנים לתורה ולא חסו על כבוד קונינו, ועתה מה להם ולנו וגבול נתן ה' ביניהם ובינינו, ברוך שהרחיקנו מהם כן יבדל דינם מדינינו, ואם באנו לפצוע בשרנו ולקרוע בגדינו, בשמענו אלה הדברים, יתמלא הבגד כולו קרעים, ובמה ניסר הרעה ואין בידינו מקל ורצועה? ואם אמרנו לנדות ולהחרים, הדיוט שבנו ידו ירים, לקשקש קש הטענה ובקו

המדה אשר בידו דוחה, וכל הרוצה למחות יבא וימחה, וכל שכן אם יתלקטו אליו אנשים ריקים, יחשבו גם הם כענקים, ולפרוץ בחומות הגדרים יעלו עלינו בחומה, ישימו לגוי את בן האמה, עבד וממזר, אשר על דברי רז"ל, אצילי בני ישראל שלח ידו, ולא נתן לנו רשות לנדות ולהקלות רק ברשות אדונינו המלך, ומי יודע אם לעת כזאת יהיה דבוק הכוכבים הם שני המאורות הגדולים, כרחבו של סולם במדרגה אחת יראי אלהים שנים עולים, זולתי לעשות מופתים ולברוא חדשה בארץ, לעשות סייגים לתורה ולגדור פרץ, כה יעשה אלהים וכה יוסיף ויהיה ביתם כבית פרץ, אז כל הורס ולפורץ מידם ברוח יברח, כי על כן לבוא במזל אריה ה' העיר צדק ממזרח, והנני מודיע ומזכיר למורי ורבי הרב הגדול ר' אשר, אשר קשרים לאותיות קושר, כד הוה קאי חדא כרעא אארעא וחדא קאי על גב מעלה, בעלית בית התפלה, בדבריו על מעל הגולה, אמר אלי הרב בזה הלשון מלה במלה: אם תפנו אלי אדחד מבני העיר אסלח את העיר כולה. והנני מודיע לאדוני הרב, כי בזכות הרב פרנסתי ארון לארכו, בעזרת מגדול ישועות מלכו, מעתה יכנס ויפרנס ארון לרחבו, בשער אשר אלהי ישראל בא בו, ועתה רבותינו שבדרום! אם תגידו אם תחרימו, אם תעשו להביא באלה נפשם, אך אם תשלחו לנו אגרת חתום בב"ד הגדול שלכם, רבים יקימו אותם בחרם שעשאו עזרא הסופר, וכל שאין פסולו בקדוש במחיר ואתנן, ישמע ויראה ויבא להתקדש בענן, פן ישכנו נחש דרבנן, והנני מודיע לפניכם על אחד מן המיוחדים שבעירנו, כי היינו בבית הכנסת ביום השבת בפרשת בלק, והיה קורא החזן פסוק: וקסמים בידם, ופירשתי הם כלי הקסם כמו אצטו"רלב ושאר הכלים וכיוצא בו שבו מכוונים השעות, ובו משתמשים הוברי שמים החוזים בכוכבים, והוסיף פליאה ותמיה גדולה, ואמר כי דברי אינם אלא מן התמיהים, כאלו אמרתי דבר אסור כשיחסתי כלי האצטור"בל לכלי קסם, ואמר שהוא כלי שמתשמשין רבותינו בקדוש החדש, ועניתי לו כי באמת זה הכלי נעשה בחכמתם, וחלילה לי שאומר עליו שהוא כלי מיוחד להיות מלאכתו באפוד ומחשב הלקיות, כגון אלו שמחשבין השעות ורואין באצטורלא"ב לידע כמה שעות מהיום, כדי לידע שעת לקותה ויום פלוני ושעה פלונית תהיה החמה לוקה ויעיינו באותו כלי, בודאי אין בזה שום חשש אסור, אך אלו שמחשבין השעות ורואין בכלי איזה שעה היא מן היום, כדי לכוון מלאכתם בשעה ידועה או ביום ידוע, הם בכלל מעונן, ולזה כוונו רז"ל בפ' ד' מיתות, מעונן ר"ע אומר זה שמחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת מחר יפה ליקח, וכן פי' הרמב"ם ועליו ראוי לסמוך, וזה לשונו: איזהו מעונן? אלו נותני עתים, שאומר באיצטגנינות יום פלוני רע ויום פלוני טוב; וכתב גם כן: כל העושה מעשה מפני האיצטגנינות וכוון מלאכה באותה עת שקבעו

הוברי שמים ה"ז לוקה עכ"ל, וכיון שכן שמעשה זה שעושין המעוננים אי אפשר לעשות כ"א בכלי האצטורל"ב, א"כ ראוי להקרא ג"כ בכלל כלי המעוננים וממיני הקוסמים שבהם יכוונו השעות, שהרי בלעם שהיה מפלסופי אומות העולם ונקרא קוסם, כל השתדלותו לא היה רק לכוון השעה והרגע שיוכל לקלל, ואע"פ שנביא גדול היה, כמו שאמרו: בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם, וא"כ לא היה צריך לכלי זה בתחלתו, אבל בסופו נסתלקה ממנו נבואה ונשאר קוסם, וכדי שלא יהיה לו טענה לדחותם, לאמר אין כלי אומנות בידי שבו אכוון השעות, הביאו זקני מואב כלי הקסם שבהם יוכל להעזר לכוון השעות, א"כ איננו רחוק שיקראו האצטור"לב כלי הקסם, ולזה כוונו רז"ל בספרי והביאו רש"י בפי': וקסמים בידם, כל מי קסמים שלא יאמר אין כלי אומנותי בידי, ומ"ש שהוא כלי שמשתמשין בו בקדוש החדש, זה איני מוצא אותו בשום מקום לא ראיה ולא זכר בכל התלמוד, רק כי הם ז"ל מחשבין בחכמה ובחשבון יום שהלבנה ראויה להראות, ומקדשין החדש ע"פ הראייה, כדי לקיים מצות התורה: החדש הזה לכם ראש חדשים, ובאדה בו הקבלה האמתית כזה ראה וקדש, סוף דבר לא נמצא לכלי זה זכר בדברי רז"ל הקדושים, שהיו משתמשין בו בקדוש החודש, ומ"ש דמות מצורת הלבנה היה לו לר"ג בעלייתו לטבלא, לא מן השם הוא זה, ואף המצות שהן תלויות לשעות, כגון חמץ בע"פ, אי נמי תמידין ומוספין בשש ובזדון בשבע כמ"ש בפ' תמיד נשחט, ואע"פ שהן זמן מצות אלו קבעו בשעות ידועות ביום, לא שמעתי ולא ראיתי בשום מקום שיהיו מכוונים אותן שעות בכלים, ואברהם אבינו שאיצטגנינות גדולה היתה בו, והיה מתפלל כל התפלות בזמנן, ואע"פ שלא תיקן אלא תפלת שחרית ה"מ לאחרים אבל לעצמו הרי אמרו קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, וכשהיה מתפלל מנחה לא היה מכוון בכלי ההוא, רק באומד עלות השחר וירידתו, כמ"ש במס' יומא, צלותיה דאברהם אינו מכי משחרי כותלי, ותמיד שהיה נשחט כנגד שעות היום, לא היו מכוונים לזה אלא בטבעות ידועות, כמ"ש במס' יומא, תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה; של בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה; אנא רבותי הגדולים! אם נעלמה ממני הלכה, העמידו דבר על בוריו והודיעוני, ושמעתי כי הרב הנשיא ר' יהודה בר ברזילי, היה קורא לאצור"לב בשבת אסור לאו, והגידו לי כי מורי הרב רבי שלמה התיר לראות באצור"לב בשבת, ואני תמה תימה גדולה ולא האמנתי לדבריהם, וכי עדיפי אותיות האצטור"לב לכוון ולעיין, יותר מקצת ספרי הקדש שאסור לקרות בהן בשבת מפני ביטול בית המדרש? וכי מה טוב יש בעיון האצטור"לב בשבת זולתי בטול בית המדרש, והלא יותר יש לחוש בעיון האותיות

ההם לשמא ימחוק או שמא יקרא לשטרי הדיוטות, יותר ממונה אורחיו ופרפרותיו מן הכתב, ותני בפ' השואל מונה אדם את אורחיו ופרפרותיו מן הכתב כמה בפנים כמה בחוץ מכתב שע"ג הכותל, אבל לא מכתב שע"ג טבלא ופנקס, ואוקימנא בדחיק מדחק דגובה בשטרא לא מחליף, אבל כתוב בכתב אסור בין מדלאי בין מתתאי, מיהו על גבי טבלא ופנקס לא שנא מכתב כתב ולא שנא מדחיק דחיק אסור, ולא עוד אלא שאני אומר, כי לולי דמסתפינא הייתי אומר שכיון שיש באצטור"לב צורת הגלגלים ותכונת המזלות, הכתב הרמוז בהם הוי ככתב המהלך תחת צורות ותחת דיוקנות ואסור לקרותן בשבת; שלום ושלום לכולכם, ושלום לאוהבי תורתכם, כחפצכם וכחפץ הצעיר תלמידכם, הכוסף שיאריך ה' ימיכם, לטוב לכם כל הימים, עד עמוד הכהן לאורים ותומים,
**אבא מרי בר יוסף ז"ל**.

## אות נא

[שאלה]

אחרי כתבי זאת, אודיעכם רבותי כי הא מעשה באה לידי באחד שנטע כרם על גגו, ובא לשאול אם הוא חייב בערלה אם לא? ועניין הכרם כך הוא, בנהו בתחלה בקורות גדולות ובנסרים גדולים מדובקים זה לזה, ואח"כ מלא עפר ונטע כרם! והיה דעת תלמידכם נוטה, דכיון שאין בנסרים נקב שהיה בו שעור כדי לצאת בו שורש קטן, הוי כעציץ שאינו נקוב ופטור מן הערלה כדרך שפטור מן התרומה והמעשרות, וכדתנן בפ' הדמאי משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום, וטעמא דמילתא משום דהוי כמפריש מן הפטור על החיוב, ואע"ג דתנן בפ"ב דחלה, עפר ח"ל שבא בספינה לארץ חייב במעשר ובשביעית א"ר יהודה אימתי בזמן שהספינה גוששת? כבר פירשה רש"י דבספינה של חרס איירי שאינה צריכה לנקוב, ולא בעינין נקב אלא בעציץ של עץ, ונראה כדבריו, דההיא דגרסינין במנחות פ' כל הקרבנות גבי בכורים, תני חדא שבגג ושבחורבה ושבעציץ ושבספינה מביא וקורא, ותניא אידך מביא ואינו קורא? ומוקי לה התם למ"ד גבי תמרים שבהרים ופירות שבעמקים כי אם הביא קודש; גג אגג לא קשיא, הא בגג דמערה, והא בגג דבית; חורבא אחורבה לא קשיא, כאן בחורבה עבודה, כאן בחרבה שאינה עבודה; עציץ אעציץ לא קשיא, כאן בנקוב, כאן בשאינו נקוב; ספינה אספינה לא קשיא, כאן בספינה של עץ, כאן בספינה של חרס, ע"כ; אלמא ספינה של חרס כעציץ נקוב משוינין לה, והר"ר שמשון לקח לו שטה אחרת עלה דההיא מתניתין דמס' חלה, דבנקובה איירי כדמוכח בפ' א' דגיטין, דאמרינן עציץ נקוב המונח ע"ג יתדות באנו למחלוקת ר"י ורבנן, ואין המים נכנסין לתוכה שרגבי אדמה כנגד הנקב וסותמין

אותו ע"כ, הלכך הנדון שלפנינו דהוי כנסרים רצופים באבנים ואין בהם נקב כלל, נראה דפטור מן הערלה, אלא שמצאתי בירושלמי בפ"ק דערלה, דנראה מהתם דלא בעי עציץ נקוב באילנות אלא בזרעים, והכי גרסינן התם, ר' יצחק מן חלוקא בשם חזקיה הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, ר' יוסי אומר מפני שהשרשים מפעפעין אותו, ר' יונה מפיק להאי לישנא כלי חרס עומד בפני החרסים, ר' יונה בעי נטע בו דלעת מאחר שהוא כנקוב אצל אילן כנקוב הוי אצל זרעים, כ"כ הרמב"ם, נראה מן הירושלמי הזה דלא בעינין נקיבה באילנות א"כ הנדון שלפנינו חייב בערלה; ועתה רבותי הורוני הלכה למעשה, אי אמרינן כי הירושלמי בכלי חרס דוקא איירי וכדמסיק ר' יונה לישנא ומטעם כלי חרס אינו עומד בפני השרשים אבל כלי עץ עומד, או דילמא כ"ש הוא, כיון דכלי חרס אינו עומד כ"ש כלי עץ אינו עומד, ואת"ל דתרוייהו חד דינא להו שאין עומדים בפני השרשים, בכלים של אבן מבעיא לי אם עומדים בפני השרשים אם לאו? שהרי בנדון שלפנינו הוי גג הנסרים שהכרם עליו מצופה באבנים, והוי כעציץ של אבן שאינו נקוב; אנא רבותי הגדולים עד האלהים! קטובים על קוטב האמת, ובעמוד התורה ויסודו סוברים, השמיעו את הקול היוצא מבין שני הכרובים, אנא! אל נא תהי ברכת הדיוט קלה בעיניכם, ושלום ושנות חיים יוסיפו לכם, כחפצכם וחפץ צעיר תלמידכם, הדורש שלום תורתכם.

הכותב, **אבא מרי בר יוסף**.

חתימה, יסודי התורה אשר עליהם אדניה הטבעו. באור פניהם יפילון מצב ההורסים, ושני כפירים נתעו, אדונינו ומורינו הרב הגדול הפטיש החזק הישיש החכם הרב ר' שלמה בן אדרת והרב ר' אשר בכה"ר ר' יחיאל.

[תשובה]

הרב ר' אשר השיב לו ע"ז תשובה זאת וזה טופסה:

אותך ראיתי צדיק אזור בגבורה, עטו מפיל קנאה לכבוד התורה, לבוש שריון צדק להשיב מלחמתה השערה, חגור חדשה להכות פורצי גדרה, מוכיח תוכחות מעלתה לא מסתירה, ערכה עד נזיפה עד גערה, אל חכך שופר אל אנשים תקרא, אספו קנים קראו עצרה, ואין מתחזק לעמוד לימינך לעזרה, זולתי מורנו הר"ר שלמה ן' אדרת מושך בעט סופר בצוף מליצותיו, ולבי אומר לי אשר בדברים האלה לא יוסרו, כי הדברים עתיקים ונשתרשו בחטא ומינות משבא ואופיר, וקשה להם לפרוש, ולא לאיש אחד ולא לשנים הדברים מגיעים, אך נוטע שורש פרה רוש ולענה בכל עיר, ואף החרדים לדבר ה' מחניפים על קרוביהם, ואלו העושים עתה דבריהם בצנעה, יתנשאו לעשות דבריהם

בגלוי פנים בפרהסיא, ויתאמרו לאמר ידינו רמה, ומי אדון לתלמידי ארסטו הבאים לרדותם בתוך ביתם, ויתחלקו ישראל לכתות כאשר נחלקה מלכות בית דוד מקדם, לכן מלכי ישפר עליך! אף כי אדוני חכם כמלאך אלהים, חכמת המסכן אל תבזה, המלך בקונך ויכלת עמוד, דבר על לב ראוים אנשי השם ועל לב המתחזקים בשאר החכמות, ויקבעו יום ועד, ויתאספו ראשי עם בא' מערי המלכות, ומורנו הרב ר' שלמה י"ץ ישלח גם הוא שמה מנכבדי הארץ הזאת, עם נועם אמריו ומתק סודו בעצת ה' תקום, להטות לב איש ישראל כאיש אחד, לאחוז בדת משה וגם משאר החכמות לא ירפו ידיהם לעתים ידועות, תורה צוה לנו משה היא תהיה העיקר וגברת, והאמת לא תהיה נעדרת, ואם את הדבר הזה תעשה יתגלגל זכות על ידך, כי תחזיר עטרת התורה ליושנה, ויתיחדו ישראל ואל יאשמו בחלוק לבבות, רבים תשיב מעון ותשוב לב אבות על בנים ולך יתנו האלפים והרבבות. ואל אשר שאל מר בכרם הנטוע על הגג ובני הכרם כך הוא: בנה תחלה הגג בקורות גדולות ובנסרים מדובקים זה בזה, ואח"כ רצפו כולו ברובדין של אבן ומלאו עפר ונטע כרם, וראית לדמותו לעציץ שאינו נקוב שפטור מן התרומה, וכן יהיה פטור מן הערלה; ויראה בעיני דכל כי האי גונא חייב בתרומה ובערלה, ולא איירי בתלמוד לפטור אלא הזרוע בדבר המטלטל כגון עציץ וספינה, דלא הוי כזרוע באבן ואין דרך לזרוע כך, ולא חייבה תורה להפריש מעשר אלא בתבואות זרע שהעולם זורעין והיוצא שנה שנה, ואין דרך לזרוע בדבר המטלטל אלא כשהוא נקוב שחשוב כמחובר לארץ, כי השרשים יונקים מלחלוחית הארץ וקרינין ביה היוצא השדה שנה שנה, וגם דרך לזרוע בכך, וכן לענין שבת תנן בפ' המצניע: התולש מעציץ נקוב חייב, משאינו נקוב פטור, וכן לענין טומאה אפשר חשוב נקוב כמחובר ושאינו נקוב כתלוש, משום דכתיב גבי טומאה והכשר "על כל זרע זרוע" כדרך שבני אדם מוציאין לזרעים, ואין דרך לזרוע בעציץ שאינו נקוב, הילכך הוי כתלוש לכל מילי, אבל כגון זה שמלאו עפר ונטע בו כרם שהוא דבר קבוע, עדיף טפי מעציץ נקוב, ואפילו ר"ש דמשוה עציץ נקוב כתלוש לכל מילי לבד לענין טומאה, בסוף פ' המצניע, מודה הכא דהוי כמחובר לכל מילי כיון שהוא כמחובר וקבוע ויונק מן הארץ, והאויר שתחת הגג לא מחשב ליה כתלוש, וגם דרך העולם לזרוע כך, כדאיתא בפ' הבית והעליה (ב"מ קיז, ב), וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינה א' על גביו ונפחת, הרי בעל הגנה יורד וזורע למטה עד שיעשה לבית בדו כיפין; ועוד תנן בפ' בתרא דמעשרות, בצלים שהשרישו בעליה טהרו מלטמא, נפלה עליהם מפולת והן מגולין הרי אלו כנטועין בשדה; אלמא חזינין דמפולת בעליה הוי כנטוע בשדה, כ"ש המתכוון ליטע בגג דחשיב כמחובר לכל מילי, לתרומה

ולערלה ולהכשר ולטומאה, והתולש ממנו בשבת חייב, וגרסינין בפ' כל הקרבנות, תני חדא שבגג ושברחובה ושבעציץ ושבספינה מביא וקורא, ותניא אידך מביא ואינו קורא, בשלמא לר"ש בן לקיש גג אגג לא קשיא, הא בגג דמערה הא בגג דבית, חורבה אחורבה לא קשיא, כאן בחורבה עבודה כאן בחורבה שאינו עבודה; אלמא בגג דבית מביא ואינו קורא, היינו דוקא לענין בכורים דבעינין משדה ארצך, מידי דהוה אתמרים ופירות שבעמקים מביאין מהם בכורים, וקאמר ר"ל מביא ואינו קורא, וכן בגג הבית אע"ג דהוי כמחובר מ"מ אין הפירות מחוברים, מידי דהוה אחורבה שאינה עבודה, דמביאין ממנה בכורים אע"ג דמחובר גמור הוי, ועוד נאמר להביא ראיה גמורה משם, דגג חשיב כמחובר אפילו לענין בכורים וקרינין ביה על האדמה אשר נתת לנו, דגרסינין התם אלא לר' יוחנן קשיא לי', ומשנינין תנאי הוא, דתניא שבגג וברחובה מביא וקורא, שבעציץ ושבספינה אינו מביא כל עיקר, ור' יוחנן דס"ל דאם הביא לא קידש, ס"ל כהאי תנא דאמר דבעציץ ובחורבה אינו מביא כל עיקר, ומ"מ תיקשי לר"י מגג לחורבה, ולא אשכחן האי תנא דאמר דאינו מביא כל עיקר, אלא חד תנא דאמר מביא וקורא, ואידך קאמר מביא ואינו קורא, ותקשי ליה לר"י דאמר בתמרים של הרים ופירו' שבעמקים אם הביא לא קדש, ומדקאמר תלמודא לעיל בשלמא לר"ל ל"ק, כאן בגג דמערה כאן בגג דבית, אלא לר"י קשיא; אלמא מדמי תלמודא גג ומערה לתמרים שבהרים ופירות שבעמקים ופריך מיניה לר"י ולא תירץ כלום, אלא על כרחין צריכין למימר דעיקר פירכא דפריך לר"י הוי מעציץ וספינה ודמי לתמרים שבהרים ופירות שבעמקים ומביאין מהם בכורים וקורין לחד תנא, ולאידך תנא מביאין ואין קורין, והא דקאמרת ספינה וחורבה לר"ל לא קשיא כאן בגג דמערה כאן בגג דבית כו', וכאן ר"ל מצי לפלוגי ולישב כל הברייתות אליבא דידיה כרוב תלמודא לפרשם ולחוש ולישבם אליבא דידיה, והאי דקאמר אלא לר"י כדפרשינין לעיל, ולהכי לא תירץ אלא מעציץ וספינה, ותו לא מידי, ואתה ותורתך שלום וכל אשר לך שלום, כנפש דורש שלומך וטובתך, הנרצע לעבודתך,

**אשר ן' הרב ר' יחיאל ז"ל.**

חתימה, גבר הוקם על מעלת החכמה, מסולה בכל מדה תרומה, מקוטרת מכל אבקת רוכל, מניח פסולת ובורר אוכל, דבריו במשפט מכלכל, החכם הנכבד השוע הנעלה ר' אבא מרי בן החכם ר' משה ז"ל.

## אות נב

הנכבד ר' יצחק בר משה בר יהודה, העיר את הרב ר' אשר בכתבו, ושאל לו קצת שאלות, וזה טופס התשובה:

הרימותיך בחור מעם, קראתיך מקל נועם, חוטר נץ יציץ ופרח, ועם פועלי צדק לחברה ארח, בורר אוכל ופסולת מניח, ועם תועי מדרך גורלך לא תנוח, כי תזרם כמו דוה ותשאם רוח, כי כסו חרולים ועלו קמשונים וחוח, אמנם ענותך תרבה, נדמה להשוות מלחמת רשות למלחמת חובה, ספות הצמאה את הרוה והדבר צריך חזוק ואישור, פן יפרצו במלואם למקום איסור, כי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי, ואהיה מתהלך מזן אל זן כהולך בשבי, נתתי את לבי, לתור לי מקום מושבי, לארצי ולמולדתי ותחילה יצאתי מאשכנז, ונכנסתי במדינות שאר"ו, ונמלכתי עם טובי הארץ, וכמוצא שלל רב ששו לקראתי, אלא שאמרו שאדון הארץ סר למשמעת המלך אשכנז, ולא ימרה את פיו לכל אשר יצונו; ומשם נסעתי למדינת פרובינ"צה וראיתיה ארץ טובה ורחבה, והעם היושב בתוכה אנשי מדות תמימות תרומיות לפי ראות עיני, כי מצאתים צחי הלשון וזכי המוח ובעלי שכל, ונתתי תהלה לאל אשר הביאני עד הלום, ובירורו בהדרי כולם זמנתים לבנים ומצאתים שחורים, אך יחידים שרידים שנים שלשה גרגרים מעט מזער הנה והנה, אשר נגע ה' בלבם להתחזק בתורתו, ולפרוש מהמון העם הפונים אל רהבים ושטי כזב, ואמרתי ליחידים מדוע לא התחזקו לעמוד בפרץ, לבלתי תושלך אמת ארצה? ואמרו שאין לאל ידם בלתי אם נועדו יחדיו גדולי הארץ, כי מקטנותם יצאו לנגד, והוא כמים הנגרים נגר נגר, להמשיך הנפש אל הטבע המוסכם, ומעל התורה הרחיקו דרכם, לבלתי קרוב אל פתח ביתה; אך פרצו גדרה והסירו משוכתה, ובבואי למונפש"ליר שם מצאתי כבוד תורה, זיוה והדרה, תורה וגדולה, רחבה ונסבה למעלה, בעיר שחוברה לה, עיר ואם בישראל, משם תצא תורה לכל שואל, בה יאמרו ליעקב ולישראל, מה פעל אל, אך כי היו שריה כאילים, כובשים פניהם מלהסיר מכשולים, ולכן איש הישר בעיניו יעשה, אין אומר לו מה תעשה, והפרצה הזאת מן הגדולים האדירים, וה' במשפט יבא עם זקני עמו והשרים, כי גלוי וידוע שיש בידם למחות, להעביר אתכם מכל גלוליכם פרץ וצוחות, ולפנות מכשל עקלקל ארחות, כי כולם סרים למשמעתכם, וכל פנות פונות אליכם, ואין אתם רשאים למשוך ידיכם, ולא זו הדרך תוציאכם מידי עברה, פן תעדר האמת ותפוג תורה; ועל האצטור"לב איני יודע מה להשיב כי הוא כלי שאיני מכיר ועת לחשות, ולספר התורה עת לעשות, גדר וסיג בין החכמה תבנה רחובות, לבלתי תת צבא קודש מרמס, ולבו כלב האריה המס ימס, מעלבון תורה אשר נכרים באו שערה לחלל זיוה והדרה, ואתה איש חיל רב פעלים אזור כגבר חלציך וחילים תגבר, ומוטות אויליים תנתק ותשבר, ותחזור עטרת התורה ליושנה, שימנעו בניהם מהגיון ותבונה,

ואתה ותורתך וכל אשר לך שלום, כנפש דורש שלומך וטובתך, הנרצע לעבודתך, ושמח בשמע שלותך,
**אשר ן' הרב ר' יחיאל**.

## אות נג

אחרי כן נתעורר אחד מגדולי ארץ ואציליה ורוזניה, מן המיוחדים שבעדה, שמו **ר' יעקב בר יהודה** דבולקייר ואחרי פטירת החכם הכולל אחיר דון טודרוס דבולקיירי קדם פני הרב בכתבו, וזה טופס הכתב:

דמעה אשאוב — מבור מכאוב — אשפיל כאוב — קולי ונהי
מת זך לקחי — יום סר כחי — אשאל אחי — וראש אהי
אכר עובר — בא אל אבל — קורא אני — יודעי נהי
חם לב כאח — אדאג ואח — כי צרת אח — של רבים היא.

האח האח*) ראתה עיני יורדה מים יצאה על גלילה לכבות לבת אש להבת שלהבת ולא יכולו, למאכולת אש ונידודים מוקדה גדולה לא שטפה לשון ים לשון אש ולפידיה יתהלכון פרוד משולחן המלך, תשלך על האש אשר על האח; אח הייתי ליענים ורֵע להתרועע לתנין למספד תמרורים, נדכיתי הוכתי ומכות חדרי יתמלאון מברוש הרעל לְחֵץ ברור, חם לבי מזיקות ומכל כבשן עשן ותנור דנור, ועל כל אח; האש בחיקי מסיק, ובגדי צמר ופשתים וכל שמלה לא יצרף צורף, ואם בקרבי נפח לא נתך לא נותכו מעי, לשוא צורף צרף צרוף בכסף, ברזל עשות בדיל ועופרת, לבל יצליח עשות במלאכתו אחר, לחכה מים פעלה גולות עלית תחתית ומקוה, ורגלי מהלך על גחלים רתמים לא תכוינה מכוה, מי יתן והיה עוילים אויל וחסר לב פתאים הנואלים להאמין האפשר בנמנע, עליהם האח; אפשר אש מבוערת ואיננה מהבהבת, ואם לא תאמינו מים אשר באמת בסיר תרתיח, אמת המים תוכיח, כי לא האמינו לנפשי עד הנה ואשתה גחלי אש הרעו הרע מעלה צמחין ואקראה: אל גשו פן בהבל פי יפיח, פח יפריח, מקדקוד ועד רגלים שחין פורח, ועתה לא ראו אור נעלם להם האמת עם חוזק הראותו כי אבעבועות תפרח, אשר כי תחת יופי, כי כל אח; המבוערת על בשר אדם, ואיזה בית מאיזה דבר לא תשלוט בו, אך כפחם לגחלים ועצים לאש, קטנים מדליקין את הגדולים, בן מלקט אב יבער ואשתו לשה וחברתה מקטפת, זה מעשה אופה בעת יחם יקראהו ויאמר האח; בזמן שהפתי פה למו יתקלסון אותו לא לזולתי האופה, מי יפתה לזאת הפתיות ויפת, יש שבח בעצים בפת, שבחוה רבנן בדציבי, וכמה נאה פת זה, יש לשבח כמו לבן ולאב ולבת ולאח; ובאפס עצים לית כאן פלטר, כי להבה לא תבעדר עוד, ובהרבה עצים במים

תתכסוה, והמשקה לא כן, גם בשפוך מים בבא הרבה עליה השלהבת עולה ואכלה כקושיש קש מלא כרמיל לי אח, ואף בנחל דמעה יכסנה, ובאפס עמיר ובאין חבילי זמורין וקשין, אחזתנו אש אוכלת לחין כיבשין, כי לשם תגדלנו וגדלה המדורה אז יותר, נתחי כולם יחמו כתנור ואינו אור, אמרו האח האח; ובעלות האש נעמדה לכבותו, ובאו מים ויצקנו גדלהו תהום לסביביו קראוהו תהום רוממתהו, ויהם חאת מחנהו, דלקו שניהם יחד את האש ואת האח; התאבכות גאות עשן קטור ועתר ענן ותמרות עשנו תמור, ואלו אלי תשחיתו. זאת לא זאת השפלה הגבה למעלה, כל מאורי אור בשמים עלי הקדיחו כמוקד נחרו, עמי היה למשרפות סיד כל נתח טוב דבק מאח; ואשר ממרחק הוכנו במעונתם כונה ודעתי מניח בהנחתכם כנגד המדורה, לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפוג צינתם, גם שם הצמק והמק הבשר ובעירותיהן בכבשן, יקראו בלבם האח; הרקח למרקחות קראו לרקחות ולאופים מחוץ האופות, היודעים שפות נודים נפוחים ואגמון ויסיר ספות, עליכם אריע אף אצריח, ואשאל ותשיבו דבר אשר כמוה להריח, היש לכם אח? הגישו עצומותיכם, התכבדו באורים האירו נרות צפה צפתכם, ואבוקות מהלכם באור אשכם, וזקוקין כברקין וכיור כלפידים בוערים בכל מושבותיכם, ומתונא איזה יתירה, תנור וכירה וסלמנדרא, העוד לכם אח; ואש המכשולת והמתכת באיכות החום פועלת פעולותיו, גם בשפוך עליה המקורים, ביום השלג גזיזא דברדא יאורי מים קרים, ועדין הם בוערות בינו בוערים, האין מכבה לניצץ ולא פולסי ואשא, ולא שביבי דנורא וגחלים לוחשות או עוממות או אח ע"כ, אם אמרו בקרקעות אסתר מפני גחלת הדבקה באזור ובחגורה אשר במתני ובנעלים, הגחלת כרגלי הבעלים, הולכה היא להתחברות ואכלה, מה זו התקרבות ונגיעה ממנה, מה זו סמיכה ודבקות דבק מאח? אשים קנצי למלין ובין אגמים קולמוסים, ונהפכו לדיו מים ונהרותם, שמים וארץ ליריעתי, ואם אין די עצרה, כלו כליותי ועיני בקוצר מצע והמסכה צרה, אחתום פי ואחתום דברי המגלה, על האש אשר על האח; אך משפטים אדעה מן מלכא די זמן יותן לי לצחק בו כצפור, מדוע דרכו צלחת למרות ולהפציר, בבוקר בבוקר השכם ויצפור, כמרירי יום השמחים בשאט נפש מלעיבים ולועגים בעוז, האומרים האח האח: ואני נעצב ונצב ואתה תפיל כי חציך נחתו בי, אחוכי קא מחייכת בי, פוצה ופוער פיך לבלי חוק, ולשונך תהלך בארץ למרחוק, הרם קולך ואמור האח! כלי מפצך ומשחיתך בידך להחריב עולמות, ולאלמן עלמות, ולטלטל גבר טלטלה, ליתם גוזלות ולשכל זקנות יקחך לבך והתחזקך חובה ועלילה, לקול פחדים גידי פחדים ישורגו, ישחק למו ילעג, לקול שאון וקול שופר יאמר האח; נקרא נקראת לבלע ולהשחית, להמית ולהצמית, הללת

נפשך לתאוה, ותאמר לה קראי עת רצון יום הוה על הוה, הה נפשאי בעדן חדוה חדוה, אחי כנורך עם תופך הטיבי נגוניך ושיריך, המירך עריץ בשיר עגבים ועוגבים, השמיעי בכח ואמור האח! כוננו חציך להרוס קרנו ויאתיון על הרס רחב ופרץ קלבנות, ולנטוע אבנים ולהטביע עמודים קראך אלה עושה, איפה היית לפנים ביסדי ארץ ושמת ממדה ובנית בית ועליה סטיו לפנים מסטיו, אך אהלים לנקוב במטה בעליצות לבך, לברק חניתו ולאבחת חרב אחי ברק ברקאי אח; כאב גובר או עיף להורגים כנמר קל אין כושל, להרבות המכשולים להחריב ערים ולשמות בירות לא ישן אם לא יכשול, בכשיל יהלום איש חיל עד בסירות דוגה בדאגה ינשא ונושא הצנה בצנות, אחריש בדיו פן ישמעו וישמחו, אדום ממנו ולא אזכרנו עוד, אך כל אלה בשמחה למוד, פעל ועשה אח; אחוה אל נהר אחוה ואהבה, בנהרות יתגעשו מים לשרפה, ואללי לי והוי אחי וראש, היא היוקדת אש, ראיתם ילעג אויב לגופי רמיתנו ואתנה לו זמן המאכיל לענה ורוש, צר לי אחי, ושר ונזר מסכי, מי עשקו ממנו אבדה שאינה וגזלי גזל שאינו ניתן להישבון, הוא גזל אח; וכבוד לנסיכים יתיצב לפני רוזני ארץ ומושלי עולם ומלכים, נדיבים שופטי ארץ והמדינות והאקלימים והפלכים, ימינו סמכתני והנהגתו מדת ימי צבאו, התנהג עמו כרע כאח; אחי רוחני איזה רוח ישאך, מה זה רוחך זרה לנו וחנותך לבני בטנך תהפוך לאכזר, ולבני אמך הנותרים נחשבו לך כזר ואכזר, ומי יתן יתאפקו רחמיך והמון מעיך, מי יגלה עפר מעיניך, אלינו מי יתנך כאח? ועתה יושבי על מדין מבליגיתי ביגון באתי לבית שערים שעריכם בכם שבט ובכם מחוקק, אם לא אדע חכמה ודעת קדושים אל תשימו לאַל מלתי וכנעור וריק ובוקק, עגן באתי אודיע, ודעו כי זקן המשפחה נשאר אני אחרי הלקח מעל ראשי נסיכי, ואחי אחר ארונו נלקח, ונגש אל בית אבנים, צעירים ממני במנין ושנים, גם בן ואח; ואמרתי בלבי אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן, ונערתי חוצן בחשבי להתפלסף ולהספיק בילדי נכרים, וכשנשמע שאברהם ושרה, לחומר וצורה, מדמים אליהם הגברים, שמעתי היו יהיה אחוה דמרנא זייפנא, דוד לנו הוא עשו, כי ליעקב אבינו הוא אח, שדה ארם ברח מפני פחד שוטם ושם פעמיו לדרכו, ובזה אני מאמין ובהפך הפשט ואומר כאשר אומרה, אנכי ולא יהיה לך התיר לבא אל לבן אחי אמך, ובקראו לאמהות ד' יסוות, הלא מחרף לנו האיש לבן ולרבקה אח; איך ספורי התורה אבאש ואתם המכחישים אומרים לא היו והיו כארם אביו ואחיו, אשר קצתם השגתי, ואשר לא השגת לפי הנשמע צורתם ללבי גליתי, ומה הפרש בין אלו לאלו? אמור ההפרש שזה ראיתי וזה לא ראיתי הענינים לאדוני אחי יזכה באספקלריא המאירה הרע בשמעתם, פן יאמרו בעמים ושם טוב מבנים ומבנות, ממלאים מקומו זכה

ברחובות ירושלים האח; אחי בפשע אנכי נדכה רוח שפל אנשים, ומדי שמעי הדברים לא יתכנו, צעקתי חמה לנפשי אם תחריש ותשכיל הדברים, כי שמים וארץ לא יוכלו להכילם, אמרום אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, לא הבינו מושכל לא הגיעו להוראה לא שמשו כל צרכן לא חבשו עצמן בבה"מד, ואצ"ל שהם מקוצר העיון בדברים הטבעים, ואצ"ל בדברים האלהיים, כי גם הדברים המשמשים, יגדלו הנערים על השבושים, כגדיי העזים רעו באפר עדרי הצאן היו לראשם. גדיים שהנחתי נעשו תישים, אוכלי עמיר וחציר כבקר יאכל תבן וירק דשא, ולפעמים אתוכח עמהם, מדוע אתם נכספים להכחיש המופתים והפלאות הנשגבות? כי לנמנע טבע קיים לא ישתנה אמרתם, זאת טענתכם מזאת האמונה אתם, גם לי לבב כמותכם ונוספה לי עליכם עם זו אמונה אחרת בלי שומה, כיתד תקועה יתד היא שלא תמוט ולא תמוש מאתי והיא זאת, ואותותיה היו בשנוי טבע, והיה זה ברור כשמש גם כי טבע לא ישתנה ועולם לא נתחדש לנהוג כמנהגו, אמת זה אם לא התנה מתחלה עליה המנהיג בתחלת היצירה, ואם על המופת מנהיג עולם ומלואו, התנה מששת ימי בראשית או בבין השמשות שלהם הכל לפי תנאו, ובכל מוראים גדולים הם בקיעת ירדן וקריעת ים סוף עלו המים עד שראו מזרחיים מערביים, ועמוד חמה ליהושע עד יקום גוי אויביו, ולמר"עה ולנקדימון ן' גוריון דגמרא גמרינין מי שיאמין זה יזכה לנחמת ציון, וליתר האותות שנעשו גזר עליהם בשעת תחלת היצירה, עת בעת הגיע אלינו יגיעו ועדין אם בקולו נשמע נראה כהמהם, ויותר מהמה עד שתהיה בפינו שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפלה בלבו לכתוב בזה עדיכם זה כמה שנים, ונמנע מצד היחידות אנשים התוריים המתעוררים, רבו התוריים אשר אינם מתעוררים, אומרים לנפשי שחי ונעבורה עליך, השמים חשך לאור ואור לחשך מר למתוק ומתוק למר, ואמרטה שער ראשי וזקני ע"ז, ועתה בראותי בשער עזרתי קהל גדול וקדוש אשר בברצלו"נה העיר ההוללה לתורה ולתעודה, וקצת חכמי ההר די אלהנא מתעדן להון, והמעורר הראשון מעיד על צורו ומקבת בורו, עושים מעשה אבות העולם במרכבה, דורשי מעשה מרכבה, דורש חומרות דאביי ורבא, לא אחריך בגאונם אלא כמה דמסיק תעלה מבי כרבא, כי לשתי סבות אמנע מזה, הא' כי הקלוס לאיש אינו יתרון, והמוסיף גורע גרעון וחסרון, ולסבה אחרת פן יאמרו לי יהללם זר ולא פי, נכרי ואל שפתי, מצד התקרבותם לפני, כי בתריה דרב פעלים אדוני ר' קלונימוס דודו שר המעוררים, הראשון הוא החכם הותיק ר' אבא מרי דלוני"ל לעזרתו יעזרהו, ויען ידעתי דעת אדוני ואחי ר' טודרוס, והוא לא יוכל מטרה לכל לוחץ יורה חצי סבלותו נגדי, ובהתבוננני ספר מרנא ורבנא האלהי החרש והמסגר, הוא הרב ר' שלמה ן' אדרת, וזה לשון כתבו הנשתוון

כתוב ורשום אל החכם הותיק ר' אבא מרי הנזכר, ולשון חמודותי כזהב נחמדים לשון מדברת, "והנה עמך האב עושה פרי, לחלי נפש צרי, הוא הקצין ר' טודרוס" ועוד נוסף דברים על הס', המובן מהם היותם יד אחד למנוע הלמוד מהתפלספות הבחורים, הראה לי הספר הזה אחר העדר אחי וראש הותיק ר' אבא מרי הנזכר, לקחתי הספר עטרות לראשי ענדתיו לגרגרותי קשרתיו בזרועותי, מתחיל בשבח ומסיים בתחלתו זאת והנה שם האח; אמרתי כי טוב לכלב חי מן האריה המת, לענות חלקי אענה מצד כל זה מן הנוסף שהיה לי הגדלתי הכוסף על כוספי, ותאוה על תאותי, והנני עז כנמרים, וקל כנשרים, וגבור כארי דבי עילאה, לראות מה לי אליכם, להחתים במסכת ידי כאשר בדעתכם, למנוע למוד הפלסופיא עד שלשים שנה מלאות ללומדיה ויתר דברים תסכימו, בבא דבריכם אלי נוסע אני בכל מקום דמיכנפי בי עשרה, ובראש בעיר המים המכונה איינ"ש, כי שם לפנים קדושי ארץ ומיוחסים גדולים ונכבדים גם היום יושבים שם, ושם חכם גדול ותיק מרנא ורבנא ר' אברהם דאיי"נש, ידעתי כי כתב עליכם מן הנשמע לי ויהי אתי לעזרה, ואם לפי כבודו מסייע אין בו ממש, אני והוא נהיה בעזרתו, מהלכות פרובי"נצה בה' ימים תהלכנה, איש אשר אין שיג לו, וכי שיח יהי' לי במקומות אתעכב עד כלותי המבוקש, אז אינני חושש, ומפרובינ"צה והלאה אין בו ישוב ליהודים עד דומה, ובעז"ה אשוב אונ"יון גם חכמי משנה הם, ואלכה גבול ויניסיאן בב' ימים ילכו, זה אורחי ופרחי, ומשם אלכה ארגינ"טירה הוא סוף המקום, ומונ"טאל אדמ"אר מהלך יום א', ומשם והלאה גבול צרפת לא יצטרפו לאח זהירים הם, ומשם אלך לתרשק"ון וכאלה עד ההר ב' וג' מקומות, ואמלא רצון חכמי לב, ואשר אחרתי מכתוב ושלוח ספר אחר העדר אחי וראש, רעיון לבי בגרוני, כי יעצני תחלה אלכה ב מקומות זכרתים ונמלך, אנא טוב לי בבא ספריכם, ומי ישנה אחר דבריכם, ודברים של דופי שמעתים בדרשות, לא עשיתי מנהם פרטים מחמלי על חסרון אומרם, ואולי בעיניהם אתפלא בהודע לכם מקום תחנותי הוא מגדל מהגמוניא אצרוף צרוף לעיר אר"לי סמוך ונדון עמו בערוב ובמגילה, ואין חלוק בינה רק מן הממשלה, יש מן המקומות שבעים וחמשה קני מדת רחב הגשר אשר על הנהר, ורגלי מצוים שם לילות כימים בחול ובשבת בחגים ובחדשים, הולך אני שם כאשר ילך האיש מבית לבית ומפנה לפנה ומשכונה לשכונה, ובעיניכם תגדילו איך לא קראתי אחי אשר לו שם לחתום עמו עדיכם, דעו כי לא להתגדר וליטול עטרה לראשי נתכוונתי, אך הוגד לי כי החכם מרי י"ץ מעיר איג"אש חתם הוא לבדו, לכן חתמתי אני לבדי היום בכ"ג שבט משנת ס"ד, נאום הדורש לכל המצטרף אף ללא

דרשוני וללא קורא בשמי וללא בקשוני, מזומן לכל אשר יקראני הנני הנני, ואשר בכתב אמת בשמי כותב ודורש אומר אני קרא שמי בשם,

**יעקב בר יהודה.**

*) (א"ה למכתב זה קצר שכלי להבינו. ומליצותיו לוטים בשמלה חשכה ואפלה, עד כי עין אדם כמוני לא תשורה, לכן לא אדע אם לא ישר העויתי בהגהתי בו על כן אחלה פני הקורא כי יסלח לי ויתקן לבדו המעוות)

## אות נד

נכבדי ארץ הקהלה הקדושה אשר בעיר לונ"יל יעזרם האל, ג"כ קדמו פני הרב בכתבם, וזה טופסו:

מי לא ייראך מלך, כעם ככהן כנכבד כהלך, מי ומי ההולכים שער שכלך מחכים להציץ מן החרכים, מי הוא זה ערב אל לבו, לבקש את פני האדון ומיחל אל טובו, וידיו לא שטף, טבל ועלה ונתעטף? מי יכנס להר הבית באבק שברגליו ויעל אל הר ההר? הרי המעלות הרמות יגיע אצל אבני שיש טהור, על אבן א' שבעה עינים, וז' לאורן ילכו חשוכי עינים, בענן כבוד יראה אל הבירה, יסתכל באספקלריא המאירה, שם התורה והמצוה להורות את בני ישראל הטוב הצפון, שם חלקת מחוקק ספון, מי זה הקרב הקרב אל מקדש מלך יבא בסוד אלהים קדוש, עמים הר צדק יראוהו כי ילכו שנים ונועדו יחדו וקרא זה אל זה ואמר קדוש, שפע ימי הדעות יינקו, על לוח לבו יקשרם על גרגרותיו ענקו, וימסרו לו מאלפי ישראל, להורות נתן בלבם לדעת מה עשה ישראל, יוצרו בשם נודעו נביא לגוים נתנו, צרף כליותיו בקרבו ובחנו, וישם את דבריו בפיו לדרוש אלהי אליהו שכלו בכל משגרת בקופא דמחטא מעייל פילי, ועל ידו יתוספו כמה ספסלי, כולה אחוזי חרב מלומדי מלחמה, מהם מלחמה לא נעלמה, לא נפתה לבם אל אשה זרה כי היא זמה, ויקראו בקול גדול גרש את האמה, שמטוה וירמסוה ויז מדמה, הוציאוה אל שער האשפות מחוץ לעיר אלפים אמה, ויעבירו קול במחנה לא תנחל נחלת אבותינו, כי ה' הוא נחלתינו, כאשר דבר לנו, זה מחנה אדוניו שר ונשוא פנים, לחסות תחת כפניו באור עם ה' ובנים, חכם חרשים, ונבון לחשים, פאר הארץ ומופת הדור, מעין החכמה ולתבונה מקור, חכמותיו בחוץ תרונה, שפתותיו נופת תטופנה, פעמוני זהב על שולי מעילו לקצוי ארץ נשמעו, והנזר והעדות הכתרנוהו לאיי הים נודעו, מרחוק יריח קני בשמו מור ואהלות כל גבול שמן משחת תפארת, מירחו מריחן את הקטורת, ונחנו מה לאיש אשר אלה לו? עמיו אשר יוצק על ראשו כי נבא בתוך הבאים כקרב איש להשתחות לו, אמנם רוח בטננו הציקתנו, וקנאת ה' צבאות

הניעתנו, כאש עצורה בעצמותינו כלכל לא נוכל, ועצור במלין מי יוכל? כי מי בז ליום תורה חגורת שק, יושבת שכולה וגלמודה ואין איש שפתיה ישק, היתה כאשה שהלכה מבעלה, באו עליה בעקיפין ומצאו עילה, והכל מידיה יצאו שלא ברשותה, לגרוע שארה כסותה ועונתה, הרך והענוג אשר באהבתה תמיד ישגה, יחבק חיק נכריה בזרה, ישגה בדד תשב ולענוגה לא חמל, וחמור נעשה גמל, המלבישה שני עם עדנים, בכל עת היו בגדיה לבנים, יחשבוה לזרה, ויסירוה מגבירה, אוי נא לה אמרה גם אבדה כלי מלחמתה, כמעט יפשיטוה ערומה ומלכותה יתן לרעותה, ויבהל את תמרוקיה ואת מנותיה, ובלבו שבע תועבותיה, בפניה תוף וחליל ונבל, ויבז בעיניו כל יושבי תבל, וילך הלוך וזמור ואחריה מחמר, וידבק לאהבה למען בריתה זכור ושמור, ותחליף פרה בחמור, זאת לפנים עשו בגערה אהרנית, עלה בלבה טינא אשר הסיתה אותה היונית, אילת אהבים דדיה ירוו סגנים וחות, חבקו אשפתות ותגשנה השפחות, ותקראנה לעם לאכול מזבחי אידן, ובלא יועילו המירו כבודן, בעד החלון נשקפה ותיבב ברה כחמה, ותשב בפתח עינים לראות מי יטה אליה אל הדרך וישאל בשלומה, אף היא תשיב אמריה לה, הלא נעשו כחוכא וטלולא, והשתא הכא ישיבו לי המעלה, כל רעיה בגדו בה, ככרוכיא צוחה וליכא דאשגח בה, נחר גרונה מזעוק אבדתי אבוד, כי אין שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ותספיק כף אל כף מזעוק ותקרא אהה שפחה תירש גבירתה, את בת בנה ואת בת בתה, אנכי נתתי שפחתי בחיקך אמרתי אכפרה פניה ואקל בעיניה עתה אקום ואברח ואף כי היום לערוב רפה, ואין אדם דר עם נחש בכפיפה, שומרת יום כנגד יום אולי תשוב אל בנה, ותחזור עטרה ליושנה, והנה תוחלת נכזבה חלפה ועברה, ותקותה עברה ולשוא שמרה, היעמוד לב אמיץ ואם תחזקנה ידים, בהשמט דד מפי יונקי שדים, ודם שהנפש יוצאה בו ילוקו, ראש פתנים יינקו, ישתו ימצו חלב שחלבו גוי זנו אחרי עמים, ועשו אתו מטעמים, חדשים מקרוב באו ועמדו, להעמיד חזון ונלכדו, על ספורי התורה כברקים יאירו, דברים בגו אמרו, לערוך אליהם מלחמה יגשו, מן גו יגורשו, על הראשונות חגרו המתים שקים חוגרים ונוהים, לדעתם קושרים קשרים לאותיות ותאנים בהגדות ככסף נבחרות, יד שונאים העולים על רוחם מצפצפים ומהגים חכמים המה בעיניהם, ונבונים נגד פניהם, כל הגוים כאין נגדם, היה היו כפרא אדם, יפטירו בשפה ולא יראון ולמי עינים, ואף אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, עמו תמות חכמה, ויש אתנו יודע עד מה, אשר לא יחזיקו ידיהם, הן אמת לדבריהם, קול להקתם הומה, וקדשו עליה מלחמה, ואת ברית כלילת יופי שכחו, ועליה דברים יטיחו, וממנה נקיטא להו תינבא, ולא מסקי מינה אלא כמה דמסיק תעלא מבי כרבא, ועתה אתה אדונינו,

נשיא אלהים אתה בתוכנו, על גורן אדרת קדרה לזמור, ועליך המלאכה לגמור, לבלתי יפרצו בם שועלים, יתנום בבית כלאים מצוקים וארואלים, והבונה לעצמו במה, מחוליה בסלוא דלא מבע דמא, ואחרי עצתך הנכונה חכמי הארץ ירוצו, יפצחו רנה ומעינותיהם חוצה יפוצו, כאשר רוחך הטוב יעיר, פה קדוש א' מעיר, מתהלך בתומו לשמור דרך ה' במעשה נדברו, ודובר אמת בלבבו, הוא החכם הנעלה, לשם ולתהלה, השר הגדול ר' אבא מרי בן כבוד השר ונגיד החכם ר' משה, מן העיר הגדולה מונפשל"יר המצנפת והעטרה, שם הארון אשר בו העדות והתורה, מעל ספר ה' דורשים, כל העדה כולם קדושים, ואתה ישראל, תפארת גולת אריאל! אם ראה תראה עגל כפיר ישכון בית כתפיו, על כל איש ישא כפיו, גדולות יבקש להכנס בפרדס, ואשה אחרת יקדש, טרם יתמלא זקנו, אם יגיד ונשא עונו, כאשר בכתבך הנכבד נמצא, משכני אחריך נרוצה, אנחנו צעירי הצאן קהל לונ"יל במשכנות רעיוניך הצודקים תביאנו, ועל מחשבתך זה תנהלנו, וכל אשר תגזור עלינו הננו ועלינו, אז נקרא וה' יענה, הנותן בים דרך ידריכנו בנתיב תורתו, נגילה ונשמחה בישועתו, לעיני הגוים יגלה צדקתו, ונסנו ירים, עם כל ישראל חברים, ואנו ליה עינינו, נשא רנה ותפלה כנגד אדונינו, יאריך ה' ימיך ויתמיד שלותך, כנפש הבאים על החתום, משתחוים מרחוק להוד הדר מעלתך, דורשי שלום תורתך,

**מאיר בר אליעזר בר יוסף**
**חלפתא הכהן בר שלמה**
**שמואל הכהן בר משה**
**מאיר בר ישעיה**
**משולם ן' דוד ן' אביגדור**
**יעקב בן כבוד ר' דוד**
**יצחק בר משה**
**משה בר אליעזר בר יוסף**
**משולם הכהן בר אשר**
**קלונימוס בר יהודה**

חתימה מקוה טהרה לישראל מקור מים חיים, להשקות את הגן עץ החיים, ועץ הדעת נטיעים מעיינות תהומות יוצאים בבקעה ובהרים הכל מטהרין הר' הגדול המובהק אמ"ו רוח אפינו ר' שלמה בר אברהם אדרת.

## אות נה

זאת תשובת הרב י"ץ אל הקהלה הקדושה אשר בעיר לוני"ל:

ראיתי והנה מנורה העלה נרותיה המריקים מעליהם הזהב שרי קדש לביא וליש מהם, מאריה גברו וענות צדק נטוי על ראשיהם, ראשי אלפי ישראל הם, להם קורא הגלגל באזני, זרע אברהם אוהבי, כהן ונביא איש איש כירח יקר הולך, מלוכה יקראו בית אל ומקדש מלך, מימי יהודה יצאו ומימיהם מימי המקדש המה יוצאים, המה היוצרים עם המלך במלאכתו ישבו שם, כי יקנאו לאלהים במעשיהם ודבריהם הנאים, מקל ורצועה בידם והאריכו הבדים, להכות קדקד ולהפר אותות בדים, אשר מקרוב אלהים חדשים בידם הביאו, וישן מפני חדש הוציאו, ושלחו מאתם את היונה, ושלחו ידיהם אל חרב היונה, ועל לב תורתנו הקדושה הראשונית והאחרונית, האריכו למענית כיונית עתה שמענו קול קהל אחד קדוש מדבר דעבדין עובדוהי דאהרן, לכרות ברית לאלהים וללוחות המונחות בארון, תשב איתן קשתם בידם תחליף, את אשר בארץ יחניף, טוב לי נצבע בדם נפש על דברי תורה כאן וכאן יזה כמצליף, תמורתם תמורת שוא, כי לא יאמן נתעה בשוא, המירו כבודם, בתבנית שור ומשנה כסף לקחו בידם, ובאבותם הקדושים ידברו, ולעשות הרע יתמכרו, האם עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם לאמר לאביו ולאמו לא ראיתיך, אזרתני ולא ידעתיך, ותחת אמור לנכרי לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה, קוראים בגרון גורלך תפיל בתוכנו ועוד תחלוק בראש מעתה; ואתם כהני ה' תקראו, בית אל תנבאו, ותחת אבותיכם תכהנו פאר ותשאירו אחריכם ברכה על נין ונכד תהי עיניכם חס, וקנאו בעוזרי רהב כפנחס, אשר קנא לאל ואני בקטני סמכוני נדיבי עם במשענותם, השפילו עיניהם עלי במעניתם, ובמגלת ספר כתוב אלי עוררונו שועי ואצילי הארץ ואדירי כל חפציהם לדרוש הדבר, ועל הדורשים המגידים בעלטה במרכבה שנאמרה על נהר כבר, ודורשין במשתאות בהגדות של דופי, וגוממין הכל עם השופי, ודברו על אברהם ושרה, גם השחיתו התעיבו ללא צורך ספורי התורה, ואנכי מה, כי אערוך עם חזקים ממני חזקי לב לאסור המלחמה, צעקתי ואין שומע, קראתי ועיני דומע, ולא ראיתי מנכבדי הארץ ימחה דמעה מעל פני ילכו, ואכלה בתחלה עד אשר יעפילו לעלות אל הר סיני, ואמרתי ח"ו שם פחדו פחד לבל יאספו חסידים החרדים על דבר ה' לסגור דלתים, פן יפילו חיל וחומותים, לא ידעתי מה זו שתיקה האם בשפלות ידים, או העור הוא זה לסקור בסקירתם את העינים, ואם מדוע לא ידעו פני הקרובים אל החלל, כי יראו האומר רע רע ואל יתהלל, מי לנו גדול בכל גבול ישראל בנוחלי המשרה, מי הקדים לירש מאבות כבוד דת התורה מכם, ויושבי הארץ הלזו? האבות לא פרקו עולם ומדקדוקי המצוה עיניהם לא יזילו, כרום זלות לבני אדם, שם ישבו כסאות למשפט ועמהם חדש' כבודם, ונס האדבות חקוק על כפיו, רוח קמשונים עלה באפיו,

ועתה עיניכם הרואות שנים ושלשה יגואלו בדם ומוראה כפם, ושלחו הזמורה אל אפם, והיה כצדיק כרשע, והעבד ישראל באין גואל ולא יושע, גם הוסיפו לחטוא בכם ויגואלו מן הכהונה משפחותיהם בהנחל עליון גוי קדוש ונחלתו ישראל ויבדל אהרן להקדישו, נתון הנזר והעדות על ראשו, שמו נגיד ומצוה לעמו, וה' אלהיו עמו, ומלך ישראל רב יעמוד לפניו ושאלו לו במשפט האורים, לא פקפקו בזה מן הנערים, עד הבחורים, ומאלה נפרדו הגוים לאמר כי עלה ובידי השמים נאמרו הדברים תאכל יגיעם לבושת, כי אמרו האורים והתומים הם כלי הנחושת, אם יחזו בם משאות שוא החוזים בכוכבים, לא יבושו כי ידברו על תורת אמת כזבים, הלא נודעה מפילגש בגבעה כי הוא זמה והוא עון פלילי, וזה אשמה רבה ועון כללי, כי לא הניחו בת לאברהם אבינו ז"ל, אשר היותו אב המון גוים, כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתים ויושבי האיים, ונהפכו דברי אלהים חיים, לא ירגישו כי מות בסיר, אין רופא מזהיר ואין חומל מדרך זה אותם יסיר, ואני תמה אם בחרו בדרכם ובעלילותם מה ראו על ככה, ומה הגיע אליהם, לפרש ספורי התורה דרך פשטם? ואשר מקובל מכל ישראל הם ואבות אבותיהם יאכלו על שמאל ועל ימינם יגזרו, יחשבו רע ויעברו, כדבר נער רתת ומתת לתורה מפלט וגואל, נשא הוא בישראל, והטפש אם בפיו ולשפתיו בגוים יתחשב, חכם יחשב, (אוי לדור שהגדולים לא יזרקו מרה בקטנים מורא, כי ראו כי עוברים וכופרים במה שנצטוו ישראל במרה, ופורצים פרץ רחב בתורה, ומורה לא יעלה על ראשם, עד אכלם אם חלקיהם חדשם, ואני כמה דיו שפכתי, כמה קולמוסים שברתי, והתנפלתי כאשר התנפלתי, וכמה נפתולים נפתלתי, עם הגדולים לגדור גדר בגבולם ולא יגעתי, ונהגתי כבוד ומורא להם, כי איך אשא פני גדולי הארץ ואל שרי קדש הקדשים אבותיהם, כי יודע אני כי ישראל קדושים הם, וכי יטילו אלה קוצים בעיניהם, כפרוץ הדבר תרדנה עיניהם דמעה ויתופפו על לבביהם, ובאמת יודע אני כי יקדשו על העוברים מלחמה שערה, ויקלעו להם אל השערה, אין סגור לב אשר לא יקראו בשמוע אנשים מבני ישראל על דברי התורה יריע ריע לאמר היוני וחכמיו, לא יכזבו מימיו, ולחכמי התורה יאמרו אפרכם אפר מקלה, מימיכם מי מערה, אך בפה סגור שמרתי הדברים בלבי, כי כבוד נכבדי הארץ והאבות הקדושים כאש אוכלת בקרבי, גם אצילי עירנו כי ראו הבקיעות קבלו השתיקה לכבודם פן ימרדו ורובו, אך אם אתם לו הואילו, ותתנו צרור תועילו, לבלתי הנערים והבחורים עד אשר בתורתם יגדילו, כי אז לא נואלו ולא נכשלו, כי אם ימצא כופר, הנער הלמד מן הבטן ספר התורה, האם אשר בלבו קם מטה רשע וציץ, ימלא פיהו חצץ, כלו אחר תורתו ודתו אחר אשר נשא אשה ובעל בת אל נכר, והסתה אותו איזבל אשתו באמת המסכה צרה,

להתכנס האשה והצרה, אנא משכנו אחריכם דבר ונרוץ לנשענים על משענת הקנה הרצוץ ההוא, ועמכם נדרוך בנעלים נהר ולא יחצה עד צואר, ואני מראש משכני אחד קדוש בחוט הסרבל, הוא האיש הירא את דבר ה', הצועק על התורה כי חובלה משכני ונמשכתי אחריו, לא שניתי על דבריו, לא חשתי לדונם אם אקבל תשובתם, ואף אם לא יחמולו על חץ ויעמידוני למטרה על תוכחתן, כי אמרתי לא לאדם אשפוט כי אם לאלהים, במה אני חושש ובאחרית מה אהימה? (ואבי שבשמים גזר עלי להוכיח עד כדי הכאה, ואם אטבע בבור רגלי ואם יכאיבוני בקוץ, או אשתה מידיהם את הכוס, לא אחוש ולא אנהום כי לא כן אנכי עמדי, להשיב אחור ידי, על מנת כן נכנסתי, אשר אם יאספו עלי מלא רועים בכוס חרבות או יצאו בחרבות וברמחים, כוסם ככוס ישועות אשא, אם יעמוסו על שתי כתפי לא אומר מה היום אם יצאתי ידי חובתי, גלו לי וראיתי כי אין דברי נשמעין בעיני גדולי הרועים, ואף לא נתקו רעים, מעתה אשים ידי למו פי, כי מה אועיל אם ישימו מרורות פתנים בצופי?) כלכל לא אוכל, ולא אחזו בכנף מעילי איתיאל ואוכל, (חפצי לא יתנני השב רוחי, ולו היה לשוני דבק לחכי, כמעט קולמוס יודע חובתי וכותב מאליו, כשור היודע קונהו וחמור אבוס בעליו, אבל מה אעשה ואם אני מקרקר והם שותקים, וסוכה הנופלת איך לבדי אקים, אמנם אתם עם אלהי אברהם ועמכם חכמה, ליסד את הבית ולבנות את החומה, אתם חכמים ודבריכם כמגדלים, להציל הר ציון ששמם לבל ילכו בו שועלים), ורב מהיות קולות צליל השעורים המתהפך באוהלים, וכתקוע שופר נשמע, ואז נעלה פרים ונאכל בשמחה בנזיד הדמע, חצוצרות התרועה בידכם תתקעו, אל יום זה שקוינוהו, מי יתן ונאמר מצאנוהו ראינוהו, ואתם הרי ישראל שרי קדש ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעד, כצרי מגלעד, וזרעכם יהיו לברכה, ויצלחו למלוכה, כלב הכותב על לוח לבו כבוד מעלתכם, נושא לזכרון בין עיניו ציץ משרתכם, נאמן למעלתכם,

הכותב, **שלמה בר אברהם ן' אדרת**.

חתימה, חבל נביאים מתנבאים, והכהנים הנגשים אל ה' ופתחו צובאים, קהל ה' וחבלו, קדוש יאמר לו, העדה המעטירה מימי קדם, יסוד המעלה וההוראה הקהלה הקדושה אשר בעיר לונ"יל, וזה צדקתם ישולם, כירח יכון עולם.

## אות נו

אחרי כן הוגד לי כי הנכבד הנשיא מנרבו"נה, שלח כתבים הנה בעיר לבלבל מחשבתינו ולהתנגד עלינו, ולא האמנתי לדברים האלה, ושלחתי כתב זה, וזה טופסו:

במה יתרצה ויצא דבר ה' יקר להוציא לצורף כלי? כי אם בזאת, בהיות כונת הפועל רצויה, ועוד ידו נטויה, לקדושים אשר בארץ כמוני היום, מאז באתי לדבר אליך השר בחיר ה', הייתי עמך בעצה, אחזתני ביד ימיני בבית הנכבד אחינו ר' משולם ישבנו יחד, ידענו בינינו מה טוב חזקתני להשיב אל הרב כפי יכלתי, ולהיות מדקדק ובודק בכבודו עד מקום שידי מגעת, זאת לא זאת כי נדרת שם נדר להגיע כתבך אל הרב למלאות את דברי, וכן היה ראוי לאיש כמוך נשיא אלהים לחזק יד כל כושל ולהתחזק בעד עמינו, ובעד ספרי אלהינו, ועתה תמה אני והוספתי להפלא, לא אאמין כי יסופר כי הגיע הנה הכתב השלוח מאתך, לעכור שאר בשר שהוא בבל יבא, ולא יאות לאיש נכבד שר וגדול כמוך לעשות פשע, אף כי המלאכה מלאכת שמים ולא נתכוונתי בה להתגדשר, ועתה אם ירצה ה' לי ירח מנחה, ואם בני אדם הסיתוך ארורים הם, והנני מתנצל לפני כבודך, כי כל רואי כתבי זה שהתנצלתי לנכבדי קהל פרפייאן, ואל אלהים יודע וישראל הוא ידע, כי לא נתכוונתי להטיח דבר או מלה, נגד יחיד או קהלה, ואם דברתי כנגד משפחה או שבט, יעבירוני תחת השבט, והנני מוכן לקבל דינם, ביו"הכ שחל להיות בחשבונם, אך הסבה אשר העירתני לשלוח ספרים לפני הרב מורינו ר' שלמה יהי אלהים עמו, בשמעי מפי אחד מן החכמים כי הרב התיר לעשות צורת האריה לחולי הכליות, והראה לי תשובת הרב בזה עם תוקף הראיות, ושלחתי כתב ונתגלגלו בו עניני דרשות אשר שמענו מהם בארצינו ישנות עם חדשות, פלוני פתר להאי קרא הכין ופלוני פתר להאי קרא הכין, ואיש לנפשו כלי מות הכין, עד שהגיע הסכלות לאחד מן הדרשנים מדרך השכל תועים, וענה בקול רם כי המאמין עמידת השמש ליהושע אינו אלא טועה, ופתי המאמין לכל דברים הנמנעים, ומענין הקול הנשמע בסיני שמענו דבר סרה, אשר כל השומע צריך קריעה, והמזכירו צריך כפרה, וכאלה שמענו רבות מפורצי הגדרים מפילי החומה, כמעט הפשיטו כל פשטי התורה והציגוה ערומה, ולא ידעתי שמות הדרשנים ומי אביהם, ואנה הם? וע"ז עוררתי הרב להיות ידו נטויה עם ידי חכמי הארץ הלזו, ולהיות יחד לאגודה אחת לעשות גדר כללי בלתי ישיגנו חנית וכידון וחרב חדה, ובזה ייטיב ה' לנו וירחיב את גבולנו בלי מדה, ועתה אם לא טובה העצה בעיניך, הודיענו נא את דרכיך, ומימי העזובה דא, ואתה שלום כנפשך וכנפש נאמנך,

**אבא מרי בר יוסף.**

## אות נז

שלח לי הנשיא מנרבו"נה התנצלותו, וכרת ברית עמי להיות ידו אתי בכל עוז, ולהיותנו מחזיקים במלאכת שמים, וזה טופסו:

עם הרעות אשר ימצאו אותי ואת עמי גרתי, כי מלך עליון הרבה אנחתי, עם טרדות זמני והנתקי מורשי לבבי ובלבול רעיוני ישבתי, כי האלקים אדירים בחטאי לקח תולדתי, בצל התלאות והמרירות והמכאובות הסתופפתי, כי החי היכול במרי פקד אשמתי, ובמה ארצה לו וכפר עלי איש כמוך שר צבא התורה והכונה הרצויה? רק בטחת כי אם בזאת הרפתקי הבהילוני, ורבו צרותי בהיכל ומקדש ולפני, זאת מנעתני עד עתה מבא בית משכן כבודך, ולבקר בהיכלך, ושב חרבך אל נדנה, אמרתי כי רחוק וקרוב יצאו צדקות, ויהי כי ארכו לי שם הימים נפשי בדממה ראיתי, השקפתי בעד חלוני מבוכתי, וארא מכתבך מכתב אלהים חרות על לבי שמתי אליו מגמתי וכל מחשבתי, ואשיב אליך דבר על כל קוץ וקוץ, האמר כי שמו כל פעולותיך ולא זכו בעיני, וכל מעשיך לא היו לשם שמים, להרים מכשול מדרך עמינו, והכל לקוחים למות ההטעאה והכפירה אינו אלא טועה, ואם אנכי פציתי פי ועטי, להשיב את אשר דברתי לך בבית קרובינו הנזכר בספרך, לא יאבה ה' סלוח לי, רק את אשר העירני לכתוב שתי שורות נכתבות, אשר באו לי בדרך מן הרב ר' שלמה י"ץ וז"ל, והנה שם חבר א' עושה פרי לחולי הנפשות האלה, הרי היא הס' הבנוי לתלפיות, אלף המגן תלוי עליו וחרב פיפיות, מחברו נזכר לטוב עם ספרו הוא השוע הגדול ר' טודרוס, ידעתי אם יש נפשכם שניכם תקשרו קשרים לאותיות, ותתנו בתוך אחיכם לתורה מניות, כי תשיבו מראש אמנה, ותשיבו עטרת התורה ליושנה, עכ"ל דברי הרב, מלין הציקתנו רוח בטני וחליתי פני אחד העם ארי שבחבורה, לחלות פני מעלתך שתדום בעת ההיא, ע"כ גבירנו כוכב מבטנו! הן אני כפיך לאל לכל אשר תחפוץ, בחכמתך ארוץ גדוד ובתורתך אדלג שור, ולא אירא מרבבות עם, ואם אזכה ואסק להתם פה אל פה אדבר בך, במראה עיניך תשפוט אם לבי כעטי יושב לארץ ודומם על כל התלאות אשר מצאוני נאמן למעלתך,

**טודרוס בר קלונימוס**.

חתימה, גפן אדרת, גדול התורה עטרת תפארת, החכם הותיק ר' אבא מרי בן כבוד האשל הגדול החכם הנכבד ר' משה דלוני"ל.

### אות נח

אח"כ שלחתי אל הרב י"ץ זה הכתב להיות לי לעדות, על מחשבותי הצודקות, ולהתנצלות לעיר, ומדוע לא נעשה בעיר, דרך כל גדר, אדונינו הרב? אף עוררתי אותו לעשות סיג וגדר לדבר, והשומע ישמע, ובזה הכתב זכרתי בו ט"ו פרקים **וקראתיו ספר הירח**:

## ספר הירח

**הקדמה**

קטן הייתי ומורכב על כתפי אבא, משם לקחתני, לעבד עולם ונרצעתי לדלת הסבה, הייתי כעגל לא לומד ידעתי תמורות הזמן ליוצא ולבא, זה היה חלקי ואבי שבשמים גזר עלי ומאת ה' היתה נְסִבָּה, ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה והנה לעתים רחוקות אנכי נִבָּא, אגיד את אשר ראו עיני בעדות מכוון לא כסו בארובה, כי המקום אשר שם הזהב והכסף מוצא ולמדה טובה מרובה, קל מהרה כקצף על פני מים קצף קצף רבה, באש עברתי הגדיל המדורה והרבה עצים שגברו בחובה, לא ידע אנוש דרכה ולא יתבונן לעקבותיו, והמתבונן בחקירות לא יגיע עד תכונותיו, אין איש שיורד על פי מדותיו, פעם יעלה וישיש בכח, ישלח רצוצים חפשי ולאסורים פקח קוח, פעם מצאנוהו ערוך מלחמה לפניו יתר הבז השבי והמלקוח, מסיר שפה לנאמנים וראשי המדברים בכ"מ לא יוכלו לנבוח, חזקים מצור ראיתים כחלב הניתך כשמן הנימוח, שינו את טעמם לא ימצא בפיהם נכונה כאלו אין בקדקדם מוח, מכוון מלאכתו למועד שמור בכל כלי מעשה לסתור הבנין יחלוץ את האבנים אחר הטוח, הזורעים ברנה בדמעה יקצורו ותחת חטה יצא חוח, וישב שָׁלֵיו בביתו אשר כסותו בין גדולי רומי יטול, גרמיו אפיקי נחושה כפלח ברזל ומטיל, פתאום ראיתים במקום הריח שליח רע וערטיל יטיל, זאת תורת האדם הנער היולד לעגל בין שיחים ינהק ונלכד ברשתו ונעשה תחתיו של אילן חמר גמל, ואם ראשו לעב יגיע כציץ יצא וכראש שבולת ימל, כנצוץ מבעיר גחלת הנה צורף באש כאש היוצאות מתוך החשמל, קודם שגמרו סימיניו פנה באיזמל, ע"כ אדברה ולא אשא פני איש ולא אחוש לדברי המתגדל והמשתרר, משליך פנות הדת ועל שדי האמונה עודר, צלל במים אדירים והעלה בידו חרס להתגדר, ואני אתנהלה לאטי, לא אמנע חכי ולא אמשוך את עטי, ואם יישר חילי אגדע קרן הפורץ, בספורי המצות הורס, אקרע סגור לבם להיות בדמו ממרס, ולא ארגיש לקול הדורס, לא אשמע לקול חרטום ואשף, בתומי אלך בבי כנישתא דיתיב ושף, וגם אם צרי ילטוש עיניו, ויחרוק עלי בשיניו, ולו הכני בפיו ובצפרניו, אקצוץ רגליו במספרים ובגנוסטר כזה וכזה תאכל חרב הקנאות, קנאת ה' צבאות, כל עוד נשמתי בקרבי עצורה, על איש בריתנו הפר לרדות בני קטורה, משתדל למעט ולהשפיל בני הגבירה, לא תשוב חרבי אל תערה, עד אבינה בקרב הנכסף לדרוש כאוב, גם את הארי ואת הדוב, זאת יעצתי ונמלכתי ברעיוני, למן היום אשר קורא הגלגל באזני, אתחיל בשבח וליזיל מאן דמסיים לגנאי, הוציאוהו שלא תטמא העזרה ואת ההיכל לפני, והנני מתנצל לפני כל יודעי דת ודין אנשי שכל ומדע, ואל ישראל הוא יודע וישראל הוא ידע, כי לא בשנאה דברתי ולא להחניף לכל רע ומריע, אך בקנאי לדברי

האומר במראה אליו אתודע, כי יודע כל שער עמי כי זאת לפנים לפני כל חכם לב עשיתי עצמי כאסקופה הנדרסת, שנאתי הליכות עולם דומה לאכסדרה ומרפסת, לא נתכוונתי להתגדר ולשבח על כסא מרומי כר וכסת, ולשמוע דברי חכמים עשיתי אזני כאפרכסת, כמלא עינים נתרחקתי מאנשי לצון, כי יראתי מדבריהם פן יקרני אסון, ע"כ יצאתי לי בעקבי הצאן, על משכנות הרועים להפיק רצון, לא נסיתי ללכת בדרכי מטיחי דברים, מבקרי מומים מתכבדים בקלון חברים, לא עלתה קללתם במדעי גם במשכב החדרים, לא היתה ידי במעל הזה אף מן הסגנים והשרים, שנאתי מחלוקת הנצוח להתפאר או להתגדר, לא עליתי בפרצות לעשות לי שם וחילים אגבר, אם באיבה דברתי כנגד חכם או מחבר, ברצח בעצמותי ישבר, ואם השומע התנצלות חטאתי הכתובה בלב המתנגדים לא ימחוק, עד שלא יהא רשומה ניכר לא יזרה אותה שפל רוח וישחוק, חטא על הנפש בשנותו עלי משפט וחוק, בשכבר ידוע בתורת המונינו להפך אחר הזכות אפילו באפשר רחוק, והמדבר עלינו קשה, בהעיר ה' את רוחינו להוציא את האבן הראשה, לבנות חיל וחומה סביב תורתינו הקדושה, עשה כרצונו והפריז על המדות ומדד עלינו המדה רפושה, ועתה אני הצעיר בבית אבי עתה באתי ורעיוני תמהים, משתומם על המראה ונפשי כנהמת ים תהים, מתנצל ומכניס ראשי בין ההרים הגבוהים, ע"כ שמעו דברי וישמע אתכם אלהים, מי יעצרכם ויוכל עצור במלים, ואם חרב חדה נתונה על צוארינו או ישליכונו על הגחלים, בהעתיק דברי תורתינו בדברי חלומות והבלים, מבטלים הספור בדברי משלים, הוציאו לעז על האבות והרבו המכשולים, לא מראש בסתר ידברו רק בפרסום ואין מכלים, מהם מתחיל בשבח ומסיים בגנות, למשוך לב השומעים עד שיהפך למינות, ולשתות בצמא את דבריהם כאלו הוא יין הנמכר בחנות, מהם ספרים להיות בתיהם גלמוד, מהיותם עוסקים בתורה ובספרי התלמוד, ואם איש יקרב לספרי דבי רב, דומה למי שעקצו עקרב, וללמוד בספר השמע כנשר לאכול חש, ואם ירחיקו ממנו ספר החוש והמוחש, דומה כמי שנשכו נחש, ע"כ רבו הנזקים, ושרשי האמונה נתקים, תלבש התורה קרעים, ולא יאמינו בשנות הטבעים, הטוב כי נשמע באזנינו מגלה פנים בתורה, מציירים כל הספורים בחומר וצורה, ועל המופתים שמענו דבור סרה, ומן הקול הנשמע בסיני קול הברה, אשר השומע ישחרו פניו כשולי קדרה, האנשים האלה קשים כאלעזר בן פועירה, לא שמו אל לבם כי אחריתם תהיה מרה, ואין די ביסורין למרק ומיתה לא תוכל כפרה, ולולי כח מלשני מדאגה מדבר אשר בלבו ישחנה, אוסיפה לך כהנה וכהנה, לזה יחרד השומע ויפול הר נופל, והנה חקרתי בימים ראשונים בהיות דבר ה' יקר, ועתה הנערים עושים אותם עיקר, ועל מציאות ה' הנכבד והנורא, ידברו

כאלו הביטו וראו באספקלריא המאירה, לא ידעו ולא יבינו דברי מרע"ה הפלסוף האלהי מעל אמת ותורה, כי אצילי בני ישראל על אשר מהרו ושלחו מחשבתם וקלקלו את השורה, נתחייבו בעונש ונשרפו בתבערה, והם דורשים במופלא כנושך פתו ומדבר אל המלך, כאלו היא חכמת נשים שאינה יודעת אלא בפלך, על זה ידוו כל הדוויים ותוסיף הדאגה, כי העינים הראויים להסתר בסתר המדרגה, ידרשום בגבולים ובלשון עוגה, ע"כ עלה חמתי כקטור הכבשן, בראותי שלהבת עולה מאליה והבית מלא עשן, וקראתי אל הרב הגדול להיות ידו עם הגדולים אשר בארץ, היודעים לטהר את השרץ, אמרתי אלך אל בית דין יפה אצל בירדה, ולהשיב את העם מבור הסירה, כי אם החרש יחריש ולב מזה יתיאש, כמעט תעשה כל הגולה כולה כמדורת אש, כי משרב האומרים לרע טוב ושמים אור לחשך ומר למתוק, לא נכון שיאמר איש לאחיו הוה פקח ושתוק, ועתה רבותי הגדולים ביראת חטא ובחכמה שומרי החומות הסובבים בעיר, קודש עליונים בתוכה קדוש ועיר, אל תאשימוני אם עליתי שלא ברשות עשיתי את אשר הרשיתי שכבר למדתוני, כל כי האי מלתא לימא אינש קמיה דרביה ולא ישתוק ואם ידעתי קטנם עבה ממתני, ונקלותי מאוד ושפל אני בעיני, אך בהיות בטני כיין לא יפתח, מוסר המליצה פתח, חששתי על הנאד שמא יבקע, ודנתי לפניהם בקרקע, לא יראתי מעקיצתם אשר היא כעקיצת עקרב, בשכבר למדתוני במקום שיש בו חלול השם אין חולקין כבוד לרב, ואם בגבולינו לא ראינו אלה הפרצות ולא שמענו אלה הדרשות ולא נתעוררנו לבקש עצות, לכלות אלה הקוצים הם המתפרצים, אשר עליהם ביום השבת ראו לקושש עצים, גם אני לא ירדתי למנינם ולא עמדתי בסודם, לא חקרתי את שמם ואת שם מקומם ומי אביהם אשר ילדם, ולא באתי עד תכונתם אם פניהם פני אדם, אך דעו באמת כי אלו הדברים לא מלבי אני בודאם, העידו במקצת המקומות כי פשה הנגע והיה כבהרת שער לבן, ע"ז נתעוררתי לאמר ערו ערו עד היסוד בה, שהדבר ידוע שאם לא נראתה מהם בכל גבולי ישראל אלא כנף א' ויניחוה להיות צומחת, הרי זו מכת משלחת ע"כ צריכים אנו לפרצה לגדור את הפרצה ולבנות את החומה גבוהה דלתים ובריח, ולעשות מחיצה של ברזל ואת כל האבנים לבנה על גבי אריח, לבלתי יפרצוהו שועלים ובל יעברנהו עקלתון נחש בריח, ומי לנו גדול מן הרב המופלא שבב"ד, היושב על מדין, מרנא ורבנא ר' שלמה יהי אלהיו עמו, מתחיל במצוה לדרוש טוב לעמו, כתב לפי גודל חכמתו ולפי רוב הענוה ולא נטל עטרה לעצמו, ובעצת השרים והסגנים קדושי עליונים אזן וחקר להעמיד בית אלהים על מכונו, ולהשיב בית התורה על כנו, ויצא הדבר זכאי מבית דינו, וז"ל: ולו עתה ראיתם לנדות ולהחרים כל הלמד בספרי היונים ובפלסופיא עד היות בן שלשים, ויעמוד

על תורת אלהים אשר קבלו אבותינו בסיני, אז נכתוב ידינו לאדני, ונהיה בעלי ברית לאלהים, ותשיב עטרת הארץ הלזו לישנה, ומי יחוש לתורת אמת יותר מכם, ומי מכל עם אלהינו יעבור לפניכם? אתם תעברו חלוצים והננו חשים ורצים אחריכם, עכ"ל, ומה מאוד טובה זאת העצה להיות תורתינו הקדושה ראשית לכל קנין, ויסוד לכל בנין, אף כי יצא הדבר מפי ב"ד הגדול בחכמה ובמנין, היה מן הראוי להיות זאת העצה מקובלת לכל ישראל כאיש אחם חברים, ולעשות התקנה בפומבי ולהעביר את הקול בערים, אבל מה נעשה והנה נפל הכתב במקום שיש עוררים, והדבר ידוע נגלה לכל פאה, כי לנמנעים טבע קיים לתת תואנה וכח המניעה חזק בשב ואל תעשה תנצח א' למאה, אך על האמת יראה דברו ויאיר חשכו, ולא נגרע ערכו, פליאה דעת ממני ועיני נשואות ליה, על אלה שלא ידעו ולא יבינו דרכי הפלסופיא רצונם ומחשבתם כלפי לייא, ועליהם אני אומר כאמרם ז"ל: מגידו דרב לא סבירא לן משכוני נפשך אדרב למה לך? ועל היודעים אעתיר דברי ואכתוב כדבי ספרי, ולבני אדם אגלה סתרי, ולבי עם כל איש הולך תמים וישר אורח, ועל ספר כתב איש ריבי אתוכח, ומי יתן איפוא ויכתבון מלי כדי שלא ישתכח, והנני מתחיל לדבר, מלין אחבר, ואני על עקבי כרוך, הדברים אשר בפי התלמוד ערוך, אגיד בספור קצת בלתי ארוך, יהי מכירו ברוך.

## ספר הירח

### פרק ראשון

ידוע ומפורסם לחכמים כי מיני החכמות שנים, הא' חכמת הטבע היא חכמת מעשה בראשית, והב' חכמת האלהית והיא מעשה מרכבה, ויש עוד חכמה ג' שהיא כמדרגה לאלו הב', ונקראת חכמה למודית, מפני שהיא מרגלת השכל ומלמדת אותו להשיג האמתיות, ויש לחכמה הזאת כמו מספר תכונה תשבורת, והם שקורין אותה ז' חכמות, מהם שהם מדרגות קרובות לחכמות הטבע, ומהם שהם מדרגת קרובות לחכמת האלהית, ואע"פ שהם מדרגות לב' החכמות יש לכל א' תכלית מכוונת לעצמה, המשל בזה מלאכת הרפואה, תכליתה הראשון מכוון לב' חלקים, החלק הא' שמירת הבריאות, והחלק הב' הסרת החולי, ומי שיקרא רופא מסיר החולי, כן יקרא רופא שומר הבריאות, והוא שאמר הכתוב: כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך, ר"ל שומר בריאותך, וכמו שיש תכלית מכוון למלאכת הרפואה, כן יש תכלית מכוון לשאר החכמות, שהוא גדר וגבול לחכמה ההיא, ויש תועלת גדולה לחכמים יראי ה' לכל אחד מן התכליות, כי בהם יבחן האדם סוד המציאות, וידע וישכיל קצת מפליאות

ה', ויעלה באלה המדרגות עד שיגיע אל ב' החכמות העליונות, והם מעשה בראשית ומעשה מרכבה, ומתוך כך ידע ויכיר מי שאמר והיה העולם.

**פרק שני**

אין ספק כי החכמות כולם היו ידועות לחכמי תורתינו, והעד ר' יוחנן בן זכאי שהיה הקטן מהשמונים תלמידים שהיו להלל הזקן, ואמרו עליו שלא הניח דבר גדול או קטן מקרא ומשנה הלכות ואגדות, דבר קטן היינו הויות דאביי ורבא, והן כל האבעיות והקושיות והתירוצים והדקדוקים והפלפולים שנתחדשו בתלמוד, ודבר גדול היינו מעשה מרכבה, ובן ארבעים שנה היה כשהתחיל בלמוד דברי רז"ל, ארבעים שנה עסק בפרקמטיא וארבעים שנה למד, ואעפ"כ הגיע לזה השלימות הגדול, והעד ר"א הגדול שהיה בן מ' שנה כשבא אצל ר"י ללמוד תורה כמ"ש בפרקי ר"א, והעיד על עצמו בשעת פטירתו ואמר אוי לכם ב' זרועותיו שהם כב' ספרי תורה שנגללין, והיו בקיאים בחכמת המחקר כמו שהעידה איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא, ואמרה יהודאי בתוונא דלבא יתבין, וההיא דר"י כששאלוהו תלמידיו רבי כמה איברים יש לאדם, אמר להם רמ"ח, בדקו ומצאו רנ"ב, ואמר להם שמא באשה בדקתם שיש לה ב' צירים וב' דלתות, וכן נראה מכמה סוגיות שיש בפ"ק דבכורות, ועמדו על החקירה בכל המינים לכמה הם יולדים, וכנגדן אילן לכמה הם מוציאים, ועמדו על אמתת הדבר, מה שאין כן בחכמת המחקר אשר אתנו היום.

**פרק שלישי**

ידוע וברור כי החכמות ההם היו מקובלות להם מן הזוגות והזוגות מן הנביאים, וכיון שכן בטוחים אנו שלא היה בלמוד ההוא דבר סותר פנת התורה ויציאה מעקרי הדת, ואעפ"כ אמרו ז"ל אין דורשין במעשה מרכבה ביחיד ולא במעשה בראשית בשנים, אא"כ היה חכם מבין מדעתו, ואמרו עוד אין מוסרין סתרי תורה אלא לאב ב"ד, והוא שלבו דואג בקרבו, וז"ש בענין למוד שם מ"ב אותיות, שהוא למוד ידוע מן החכמה לפי פי' רבינו משה ז"ל, ולכל האותיות ההן הוראה ורמז על הלמוד ההוא, והזהירו ז"ל שלא ללמוד אלא ליחידים וצנועים, כמ"ש והוא בצנוע ועומד בחצי ימיו, וכתב הרב מורה צדק בס' המדע כי אין ראוי לאדם לטייל בפרדס עד שימלא כרסו בבשר ויין, והוא פי' התור והמצות, וכן בדין כי הד' שנכנסו לפרדס לא נשאר מהם כ"א ר"ע שנכנס בשלום ויצא בשלום, שהרי אחר יצא לתרבות רעה, בן עזאי הציץ ומת, ובן זומא הציץ ונפגע ולא היו ימים מועטים עד שמת, והוא אמרם ז"ל בב"ר, לא שהו ימים ובן זומא לעולמו.

**פרק רביעי**

אלו החכמים באמת מגדולי ישראל, כמאמר רז"ל: על מנת שאני תלמיד אין אומרים כבן עזאי או כבן זומא, ועוד כי בן עזאי אומר כי כל חכמי ישראל דומים עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה, ואולי נענשו לפי שלא הגיעו לכלל שנים של חכמה זאת, ונשתבשה השגתם ואירע להם מה שאירע לאצילי בני ישראל, ועם זה נתירא ר"א, ואע"ג דקרי עליה רב טובייני דחכימי והוה מתקרי נמי מרא דארעא דישראל, ואעפ"כ כיון שלא הגיע לכלל שנים היה ירא לנפשו, כמו שאירע לבן עזאי ובן זומא ולההיא ינוקא דהוה דריש בחשמל, ולזה נטה הרב בספרו הנכבד ח"א פ' ל"ד וז"ל: והתבונן איך התנו בספריהם שלימות האיש בהנהגה המדינית ובחכמות העיוניות עם זכות הטבע וההבנה וטוב ספור דברים להודיע הענינים ברמיזות, ואין מוסרין לו סתרי תורה, ושם נאמר: א"ל ר' יוחנן לר"א תא ואגמרך מעשה מרכבה, א"ל אכתי לא קשאי, ר"ל לא זקנתי, ועד עתה אני מוציא רתיחת והמיית הנערות, ראה איך התנו הב' מחובר אל המעלות הטובות, עכ"ל הרב ועליו ראוי לסמוך.

**פרק חמישי**

מעתה יש לנו לדרוש כמה קלים וחמורים שאין להם תשובה, ומה החכמה שהיא לקוחה מספרי חכמי ישראל ומפי הגדולים הדומים למלאכי ה' צבאות, צריך להזהר בה ולהוסיף בשמירה שלא יהרוס לכנס במחיצתה זולתי האדם השלם המתואר בכל המדות, צנוע ועומד בחצי ימיו, כ"ש וכ"ש כשבאנו לרדות הדבש מיערת הדבורים, ולהוציא אבני השוהם מראשי הפתנים, ולעשות הצרי מבשר אפעה, שיש לנו להזהר מנשיכתן ולברוח מעקיצתן, אוי נא לנו מלחישתן, אוי נא לנו מקולמוסן.

**פרק ששי**

בעונותינו שרבו מיום שגלינו מארצינו, אבדה חכמת חכמינו, באבדן ספרינו המחוברים בענין הסתרים, שהם כבשונו של עולם ומעט מזער מן הדברים שהם כהררים בשערה תלוים, נעתקו מהם בספרי האומות, ויתערבו בגוים, והן הן ספרי המחקר אשר חברו חכמי יון, בהם מעט דבש מן הדבש שרמז אליו באמרו דבש מצאת, ומהם נקח המופת הגמור במציאת ה' ואחדותו והרחקת הגשמית, והוא באור שני הדברות הראשונות: אנכי ולא יהיה לך, וכ"כ המורה צדק בספרו הנכבד ח"א פ"ה וז"ל: כללו של דבר וכי כל דבר מביא לכל א' מאלו המינים הד' ראוי בהכרח להרחיקו מאתו יתב' במופת המבואר, והוא כל מה שיביא לגשמות או מה שיביא להפעלות או שנוי, או מה שיביא להעדר כמו שלא יהיה לו דבר בפועל או מה שיביא לו לדמיון דבר מנבראיו, ואלו מכלל תועלת חכמת

הטבע בידיעת האל עכ"ל, זהו הדבש והצרי והטוב הצפון בספרים ההם, מה נעשה ואיך נקרב אליהם? והנם הם כחביות של דבש ודרקון כרוך עליה

**פרק שביעי**

ארסטו ראש לפלסופיא היונית ואב לכולם, לא האמין בהשגחת ה' בפרטים, ואמר כי ההשגחה תכלה אל גלגל הירח, וזו היא אמונת הכופרים מאנשי תורתינו האומרים עזב ה' את הארץ, הפך דברי הנביא באמרו: גדל העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני האדם, ואמר: אני ה' חוקר לב וגו', ועוד האמין כי העולם קדמון לא יצוייר לו תחלה, ואמר: כי המציאות כולו מלאך וגלגל וכו' וכוכב ואדם, כולם מסודרים בסדור הטבעי מחויבים מאתו יתב', כן היו בלתי ראשית ויהיו בלי תכלית, ולא ישתנו ולא יפסדו, והנה לדעתו כל שנוי דבר מטבעו הוא נמנע גמור, והוא מכת הנמנעות אשר לא יתלה יכולת ה' עליו, ומזאת האמונה יצא לנו בטול האותות והמופתים כולם והכפירה בתורתינו הקדושה, אשר לא ישאר בה שרש ולא ענף.

**פרק ח**

הרב הגדול מורה צדק העמיק מאוד בספריהם, ונלחם במתאוננים ההם, קנא לאלהיו וחגר חרבו כישמעאל, לידע ולהודיע כי יש אלהים בישראל, וצלחה עליו רוח ה' ועל דלתי ראיותיהם שקד שקוד, וטרף זרוע אף קדקוד, וכתוב בספרו כי ארסטו לא התעה עצמו למצוא מופת חותך על הקדמות, כי זה דבר בלתי אפשר, כי ענין זאת השאלה אצלו הוא נמנע אבל לא יעבור השכל ולא ישיג למצוא מופת גמור בדבר, וכאשר ראה ארסטו כי הענין ההוא אצלו מסופק ע"ד החקירה, עמד והחזיק בקבלתו, והביא ראיות על אמונתו, אך לא ע"ד המופת כי הוא דבר בלתי נמצא.

**פרק ט**

בכמה מקומות הזהיר הרב ז"ל ממפרשי ספרי ארסטו התועים וחושבים כי ארסטו עשה מופת מהקדמות, שלא נעיין בספריהם כדי שלא נכשל בדבריהם, והנה אמת ברוב ספרי הטבע אשר אתנו היום הם חבורי אבן רש"ד, שקצר ספרי ארסטו ועשה מהם באור, ואני ראיתי בס' הבאור שעשה מספר השמים והעולם, שהניח בו כמה מופתים חזקים לפי דעתו על הגרמים השמיימים, שהמה בלתי הוויים ולא נפסדים, והיוצא מדבריו כי הם ראיה גמורה ומופת חותך על הקדמות.

**פרק עשירי**

מעתה היהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה? היאכלו בוסר ושיניהם לא תקהינה? ואם הרגילו עצמם בספרי החכמות, אשר הנפשות תצודינה, פתאום נעו מעגלותיה ולא

נודע כי באו אל קרבנה, והמביאים ראיה מן הרב הגדול אשר אזן וחקר בספרי היונים והוא ינק מדדיהון, נמטי להון כי הרב ז"ל מלא כרסו חמרא עתיקא ובשרא שמינה, ושתה מן הברֵכָה העליונה, והשלים פירוש שיתא סדרי משנה והוא בן כ"ח שנה, מי כמוהו מורה משקה ומרוה נפש כמהים? צדיק מושל ביראת אלהים, מימיו נאמנים ולחמו שמנה, והיו ידיו אמונה, ע"כ אין לסור ממצותו, ולא נפקפק בגזרתו.

**פרק יא**

ראיתי לר' דוד קמחי שהלך בעקבות הגדול, וכתב בפי' "ראשית חכמה יראת ה'" דבר ז"ל: ואם ילמוד אדם חכמת הפלסופיא תחלה, יבהל ברוחו ויעיז מצחו להכחיש האותות והמופתים הגדולים הנמצאים בכתבי הקדש, לפיכך צריך להקדים למוד התורה שהיא יראת ה', וישים בלבו להאמין כל הכתוב בה, חדוש העולם ושנוי הטבע באותו ומופתים, וכאשר יתבונן האדם בתורה ימצא בה דרכי החכמה, כמ"ש: כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, כי אין צריך לומר התורה והמצוה שהם בנויות על מוסדי השכל, כי גם החוקים אשר נאמר עליהם שאין להם טעם, כן נראה לרוב בני אדם, אבל החכם המתבונן בהם ימצא טעמם ברור ומבורר. ואחר התבונן החכם והמבין דרכי התורה, וישימה יסוד לחכמה, וישתדל בלבו לקרב הרחוקים אל הדעת וילמוד הפלסופיא, אחרי כן לא ישתבש בלמודו החכמה לתורה אשר למד תחלה, כי כבר תקעה יתד במקום נאמן, ויקרב דרכי החכמה אל זה בכל כחו, לפיכך אמר ראשית חכמה יראת ה' עכ"ל, ואולי זאת היתה כונת המשנה, כל שיראת חטא קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת.

**פרק יב**

מצאתי תשובה לרבינו האי ז"ל ששלח לר' שמואל הלוי הנגיד ששאל ממנו, אם מותר ללמוד באותן החכמות? והשיב לו הרב ז"ל, תקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא העסק במשנה ובתלמוד ואשר טוב לישראל, כי למוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים שכמותו, ויועיל לעמי הארץ כי ימשכם לדרכי התורה והמצוה, ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם, יסיר מעליו עול תורה ויראת שמים, ויפסיד מאותן הענינים כי יסלק מעליו כל דברי התורה לגמרי, ומזאת ההנהגה יארע לאדם שישבש דעתו, עד אשר לא יחוש לעזיבת התורה והתפלה, אבל אותן שימסרו עצמן לתורה וליראת שמים, יצא להם מזה כי ינהג ההמון ליראת שמים ולאחרית טוב בלי פקפוק, ולא ישימו שום ספק בהקב"ה, ואם תראה שאותן בני אדם המתעסקים באותן הדברים ודרכי הפלסופיא יאמרו לך שהיא דרך סלולה ובזה ישיגו ידיעת הבורא י"ת, לא תאבה ולא תשמע להם, ודע כי יכזבו באמת, ולא תמצא יראת חטא וענוה וטהרה וקדושה, אלא באותן המתעסקים במשנה

ובתלמוד עכ"ל רבינו האי ז"ל אביהם של ישראל, ועתה למי נאמין אם לא נאמין לדברי האבות הקדושים? אשר עליהם באה ההזהרה בתורה: לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ובאה בו הקבלה האמתית: אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ומי לנו גדול מרבנו האי? כי מקובלים אנו שהיה שלם בכל חכמה, ונתמנה גאון בן י"ח שנה.

**פרק יג**

באמת ובברור בקושי גדול ובהכרח התירו ללמוד מספרי החכמות, ואפי' לשבח המאמרים שלהם אע"פ שאין בהם דבר רע כלל, כההיא דאמרינן בפ' לפני אידיהן: אמר לו ר' שמא דבר מינות בא לידיך ועליו נתפסת למינות? א"ל ר"א הזכרתני, פעם א' הייתי מהלך בשוק העליון של צפורי, ומצאתי אדם א' יעקב איש כפר סיכנא שמו, א"ל כתוב בתורתכם: לא תביא אתנן זונה וגו', מהו לעשות ממנו לבית הכסא לכ"ג? ולא אמרתי לו כלום, אמר לי כך למדני כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו, ממקום טנופת באו ולמקום טנופת ילכו, והנאני הדבר ועליו נתפסתי למינות; ובאמת אע"פ שלא היה הדין כך אין זה דבר מינות, וכ"ש שהדין כך הוא, ואם משום קרא דלאו מהאי קרא נפקא לן, הרי מצינו בדברי רז"ל כמה פסוקים רחוקים מן הענין באים ע"ד האסמכתות, ואעפ"כ נענש, וארז"ל בספרי: ודברת בם, עשה אותן עיקר ואל תעשם טפלה, שלא יהיה משאך ומתנך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים, שמא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות, ת"ל ללכת בם ולא להפטר מתוכם, וגרסינין במנחות פ' שתי הלחם, שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל אני שלמדתי כל התורה מהו שאלמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה. ולאותם שהם קרובים למלכות, התירו להם ללמוד חכמת יונית, מפני שהם קרובים למלכות.

**פרק יד**

מעתה אין ללמוד מספריהם, ולא לשמוע חכמה מפיהם, ואפי' אומרים אמת אין שומעים להם, אך לחכמים הגדולים אין עזרה ננעלת, מפני שהם מוציאים קמח וקולטין את הסולת, ויש להם שכל נקי ונפה יפה וחריפא, ויודעים לנפות המאמרים בי"ג נפה, ועליהם אמר שלמה הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי, וארז"ל לדעתם לא נאמר אלא לדעתי, כההיא דאמרינן ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, אבל שאר בני אדם שאינם שלמים בתורה ולא הגיעו לכלל שנים הראוים להתעסק בחכמה ההיא, ואינם יודעים להזהר, יברחו מן האוכל שמא יחנקו בקליפה, ועל כיוצא בהם אחז"ל: אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו.

**פרק טו**

פעמים שבטולה של תורה זהו יסודה, ע"כ רבותי היחידים השרידים המיוחדים שבדור ראשי עם קדש ועיני העדה, אל תחישו למניניכם ולבטול בית מדרשכם, ואם תרצו שתבא ישועה לישראל על ידכם, הוציאו עשן מן החופה, ועשו אזנים לקופה, והכופרים בחוקי התורה אשר בידם רצפה, עשו אותם אסקופה, ולא תכל ענין נכבד כזה בכתבים ואגרות, שאינם עושין פירות ופירי פירות, אנא אדונינו הוציאו התבן מן הבר, ולא יהיה משא פנים בדבר, והנני הופך פני לבי ועיני אל ההר הגדול, אשר ביראת ה' מתהלל מקדש מלך והיכל, לעצור במלין מי יוכל? וה' אמר לו קלל, הלא ר' יוחנן כשרצה להסיר התקלה, מן המקילים במצות ערלה, החרים וקלל כל האומר אין ערלה בח"ל, לא יהיה לו משליך חבל בגורל בנחלת ה' צבאות, ובאמת כי לא נמלך עם היחידים אנשי שם, במקום שיש חלול השם, כ"ש בהיותך אדונינו רואה בעיניך, כי רבים מנכבדי הארץ נמשכים אחרי רצונך, ע"כ אדוננו ומורנו הגבה ימינך, לעשות גדר חזק ולבנות מגדל, השומע ישמע והחדל יחדל, ואני עם אחוזת מרעי אלופי וקציני, המחזיקים בתורת אמת הנתנה בסיני, איש ממנו יכתוב ידו בהגיע השמועה באזני, ואני ובני ביתי נעבוד את אדני; שלמא עליך מלכי כנפשך וכנפש נאמן אהבתכם, נרצע בדלת מעלתכם, משתחוה להדרת קדש בריתכם, ושלום ושנות חיים, יוסיפו לרבינו הגדול אשר מפיו אנו חיים, כחפצו וכחפץ אני הכותב המשתחוה למלכו, מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו, להניח ים התשוקה ולהשקיט המיית הכוסף, **אבא מרי בר משה בר יוסף**.

חתימה, שמש גבורתכם יהי חונה יאיר פני ספר שמו ירח, להיות מרפא על שחין פורח, לקרוא לשלום עד בלי ירח.

בהיות הקול קול יעקב והידים ידי אומן, יסדו הבית הזה לאסור הבמות ולהשמיד כל עובדי חמן, להיות כל העם בברית עם ה' ועם קדושים נאמן, ראיתי בהגדה זו שאינה חסרה לא מלח ולא תבלין ולא חסר מכל סימן וסימן, אמרתי ראויה עצה זו שתנתן לאוכלי המן, ע"כ שתיה כטוטפות על ראשי, אהבתי תורת אלהי, רצעתי את אזני ולא אצא חפשי, ולא אשפיק בילדי נכרים ואת אוהבי התורה אהב להחיות את נפשי, ע"כ באתי לקיים את כל תוקף דברי האגרת הזאת ולתקוע יתד שלא תמוט בין הגדולים, שמתיה לאות על ידם ועל כנפי כסותי הגדילים, ואבא היום ונתתי סימנים החותמת והפתילים,

**קלונימוס בר טודרוס**.

חתמתי זה הספר לששה מגדולי ברצלונה וזה טופס החתימה:

גבורי כח עושי דבר ה' מהם תצא אש לכלות הקוצים, מגורן המתפרצים, ולהפיל מצב ההורסים, המה בגרנות שוסים, שלשת הגבורים, הסגנים והשרים.
ומן הצד השני חתמתי:
שלשת הגבורים, בקשת המוסר מורים, במצב המורים, אשר דרכם לא יתכן, בידם צרי לכל בית מרי מחפאים דברים אשר לא כן, לשונם מרפא, את מזבח ה' לרפא, מן המכים אשר הכוהו ארמים, וכל איש נואל אשר יתגאל בפת בג העמים.

## אות נט

הלך נכבד א' בברצלו"נה, וחלה פני לחלות פני הרב, להציב לו יד ושם בבית אדונינו שיחיה, וכן עשיתי, ובתוך הכתב עוררתי אותו שתעשה תפלתו פירות, וחקרתי אם הגיעו לידו הכתבים אשר שלחתי ע"י ר' שמואל גליל, וזה טופסו:
היתקע שופר בעיר ועם לא יחרד, השמע עם קול אלהים היוצא מפי אחד קדוש לבוש הבדים ובגדי השרד, ולא יהיה שכלם דבק בעליונים ומן השכלים נפרד? היעלה אד מן הארץ ומטר לא נתך ארצה וגשם לא הורד? מדוע נשתברו הקולמוסין, אם לא להכתיר את האומן בנימוסין, להחזיר עטרת התורה היא העולה למעלה משלשלת יוחסין, ועתה אדונינו נר ישראל ארי בן ארי, יעשו אגרותיך פרי, ותחת גערה לכל בית מרי, בזאת חטה אחת משדה מעלתך תפטור את הכרי, בהגיענו שטר חתום מבית דינו של רבנו בתורה ובמצות איש ממנו לא יפקפק על הגזרה, אך תהיה בעינינו יקרה, כנופך ספיר ויהלום, ואיש על מקומו יבא בשלום, ודע כי רבים מנכבדי הארץ ומן הקהלות, עיניהם נשואות אליך להסיר התקלות, תמהים לאומר קול המגלות, אם לא יצאו מן הכח לעשות פעולות, להעמיד הגדרים להציב גבולות, והנה אמת כי כתבך הנכבד בעיר ארגינטי"רה שלחתי, לא עברתי ממצותך ולא שכחתי, והודיעני אדוני אם הגיעוך המכתבים אשר שלחתי ע"י הנכבד ר' שמואל הגליל, והנני מודיע לפני כבוד מעלתך, כי זה הנכבד נושא כתבי משתחוה להדרת קדש מעלתך, מתאבק בעפר קטני תלמידך אומר תמיד: אשרי אנשיך ואשרי עבדיך, ובאמת כי הוא משכיל וגבור בתורה, צנוע ועניו ונוהג כשורה, וראוי למסור לו הסוד, כי הוא עושה עמוד ביראת ה' ובתורתו יסוד, חלה פני ויפצר בי כי לא מלבי להודיע צערו לרבים, כי על צרת הבת הקשה עליו כעקרבים, הולך על שער בת רבים, והנני מחלה פני א' מנכבדי אדונינו אדוני הקטנים, להגידו לאחרים ולהסביר אליו פנים, ושלום לאדוני ולכל בני ביתו, שלום לשומרי משמרת ישיבתו, מאת אדון השלום, ילוו אליו החיים והשלום, כחפצך וחפץ אני הנרצע בדלתי אהבתו, נקשר בחבל תשוקתו, נאמן וחזק בבריתו,

**אבא מרי בר משה בר יוסף**

## אות ס

הנה באמת כי עברו יותר מח' חדשים, ולא הגיע אלי מענה מן הרב י"ץ, ונתיאשתי מן הדברים, ויראתי פן תכבד העבודה על אדוננו הרב, מצורף כי היתה השנה קשה וגרם החטא, וגם הלכו לעולמם רבים מנכבדי העיר, והייתי חרד מן המקרים הקשים, הנחתי הענין כמו שהוא, עד שהעירני אחד ר' יעקב דבלקי"רי בר ר' יהודה דבלקיי"רי וחלה פני לעורר את הרב ולחקור אותו, מדוע לא השיב לכתבו השלוח משם? כי לא נופל הוא משאר נכבדי ארץ, וחקרתי ועשיתי דרישה בכתבי על ס' הירח, תחלתו "קטן הייתי" (הקדמת ס' הירח בפ' ט"ז) גם עשה פרי למעלה, וזה טופס הכתב:

קול תלונות הנכבד האלוף לראש עלה באזני, הוא האח היקר שוכן בהכל המעלות הוא ההיכל לפני, פניו פני להבים ופני אריה אל הימין תמונתו לנגד עיני, והוא עורר חניתו כנגד המתנגדים בהצותם על אדני, ראיתיו בתור אדם המעלה, מצאתיו במלחמת מצוה, קנאי בן קנאי הוא החכם המעולה, ר' יעקב ן' החכם הישיש ר' יהודה דבלקיי"רי בן חכמים מלכי קדם פחות וסגנים, מחריש משתאה איך נשתנו עליו סדרי בראשית המוסר, אם תושיה נדחה ממנו או חזרה התורה לסיני? כי הריץ כתבו להיות סביב מלאך ה' חונה, איש אמת ירא ה' מרבים ביראת אלהים ועבר זמן ועדן ואין קול ואין עונה, והגיע עלי שלוחו יגע ומחזיק בפלך, מן היותי לפניך כעבד לפני המלך, לחקור מה היתה הסבה, במניעת התשובה? או שמא לא הגיע לידך הכתב, רבינו! כל זה עלי תשכיל בכתבך המשמח את לבנו, והנה הכתב ההוא כתוב על קלף תחלתו "האח האח ראתה עינינו" (מכתב עב) וסופו כתוב בשם יעקב בר יהודה: ואנא אדוני פטיש החזק עמוד הימיני, העמד דבר על בריו, והודיעני ג"כ אם הגדי אשר שלחתי נעשה לו קרנים לנגח ולגעור בשטן, או אם יאמרו עליו המושלים אין שליחות לקטן; ושלום לתורתו ושלום מאת שוכן מעונה אלהי קדם, להרב הגדול מכל בני קדם, כחפצו וכחפץ אני הכותב איש בריתו, נאמן ביתו, נרצע בדלת אהבתו, קורא בשלום ישועתו.

**אבא מרי בר משה בר יוסף.**

## אות סא

זאת תשובת הטענה, על עכוב המענה, מן הכתבים והתנצלות כי זה כמה עמד על המטה מרוב החולשה ותגבורת החולי, ברוך ה' שהצילו כן יאריך ימיו בטובה; וזה טופס התשובה:

האתן בכורי כִּפֶּר מריי, כי אעלה עולה על העולה על רוחו שור ומריא, ואם אעלה שי למורא צורי, השולח לצורי צרי, מצילי כמציל מפי הארי, ולו ארד לארות ככרין דנרד ויעלו לי, ושמן לפניו אוביל כנהרי נחלי, ברוך הוא כי עזרני בחולי על חילי, חסדו יקרא רופא נאמן, לא שיח לו ולא שיג ולא מעוט זמן, מבטן שאול שועתי שמעה קולי, אלופי קראתי ואור לי, ואזי בהשתפך עלי נפשי, ומשכבי הפכתי בחולי מליצי רעי הגש לי מליצותיך לדעתי כי דברך ישעשעו נפשי, וימשחו כשמן ראשי, ולשונך מרפא, ובשוב זמננו זה רפוא ירפא, ומן אז עדין לא שבתי לאיתני, לצאת ולבא כרצוני אז בלבבי, ככחי אז כחי עתה אני בעיני, ועל הקונטריס, כל שומעו מתעלס כמתעלס בפרדס, ואשר מפיו ירא הדברים, יהללך בשערים, ואשר לא השבתי מרעיוני המקרים, ועל תלונות השוע הנכבד אשר אמרת תמהתי, אמרתי מה מצא לי עון אשר חטא, לא לבדי שלח אלי כתבו, רק כללני וקראי בתוך קרואיו, ואשר מלאכתי מרובה משלהם, נשענתי על ידיהם, מלבד סבות רבו ופרו כארי ידי ורגלי, ועולם הכבידו עלי, ואתה ידעתי מי יעצר כח, לענות לכל גבורי כח, ואדירי כל חפצי בם, להשיב בני עליה על מכתבם, וכעת בא ספרו ספר וספור זכרו אלי מקדישי עליונים, ואגרת פתוחה מחוללת תנינים, אשר ראו עיניך, לאשר הובאת לי מעיר ירחו, כירח יקר הולך, ואיך לבבי ימלוך, לעלות על ערש יצועי, ואפנה על ימין ועל שמאל רגע מרגיעי, עד אשיב אליהם, כי איך אחיל לגרוע עיני מהם, ובעוד ידי עסוקות לכתוב לפניהם, קפץ עלי המיחוש, ועל ערש דוי לענות מי יחוש, אך על השוע הנעלה, אנכי נפלא הפלא ופלא, האם אלינו הוא מקנא, או לאלהים אשר באש יענה? לאש נבערה ביד בוערים בעם יקנא את קנאתי, ותרב תלונתי, ואם על כבוד קונו מחשבתו פונה, מה לו עוד לאמר לאגרתנו קסמי נא? ומי כמוהו מורה, ידין ידין יורה יורה, לכלות מן הארץ סורר ומורה ולו עתה הוא לבדו נשאר ונספה שנה על שנה, לקרוא מלא שטים כל רגע ועונה. ואין איש אתו הוא יסוד המעלה לעולם, ויטול שכר כנגד כולם, האם אנחנו משכנו ידינו עד נקרא מלא רועים, ונאספו עלינו הצנועים, אנחנו לה' והמתלונן יתלונן והמרעים קולו עלינו ירעים, ואי לדור כי ראינו הדור כדור אל ארץ רחבת ידים, ולבב אנוש כדרור לעוף עתה יעשה לו כנפים, ואיש האלהים למה ינע לבבו כנוע עצי יער, כי ידברו האויבים בשער, זה השער לאדוני, אשר הראנו את כבודו ואת גדלו עם תורתו בסיני, ולמה נקרא שמו סיני, כי משם יצאה לנו שנאה לסבול עול משנאים, ולשים פנינו כחלמיש ולתורתו מקנאים, אהה אנה פנה, איש היה לראש פנה? הוא החל לבנות המגדל המלוא ומגדל אשר בנו בני האדם להרוס, הוא החל את הסולת לרוס, קצין עם השוע ר' טודרוס, ומי בכל ספריו ימלא אחריו, להקים

את ספריו ואת דבריו, כאחיו ובן אחיו חבריו, ואשר כח בהם לעמוד עליהם את מלחמת ה' ללמוד את בני יהודה קשת, עד שברו דלתות נחושת, אוי כי בקשנו מרורות למתק, עד חבל הקשת ירתק, ועדיין תמרורים לתמרוריהם עומדים, מאין פנות לפנות דרך ה' ואל תורתו חרדים, עשירים עם כסף הרבה עשו להם שם לבעל, ועל כל ראש דרך גלו פנים והסירו המסוה במבטא ובמפעל, ועוד הקריבו את המדיני לפני משה, ואין שופט הדבר הקשה, או מי יאמין כי יסופר, כי גדל האיל ונעשה שור פר, כי עוד היה להם הלוי לכהן, ולעיניהם פאר יכהן, ועתיקי משדים, הנערים מקודשים לשמים, יוציאו מתחת כנפי השכינה, לקחת תחת ברכה בשנה, אלה הקרנות אשר זרו את יהודה, ולא השאירו אחריהם בית ה' מביאים תודה, וזה באמת כופלת מלאכת הבעלים, ואלה אך אויליים, משם קצצנו את הפתילים; העד העיד בנו א' מבני הארץ, כי ראה א' מבני עירו קרא קרואים ה' גוים יום מתן תורה שעבר, לעבור בפרהסיא על התורה, להגדיל המדורה לעברה, ימות גלמוד, ויכרת על העמוד, יען כי אמר כי עוד לא נקלקל אסתומכת התלמוד, העל אלה יתאפק כל חרד בבית אלהים ולא יקדשו עליו מלחמה? האנשים האלה קשים מן הגבעונים ולא מבני ישראל המה, ידחו מארץ החיים ולקהל ישראל לא יהיו, והיו כלא היו; עוד העיד בפנינו, כי האיש אשר דמה לנו ולתורתינו, היה בקהל ואמר כי מה שאמרו: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וארון אינו מן המדה, אינו מן האפשר, כי כל גוף מטריד גבול ואינו עומד באויר בלא משען, ותחבולה היתה בלוחות בפנים שמעמידתם, יסכר פי דוברי שקר, על מי שתולה ארץ על בלימה, ועל אדניה הטבעו שמים על מה, נוסעים ויסעו, תלאות יסובבוהו, המעט ממנו הלאות אנשים כי תלאו גם את ה', ועכ"ז עוד שמאלם תחת לראשם וימינם תחבקהו, אף כי הכל עקר, וכפר בעקר, ה' יריב לו, ויריב גמול לאשר יביאנו בתוך אהלו, וכל ישראל חברים נקיים, ואני תמה לא ידעתי מה, ארץ ארץ ארץ מלאה דעת וחכמה, שם ילדה משרת התורה ושם גדלה, שם כותרת הדת והגולה, שם הדליקו מדורת האש לכל הגולה, שם יתנו צדקות אדני, עינם יתנו בי אשר קטנם עבה ממתני; יתנו כבוד להם ויתחילו ליסד ולישר הנראה בעיניכם, ואני אקבץ כמה קהלות לחתום אחריהם, וכבר נשמע מקצת הכתבים במלכות אוינ"יון וחלו עליהם, ואם כה יאמרו פתחו אחרים לפניהם, יכתבו מה שיראה להם לתקן ולגדור, לתקנת הדור, ואני כיד ה' הטובה, אחתום באותה הנהגה בכמה קהלות, ועד מתי יהיה זה לנו למוקש ולמכשול, ואחר אשר התחלתי במצוה אותה אגמור, ויצוה ה' מלאכיו להכין לך הדרך לעשות ולגמור, אלהים עמך גבור החיל, בטח בה' כי הוא יתן לך כח לעשות חיל, והיה שדי בצריך, כלב נאמן למעלתך, נושא רנה ותפלה,

הכותב, **שלמה בר אברהם ן' אדרת ז"ל**.
חתימה, נושא כלי ה' בין אצילים בין חכמי קדם הנכבד הנעלה החכם, ר' אבא מרי האל יהיה בעזרו, בן השוע הגדול הנאמן הנעלה זקן ונשוא פנים ר' משה ז"ל.

## אות סב

זאת התשובה השבתי אל הרב י"ץ, וזה טופסה:
כל הקיצין כלו ועדיין בן דוד לא בא, צפינו למושיע ורב עיר וקדיש והוא עם נביאים נבא, תמהנו הלכנו כעור באפלה ימשש, לא ידענו מדוע רכבו בושש, בשכבר עברו שש, ועדיין חמה במזרח, ונפלאנו על יושב בקשת איתן האזרח, האיש כמוהו יברח, איה כחו של שור וגבורתו של ארי? היבריחנו בן קשת או ישיגנו מלחמה מבית מרי? הצרי אין בגלעד, לב וחולי הנפשות יסעד? ואם רופא אין שם, לכלות הפשע ולהתם אשם? כי כלה קיץ ועבר קציר והנה העת עת דודים, קומו לשמוע נגידים מפי המגידים, לכתוב בס' ולהעד עדים, ולי אני עבדך מה לעשות ולא עשיתי? הדבש מיערת הדבורים רדיתי, בניתי את הרתוק, וממר הוצאתי מתוק, כי שמעתי רבים מנכבדי הארץ קציניה וחכמיה רוזניה וגדוליה נדבה רוחם, לרוץ אחריך בכל כחם, עד הנצוץ הבעיר יעשה פחם, והריצו אליך כתבם, לבא בברית בכל לבם, ואני ידעתי כי בע"ה ראשון לציון הנה הנם, מוכנים לקיים תוקף גזרתך ככתבם וכלשונם, חפצים לעשות רצונך כרצונם, ע"כ אדונינו אם אינך יוצא בגיני צא בגינם, ואם טוב בעיני אדוני לחסר חמשה מן השלשים, להקל מעלינו תלונות האנשים, בני צרויה הקשים, אומרים כי המלאכה ארוכה והחיים קצרים, ע"כ שוב אדוננו שוב תשיב הזמן לכ"ה בלתי יתעסק שום אדם בחכמת הטבע והאלהות בספרי היון, פן תקבע חכמתם בלבו כיון, ובהגיע הזמן ההוא אולי יזכו לראות סימן יפה במשנתן, ואחר אם ירצו יכנסו בפרדס וגינת ביתן, וקשתם בידם תחליף ותשב באיתן, ואם ירעו בין הגנים, ובין החוחים ללקוט שושנים, ואם טוב בעיניך אדוננו ובעיני הק"ק עיר ואם בישראל, בתוכם המקדש וההראל, כרך שהכל בו ואוצר כל מעלה, והיא ירושלים של מעלה, ותוסיפו על התקנה, כדי לחזור עטרת התורה לישנה, כי אפילו מי שהוא גדול בחכמה ובמנין שנים, לא ידרוש מן החכמה ההיא בבית חתנים, לא יפרסם אותה בהמון, פן יהללוה ע"ג אסימון, רק לפני אנשים של צורה, תופסי התורה, וזאת ההסכמה כל שומעיה יאשרוה, ובעבותות אהבה בלבותם יקשרוה, כי איננה חסרה לא מלח ולא תבלין, ותהיה סבה שלא תתערב תרומה עם חולין, ונאה היא כקטורת שאינה חסרה כל סימן, ואפילו המצר בו עכשיו יהיה שמח לאחר זמן; ואתה אדוננו שלום, ותורתך שלום, כנפשך ונפש הצעיר תלמידך, נאמן אהבתך, **אבא מרי בר משה**.

## אות סג

אח"כ נתעורר הנשיא מנרבו"נה שרש ישי, ושלח כתב אל הרב י"ץ, וזה טופס הכתב שהשיב לו הרב:

גלעד אתה לי ולשונך צרי, מה לי עדין לגלעד להעלות לבית מרי, הפורצים גדר ינשכם נחש, עולתה יקצורו יאכלו פרי כחש, ההופכים משפט צדק ללענה, ועל גב האמונה האריכו מענה, עצתך פרי עץ ישוה לך, יורש עצר אשר כגילך, כרוב ממשח! את קולך שמעתי בהמון פעמוני זהב אשר בשולי מעילך, ושמעתי כי אצלת עלינו מן הרוח אשר עליך, עד כה עמדתי משתומם על המראה, אמרתי האיש כמוך מהוכיח נלאה? וכי יעשו פרץ נבעה בחומה נשגבה, תעשה העין כאינה רואה, או תפרח לבל תמרח על השחין רפואת תעלה, כי תגלה עון אחרים שנגלה, איה שוקל, איה אשר בידו הרצועה והמקל? אין עוד מכה במטה בידו על הקדקדים, חשכו העומדים על הפקודים, לשמוע שריקות, הורסי התורה והמצוה והחוקות, עתה בראותי כתבך המאושר ודבריך הכתובים על ספר הישר, חזקתי זרועותי, ורפאתי מחשבתי, ואף אענה אם קטן אני, לא יכולתי להעלים מהאנשים ההם את עיני, כי שמעו אזני, ואם קדושים אשר בארץ קטנם עבה ממתני, קדמתי וקנאתי בהוללים ולא מאשר גבה לבי ורמו עיני, וחוקר לב הוא יודע כי לא תעו בזה רעיוני, רק כי ראיתני להכניס במלחמות ראשי, ויראתי לנפשי, ולקש נחשבו לי תותח, ואם יקומו על ימיני פרחח, והמון גאים האומרים בגאותם עלי האח, כי איככה אוכל וראיתי באבדן ארץ לא מטוהרה, ארץ קדושה מקדושי עליונים ועטרוה עטרה, ארץ שם מולד כל מלך בישראל רב, אשר בשמותם קראו אלי אדמות ממזרח ועד מערב, ואיך נשימם כבאים מערב רב, גדולי הארץ ההיא וחכמיה שמנו בין עיינו כטוטפות, בגדיהם הנפנו תנופה במועל ידינו, ספריהם ובניהם אשר יקומו אחריהם יקראו באזנינו הקריאה, אבותינו הראשונים זרעו אל קוצים וקצרו קמשונים, אבותינו אכלו מלוחים, לקטום בין החוחים, והבנים הרועים בשושנים, אבותינו לא ראו אור התורה בהיר בתורות ובחוקים, ומתו ולא בחכמה, שהם בהמה, על זה לבבי ולבב כל ישראל יכאב, בראותינו עין תלעג לאב, ואך אמנם עלץ לבי כי עוד האמונה שם תרעה ושם תרבץ כאשר היתה באמנה את האבות הקדושים, רק אנשים מתי מספר שותים בספל אדירים יין ענושים, ורוח נכון תחדש בקרבי, ושמח גם אני לבי, כאשר ראיתי בכמה קהלות קדושים נתקדשו למדי לכבודם ותורתם, אשר נחלו מסיני אבותם, ולי אני הצעיר באלפם, עוררוני לתת ספר על ספרם, ולפתוח ראשון בדינם, ולהכות בקוץ, ולהשקות הכוס, את אשר לחמו לחמם טמא באונם, ולא חששו לכבוד קונם, ואמרתי אני

איך אצא ראשון בראש אלפי ישראל, לכלה הפשע ולהתם חטאת ולטהר את הארץ מכל התועבות האל, היתגדל המשור על מניפו, המה אדירי כל חפץ איש ואיש הצניף הטהור הצניפו, ואיך יעבור לפניהם וישיג הדור האחרון אשר האויב ירדפו, והמה הגבורים אשר מעולם, קריאי העדה אנשים כולם, יפתחו הם ובטוח אני בשם, כי אקבץ עשרים קהלות אחריהם, למלאות את דבריהם, ואם אמנה עתה שבתי וראה לשום נפשי בכפי, אם יכתבו הם ואתה עמהם, ותסכימו על התקנה כדת מה לעשות, להוכיח ולעשות, ולסגור בפני הפורצים דלתים, לבנות רחוב וחרוץ וחומותים, ושהם מסכימים כאשר אסכים, ויסכימו על ידי הקהלות, כי אני הנני ועשיתי אף שאצא יחידי, ולא אדע אל מי מקדושים אפנה ויחזיק בידי, ומי יודע אם יאמרו לי אחרי מעשה הסכמה, או חסרה מלח או תבלין, עד ישימו קנצי למלין, ואולי יחשדני שומע, ואתה אשר בידך פלס מאזני משפט, ויודע להביא הכל אל בית החשבון, ולהכריע עד הכרעת הקלבון, אתה תכריע, ודעתם וחפצך וחפצם תודיע, וסדר המבוקש בתקנה תשמיע, והנה אזני נטויה לשמוע מה, והנני עשיתי בחסד עליון ויהי מה, מעלתך חקקתיה בקירות לבבי, ומשרתך בעט ברזל ועופרת קבעתיה במחשבותי, בריתך כרותה היא לי, ובה אשליך על אדם נעלי, ברזל ונחושת יהי לעד מנעליך, ויהי שלום בחילך כלבבך ולב נאמן למעלתך ובריתך,

הכותב, **שלמה בר אברהם ז"ל ן' אדרת**.

חתימה, חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו, פרי העץ המבכר מעלתו לחדשיו, השוע הנכבד נשא ורם השלם, הר"ר קלונימוס, המקום יהיה בעזרו בן כבוד השר הגדול הנעלה הר"ר טודרוס מנרבו"נה.

## אות סד

בהגיע תשובת הרב אל הנשיא הגדול מנרבו"נה, שלח הנשיא כתבו אלי ומבשרני על מה שהשיב הרב ז"ל, וזה טופסו:

עשיתי מה שגזרת עלי גבירי, הרימותי ידי לכתוב אל הרב עליון ונורא אדירי, מאיר עיני הגולה השיב בשלימות ולא בלשון מי ואולי, ערב פסח הגיע לידי תשובתו הרמה בצביונה וקומתה, הנני שלוחה לפניך ע"י נערי, יראנה הרואה יען אולי תשוב האבן הראשה, כי זולתה אעמוד כאשה גרושה מאישה, הבה עצה כי בעצתך תנחני, ואחר כבודך תקחני, דרשוה בפרקא בשוקא ובברתא, כי הכל חייבין בקריאתה; סר למשמעתך, נאמן באהבת מעלתך, כותב בחפזה בטרדת הזמן, יום עשירי לספירה,

**קלונימוס בר טודרוס**.

חתימה, הרב במעלה והנשיא בחכמה, נשוא פנים שר וגדול בישראל מוציא לאור כל תעלומה, לוחם מלחמת התורה, אדירנו וכוכב מבטינו, החכם הגדול ר' אבא מרי בן כבוד הרב הישיש הנעלה פרי צדיק ר' משה ז"ל.

## אות סה

זה טופס התשובה שהשבתי להנשיא מנרבו"נה:

מי יאסור המלחמה,ירחץ הליכו בחימה, ומלחמות ה' וקנאתו בלבו שומה, להכות המתפרצים ולרדוף אותם עד חרמה, מי יעלה לנו בתחלה בזרוע חשופה ביד רמה, לבנות סביב התורה חֵל וחומה, הלא איש עתה בניות ברמה, ונפשך החשובה כנדגלות איומה, לך נאה להקרא גבור, כמכה הארי בתוך הבור, ושיני ההורסים תפיל ותשבור, בשיר מליצתך מנגן בכנור תכה בהם ותגע בצנור, חגור חרבך על ירך, ונחת שולחנך בדשן חכמתך תהיה עירך, והאמת יקרא לפניך אברך, כי הפעולות הנכבדות שמוך עטרת לראשם, ע"כ עליך ועל כל בית אביך לכלה הפשע ולהתם אשם, על ידי זרעו של דוד משיח לה', זאת לפנים ירושה היא להם, ולבנים הבאים הממלאים מקום אבותיהם, מפני שהם גדולים במעלה מהם, ואם אני קנאתי מעט, אתה תוסיף כהנה וכהנה, ולא תאמר מה חובתי ואעשנה, ואני לא לכבודי חליתי פניך לדבר הזה, אך כי אמרתי מזה בן מזה, ולבי לא להתגדר בגורל ידי הדה, אך לכבוד מה שאני ואתה חייב בכבודן, הנה ראיתי כתב הרב מדבר בכבוד ובגבורה, קולע אל השערה, להשיב אל כנו איש אטר יד ימינו, ואתה עתה ברוך ה'! המלך בקונך, וקח הנפשות במתק לשונך, ודבר בלאט באזני הנכבדים, הן הם השרידים, המיוחדים שבעיר, בתוכם קדיש ועיר, ואם טוב בעיני הטהורה בתוכם ה' וכולם קדושים, להסתיר מן הזמן ה' מן השלשים, לבלתי התעסק בחכמת הטבע והאלהית מספרי היונים, עד הגיע האדם להיות בן כ"ה שנים, כי אז ייראו סימן יפה במשנתן, ויהיו רואים ליכנס בפרדס ובגנת הביתן, כי איככה אוכל לראות אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, ישימו ה' מדרס לשונם ורחוק מכליותיהם לא ידעו ולא הבינו בחכמה יקרה מזהב ומפז, וכדי בזיון וקצף ועוד ראוי להוסיף על התקנה, כי החכמים הגדולים אפילו בן שמונים שנה, לא ידרשוה ברבים בבתי כנסיות ובבתי החתונה, והדברים שהם כדבש וחלב יהיו תחת לבושם, לא יתפזרו במקום שהעורבים מצויים, ותכתוב שתי התקנות על הקלף חתומות, עם הנכבדים אצילי עירך אשר נקבו בשמות, ותשלחם אל הרב ובית דינו והוא ישתדל להסיר את התקלות, ויחתום בהם כמה קהלות, ואנא אדוני נשיא אלהים התחזק במלאכתך ונפשך ע"ז תְלַהֵט, ועשה הדברים בלט, ומלקרב אל כתבי זה כל אדם תסיר ותמנע, כי הברכה מצויה בדבר המוצנע, ואני

ידעתי כי אם תגביה ימינך או שמאלך, יסכימו עמך שתי הקהלות הקדושות ושמעו לקולך, הם החכמים הגדולים מבני ברצלו"נה וחכמי נרבו"נה, לפנים בתוכם המקדש וההראל, והישיבות והמעלות אשר כלפי הנשאל פני השואל, לדעת מה יעשה ישראל, ואני ואחוזת מרעי, אלופי ומיודעי, תתן מהודך עלי, ואעשה בידי וברגלי, הכותב איש בריתך, נאמן אהבתך,

**אבא מרי בר משה דלוני"ל בר יוסף ז"ל.**

חתימה למי שהוא ניר לבית דוד שעטרה הולמתו, ותורה וגדולה המעטירה שעטרה לו אמו כאשר גמלתו, הוא השוע הנשיא ר' קלונימוס בן כבוד הרב הישיש ר' טודרוס ז"ל.

## אות סו

אח"כ בא אלי כתב מאת הרב הגדול ר' שלמה, להעיר אותי ולזרז על הענין אשר אנחנו עסוקים וזה טופסו:

לא לבי הלך ולא רפו ידי. ואם תחנה מחנה עלי בקנאתי אני כארי ידי ורגלי, ולא נותרתי רק אני לבדי, ויורו המורים חצים לצידי, על משמרתי אנכי נצב, לא אחוש על קשת רמיה ללהב ולנצב, כי היום פגעתי את שש ועושה צדק, לפעלם יתנו בדק, חבלי נביאים באים באות נפשם, וה' בראשם לשים נפשות ענושים אשם, המה הגבורים קרואי מועד אנשי שם, אשר אבותיהם כבר קדשם ה' קדיש ועיר, אשר בכל עיר ועיר, העוד תשיב את רוחם , ולבוא בעזרת ה', והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו, בראותם כי נפרץ העם ויעבדו ויפרצו, גם כי אמיץ לבבי אמיץ לבו בגבורים, אדיר מאדירים, אשר שת קציר למו משורש ישי, ראיתיו מוביל לתורה שי, ולעדור בלי לב ולב, ולזרוק מרה במורד ועולב, ידעתי בזכותן, תשב קשתי באיתן, וזכותם תהיה לנו לחומה, כי נצא למלחמה, אך אמנם עד היום משנתי ידי כמשפט אוהבי תורה, לבל אקפוץ בראש כנוטל שררה, לפני אלפי ראש ישראל אשר להם משפט הבכורה, כי הם קודש, ע"כ הסתרתי פני מדי חדש בחדש, ואמנם כראותי כי פרקו קצת אנשים את עולם, וישב הדור דך ונכלם, עתה מקרוב קרבתי עצמי לקרב, ובמצותם אכנס לפנים מן השורה,ולא אשא פני רב, אך בזאת את תכתבו לנו טופס דברי התקנה אשר הסכימו עליה לעשות כן, פן תאמרו לנו היום או מחר, לא שאלנו את פיכם, וכבר רמזתי לך זה, וכן אמרתי מפורש לשוע הגדול הנשיא ר' קלונימוס, אם את הדבר הזה תעשו ותשלחו לנו כתוב בספר ואף בלי חתימה, הנה ידי פשוטות ואזני קשובות, לתת לחפציהם מניות, לא אחוש לקול שחל ונוהם ולוהם נפרד ואריות, וכבר עוררני קצת נכבדי הקהלות על דבר זה, להחלץ חושים כל מזה בן מזה, וידעתי כי יצאו אחריכם ודבריהם עליהם ישפר, בשמעם קול השופר, יתנו לראשי עם

ואתה תשא ראש, למעשיך רצויים כבשמים ראש, וישא העם פניו אליך וישם לך שלום, וידעת כי שלום אהלך, כנפשך ונפש נאמן למעלתך ולתורתך.
הכותב **שלמה** ן' **אברהם בן אדרת** ז"ל
חתימה, שר תעודה, אלוף ביהודה, החכם הנעלה הגדול, הר"ר אבא מארי בכ"ר משה ז"ל, ממונטיפשלייי"ר.
ואתה תצוה ויכתבו לך שם טופסי כל הכתבים, את שלך ראשונים ואחרונים, ואת שלי ואת כל אשר שלחו לי מן קהלות קודש ויחידים, כי קצתם לקחו מאתי ראשון ראשון מסתלק, ועתה אקבצם להראות לקהלות על מה אנחנו יושבים.

## אות סז

עוד הגיע לי זרוז מאת הרב י"ץ על יד תלמיד ותיק שמו ר' **שמשון בר מאיר** ז"ל, וזהו טופס כתבו.
אני איני כדאי שאשלח למעלתך כתבי, אבל רשותא נקיטנא, דכל כי האי מלתא למא אינש קמא רביה ולא לשתוק, שמעני אדוני מיום ראיתי כתבך שמחתי מאוד וקבצתי כל הכתבים כעמיר גורנה, כתבי היחידים וכתבי הקהלות שבארצכם ששלחו על ענין זה, ועשיתי מהם קובץ, והיום כששה חדשים הלכתי לעיר מולדתי טולידול"ה עם כל זאת, כי היום ברצלונה עיר מושבי כי שם ביתי, והבאתי הכתב עמי וקראתי אותו לכל הקהלות וחכמים שבארץ, ותמהו על הדבר, וענו ואמרו אמור לרבנו כי נכונים אנחנו להחרים ולנדות על כל מה שהסכים, והרציתי הדברים לרבנו, ואמר כן אעשה, והנה הוא שלוח לכבודך כתבו וכמו כן להגביר הנכבד שבנרבונ"ה, ואין לכם להמתין לשום אדם ע"ז, זולתי שתשלח טופס מה שתסכימו, ואפילו שלא יהיה חתום, ומצד שרבנו גדלני כאב מיום היותי על הארץ הלזו, ולמדתי ממנו, אמר אלי שאהיה שליח מצוה בדבר הזה, כמו שהייתי שליח מצוה כשהלכתי לקשטי"לא ולנבאר"ה וליתר הקהלות, על ענין השר הנגיד בן בנו מהשר הגדול ר' משה, וקבצתי לו עם כתב רבנו כה' אלפים נודינ"יסי כסף, ואני כשהלכתי לארצי ספרתי ממעלתך וחסידותיך לקהלות, ואמרו כה יעשה ה' וכה יוסיף כי יבוא לציון גואל על ידך ולשבי פשע, ותשלח תשובתך מיד ותשים לדרך פעמיך, ויהי הדור זכאי על ידך, והעמידני על נכון תשובתך עם כתב רבנו, שיחתמו חמשים קהלות או יותר, ואני בעצמי אוליך הכתבים והחתימות לעיר מונפוש"ליר, ואם תשאלך נפשך יותר הודיעני, כי מוכן אני לעשות חפצך יותר מחפצי, וזכור תזכור לשלוח כל הכתבים, כי גנבו מידי כמו חמשה, הכותב ידו לאדוני לא ראוי לכבודו בחולין שנעשו על טהרת הקודש, והשליח רגלו א' מבחוץ וא' מבפנים, עבדך ותלמידך.

**שמשון בר מאיר.**

חתימה, החכם הגדול המפורסם הידוע קנאי בר קנאי, ר' אבא מארי בר משה בר יוסף.

## אות סח

זה טופס הכתב אשר שלחתי אל הרב הגדול שיחיה:

בא עת הגיע זמן, הכרנו החותמת והגבול נסמן, ידענו כי אין הדור יתום וישראל לא אלמן, בהיותך היום למופת ועד בשחק נאמן, כי רחם ה' עלינו בחסד ואמת שלא נתננו ביד המקטרים למלכת שמים ועובדי חמן, ועדיין יסוד התורה קיים אותיות המטושטשות ניכר רשומן, כותלי בית המקדש יוכיחו ואצבעותיך כעד נאמן, זוכים לנו בחתומם טוב אתה לנו מעלית הבאר וירידת המן, שמחתני בכתבך היום יעיר מצפון ויבא אלוה מתימן, לקול קוראה צהבו פנינו כאינש דאשכח סימן, לבנו בטוח כי תעמוד לנו השעה בזכותך ובזכות אבותינו ויושיענו הרחמן, יעלה ארוכה לעמו לחולי הנפשות ישלח צרי מגלעד ורופא אומן, אמרנו לא לשוא טרחנו, אך שבח לאל הקדמת יונך ליון, והגענו לפרק בא סימן העליון, אחר הדברים והאמת באתי להודיעך רבנו כי הגיענו כתבך יום ששי פרשת וענך עומד עליהם, עם הכתב השני מהתלמיד הותיק ר' שמשון בר מאיר, ואני הבהלתי על חסרוני, כי קצת דבריך היו עלי מן המתמיהין, וע"ז נפשי בהרי הכונה תהין, על כי לא שניתי מדותיך ולא יעתי כמה בהן, מה הטופס אשר אדוני שואל הלא חקרתני ותדע, והיום בישראל נודע, גם הודעתיך הכונה, בכתב השלוח לך בלשון ברור, ומלה נכונה, תחלתו "כלו כל הקיצין ועדיין בן דוד לא בא" (מכתב סא) ואני ידעתי כי מדת הענוה טובה ומרובה, אך אַלְיָה היא וקוץ בה, הלא ידעת מה שאירע מענתנותו של ר"א בר צדוק, גם היום הוא להרבות הגבולים בתלמידי צדוק, ואם בעיני אדוננו ובאר בעיני העדה עדת ה' כולם קדושים, לעשות תקנה להציל את העם מיין ענושים, או בשרידים אשר ה' קורא, רוח ממרום עליהם יערה, ובהעביר קול סביבות הערים ישמעו ויעשו כן במחנה העברים, מצורף בשכבר שלחו אליך רבים מנכבדי הקהלות, להיות נכונים לכתוב ולחתום כדי לתקן את המקולקלות, ולזכות התורה שנתנה בה' קולו, והא לך טופס הדברים המכונים ועליהם תוסיף, והטופס חתום מידי ומיד הנשא מנרבו"נה, ועתה הנה נא הואלתי לדבר, ואולי יחשדני השומע ולא יהי דברי חוסם, כי דבר זה מצוה לפרסם, הנה האיש אשר הגיע אליו כתבך הנכבד, תהחתו "נער הייתי וגם זקנתי" (מכתב ל), באה אלי השמועה מיד, מה שאתה אדוננו אמרת לעשות התקנה, ולחתום אותה ביותר מעשרים קהלות, וע"ז הוסיפו תלונה עלי ביום השבת פרשת כי כל העדה כולם קדושים, ודברו עם ב' וג' מקרובי הנכבדים לאיים עלי כדי למשוך ידי,

ובא אלי בעלילה ואמר כי אני כתבתי עליו מדורות, ובאמת אדוני אתה ידעת כי לא זכרתיו כלל באחד הכתבים לא ברמז ולא בדבור, והקהיל עלי קצת מנכבדי הקהל קרובי החכם ר' יעקב בעל המלמד, ואמר בברור כי כונתך בענין המלך הזקן כנגד בעל המלמד יסבב הדבר, כי נאספו הקרובים לעומתם רבים מהקהל ביום השבת פרשת פרה קודם המנחה, וקרא בספר המלמד, וחלילה כי לא מצא בכל הכתבים שיטיח הרב דברים בעדו, ובקשתי לפייסו בטענות אמתיות ולא קבל, ועתה אדוננו יכול אתה להבחין, מה משפט האיש הידוע ומה מעשהו? ואני סבלתי כאלה רבות, ולבו אמיץ בגבורים, ורוחו חזקה לכלכל מחלהו במוסרך הטוב, ועלי ראשי אענדנו, ודע שאני חושש שמא יגיע כתבו לקהל בכללותו, ומפני שהוא רופא ורבים צריכים לו, אולי רבים בחתומין זוכין לו, ולא הטרחתי עצמי לבקש חתימות, ידעתי כי יהיו עמי רבים אשר נקבו בשמות, ואני לא דאבה נפשי למעשהו, ואם יסובו עליה רבים, כי בטחוני בשם האמת היחידה תנצח הרבים, והנני גולה אזניך כדי שלא תתפלא, וידעתי כי אני הרצון הטוב לא ישתנה, אם תחנה עלי מחנה, והיה כאשר תרים להיות כפיך לאל שוטח, בזאת אני בוטח, ואנא אדוננו חזק ונתחזק בעד עמינו, ובעד ספרי אלהינו, עד שתעשה שונאו של הקב"ה מך, ויהי אלהים עמך, ויאריך ימיך לטובה ושנותיך בנעימים, כנפשך וכנפש עבדך נאמנך בלב שלם באמת ובתמים, מיחל לאלהים להיות זרועך חושף, וההורסים בתורה תשסף, ובמחיצתך תאסף, צעיר תלמידך, אבא מארי בר משה בר יוסף, ודע אדוני כי כבר צויתי לסופר ויכתוב כל הכתבים, והנה בקרוב בעז"ה אציגם לפניך מסודרים באופן שהגיעו לידי, ושלום לך ושלום לעוזריך, אמן.

חתימה, מבחר הפרטים אשר בו נכללו המין והסוג, נטעו ה' בגנו לעבדו ולשמרו ופרצותיו בשושנים לסוג, לא יכנס במחיצתו לב עקש וסוג, אדוננו מורנו הרב הגדול, ר' **שלמה ן' אדרת**.

## אות סט

זאת התשובה שהשבתי להתלמיד הותיק, וזה טופסו:

אף על פי שאין נחש יש סימן, כי הקרה ה' אלהיך לפני איש אמת וקנא את ה' מרבים נבון ועם קדושים נאמן, אוהב התורה ושמח במצות לעשות מלאכת ה' נכון ומזומן, להוציא אל הפועל השלם מעשה ידי אומן, והוא גברא דשמיה שמשון, משחו הדור שמן ששון, ולתת את הקטורת לכפר על העם ולא יהיה אסון, והוא כולו לב נדבו לבו להפיק רצון, ואני בטחוני באלהא דמאיר לכלות הקוצים מן הכרם וסלון ממאיר, ועיני הגולה להאיר, ע"י זה הנכבד **ר' שמעון בר מאיר**, יהי רצון שיצליח בשליחותו כי נאמן

הוא, ועתה ראה גם ראה כמה עלה בגורלך, חלק יפה וטוב מזלך, החזק הוא הרפה, כי אנחנו טרחנו כמה שנים, הכנסנו ידינו עד המרפק בין החוחים, והנה עלה כולו קמשונים, ואתה תלקט שושנים, ע"כ הזהר במלאכתך והיית לי לעינים, כי מלאכתך מלאכת שמים, ותעשה במצות הרב וברכתו עליך יזה ואתה בכוחך זה, ועשה בחכמתך ועוצם זריזותך, להתפשט התקנה הזאת בכל הארץ, ולהחתים בה כל גדול עיר ועיר, עד הגיעך לבית מדרשו של ר' משולם אשר בכ"ר יחיאל, השוכן בתוך הקהלה הקדושה העומדת לשם ולתהלה ק"ק טוליט"ולא והוא יראה וישמח ויחתים בה כל חכמי הארץ נכבדיה וגדוליה ויהי בידך החותמת והפתילים, והנני שולח למורנו הרב טחופס התקנה הראויה להעשות בלתי חתום כאשר שאל, והוא בנועם שכלו יראה פנים וטעם הברור לו במליצתו הנכונה, לחזק דברי התקנה, והכל יכתוב על קלף, ולא ימצא עורר אחד מני אלף, עד אשר כל רואה הכתב יוציא רגלו מן השבכה, ויאמר לזה שומעין שאמר כהלכה, ואתה שלום וביתך שלום כחפצך וכחפץ איש בריתך, נאמן אהבתך,

**אבא מרי בר משה בר יוסף**.

ומענין הדברים, דע באמת כי אני צויתי להעתיקם במצות הרב עלי, אך אינם כולם בידי, והנני מלקט אותם אחד הנה ואחד הנה, ויש שאני שולח עד המקום אשר נשתלחו משם, והנה בקרוב אגיעם כולם ליד הרב י"ץ.

## אות ע

גם הנשיא מנרבו"נה שלח כתבו אל הרב י"ץ, ושלחנו לו טופס ההסכמה הראויה להעשות חתום מידינו, וזה טופס ההסכמה:

בזה אנחנו באים על החתום, עתה באנו לדרוש אלהים, להציב יד לנו ושם טוב בספר תורת אלהים, חביבין עלינו דברי דודים ויינה של תורה המשמח אלהים, ביסודי התורה החזקנו לא נרפה ובמופתים המעידים כי יש אלהים, ומכח מעשיו הגיד לעמו נודע ביהודה אלהים, ע"כ הסכמנו על נפשינו, לבלתי התעסק בחכמת הטבע והאלוהות, בספרים שחברום חכמי יון או משאר האומות אשר לא מבני ישראל המה, עד אשר יגדלו הנערים ויגיעו לפרקים, כי מלאו את כריסם מעדני התורה והאמונה ואכלו את חוקם, ע"ז נחלצנו חושים וקבענו זמן, עד הגיעם לכ"ה שנים הוא זמן אשר בא בהם יתרון הכשר לגבר חילים, ובחכמת התלמוד כנטיעים מגודלים, ואחר הזמן הזה הרשות נתונה להם להתעסק באותן הספרים החיצונים, מחבורי האומות ומספרי היונים, ויקחו את האוכל ויזרקו את הקליפות ואת הגרעינים, ואז טוב כי תורתן משמרתם ומכשרתן, ובפרו הוציאנו מן הגדר כל חבורי חכמי ישראל, ואע"פ שיש בהם קצת דברים מחבורי

או מעקר שאר חכמי האמונה, ואם הרב הגדול עם הק"ק יגזור באלה או בשבועה, כל איש ממנו המתברך באלהי אמן יענה אחר ברכתו אמן, זה טחופס הסכמתינו ויושר ההערה אשר דלת מחשבתו תסוב על צירה, קלונימוס בר טודרוס,

**אבא מרי בר משה בר יוסף**.

## אות עא

זאת תשובת הרב י"ץ אלינו:

אני פי מלך שמור, גם מאז דברכם אל לבי צויתי זכור ושמור, מוצא שפתיכם נוכח פני היה, כי ידעתי כי אין ביניכם רמיה, שרי צבאות התורה ראיתי אתכם, ע"כ אלופים לראשי נתתי אתכם, ואמנם המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ועליו כסורר ומורה מרה לזרוק, זאת היתה לי עתה שלא לפתוח ראשון, ובאוהל המוסר והחיוב השקפתי הלשון, כי מי אנכי לך פרץ בראש, ולפסוע על ראשי עם קודש, ויחשדני שומע ואולם בראותי חפציכם תלויה בזה, אמרתי אף כי יש בארץ נביא גם חוזה, ולא חדל מהם מזה בן מזה, אם קטן אתה ותכיר בהסג ובחלשת ידי, עשה עצתך גבור כארי, אחר אשר נתנה לך רשות, ושלחתי אליהם לאמר להודיעני כאשר תנוח הסכמתכם, למען לא אוסיף ולא אגרע כאשר בלבבכם, וראיתי כי לא חששתם רק על חכמת הטבע והאלהות, אשר דברו בהם היונים, ובהגיע כתבם אלי התנפלתי לפני קהלינו הקדוש, וגם מצאתי חן בעיניהם, והחרימו ביום השבת בס"ת בקול גדול באר היטב פרשת אלה הדברים אשר דבר משה בספרי וחתם מיד כל איש מהנכבדים איש לא נעדר, והיה בידי זכרון הכתבים אשר בקשתי לשלוח מדעתי כי כבר יצא שלוחנו, אל קהלות הקודש להיות כמונו, ובטוח אני בה' ית' כי כולם יקראו לה', וממנו יראו וכן יעשו, ומעתה גם אתם תעשו כאשר דברתם, הנה אנחנו בחסד עליון, אף כי לא ידענו גליון ומליון, ואין פרץ ואין צוחה ברחובותינו, לכבוד שמים עשינו מחיצה וגדר, ונשבענו שלא לשנות את הסדר, ומהם כי ישים בכיסם אבן ואבן, כי יש עליכם לפנות דרך ה' ולסקל מאבן, משם רועה אבן ישראל, ואלהי ישראל יתן את שאלתכם, נאמן למעלתכם, אזנו עוד נטויה לשמוע מאמריכם,

הכותב, **שלמה ן' אדרת**.

חתימה, אצילי בני ישראל, יודעי בינה לעתים מה יעשה ישראל, אלופים לראש, השוע הגדול חוטר מגזע ישי ר' קלונימוס, וזרע קודש יסוד המעלה ר' אבא מרי, המקום יהיה בעזרם.

## אות עב

עוד שלח הרב י"ץ אל הנשיא מנרבו"נה, לזרז אותנו זרוז לשמוע מה שמעם, ועשיתי בלא שפתי מרמה, ואתם אמרתם לחתום אחרינו חתימה תמה, ראה אתה והחכם הנעלה ר' אבא מרי עם יתר נכבדי הארץ, אשר עוררנו ע"ז אם תקימו דבריכם, ואשלח ג' כתבים כתובים וחתומים מידי, ולכל נכבדי עירנו איש לא נעדר, ובריתכם אשר כרתם עם ה' לא תופר, הנה כתבתי לך ענין ארוך במלות קצרות, ולולי השעה דחוקה הייתי כותב הדברים האלה אל החכם ר' אבא מרי, ואתה! תהיה נא חסדך, אל תמנע מכתוב אלי על יד מקדים וכתוב וחזור וכתוב, כדי שלא יפשע השליח, ואם יפשע האחד יהיה האחד לפליטה ה' ירבה משכורתך ויוסיף מעלתך על מעלת אבותיך, כלבך ולב נאמנך,
הכותב **שלמה בר אברהם ן' אדרת**.

## אות עג

אחר כן יצא קול בעיר, כי הרב י"ץ עם הק"ק אשר בברצלו"נה החרימו ונדו כדי לעשות סיג לתורה, ולא ידע מה, ובהגיע השמועה באזני המתנגדים, התקינו עצמם לפי הנשמע אלינו לג' דברים, ודברו עם האדון בלט, והשתדלו עמו להחרים כל איש אשר יטיל את בנו ללמוד חכמת הטבע והאלהות, אפילו הוא פחות מבן כ"ה שנה, בשביל שום חרם הנעשה באיזה מקום, והאדון ברוב ישרו לא הרשה אותם כ"א מן החרם השלישי, יען כי אמר אלינו, כי לעולם לא יהיה נסכם לקבוע זמן שלא להתעסק אדם כי אם בחכמה שאתם קורין אותה גמליאל, מפני שזה יהיה סבה ונעילת דלת שלא ישוב לדת הנוצרים שום יהודי, סוף דבר נתקבצו להטיל החרם ההוא בחזקה, והעמידו ממנו י"ב אנשים לעשות להם מחאה שלא יטילו חרם, לפי שאין רוב הבחורים ורבים מהקהל מסכימים בו, ויש לנו הסכמה ידועה בכח חרם, אפילו הברורים אינם רשאים לנדות ולהחרים ולגדור שום גדר כי אם בהסכמת כולם לא רובם, ע"כ אין אנו מקבלים החרם שלהם כלל, ואע"פ שנתעצמו עמהם מאוד בדברי צדק, ולא שמעו לקולינו, ובכח הזרוע הטילו החרם ההוא על כל הקהל, אז אמרנו להם את דעתכם לכלול אותנו בחרם הזה, ואדרבא כל הנסכמים עליו אם מבני ישראל בחרם ובשמתא באלה ובקללה, אם שלא כדין עשו, וזה אנחנו אומרים בעדינו ובעד כל הנסכמים עמנו, ושלחנו כתבנו אל ארץ פרובינ"צה עד מרש"יליא לפרסם הענין, כדי שלא יטעו השומעים ויאמרו כי החרם נעשה בהסכמתינו, ושלחנו ג"כ עד ברצלו"נה כדי לפרסם הענין לפני אדוננו הרב ולפני הק"ק אשר שם, וזה טופס כתב ששלחתי אל הרב ואל הקהלה הקדושה:

אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, אוי בראותנו הזרוע חשופה לא יתנו לאל כבוד ולא ישימו קטורה, אוי לעינים שכך רואות בהיות מוציאי דבה שולחים אל אפם הזמורה, אוי כי האבות מבערים האש והבנים מלקטים עצים להגדיל המדורה, הנה אמת כי יצא בעירנו קול הברה, כי בעיר ברצלו"נה החרימו וקבעו זמן ללמוד חכמת הטבע והאלהות עד כ"ה שנה, והמתנגדים אלינו באו עלינו בעלילה, על דרך ברך נבות אלהים ומלך, אמרו כדי להבעיר המחלוקת, כי כל ההשתדלות הזה כנגד רמב"ם ז"ל אב לתורה ולתעודה, סוף דבר ספרתי לו כל המאורע, וחליתי פניו שישלח לו פי' בין האדרכה סתום ויקוב הדין את ההר, והודעתי לו כי החתומים עמנו בשטר האדרכה הם יותר משבעים והיום יותר ממאה.

## אות עד

עוד שלחתי כתב לנכבדי ברצלו"נה לפרסם להם הענין מה שהוא, וזה טופסו:
כבר נשמע קול הקרן ביבנה, מקום שיש בו ב"ד יפה עושים לכיורי התורה מוכני כדי שלא יהיו מימיו נפסלים בדברי ער ושונא, להשיב לב העם לב אחד לאביהם שבשמים הנפשות קונה, הוא הב"ד הגדול של רבנו מאור הגולה, מרנא ורבנא ר' שלמה סביב המלך חונה, והאלהים אדירים מלאכי צבאות ליסר כל פורץ בשרירות לבו הולך, הם החכמים הגדולים האצילים נכבדי הקהלה, עושים משמרת למשמרת תורת ה' נאמנה, ק"ק אשר בעיר ברצלו"נה בתוכם ה' ממנה יתד וממנה פנה, לפי הנשמע אלינו ראו בעין שכלם באמת ובתמים, כי יש בארץ דורשים בהגדות של דופי וממלאים את התורה כתמים, קנאו קנאה גדולה, חקרו ודרשו היטב מקום הסבה וההתחלה, והיה זה בהיות למוד ספרי הטבע קודם לחכמת התורה, ע"ד חכמי הקבלה הם רז"ל אשר חברו לנו התלמוד, להיות נשענים בו כנשען על העמוד, בזאת נזכה להיות לבבנו שלם ביראת ה' טהורה ולא תהיה בתוכנו האמונה גלמוד, ע"כ עשו גדר לחזק יראת ה' ראשונה, ותקנו שלא להתעסק שום אדם בחכמת הטבע והאלהית מחבורי היון עד הגיעו לכ"ה שנים, וידעתי כי לפי דעתם רוצים לשלח לנכבדי הקהלה ולהראות פניהם להיות נסכמים עמהם, והחרימו בשמתא באלה ובארור, ואף אם החרם כללי או פרטי, ולא ידענו זה בברור, והנה באתי להודיע ולפרש החדוש שנעשה בעירנו מונפש"ליר.

## אות עה

עוד כתבתי כתבים לשאר נכבדי ארץ וזה טופסם:
ראיתי התורה חגורת שק על בעל נעורים, על הילדים אשר חנן אלהים, להיות המדע יסודם ולהתבונן בספרים בספרי תורת אלהינו, הנתונה בסיני כפה עלינו הר כגיגית,

והנה שמענוה בתחתית ההרים כללות ופרטות נאמרו בסיני, נשנו ונשתלשלו קבלום באלה ובשבועה ובכל מיני קשרים, קשר של קיימא לא במהרה ינתק, ויעמוד כל העם בברית כאברהם בין הבתרים, ובהקדים נעשה לנשמע ראיה ומופת ועדים ברורים, להקדים ספרי האמונה והקבלה ואח"כ לדרוש ולחקור בדברים, ועתה שנו סדרי עולם ושעשע יונק על חור פתן ארץ עיפה צלמות ולא סדרים, ויוסיפו לחטוא לא יניחו הנערים, עד אשר יגדלו והגיעו עד בחורים, והנה השולחן לפניהם ערוך ויתקנו עצמם לטרקלין קודם שיכנסו בפרדס וישפיקו להם בילדי נכרים, ע"כ צוחה של תורה עלתה בראותה גויליה נשרפין ואותיותיה פורחות, ותבך ותתחנן אל אצילי הארץ הסגנים והפחות להטות אוזן אל צעקתה הראה אלינו בקולות וצוחות, להקדים הגבירה בדבורה בראשית, ואחר תגשן השפחות, הנה אמת יצאה קול הברה. וזה טופס א' מן הכתבים.

## אות עו

ראיתי דמעת האמת וקולה כאוב שפל מארץ תדבר, לפניה מצאנוה לא פחדנית ולא בישנית וקולה כקול שדי קול ארזים משבר, ועם כל רודפיה השיגוה ותלך הלוך וזעקה יושבת על משבר, לבקש לה מנוח ולהיות לה גואל וכל צורריה תחתית ידבר, ע"כ ראתה לחסות תחת כנפיך כי איש חיל אתה כגבור בכלי קרב וחיילים יגבר, אנא עשה לה כמו מחתרת ברקיע מעלתך והכניסה במחיצתך עד אשר יהיה קולך הולך וחזק ונשמע את הקול מדבר, הנה אמת שיצא הקול.

## אות עז

זה ג"כ טופס אחד משאר הדברים:

אל מי מקדושים אפנה נגש תעצומותינו, מי בעל דברים יגש להיות ממגישי התורה וידרוש מעל ה' ויוכיח בינותינו, אם האמת אתנו אם לכשנגדן חלוק כאשר שמעתם היום בגלילותינו, תכלית הרצון וקוטב הכונה אשר עליו תסוב גלגל מחשבתינו, לחזות בנועם האמת תנצח הרבים ורק היא יחידה תצא בצבאותינו, ונפטר מהם בשלום ולואי שנצא בעצמותינו: הנה יאמר יצא קול בעירנו.

## אות עח

ששה משמות החתומים באדרכה בהסכמת כל החתומים, אומרים: הריצו שלוחים אל ראשי עם קודש מדינה ומדינה ככתבה, מכאן עד ברצלו"נה לגלות את אזנם כל הנעשה פה, ולחלות פניהם לזכות את הזכאי ולחייב את החייב בחרם האדרכה, וזה טופס השלוח:

אב לבנים יודיע אמתה של תורה, יראת ה' טהורה, תתהלל בשערים היא ומעשיה קודש, ישראל חכמת השכל תומכיה מאושר עוז מבטחה למחזיקים בה, מגן יראה ורומח לחוסים בצלה, שומעים לקול מורים; ממנה פנת האמת יסודתה בהררי קודש, על כל גבעה גבוהה על ראש הרים; כל הבן הילוד על ברכיה והוא נער לא ימיש מחיקה ואין אתו לזרים; באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' יראה לבבו בטוח מדלג על הרים; לא יסור לבבו אחריו שם ידבר עמו ואמיץ לבו בגבורים; היא הנותנת כח באדם לעלות בסולם העליה להתקין עצמו לפרוזדור ולהכנס בטרקלין ובחדרי חדרים; כל מבקש ה' ליראה ולאהבה ולדבקה בו, ודרך אין לו שעור יעלה בתום לא ילך בדרך האתרים; יהיו למלא בטנו מפרי עץ הגן ועץ החיים, ואכל ושבע ודשן כל ימי הנעורים; עד אשר יצא מאפו רוח הילדות והשחרות, וכלה זעם רתיחתו ונחה עליו רוח דעת יהלך במישרים; זה חלק יזכה ארחו, וזה פרי יאכלנו והסיר חטאתו, סור זמנים קודם לידיעתו, יראת חטאו קודמת לחכמתו, וכאן הבן שואל באלהים יפנה למעלה ולמטה לפנים ולאחור לא יחטיא כונתו, כך היא המדה והמשקל מודדין ושוקלין בהם איש איש כפי שניו לעבוד עבודתו, מאזני שכל יכריע למדרגה הראויה לו ולא יפסיע פסיעה פן יתנגפו רגליו במרוצתו, בילדי נכרים ישפיקו עד בואו אל דעת נושבת רוח מטוהרה תנוח דעתו והיה כבוד מנוחתו, יפה כח האב להורות נתן בלבו להכין צעדי אונו, להרגיל תורת חסד על לשונו, ואחר בחכמה יבנה ביתו, ועתה למה יגרע שם אבינו הזקן הישיש החכם המובהק ר' שלמה ן' אדרת? המעלנו מים המרורות, המדריכנו בנתיב תורת אמת המלמדנו דעת ההלכות, פרי החכמות העליונות יתן בעתו, עת וזמן תובילהו חכמי המחקר לאזן שומעת, העד העידו להקריב ימין ושמאל לבלתי עקור נטוע עת לטעת, כי שאל נא לימים ראשונים אם דרך גנות ודרך קרפיפות קודמת לדרך שער בית מודעת? השמע עם בדורות הראשונים יקומו הנערים ויפשיטו ידיהם בגדודי חיות המרכבה, וידום בנוסח התורה התמימה אינה מנעת צדק מהתפעל, אם שגגה יוצאה מלפניו אם לבית התעוררת נתן מגרעת, אין כל חדש בגזרתו הלא הוא הדעת מכרעת, למה רגשו הדוברים עליו עתק פרוץ גדרו הדרם העטרה ופארי המגבעת, מה מצאו עול ביד השרידים אשר ה' קורא חכמי ברצלו"נה, כולם אלהים עולים בפרצות, ויורדים בעמק משפט, שדה אבניה נהרסה והקיפוה מחיצות, מה להם ידכאום בדברים לא כן ברחובות קריה ובחוצות, קו המשקולת ומאזני משפט בידם עמם תושיה ועצות, שכלו מחוקק בדגליהם מקל ורצועה בידם, לא יחניפו את הארץ משוא פנים לא יבא בסודם, הרודים בעם ולרוב ענות מעלתם וטוב מוסרם מחלו על כבודם, ואת אלת בריתם לא נתנו עבור בגבולם, לא תחד בקהלם,

ומה רוח אף בדברים לא עלה ברשת דמיונם מרים וקשים, אמרו כי משיח ה' הוא הקדוש נר ישראל עמוד הימיני, הוא החכם הכולל הרב הגדול מרנא ורבנא רמב"ם בנן של קדושים, ובספרים החצונים שלח יד לבל יהיו נדרשים מספרי יון בלמוד החכמות טבעיות ואלהות, שמו חוק וגבול פן יהרסו לעלות שם הנגשים, הלא ידעו הלא יבינו כל יודעי דת ודין, בחנו דבריהם לפני כל חכם לב ונבוני לחש, יראי אלהים שופטי צדק אנשי תמים, יבדילו בין האמת והשקר מנחה טהורה בלבבם מגישים, ישמעו ויאמרו היצדקו ברבים בהשוותם ענבים לבאושים, מה דמות יערכו לספרי הרב הולכי נכוחות, מאמיני חדוש והשגחה מרחיקי הקדמות, וכל אמונה נדחה אם ספרי הדת היונית הסבו להם אחורנית, בשרש האמונות הוא הגמול והעונש האריכו למענית, אך לא שמו על לבם כי יש אלהים שופטים בארץ מבחינים בין עזות לרכות, הדור אתם ראו דור טהור! בעין שכלכם תבינו הדבקים בה' ובצדקה תקריבו אליכם, ואחר השואלים תימינו בקדמוניות תתבוננו, ובחדשות מראש הוגד לכם הערת קצת נכבדי ארץ הלזו, על דבר הדרשות אל הרב הגדול קדם זכרו, לגדור הבקעה מצאוה, פן ישלחו ההורסים ידיהם בעולתה, ותורה ומצותיה ללא אלהי אמת יתארוה, והרב הקדוש קדוש ה' מכובד, והעדה כולם קדושים עד אל נכבדי קהל ברצלו"נה עיר ואם בישראל, בחבלי נעימות דבריהם ובעבותות אהבה וחוט של חסד משוך בלשונותיהם, משכו לב הקהלה זולת לב היחידים מהם, נקראת אגרת שלומים בעיניהם ונקראת ספר הישר בעיניהם, בעת ההוא לא הרהרו אחריו בששה ועשרים מנכבדי העיר הסכימו עמהם, ועל הספר הבא מאתם אמרו כנים דבריו, ותשובתם אצלם חתמו לנו רשום כתב דברי שלום ותחנונים לאמר, עשו אתם ראשונה כי אתם הפחות והסגנים, נאים הדברים היוצאים מפיהם תצא אש גערתכם ונזיפתכם לכלות הקוצים מן הכרם, אין שעור לתועלת זאת העצה היעוצה, ראויה היא שתקובל כאלו אמרה יהושע ומסרה לזקנים, כמונו כמותם הסכימו בהסכמתם עצתינו כעצתם, לנדות ולהחרים כל איש אשר ירים ידו בלמוד חכמת הטבע עד היותו בן שלשים, כי כן ימלאו ימי הרתיחה ובני אדם מעבירות שבידם בושים, זאת כונת הס' השלוח מאת ששה ועשרים הנזכרים אל חכמי העיר הנזכרת, גם כי בסוף הס' הודיעם כי יש בהסכמתם עוררים, על כן לא באה לגבול ההשלמה, כתבו שטנה על ההעברה ולא במרמה, יש מהם הוסיפו שנית ידם לכתוב אל הרב לחלות פניו ולהזהירו הואיל והתחיל במצוה לגמרה, וחץ החרם בארצו יורה להעבירו, ואם ימשכו בקשת רצונו עצמם ואחרים עמם במלאכיו עושה דברו, גם היום רובם מהם בכחם אזבחם עתה לקנא לאלהים ולתורתו, החזיקו לא ירפוה ולא ישקרו בבריתו, ולא ימירו כבודם בתבנית לשון מדברת גדולות ותמונת

הדברים בגלוי ובסתר, לא יעשו תורה פלסתר, ויש מהם עוררים מן החתומים עלה אף מן המכתבים לרב שנית אחזו בעינינו כונתו הראשונה, וחשף שולי הודו כארמון בשני נח להם, ויכום אחריו כגבר חילים, ומדי שבת בשבתו יעלה בית אל להתעסק בנסתרות ובנגלות נער וזקן, ויום יום ידרושון, ובדברים כסן עתיק יומין יחקורו וידרשו להם גדולות, ועתה חכמים השכילו התיצבו מלכים פנו דרך, ובמעלת החכמות יתעלה במעשיהם, כי תרמסנה רגל כל הולך, אם תחזקנה ידים בפעולותיהם, אם כבודה בת מלך פנימה תצא יצאנית, תזכו במשפטיהם ראוי לאמת להיות פחדנית ובישנית, כי כל הרוצים לטייל בפרדס יטיילו וכח אין בהם ולא תעשינה ידיהם תושיה, אם אחד מעיר ושנים ממשפחה נכנסו בגן וזכו בלמודים, הצילו ולא נפגעו ועלה בידם, היתכן להרצות להתהלך בגן הנערים, הפ? בחורים כולם מרבע טורים, אבן יקרה וספיר נכנסו טובים יצאו בשלום, אם למלאכה הצליחו, אמנם אחד השיג פרטות וכללות הרשות בידם לבלתי השאיר מבציר החכמה עוללות, ואז יקומו העלים והאשכולות, הנה עיניכם רבותינו הרואות במדעכם התורניות בחולניות ובריאות, וריב לנו עם אחינו כשמעו תשיתו ידי בכם תוכיחו בין שנינו, גורל שלום תורתכם תפילו בתוכנו, בהשמע באזני אחינו החולקים עלינו פתשגן הדת נתנה מאת חכמי ברצלו"נה למנוע הנערים מללמוד חכמת הטבע והאלהות בספרי היון, עד היותם בן כ"ה שנים, נתמלאו רוגז על החבורה כולם כונו שהיא מבני קהלנו ולא חשו לעלבונה, ובחזקת היד הגדולה קמו והחרימו בלא דעת, נפש רבים מראשי הקהל ראשי המטות אבותם ועמהם גדולים אנשי אמת, לא ידעו במעשיהם לא יצאו בצבאותם, למען יצדיקו הרבים השומעים שמע גבורתם, וענו אמן על השאלה, פתח דברי החרם ההוא: כל אשר יטיח כלפי הרב מורה צדק החכם הגדול רמב"ם ז"ל, וכל המונע בנו מללמוד חכמת הטבע והאלהות וחכמת האמת משום זמן, גזירה נגזרה מקירות העיר וחוצה לה, ובגלל החרם ההוא כל מוציא דבה על שום מחבר ספר לתומו, בינו נא זאת יודעי דעת ומזימה, הנהיה כזאת ע"פ האדמה, הלא חכמי העיר ההוללה ברצלו"נה עיינו ודקדקו יפה בהסמכתם, ובארו היטב בשאר החכמות לא פשטה גזרתם, שתים הנה טבע ואלהות חברום חכמי יון וחכמי ישמעאל נשתבשו באמונתם, ע"כ קראו החכמים למנוע הלמוד הזה לילדים ולנערים, ובס' שאר המספרים לא שלחו ידם, לא מנעו מהם עקשות פה המדברים בשערים, ולהסיר לזות שפתים ושוט לשון, וכל זה שמרנו שוה לנו ולהם אמרו אחינו כנגד הרב י"ץ מועצותינו ומועצותיהם, ונירא וימס לבבנו ברדפם אחרינו עד החרימם, קנאו לה' ולתורתו ולחכמים האצילים חכמי ברצלונ"ה ה' שמה, לא ירדו לשער מלחמתה של תורה, ה"ה נכבדים נכבדי הקהל ורבים אשר אתם, צעקו

חמס על החכמים ועל הנסכמים לדעתם, ויאמרו באזניהם אם שלא כדין כללונו בחרמם, כי משארות האלה צרורות על שכמם, אדרבה להוו המחרימים וכל הנסכמים עמהם אם מבני ישראל המה, בחרם ובשמתא בקללה ובנזיפה, ודעת שפתיה' ברור מללו, ונכתב ונחתם האדרכה בשבעים נפש, או קרוב החתומים בו תורה וגדולה בכללה, כולם פועל ה' יביטו ולא ישיחו לרעש בני חיל ולקולם, ואתם הרי ישראל מוסדי הארץ האיתנים, העת לכם לשבת בבתיכם ספונים, ואחיכם אלו כנגד אלו דנים? הרימו מכשול מדרכינו, שפטו נא בין החרם והאדרכה יבא דברכם ויורנו, בשל מי הרעש והסער לאשר אשם לו אימתכם תבעתנו, ושבט מוסרכם באולתו יגער, דרשו היטב על דבר המחלוקת מי ומי ההולכים בתמים וכונתם רצויה? והעוברים תחת קיר נטוי גדר הדחויה, ובאש קנאתכם ועברתכם תדברו והאדמה לא תשם, לבל תכניסו דבריכם מפני איש ומה' לא תשימו נפשיכם אשם, ועיניכם על עדתינו תחוס פרטה וכללה, וה' הטוב יכפר בעד מאור הגולה, ייטיב לישרים בלבותם, ידריך באורח מישור המטים עקלקלותם, ישבית מדנים ורוח קנאה ותחרות, יוציאנו ממצוקותינו ומעבדות לחירות, ושלום על ישראל כלבבכם ולבב אחיכם, לא בחיל ילכו לפני עם קודש להגיש עצומותיהם, לא בחיל ידברו יגברו אין כחם אלא בפיהם, מצווים ועושים מאת החכמים הגדולים הנסמכים עמהם לדרוש אלהים בני עליון יתנו עידיהן לבאר כל סתום, ששה משמותם הבאים על החתום,

**שלמה בר יהודה לוניל**

**שמעון בר יוסף לוניל**

**אבא מרי בר יוסף**

**שלמה בר אברהם ן' אדרת**

**אליעזר בר חיים**

**שלמה בר נחמיה ז"ל**

## אות עט

הנח לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, תדע דאמר גברא מלתא משמיה דעקיבא בן יוסף כוותיה, מה שאירע היום בעיר מולדתי, ויקר מקרה להתחיל אל הרב י"ץ בכתב השלוח לו "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" (מכתב צב) ואחר בא אלי סוחר אחד ובידו מגלת ספר כתובה, והנה נתנה הרב י"ץ בידו כדי להגיעה לידי, וקבלתיה ונשאתיה למעלה ותהי בפי כדבש למתוק, והנה שם נמצא כתוב ג' כתבים, תחלת הראשון "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" (סי' הנ"ל) והגיע אלי ג"כ ע"י הסוחר ההוא כתב מבשר

מאת הרב י"ץ בשכבר השלים כל המבוקש בעז"ה, והנהו כחוקר ומתמיה עלי מדוע אחרו פעמי תשובתי אליו? וזה טופס הכתב:

לנביא לפנים יקרא היום הרואה, לבי ראה כי יגש איש אל המלחמה אשר לבו כלב האריה ילאה, ואם אמת כשחל יגאה, כי יראה נצוץ מתחת הפטיש יוצא, יברח להחבא בנהר עד צואר יחצה, אלהים עמך גבור החיל, כמה עוררתני אתה והחיל, אשר נגע אלהים בלבם, לקנא לאל ולתורתו בכתבם, אמרתי הנני, פשטתי ידי והטתי אזני, והרבה מאנה נפשי להתחיל עד התחל אתם הגדולים ממני בחכמה ובמנין, וברוב ענין, גם אמרתי אולי ח"ו תשיב אחור ימינו של מאמין, וזרוע הנטויה אשר גלתה תשוב ותטמין בזה החזקתי עד חזקו עלי דבריכם וראיתני בשני מאסרים, אז אמרתי חלילה לי לבוא בחסד גדולי הארץ שאלתי מה חפציכם ואעשנו, רמזתם רמז מעט ועשיתי הרבה, אמרתם החלק ובחסד עליון עשיתי הכל, הנה החרמנו חרם חמור לכל מי שילמד בינינו בחכמת הטבע והאלהות מספרי היונים, עד שיהיו הלמוד והמלמד בני כ"ה שנים, וכן כתבנו לכל קהלות הקודש בכל הארץ לעשות כמונו, נדינו והחרמנו כל איש אשר יאמר אברהם ושרה אמנו חומר וצורה, ומי שאמר כי בני יעקב הם י"ב מזלות, ואשר יאמר כי משה עשה נמוס, והאומר למה אסר בשר חזיר מחמת רוע איכותו, והרופאים לא מצאוהו רע המזג כ"כ, והאומר שאין הכונה בתפילין בהנחתן על הראש והזרוע, אלא לכוון הלב ולזכור המוח, והמלעיג על דברי חכמים רז"ל, נכתב באגרתינו זאת שכ"כ הרב הגדול רמב"ם בס' המורה, הנני שולח טופסי הכתבים לך כי נחמת כי עשית בקלף טופסי הכתבים, אמרתי להעתיק ולשלוח לי ולא עשית, ומדעתי שאין המניעה לחנם, גם שלחתי לשוע הגדול דון מומיט ולא ענני, ועתה אם תשלמו דבריכם, כאשר פצו שפתותיכם, לשם ה' ולחתום כאשר אמרתם, ועלינו להחתים אפילו עשרים קהלות ויותר מהמה, ואם לא, אנחנו עשינו המוטל עלינו, ואתם תראו מה חובתכם ותשעו שָׁעה, ואנא אל תשלה אותי ונדעה, וכתוב לי כל העולה על רוחכם, וחסו בה' ויורה אתכם, דעה והשכל כלבבכם, ולב נאמן אהבתכם, הנמשך אחריכם, כי תמשכוהו בחוט הסרבל אשר עליכם,

**שלמה בר אברהם ן' אדרת.**

## אות פ

[**מכתב עט** ראשיתו "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" נדפס בתשובת הרשב"א סי' תט"ו, ומוגה היטב בראש אגרת הבדרש"י הנדפס בפ"ע (לבוב תקע"ט), וגם **מכתב פ** ראשיתו "מי יוחיל עצור" נדפס בשני הספרים הנזכרים וללא צורך יהיה לשנותם פה.

הן אמת שגם **מכתב פא** נדפס ברשב"א, אך יען הוא פה בשינויים רבים מאוד לכן נתתי לו מקום בין העומדים האלה.]

## אות פא

זה טופס הכתב הג' אשר כתבו לשון החרם אשר החרימו אנשי חכמי ברצלו"נה על ההופכים ללענה דברי חכמים רז"ל חכמי התלמוד, ועל הדרושים בהגדות של דופי, וכל הנמצאים לדברי מינות בציורם כדי לעקור מה שכוונו רז"ל, והחרימו ג"כ כל הספרים אשר נמצאו בהן אחד מן ההריסות הנזכר בטופס החרם וכל המחזיקים בהם, וזה החרם נעשה כללי, ע"כ ראוי להיות שמעו הולך בכל המדינות. וזה טופס החרם כלליו ופרטיו: קודש ישראל לה' ראשית תבואתו, עם זו יצר לו לספר תהלתו, וביום שמחת לבו יום חתונתו, אשר ברכו ה' באחותו כלתו, בא ה' אלהים וכל קדושיו עמו, הבדילו לו לשרתו ולברך בשמו, ויבדל להקדישו קדש קדשים, כתר מלכות בראשו ותפארת אנשים, כתב לו רובי תורותיו, כי בו בחר וחשק באבותיו, ולו צדקות ועוז ובנביא הוציאו לכתו אחריו במדבר, ובנביא נשמר במדבר מקום מטה לחם שבר, לא חסר דבר, הביאו המלך חדריו, חדר הורתו פקיד נגיד בכל שעריו, ועליו אפריון, עשה לו בציון, שם נגלו לו האלהים, שם שם לו מעין גנים, ומשך חכמה מפנינים, וזו חטאנו לו בחטאינו הגלנו, וכי זר מעשינו בקצוות זדנו ובגוים הפיצנו, אמנם עבדיו אנחנו, ובעבדותינו לא עזבנו אלהינו, הוא עשנו ולו אנחנו, ואם בגוים האלה לא נרגיע לרגעים יבחנונו, עדותיו וחוקיו יום יום יגזמונו, ואם חטאנו הנידונו, ואותנו לאויבנו מכר, איך נשיר שיר אלהינו על אדמת נכר, זאת נחמתנו בעינינו, זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו, עד כה ברכנו השם, כי היתה לנו תורתו לתהלה ולשם, אך עתה רגזנו ואין נחת, בשמענו כי יצאו אנשים דרכם יורדת היא למטה לארץ לבאר שחת, עזבו תורת עליון ומנחת, ונחת שולחנם ספרי הגוים עשו תורת אמת פלסתר, זה מקעקע הבירה וזה סותר, וסותרים את הכל כחומץ על נתר, ובבית משתיהם גם בבתי כנסיותיהם לא יבושו, ובענין אגדות של דופי ידרושו, ומלעיבים בדברי חכמים, כאחד מן העממים, וחקקי און בספריהם חוקקים, וממלאים בתיהם כלים רקים, לאמר: כי מבראשית עד מתן תורה הכל משל, ואברהם ושרה חומר וצורה, וי"ב בני יעקב י"ב מזלות, וד' מלכים אשר נלחמו את החמשה, הם ארבע יסודות וה' חושים, גם שמענו כי במצות שלחו ידם לאמר: כי האורים והתומים הם מלאכת האצטור"לאב, ובתפילין נתנו תְּפִלָּה, ולא יראו לדבר גם במשה, לאמר ח"ו כי נימוס היה באמרם כי אין תורה מן השמים רק נמוסים והנהגות שעשה משה, עד שאמר אחד מהם דורש ברבים בבית הכנסת בתימה, מה ראה משה לאסור את החזיר? אם מחמת רוע

איכותו, הרופאים לא מצאו בו רוע איכות כ"כ, ואמר א' מהם שאין הכונה במצות תפלין להניחם על הראש ועל הזרוע ממש, שאין החפץ בזה רק שיבין ויזכור את ה' על התפילין הרמוזים בראש כנגד המוח ובזרוע כנגד הלב, שהם כלי ההבנה והזכרון לרמוז שיבין ויזכור לא זולת זה, ומכאן מראים ביד ששולחים אצבע ומדברים און, בכל המצות פרקו העול מעליהן, ואין להם חלק בפשטיהן, וכל איש הישר בעיניו יעשה, ורבים של אלו כתבו, כי מ"ש: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין, היה בפנים דבר שמעמידן, כזה אומרים אמור, וכל המחזיק בדברי חכמי ישראל נחשב בעיניהם כסוס כפרד כחמור, לזה ידווה לב כל הדווים, כי נטו קו תוהו על כל הקוים, ובאמת האנשים האלה אם רוח עועים זה בקרבם, וע"ז נשאם לבם, באמת נאצו את אדני, כי יכפרו בתורת אלהינו שנתנה למשה בסיני, ישחיתו לכל העם, כי יוסיפו על חרון אף ה' עברה וזעם, ויסף עוד להניחנו בגלותינו, ואפילו אחד הפושט ידו באחד מאלה, עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה, וארז"ל כי דבר ה' בזה זה האומר כל תורה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו חוץ מגזרה שוה הוא כי דבר ה' בזה, ומי לנו גדול מהרב רמב"ם ז"ל שכתב בספרו כתב יושר ז"ל "הדין אצלי בכל עברה שיראה ממנה סתירת התורה או מחלוקת כנגדה, אפילו אכל אדם מישראל בשר בחלב או לבש שעט"נז, מפני דעת שיתבאר ממנה שאינו מאמין שזאת תורת אמת, הוא אצלי כי דבר ה' זה, ויהרג מיתת סייף אך לכפרה לא מיתת עונש, ולזה ממונם לשריפה ולא ליורשיהם כשאר הרוגי ב"ד, וכן אני אומר בעדה מישראל שעברה על איזו מצוה שתהיה ועשו ביד רמה יהרגו כולם, וראיה לדבר ענין בני גד ובני ראובן, שכתוב עליהם ויאמרו כל העדה לעלות אליהם לצבא, ואח"כ באר להם בשעת התראה שהם כבר כפרו בהסכימם על העבירה ההיא וכפרו בכל התורה כולה והוא אמרם להם "לשוב מאחרי ה'" והשיבום ג"כ "אם במרד ואם במעל" עכ"ל ומי כמוהו מורה תורת אמת ומשפטי צדק, שמעו הדור כולו, הבנים אין לישראל, האין מקנא לתורת האל, האם בתורה אין מנהל מכל בנים ילדה? החטאים האלה בנפשותם, מחוייבים כל ישראל להחרימם ולנדותם, ולא יכופר העון הזה עד ימותון באש של גיהנם, וגופם של אלו באש לא נופח באש לא תכבה נתון, והנה אנחנו מסכימים ובגזרת עירין ובמאמר קדישין, מנדין את האנשים הפושעים הפושטין ידם באלה ובחרם ומסכימין בב"ד של מעלה ושל מטה, וירדו מטה מטה, עד ישובו תשובה שלימה, לא ישובו עוד לכסלה, ולא ישימו בתורה ובדברי רז"ל בעלי התלמוד תפלה, וספרים שחקקו א' מאלה בתוכם, אנו דנים הבעלים כמין, והספרים כספרי קוסמין, והמדריכם והמחזיק בהם בנדוי ובחרם כיוצא בהם עד שישרפום ולא יזכרו עוד

בשמם עד תומם, כמצות התורה: פסילי אלהיהם תשרפון באש ולאבד את שמם, ואשר ישוב ונחם, מן השמים ירוחם ובירושלים של מעלה ושל מטה ינוחם, ותשוב הקללה לברכה, ויצלח בכל מלאכה, ויכתבו לחיים ולשלום, חיים שיזכו לראות פני אלהים יום לאומים ידין, כי במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין עומדין, ובזכות הרחמן ובזכותא דאבהתנא, תיתי בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אוריתא, כן יהי רצון אמן.

**שלמה בר אברהם ן' אדרת**
**יצחק בר יוסף ן' ישי**
**יעקב בר חסדאי**
**שלמה בר משה חן**
**משה לוי בר יצחק**
**שלתיאל בר שמואל**
**יהודה לוי בר חסדאי**
**ראובן בר ברזילי**
**משולם בר יצחק**
**ששת בר ראובן תשי**
**יהודה בר ישועה תמ"ך**
**שלמה בר יהודה**

מה טוב מאמר החכם באמרו בהתאחר שלוחך קוה לטוב, הנה אמת כי התאחר שלוחנו אשר שלחנו לברצלו"נה ל"ו יום, והגיע הנה עם הכתבים והתשובות מן האצילים הנכבדים אשר שם, ביום זה י"ב לחדש כסלו שנת ס"ו לפרט, הוא החדש אשר נקם ה' נקמתינו והצילנו מאף מלכי היונים, כן יצילנו מדעת חכמיהם הכופרים בהשגחה ומאמינים בקדמות, מכחישים המופתים ממעטים הדמות, ונשמח בתורת אלהינו הקדושה אשר אין לה עקר ודמות, ולא ישיגוה הפעלות ושנוי מקרה ואיכות וכמות, ולמען שמו הגדול בתורתו ינהגנו על מות, ואלו הן מספר הכתבים אשר הביא, שני כתבים מן הקהל חתומים בחותם הנאמנים מכל נכבדי העיר וחכמיה, ובתוכם פסק דין האדרכה בראיות ברורות כי אין בחרם ובנדוי שלהם כלום, ואין כאן שום חשש ולא נדוי, והאדרכה שלנו צריך היתר; וחלו פנינו להתירו, ועוד ששה כתבים מגדולי העיר, להתנצל, כי לא פשטה התקנה על שום ספר ממאמרי הרב רמב"ם ז"ל קדוש אלהים, וזה

התנצלות לא היה צריך שהרי לא כלל החרם אלא לספרי היונים בלבד, אלא כדי להוציא מלבן של מוציאי דבה עשו כן.

## אות פב

הכתב הראשון מוסכם החתום בחותם הנאמנים זה הוא:

ראינו עיר נכתבה קהלה מלא תהלה, תל שהכל פונים בו שהם הכותרת והגולה, שם לתעודה גברונין דנין והלכות לברר כשלמה, ההר חמד אלהים יושביו עליזי גאותו, שם במרום קנו קדש לה' ראשית תבואתו, ושרי קדש מנגחים זה את זה בהלכה, אין פרץ ואין יוצאת מתהלך על השבכה, ע"כ אמרו המושלים לכל אוהב חכמות להבין בנעלמות, לבלתי ילבט ההרה ימלט ואיה סופר איה שוקל בפלס הרים ודולה מתהומות, מבלי דלי עמק חכמות, ממדד מראש דלי ועד זנב דלי גמיר וסביר, גרם ספיקי דגברי, סיני ועוקר הרים הלא המה גבורי החיל חכמתם ובינתם מי מלל, לא יספיק מגלות תהלות אין בהם גומר את ההלל, מימות עולם ושנים קדמוניות באזנינו שמענו שהם בני עליה, קושרים קשרים לאותיות במשכנות מבטחים עושים גדר ופרץ לבל יפרוץ פריץ חיות דורשים בעמקי תושיה כבן עזאי בשוקי טבריא, השיבוה באפריון ומקדים לפניה מאן דבעי חיי מרון בעי חיי, וקולה כנחש הולך לדרוש, בלעדיך כל אלהיות מאמין בחדוש, וכל דבר מופתי, ואשר עסקו בהויות דאביי ורבא ולא עוזרי רהב, בעיניהם כקתון של זהב אומרים לתורה שבע"פ עמך עמינו, ולאפלטון וחבריו לך מעמנו, דין מאמר מרגניתא דלית בה טימי, דין גושפנקי וברוסמי, היא שעמדה לאבותינו ולנו, אלהינו בה מקרני ראמים ומשני זאבים הצילנו, לאלה תחלק הארץ ולאלה תשואות עינים, בתי מדרשות פתוחים ועליות מרווחים שם עושים לקופה אזנים, עושים סיג לתורה ומחיצה של ברזל ברית להבה, ואם נפרצה אומרים להם גדור, תורה וצדקה נעשו פרקליטין גדולים, כלוהו דרופתקא דאורייתא על כל קוץ וקוץ תלי תלים, ועתה אצילי בני ישראל ידענו כולם חכמים וידועים, תורת ה' אצלכם אמון יום יום שעשועים, לא יאומן כי יסופר כי יש בקרבכם איש בטנו ימלא קדים, מילי דהואי אמרינהו יהושע לא ציתינין ליה, כנשמע ב' ג' גרגרים חכמות הם ריחם נמור וטעמם גפנים, דורשים בהגדות של דופי וממלאים מהם מגלות, לא אחר הדלת והמזוזה כי אם במקהלות, במופלא מהם נפשם מתאוה ואין, שלא נתנה רשות ללשון, כל זאת החרשנו אמרו לקדושים אשר בארץ יניח, כי יש ביניכם הרבה ראוים להוכיח, הם יכלו הקוצים מן הכרם, וסוכתם תהיה מחסה ממטר ומזרם, הביאנו רצונכם בכבל, רגננו מה לנו ולצרה הזאת, מדוע נגביר לשוננו, ומה ירזמון עיננו, עד נשמע הקרן, ונשלוח ספרים מהגדולים אשר המה המחזיקים בתורן, לא פעם ולא

שתים, ולא יום אחד ולא יומים, כי זה שנתים, עד שקמנו וגדרנו גדרים בעמינו, לא לאחרים כי אם לעצמינו, ואם כתבי הרב הידוע רמ"בם, מָשָׁה מהחכמות הבנות ערומות, הפלסוף האלהי הדתיי הגביר ברית לרבים בחייו ואף אחרי מותו, אינם בכלל התקנה שהם משיבי נפש לכל בעלי נפש. מי יגלה עפר מבין עיניו ויראה דבריו הנחמדים מזהב ומפז רב, זכור אותו האיש לטוב מזרעינו לא ימיש ולא משה, ולא תשש כחו של משה, ומי הוא זה כנגד ספריו ישא נפשו, ומורא לא יעלה על ראשו, לא היתה ההסכמה כ"א בספרי הפלסוף אשר לא מבני ישראל המה, וא"כ איפא מה ראו הנכבדים ההם ומה ראו על ככה, ואיך חמתם בהסכמתינו לא שככה, והפרי עמנו אל המרה, ועם הסכמתנו נגיה לא חשכו כנגד ממנו דרכם לא הכרנו מכתיבתם וחתימתם, ואמנם המון מעינו יתאפקו, חפצנו צדקה בעשותם עמנו נוראות ויצדקו, ואתם אלונים מבשן במטותא מכם אל תחזקו במחלוקת, אחר שכונתם לשמים למה תמרדו את אחיכם במדות נפשיות, ומקולכם ירעשו מגרשות, בחכמתכם ובבינתכם בחרו השכל ואל תדברו אתם קשות, ויאמנו דבריכם אם בנחת רוח תגלגלו חדשות עם ישנות, ותהיינה הלשונות רכות פעמים ממללות פעמים חשות, למה תריקו חרבכם עליו כי חכמתכם בהצלויה, למה תחללו למה לא תחמולו בעצמכם ועל זולתם, ועיניכם אל תחוס על כליכם, זכרו זאת כי כזה וכזה יעשה עם לבבו כי יחם בן אדם ויתנחם, יראים אנו פן בהתרגזכם ושאננכם, יתגלגלו הדברים ועריצי גוים יעבירו קול בערים, מקול התרועה הזאת במחנה העברים, כי שערו שער רעמו פנים, ועל אמונתכם מתהפכים לכמה גוונים אַל נא אחינו תרעו, כתתו מדברותיכם ואבניהם קלעו, תסירו אגרות החכמה שפטו בשעריכם, שקטו המלחמות ואל שדי יתן לכם רחמים ויטע שלום ביניכם, ויציל אתכם מרעה לבלתי עצבכם.
חתימה, קריאי מועד אנשי שם, צדק לבשו וילבשם, גלגל יומו של עולם, המה הגבורים אשר מעולם, עם קדוש ורם, קהל מונפ"שליר המקום יהא בעזרם.

## אות פג

הכתב השני חתום מנאמני הקהל, המוסכם מענין הפסק בין האדרכה הוא זה:
לשמועה כי באה, נכאב כל לב וכל רוח נכאה, אמרנו מקום אשר נדעה מוסר ושם תרבץ חכמה, איכה ירחצו הליכתם בחימה, להרוס מגדלים ולנפיל חומה, אהה מה הניחו גדולי הדורות, לאשר מאסו לשית עם כלבי צאני בגדרות, כמה שמענו בדורות הראשונים וגם באחרונים מחטיאי אחרים, ועל מוסרם לא נשבר, אך מוסרם לא סר, ואם רבו מחלוקת בישראל, אך מכבדים זה את זה כרבן גמליאל, ועתה יבושו כל נכבדי ארץ, באמור אליהם גדולי הדור פרצו פרץ על פני פרץ, לא השאירו עוללות בכרם, והכו

את כל הארץ חרם, על העשוי כסתה פנינו כלימה וחרפה, ויראנו פן ירבה על שונאינו אשפה, אנא תנו עיניכם בבירה, פן יהרסו את גדרה, אנא תנו נפשכם, לעקור חוחים מעקרן ושובו והשיבו מעללכם, וה' יטע שלום ביניכם, וישוב הלבבות על תכונתם, ולב בנים על אבותם; ואמנם על אשר עשו אחיכם מנדיכם, ואם נדון נדוי אם לאו? כך ראינו אנו וכל חכמי מקומנו שאין כאן נדוי ולא חשש נדוי, ואפילו נדו כל הצבור אתה יחיד ע"ז, וכל כיוצא בזה לא עשו כלום מכמה צדדין מתחלפים מפורשים, חדא שלא עשו שלא כהלכה, ואולי סמכו המנדים על מה שנדו ר' אליעזר על תנור של עכנאי, שאע"פ שיצאה בת קול ואמרה שהלכה כמותו, אפ"ה עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא, כבר כתבת לנו בתורתך אחרי רבים להטות, ולמדו מכאן שכח הרבים גדול לנדות אפילו שלא כדין ושלא כהלכה, ואם ע"ז סמכו נראה לנו שזה כשגגה היוצאת מלפני השליט, דהתם שהיו דנים כהלכה ורבו המטהרין ונדונו, ובמצות התורה ובדקדוקיהן ובפירושן אי אפשר שלא תקבע לנו התורה עמוד אחר שנסמך עליו, והוא מ"ש אחרי רבים להטות, כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל שאין כל הדעות שוות, וכל אחד יפרש לדעתו ובזה תרבה המחלוקת בכל מצוה ומצוה ותבטל כוונת התורה, וכדברי ר"ג שהתנצל בזה כשעמד נחשול לטבעו בים, ואמר גלוי וידוע שלא לכבודי ולכבוד בית אבא עשיתי אלא כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל, אבל בשאר מקומות לא אע"פ שאין בו לא תקון גדר, והגע עצמך מי שרוצה לדור שלא יאכל בצל מפני שהבצל רע ללב, כלום יש בידנו כח לנדותו, כ"ש במתכוון בזה לשם שמים, ולעשות סיג לתורה, כדי שלא ילמדו ביניהם חכמות אחרות, ויבואו עם זה להקל כנגד התורה, כי יקחו להם דברים וכונות מכל אשר בחרו מדברי היונים בטבע ובפלסופיא, שבזה ודאי אין רשות ביד הרבים לנדות שלא ימנעו מזה, ואדרבא אסור להם לעשות כן, והגע עצמך מי שרוצה להזיר עצמו מן היין מפני שרואה בעצמו ומרגיש שהיין מטרידהו, או מפני שרואה סוטה בקלקולה, הראוי לנדותו אם עשה כן? אדרבה התורה קראתו קדוש, כ"ש אלו שרואים לפי דעתם אחרים רבים יוצאים מגדר המצות ובאים לידי תקלות וגלות, ורוצים לגדור בפני עצמם ובפני בניהם שלא יבואו לידי תקלות אלו, שאינם רשאים לנדותם שלא יעשו כן, אדרבה אסור ואסור ואין בנדויים כלום ובחרמן, לא דין שלא מצינו שאפילו בית דין יהיו גוזרין על הצבור אלא על מה שיש בו סיג לתורה כגון יינם ופתם ותבשיל של גוים ונטילת ידים לחולין משום סרך וכיוצא באלו שהם לגדור ולעשות סיג לתורה, אבל לנדות שלא לגדור מעולם לא שמענו, אא"כ הוא דבר שהתירו חכמים מפני שאין רוב הצבור יכול לעמוד בו, ושעמדו ב"ד אפילו אינו גדול בחכמה ובמנין והתירו, וכשמנן

שהתירו בית דין אחרנין אף על פי שאינם כב"ד של דניאל וחביריו, וכדאמר ליה שמואל לרב אכול משחא דארמאי ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא, והטענה בזה שאם היה חכם נוהג בו אסור בדבר, היו רבים ג"כ נוהגים אסור בדבר, ולכן היו רבים גוזרים עליו לאכול משמנן, שאם לא כן לא היו רוב הצבור יכולין לעמוד באותם גזרה, אפילו בזמן שהצבור מסכימים לגזור גזרה אחת אם נחלקו הצבור לשנים, אע"פ שיש בכת אחת אנשים יותר מן הכת השנית, אין אותה הכת שאמרו בפי' שהם מוחים, חייבים לקבל אותה גזרה אלא אם יש עם הכת שגוזרין, אדם גדול שחייבין הכל לקבל נדוייו, וחכם שנדה כהוגן וחרמן דין ודרש דין, אם מחמת שהם רוב הם באים עליכם, אין זה כלום, מפני שאע"פ שהכת המנדין יתרבה על כת המתנגדים, כיון שיש בעיר אנשים יותר מן המנודין אין אלו נקראים רבים, שהרי על כל הקהל הטילו נדוים, ושאר המנדים אלו מועטים כנגד כל שאר הקהל, סוף דבר כך ראינו אנו וכל חכמי מקומנו, הדברים ברורים שאין בהם לא חרם ולא נדוי כלל, ואתם גם אתם ראוי לכם כדי להסתלק מן המחלוקת שתתירו מה שעשיתם.

**שלמה בר אברהם ן' אדרת**
**שמואל בר שאלתיאל**
**שמואל בר יוסף**
**יצחק בר חסדאי**
**מכיר הלוי בר ששת**
**אבון בר אברהם ז"ל**
**יהודה הלוי בר חסדאי**
**שלמה בר ראובן**
**יהודה בר שלמה אדרת**
**שלמה בר משה חן**
**אברהם בר ראובן**
**שמואל הלוי בר יצחק**
**ששת בר שאלתיאל**
**זרחיה בר ששת חן**
**משולם בר יצחק**
**ראובן בר ברזילי ז"ל**
**שלמה בר יהודה**
**יוסף בר בנבנשתי ן' זונאנה**

**יעקב בר חסדאי**
**אבא מרי בר יצחק הלוי**
**שמואל הלוי בר יצחק הלוי**
**אברהם בר שמואל**
**יצחק בר שמואל קאף**
**ששת בר ראובן**
**יהודה בר ישוע תמף**
**יצחק בר שלמה ן' אדרת**
חתימה, קריאי מועד אנשי שם, צדק לבשו וילבשם, גלגל יומי של עולם, המה הגבורים אשר מעולם, עם קדוש ורם, קהל מונפ"שליר המקום יהא בעזרם.

## אות פד

אלו הם הששה כתבים מן השרידים המיוחדים ועיני העדה מנכבדי ברצלונ"ה יעזרם צורם, אמן וזה טופס הכתב הראשון מהחכם ר' משה לוי י"א הוא נשקפוט מליט.
קול תרועה שמענו במחנה העברים, קול רעש שרים, קול מלחמתה של תורה בכל הָעֲבָרִים, ראינו אלהים עולים מן הארץ האלהים האדירים, המכים בכל מצרים סיני ועוקר הרים, אילי הארץ אשר מלאו דעה כמים לים מכסים, העיר שיאמרו כלילת יופי משוש כל הארץ, ההר חמד אלהים אשר נהרו אליו מקצות הארץ, החכמים המופלאים והרבנים הגדולים הנשיאים הלא לאמונה גברו בארץ, כל הקהל כאחד חברים נטעי נאמנים, מאמינים בני מאמינים המונים המונים, כולם תחכמונים קהלות קדושות, היראה והענוה העושר והכבוד הנדיבות והמדות, הטובות והחסידות, התפארת וההוד תפארת בחקר כבודם קהל מונפשלי"ר, מקטנים ועד גדולים, כל ימי עולם, כי מעולם היו לנו לחומה, ולמחסה ולסתור ביום מלחמה, עברו חלוצים לפני אחיהם ביד רמה, ונחנו מה? מי לא נירא מהם מהמונם ומהמהם, זקניהם ושוטריהם נשיאיהם ושריהם, הם הגבורים אשר מעולם לעשות רצון קוניהם, אמת ומשפט ישפטו בשעריהם, גדולים בחכמה, לגלות לנו כל תעלומה, קלים וחמורים, מתמימים דבריהם ומאירים, ובעירובין וידים עשו אזנים, והיו לנו לעינים, מקולם אחת ומהמונם אענה, אמרתי גם אני חלקי אענה, לא לנו לעקור בתוכנו שבע רוגז וחמה, הליכותם הליכות אלי מלכי בקודש, ואנחנו קצרי יד בין קמינו לשמצה, ואויבנו פלילים לתת עלינו אבן מעמסה, מדי חדש בחדשו, עתה רבותי דעו נא נאמנה, כי טרם בא הכתבים היקרים היה בלבי לכתוב אליכם התנצלותיה והנהגתי מראש הדברים עד אין סוף, כל שער עמי יודע וגם אתם

אלופי ידעתם, אם נדרשתי מגדולי עמנו וגם מגדולים להיות נמנה עמהם לסייע למלאכת שמים, גם כי יקרו לי דבריהם ואמרו אלי כונתם, משכתי את ידי מהם ובמותיהם, אמרתי העת לנו לשבת בבתינו ספונים ולא נכנס ראשינו במחלוקת ראשים קטנם עבה ממתנינו, מי יבא אחר המלכים לרדותם בתוך ביתם, ליתן דופי במעלותם, מי ערב לנו לגשת אליהם לתת עצה ודבר הלום, גזרתם נופך ספיר ויהלום, מה יענה מלאכי גוי כולו זרע אמת מטע ה' להתפאר היתגדל המשור על מניפו לאמר מה לך פה? וכאשר בפשיטות לא תשא ראש, במופלא ממנו לא ידרוש, קראום אל על ואם אמרתי בשפלות ראש, לפני הככבים אשר ראו עינינו, ושמעו אזנינו דבריהם כגחלי אש, מפיהם גופרים יהלכו וזורקין מרה כענוה בכבוד ומורא, זה הדרך עלינו היא המכרעת לזכות לא לחובה, עתה הגיע לידינו כתבים מקצת קציני הארץ עם החרם המבוקש, אשר לא יוכל איש לדחות את דורשיו בקש, אלא אם יצא מקו האמת ונתבקש, לא מלאני לבי לסבב את פני הדבר לבטל, כאלו הוא דבר ריק ובטל, הסכמנו שלא יהא רשות ביד שום אדם מבני קהלנו, ללמוד וללמד חכמת הטבע והאלהות, עד שיהא בן כ"ה שנים, אך הוצאנו כל ספרי הרמב"ם ז"ל וכל מאמריו, ואם לא היינו צריכים, שכבר בחרנו כונתינו על ספרי היונים, אני אמרתי הדברים ובדברי מלאתי מגלות תהלות מקהלות פרובינ"צה כלליהם ופרטיהם במורא ברתת ובזיע כחובה וכשורה וכהלכה, עשינו סיג לתורה שתהא חוזרת לאכנסיא שלה, היא התורה אשר ממנה תצא הוראה, יראת חטא וענוה כי כתר ועטרה, ואם שמה תושיה אינה מחלישה ואינה משתכחת מתשת כח העוסקים בה, רק היא מחלימה ומבריאה קלורין לעינים ורטייה לבני מעים, וכל יש בעולם נברא בשבילה, היא הנותנת חן ללומדיה, צבי וכבוד למקיימיה, נתנו גבול וזמן בינה ובין שאר החכמות, ואם הם יקרות ורמות, כאשר אמר הגאון רב החכמים קברנט של פלסופים רמב"ם ז"ל, שאין ראוי לטייל בפרדס עד שימלא כרסו לחם ובשר, ואם הזמן מהשתרע קצר, בן כ"ה שנים לא נס לחה ולא חסר, עוד זמננו גדול מללמוד החכמות, ולא תמו עדיין חולשות הטבע ולא תגבר עלינו השכחה, עלינו בפרצות להציל נפשות בחורי חמד ישראל, אשר לבם כפתח של אולם להבין האמת, ירבו הוראות בישראל ויהיו עמודי עולם, יאמרו יתעסקו הבנים במה שנתעסקו האבות בסדר ישועות ובמס' ברכות ויקיימו מילי דאבות, ואם מעט הביטו וראו ופנו אל כתבם יתר החכמות, לא למדו לעשות כי אם להבין ולהורות, גם הרב והגדול והקדוש ראב"ד ז"ל מן היושבים לפני ה' לשקוד על דלתי התלמוד ומשומרי הסף, כל עוף הפורח עליו מיד נשרף, קבלה בידינו קבלת אמת, לבדד יחיה האדם בין דין לדין ובין דם לדם, זו היא דרך ישרה שיבור לו האדם תפארת לעושיה ותפארת לו

מן האדם, בה נבדלו ישראל מיתר האומות והיו סגולה מכל הלשונות רבותי! שפטו נא שפטו אם יוכל איש לתת במה שעשינו תִּפְלָה, ומי הוא הר הגדול ישים בפעלינו תָּהֳלָה, כונתינו ראויה ומעשינו רצוים אין בזה רדיפת מחלוקת, אין בזה קנאה ושנאה ותחרות, רק אהבה ואחוה שלום וריעות, לא יצא מתוכנו רוח סערה, דקדקנו על מעלת כולכם כחוט השערה, כבודכם ויקרכם לא זז ממקומו, וכבוד הרב הגדול רמב"ם ז"ל הנחנו, זאת היתה לנו כל הימים לחוקה, איש ואיש מחזיקה, מי שלח ידו במשיח ה' ונקה? מי יחוש לכבוד הרב יותר ממנו? אנו אין לנו עסק בספר ארסט"ו וסיעתו, וכי תעבור עלינו רוח כי נתאוו למטעמיהם נגידי האפוד ואת האורים ואת התומים, ספרי הרב מאמריו ותורתו הוא הנותן לעיפי הגלות כח, בספריו ימצאו מנוח, יהגה האדם ולא יגע, יצא ולא יפגע, וכי יאמרו הנותנים אל מעשינו אשם ועון נרשם מה ראינו על ככה ומה הגיע אלינו להחרים וכבר נודע ומפורסם, כי לא היינו צריכים לסיג וגדרים? הנה אמת נכון הדבר, כי לא לנו כי אם לתת כבוד לשם לכבודו בראנו, גלינו כונתינו כדורש ברבים שיאמר דברים אשר יעלו על לבבו באסורים ובמותרים, ואם יש אחרים שלא כדעתינו סוברים, לא יכוהו בשוטים ולא יסרוהו בעקרבים, יודע צפונות הוא היודע ועד, כי לא היתה כונת קהלינו הקדוש,להתגדר על איש ולהוציא עלינו דבה, כי אחים אנחנו וכל הימים היה בינותינו ברית אהבה וְחִבָּה, לא זאת כבר נודע ונתפרסם בשערינו גם בשערי כל הקהלות, כי אתם המעוררים גם מנכבדיכם יצאו כל הדברים, ואם שמענו לגדוליכם מה יש לנו שרירות, או כנוטל ידיו לפירות, אנחנו כנרדפים ואתם כרודפי צדק, מחזיקים הבדק, ואם יש מכם לא היתה בזה ידו, לא נשכיל מעלתו ולא יקל כבודו, ומי בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, והנה הארכתי לכתוב התנצלותי באלו הענינים, יען כי מתחלה ברחתי מן הדברים, עתה אשיב שולחי דבר, בלב כבד ובר, דבריכם ודברי עדתכם הקדושה, מתוקים מדבש נחמדים מזהב ומפז רב, ומעלת העדה הקדושה כאחת חכמתכם גלויה ממזרח עד מערב, ובכ"מ שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב, הנה נהא הואלתי לדבר אל אלופי ומיודעי קציני ורוזני, צעיר אני לימים, לנהוג שררה ברמים, לא בינת אדם לי להכריע בין החכמים, אמנם אבקש מחילה בקידה והשתחויה, על ברכי אכריע וגופי אקרע, ואדון לפניכם בקרקע, אם עד כה הייתם נלחמים מלחמתה של תורה, מה לכם עם ישראל ואש מתלקחת נשקה בהם מה לכם את הבערה, מדוע לא חששתם על הגחלת הנשארה? ח"ו אם כבתה אינו זקוק לה, אם נשמעו הדברים בין חכמי הגוים ואויבנו בתורתינו פלילים, על זה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו, איך לא הבינותם אל עושיה לא חששתם לכמה תקלות כאיש ללכת בדרך לא סלולה, אנא רבותי משכו ידיכם מן

המריבות, מנעו בניכם מן המבוכות, לא תהתלו בסכנות, לא תשימו דמים בבתיכם, ואל תהרגו נפשות בשעריכם, רדפו אל האבות ואל הזקנים, שאלו נא לימים ראשונים, אם תקראו למקלם נועם או שבט חובלים? תנו עיניכם אל הבירה לא אל זהבים, ויהיו הקטנים נשמעים אל הגדולים, כי גבוה מעל גבוה שומר ועליהם גבוהים, אתם על הארץ והאלהים בשמים, אל תדחו זה את זה בשתי ידים, עשו מחלוקותם כמחלוקת הלל ושמאי, שאין במנינם זקן אשמאי, על הנשמע אלינו בענין החרמות והנדוין, ברו לכם דרך ישרים, הסירו הנזיפות הפרו הרחקות והאסרים, לא ישמע עוד בארצכם שוד ושבר ברחובות ובשוקים, ואנחנו לא נחוש למנינינו אם יעשו הסכמתנו חולין, לבטל אותם כל מיני בטולין, לבלתי ישמעו עוד הדברים בכל הגבולין, השיבו העטר ליושנה, והושיבו קהלתכם הקדושה על מכונה ועל כנה, ואנחנו נעמוד בגזרתינו לנו ולבנינו, גזרנו עלינו ועל זרעינו, גדרנו גדר לגזרתכם, ומוסר שלומנו למחלוקתכם, השומע ישמע ישא ברכה והחדל יחדל, כבוד לא ידל, גדול כח השלום ודגלו המקלקלת עשוים כגדול, אדון השלום ישא לכם ולנו שלום, ויברך עמו בשלום; נאמן בריתכם שמח במעלתכם, חרד לחרדתכם סר למשמעתכם, נותן שלום וכורע ומשתחוה ממקומו מקטנכם ועד גדולכם, עוד כל ימי חייכם וימיכם, הכותב בא על החתום,

**משה הלוי בר יצחק המכונה אשקפאט מלי"ש**.

חתימה. שני צנתרות הזהב יעמדו יחדו יהיו תמים, שרי צבאות ישראל החכמים ר' אבא מרי י"ץ בן כבוד רב הנעלה, לשם ולתהלה, ר' משה, וגביר ואלוף ר' שמואל בן כבוד הישיש הנעלה לה' ר' יוסף ז"ל מונ"פשליר.

## אות פה

זה טופס הכתב השני מן החכם הנכבד ר' **משה הלוי** ירושלים:

ירושלים הבנויה, ששם עלו שבטים שבטי יה, כולם קדושים בני עליה, מהדרין מן המהדרין לרוץ בדברי משה יום ולילה עוסקים בתורה שמה תושיה, מה לך איפא כי עלית כולך לגגות, בניך כשתילי זיתים סביב לשולחניך, עוקרין את הנטישות, ולשונות מדברת גדולות, נס אלינו אחד מן המערכה, מתהלך על השבכה, הוציא רוחו כל יקר ראתה עינו, ולא הכחיד דבריו תחת לשונו, בסופה דרכו וסביביו נשערה מאוד ולחום נלחם ורב רב חתרנו לרפא שברנו, ולא מצאנו סמנין להעביר כתמינו, כל שומע אלינו תצילנה שתי אזניו מגן גבורהו מאדם עלה אלינו כשופך דם, אמר כי לא על הקבלה יחיה אדם, ע"ז ידוו הלבבות והנפשות תמוגגנה, ההרים ימושו והגבעות תמוטנה, אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה, הבנים אין לישראל, אם יורש אין לגולת אריאל, מי יעלה את

שמואל, מי יתן וידבר עמדו פדנו מיכאל, למה תניאון את לב העם, קראו לגורלם נועם, התורה והמצוה אשר בהם יהגו לילה ויומם בשכבם ובקומם, זה חלקם מכל עמלם, נערים וזקנים זהב שכלם, בתורה שבע"פ החזיקו, ובילדי נכרים לא ישפיקו, הן ארץ כשדים כזה העם לא היה, לא תתבלע חכמתם בחכמת הפלסופיא תורת ה' תמימה, יקרה היא מפנינים ונעימה, לא תחסר כל בה, לא מסך ה' בקרבה רוח עועים, בה נמחית אבן טועים, והעולה דרך כרמים ופורץ גדרה גדר אבנים, לא הניח בת לאברהם אבינו ולא בנים,על זאת תאבל הארץ העלתה צוחה ותצעק בנפש מרה, מה מצאו בי עול בני כי רחקו מעלי הפשיטוני ערומה, את בגדי ואת מעילי, לא שמרו לפיהם מחסום, במתג ורסן עדיו לבלום, אני כלילת יופי, והם יתנו בי דופי, גוממים הכל עם השופי, קראתי למאהבי אוכלי לחמי ושותי מימי שמני ושקויי, הם ישטנו שוטני ויריבו ריבי, יצא חתן מחופתו ורועה ירעה עדרו ומורים במורים, ידברו משפטים יקחו תורה הקרובים והרחוקים, מה העדות והחוקים, חזרנו על כל המקראות ואין בכולם יערים תנאי, בחקרנו אמתת המצאו ומעשיו הנפלאים, הבטיחנו להתהלך בתוכנו ושים נזר הקדש והעטרה, כי נבחר בחיים היא הדרך הישרה, להיותנו עם קדוש להתרחק מן העברה, זהו תכלית שלמתינו, וזו היא אמונתינו, לא יכחידנה איש מבני עמנו, ידענו כי נגאלו אבותינו בזכות נשים קדמוניות צדקניות, לא דרכו בדרכי החקירות, לא למדו חכמות עמוניות מואביות חתיות צידוניות, ואם אבינו הזקן, אזן וחקר ותקן, לא צוה את בניו ואת בני ביתו על החקירה, רק לעשות משפט וצדקה, סוף הדבר לא האמננו ולא ניתן הדבר להאמן כי נאמר הדבר בהקהל, כי נאמר דברי יחיד שם יאהל, ואולי כשגגה שיצא מלפני המעתיק, נפשו שמתהו ולא נמלך, קראנו עליו הקריאה כהנא עמך, ועמך בא למכור נפט, אומרים לו מדוד לעצמך, ה' יהיה בעזרך יעמוד, על יד ימינך, כנפשך ונפש המתעלס באהבתך הלא בספרתך, אחיך משה הלוי המכונה אשקפאט מלי"ש.
חתימה, בעל בעמינו, גדול מרבן שמו, אנוראן דלונ"יל י"ץ.

## אות פו

זה טופס הכתב השלישי מאנבונפוש ואנברפית שאלתיאל י"ץ
ראינו והנה יד שלוחה ובו מגלת ספר ספר וספר, וספיר גזרתו הנותן אמרי שפר, ראינו והנה אופן אחד בארץ ודמות פניו פני אדם, חרש מוצל נאצל מהשכל הרחק מאוד מאדם, ראינו והנה סולם מוצב חוצב מצור הצדק עומד על קוטב האמונה, שבט מישור ישור במשא חותם בתבנית ואין קצה לתבונה, בן מלכים בן מלכי קדם קודם לכל דבר שבקדושה, מקדם במקלות להקדים רפואה למכה אנושה, האבן הראשה! ראינוך מאז

יוצא לקראת נשק להשיב מלחמתה של תורה שערה, בקלע ובאבן תקלע ולא תחטיא המטרה, תשלח ברקים וילכו לא יסורו בלכתם, תאזר זיקות ורשפי קנאות למבעטים אורחותם, יצאת לישע עמך, קול ה' לעיר יקרא תושיה יראה שמך, צוית פקודיך בנת לרעך מרחוק, לעשות סיג לתורה ולשית חוק, פן יעשה דמן של נערים צחוק, נערת חצנך ולבשת קנאות, לתורת ה' צבאות, וזה לך האות, והאות הראשון נשאונו על כפים, קראנוהו אל עם ה' וברכנוהו במעל ידים, שמענו דבריך והחוינו להם קידה על אפים, ראינו חפציך ועשינו להם השתחוי' זה בפישוט ידים ורגלים, קבלנו הדברים כהויתן, כאלו נחקרה בב"ד עדותן, אמרנו טוב להזהר מזבובי בעלי ראתן, ונשלוח ספרים אל שרי ראשי העם, באנו אל עין משפט וכל קודש קדשים, כי אמרנו עליהם לתת סמנים על המכוה, כי מי יחוש ומי יחוץ חוץ משני מהם, כי תצא דבת הארץ לשמצה בקמיהם, קרבנו לפניהם כל תְּפִלָּה וכל תחנה, לעצתינו נתנו תְּפִלָּה, נתנו עוד כמה רטיות על המכה, יצקנו עליה כמה סמנין ולא רוככה, כמה לחשנו עליה ולא נשתנה לחישת שרף, ובשנו למרקה ולשוא צורף צרף, אמרנו הנכבדים ההם שוקטים על שמריהם, פורשים כנפים למעלה סוככים בכנפיהם, ואם חזקו דבריהם עליהם, מה לנו ולהם, נביא עצמינו בכפל ורסן ונגדור גדר, פן תבא סופה מן החדר, לכן גזרנו עלינו ועל מולדתינו, להיות כל איש שורר בביתו ותוכן לבנים תתנו, לבל יתעסקו כאשר יתעסקו בו עממין, ולא יחוש המאמין לבקר בחכמות חיצוניות מומין, עד ינשא להעמיד בתורת ה' חזון ולא רזון, ומלא כרסו בר ולחם ומזון, כדי שיכיר בין קלא אילן לדם חלזון, ולא יתן במשמני התורה והדת רזון, הלא לנו לדבר הזה עת וזמן מוגבל, השומע ישמע והחדל יחדל, ופן יאמרו המנגדים כי ידינו רמה, ועשינו שלא מדעת בכלל גדר והסכמה, לא כללנו בכלל שבועתינו וגדר הסכמתינו, בלתי אם גויתינו ואדמתינו, ועוד היום ראינו בני עליה לובשי חמה כשריון, אחוזי חרב חגורי כלי מלחמה וכל כלי מדין, מסורבלין כדוב, ומדברים מרוב, וכמדומה לי לא שמעו הדברים על בורין, באמרם פשטה גזרתינו גם על ספרי רמב"ם ז"ל איש אלהים ונאמן עליו הדיין, ואיך נאמין כי יסופר ולא יֵאָמֵן הדבר הזה, להמית צדיק עם רשע כחוטא כנכבד כנבזה, חלילה לנו מרשע, להביא עלינו אשם ופשע, ומי ערב לבו לגשת אל ספרי הרב, ועמו ריב רב, מי שלח ידו במשיח ה' ונקה מפשע רב? ספריו ומאמריו קדושים הם ממעי אֵמָן, וכל חכם לב בהם יתעלס ויצפנם כמן, יענדם עטרה לו ויחבשם בבשמים כי שם התורה שורה ותעודה נסמן, ומה ראו על ככה העומסים עלינו דברים אשר לא כן, הבודים מלבם דבר לא יאות ולא יתכן, ואשר כן לבבו ידמה, נמשל כבהמות נדמה, והחושבים פרצנו על מורה הנבוכים פרץ, נבוכים הם בארץ, ומן

הנראה לעינים כונת הנכבדים ההם לקחונו בדברים, כי יבואו עלינו בעקיפין ומשוים לנו כל הסדרים, ואחר זאת, מה לנו ולצרה הזאת, מי מכניס ידו בין הרחיים, ומה ירדו עמנו אנשי שלומנו עד לחיים, הטוב אף נעים, כי קראנו עלינו מלא רועים, וכי יאמרו כי מגן גבורהו מאדם ואנשי חיל מתולעים, הטוב כי ימצאו עלינו, לאמר הזדנו במעילה, ועשינו כמדורת אש כל הגולה, ועד מתי נדבר ודברינו אינם נשמעים, מי נתן עצה ודבר הלום ויקרעו כנף עצתינו לי"ב קרעים, מעתה אין לנו עסק בהם כי לא על מכה אנושה תועיל לחישה, וכשם שקבלנו שכר על הדרישה, כך נקבל שכר על הפרישה, ואתם שרי ישראל העומדים על הפקודים, גולת הכותרות וראשי העמודים, ידענו בידכם להפליא עצה ולהגדיל תושיה, עינים להם לראות כל נאות וסולת נקיה, דעתכם וחכמתכם לעיני העמים גלויה, ואם תחטאו כחוט השערה עליכם לשלם נזק שלם מן העליה, לכן אור שכלכם ענן לא יכסנו, והוד מִשְׂרַתְכֶם שבולת נהר לא תשטפנו, ועין החבה לא תשורנו, בבקשה מכם לא תתנו רשות למחבלים לחבל, ואל נא תהי עצתכם כציץ נובל, תנוח דעתכם והמתיקו סוד עם ישוב רוחכם וקחו בידכם קו המדה, וקו ינטה על האפשר ולא על החפץ להעמידו על הנקודה, אנא עשו לכבוד מעלתכם זר זהב סביב, גרש מדון פן יאמר אויבי יכלתיו, ואתה אלוף לראש דבר על לב אנשי השם גבורי חיל דור חמודות, ותעבור לפניכם כוס שלומות כוס בשורות, עצת שלום תהיה ביניכם ויקבעו בהם מסמרות, וכתתו חרבותיכם לאתים וחניתותיכם למזמרות ושם המדברים נושאי ארון בריתך, שומרי משמרת אהבתך,

**ששת בר שלתיאל בר יצחק,**

**יעקב בר שלתיאל בר יצחק.**

חתימה, כסא כבוד ובת המלוכה, גזע הדור ונפש ברכה, השוע הנכבד שוע יקר וספיר השוע הנעלה החכם **ר' אבא מרי בר משה בר יוסף**.

## אות פז

זה טופס הכתב הרביעי:

ארץ ארץ ארץ, מה פרצת עליך פרץ על פני פרץ, חכמיך שופטיך, שריך יועציך עלו שורות שורות, ח"ו נעשה תורה שתי תורות, מי זולתך ילחם מלחמתה, מי העמיד אותה על מתכונתה, השיב המנגדים המתריסים כנגדה, מי מקיים לבלתי יחטיא איש ממנה כחוט השערה, מי ענך והשיב לקבל אור מערבי, מי חשך לבל יהל את ערבי, מי פתח שרשה עלי מים, מי הכינה וחקרה תחת השמים, מי גלה במצפונה כמה עינים? בטרם תכין סודותיך שם רבנים גדולים נחתים, לא נכשלים בדבר הלכה ולא חתים, לדעת

מה יעשה יודיעו לעתים, רוח סועה מסערן מבערים באפנו, רוח קנמון בשמך המתברך אותנו ית' בשמך מפתח הנדיבות חכמה בידך ניתן, הבא למלא כרסו ממנה פותח כיון, רק יעלה לראש ולקצין, לא יהא כשומר הבא לקצין, יצא לך שם בגוים פי ה' יקבנו, ברך יברכנו גם קוב לא יקבנו, עתה כמעט רגע, בקירות לבב היכלך נראה לי כנגע, אחר הספור אשר ספרתי ק"ק תפארתך לאגודה אחת, לקול רעש גבורתך יחת, לב חזק כצפורן שמיר אל השמועה כי בא המס ימס, בראותי קודש וצבא מרמס, באו גוים אשר לא מבריתה בנחלתה, יראוני שרעפי פן יצא גץ מתחת הפטיש ויבער מדורות, כי אם יחטא איש לרעהו ורבצה בו כל האלה להלאותו, יבך לאלהי מרום ולא יעבור בריתו, גם לא מצאו לכף נחת ידים, יתערבו אתם שלומי אמוני ישראל אנשי הבינים, ואם גבירי ושועי ויתר האצילים אשר קראתם לה' אלהיכם, תנו מקום לשלום, ואם כת אחת חותמת, ויד כת אחרת חוסמת, הסירו מעתה מלבבכם החתימה אשר בקשתם, א"כ איפא אם מקום לשלום לא הנחתם, דלת פתוחה אליו מעצה עליה לא ינע איש ולא זע, מכתבה גללה בזיע, גם ניתן עצתי במכתיר, יען כי טוב הדבר להסתיר, ואם הטיתם דרככם ימין ושמאל, זאת התורה ההולכת למול, ידענו שכנגדכם אנשים חכמים גדולים וידועים, ואם לא יתרצו בשעת כעסם בעבור האף והחימה, ירחצו הליכתם בחמה, יתנו לה ויתקנו את אשר כבר עשהו, יבחנו הטוב אשר בחרנו ואשר בחרתם ויהללוה, אפס כי לא תהיה תפארתם כי יהיו לעבר אחד כאשר ידענו, כן נשמע קול הסכמתינו למרחוק, אשר לבלי חוק, אף באזנינו שמענו פעמים רבות, כי יענו אמן אחר דבר מורנו הרב הגדול ר' שלמה י"ץ, ואני נתתי עצתי בפאת מטה מילדי הזמן, עד שאשב מכתב אליכם, וימלך לבבי עלי לכתוב אליכם המעט הזה, כי יראתי פן אהיה בעיניכם כאשם, ולמי כל הכבוד מעלתם כמלא נקב מחט סדקית, אף כי ידעתי שאין דבריכם צריכים חזוק, וכל מה שאוכל לעלות בכתבי נכתב ונחתם בספר השלוח אל ק"ק קהלכם, ואני בא על החתום, ועוד כי היכי דלמטי לי מכשורא שיבא, ואינה עמכם בזה ורבא, ואלהי אמן אל שדי יתן לכם רחמים להתקדש בתורת הקבלה למדי, עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, למשמעתינו יהיו סרים, כל ישראל כאחד חברים, כותב נחפז נאמן בריתכם, לשון תהלתכם, נכסף אליכם מאוצרי כל כלי חמדה.

**שלמה גרסיאן**.

חתימה, הפטיש החזק, החכם הנכבד, השוע הנעלה, הוא **אנדוראן דלוני**"**ל**, הגזרה והבניה, דזיו לה כברנתיה, החכם הנכבד השוע הנעלה **אשתרוק דלוני**"**ל**.

## אות פח

זה טופס הכתב החמישי.

ה' עמך גבור החיל, ראש למערכות אלוה איש חיל, מגיד מראש ונדעה חפציך חפצי שמים, מלפנים ונאמר צדק למעשיך בדבר שפתים, פועל צדק לפעלך ידים, הן הכית צור ויזובו מים, ממך ירדו מחוקקים, יצורי ישראל להקים, מצדיקי הרבים לגדור להם גדר לתורה ולמצוה ולחוקים, וצבא תנתן וזמן נסמן, אל נערי בני ישראל האמונים אל חיק אמן, לא יעשו כונים, בספרי היונים, ובני ציון היקרים לא יתערבו עם השונים, יעלו תורת חסד על לשונם, למועד מועדים אל דרך הגוים לא יחזו ימים על ימים, רבים העידו על חקירת עדותן, כי יש באנשים אנשים משחיתים נחלתן, משמרים הבלי שוא שוא תהיה תמורתן, כל זאת באתנו ולא שמנו לב אל הדברים בגחלתן, אמרנו מי אנו ומי ביתינו כי יעלה בתחלה ברחוק מקום ממקום גדולים, יורש עצר יעצר תורה וגדולה, אם כך אמרו לחבוש הנשברת והחולה, זאת היתה הסכמתינו, ובעצה סלקנו ידינו, יען אשר קמו אנשי המצפה, אש קנאתם תבער בם ולא תתנו בביתם מצבה, יקראו בקול גדול העת לכם לשבת בבתיכם ספונים, מה זו שתיקה? למה תהיו אחרונים? עלו והצליחו ועשו סיג לנדרים, בפני הנערים מדעת נבערים, הרימו מכשול מדרך העם מגדר מיוחד וכולל, למה יהיה בעיניכם שם שמים מתחלל, אחרי שמענו כמה תלונות, גם כי ירבו רבים נכבדים תפלות ותחנונות, לא אמרו ברצון בקשנו ולא קראנו, אלא החפץ למדנו, אך בעיון ובשקידה רבה הסכמנו על דבריו ודרישתינו, כי טוב לנו להסיע אפרוחים מאהבת הלמוד בחכמות הטבע והאלהות, פן ימשכו הרעות אחר טבע המציאות, עד בואם אל ארץ נושבת, הוא הזמן המוגבל אז יאמרו רהב הם שבת, ולא כללנו בתקנותינו, זולתי בני קהלינו והנלוים אלינו, וכל הרוצה לסמוך יבוא ויסמוך לטוב בעיניו, ואז יעשה לנו האלהים וילכו לפניו, העל זה יחסדנו שומע, או יקלענו באבני הקלע? מה עשינו עתה ולמה יחייבנו אשם תלוי, על העשוי בתוך המחיצות החתום הגלוי, אל רבותינו לא טובה העצה, ולא זאת הדרך המביאה לגדור את הפרצה, גם על האמור כי כונתי היתה לנעול דלת בפני ספרי הרב ז"ל קדוש ישראל, או המחשבה היתה למנוע הלמוד באחד ממאמריו הקדושים, חלילה לנו וחס ליה לזרעיה דאבהתנא, לא כן כתבו ומי הוא זה מלאו לבו לבא אל גן נעול, ואיזה דרך יפתנו ליגע בכפות המנעול, ולא ישתחוה באימה ביראה ובכובד ראש, אנחנו ואבותינו עשינו מדברותיו למכתינו רטיה, דעת שפתינו חתול לחזק הפצע והכויה, בזאת יתהלל המתהלל כי ינבא בחזיונו, או ישכילנו האלהים להבין בהגיונו, אף כי אמרנו בהסכמה אין במשמעות, זולת דרך קביעות, ואיש משכיל

דורש בספרי הרב, יצטרך בחכמות ההם לבאר ספקותיו, הרשות בידו לעיין בהם בשעתן, כי לא היתה מזה מניעת השומעים, שפטו נא למי התלונה לנו או למוכיחנו? מחטיאי הכונה, האמנם שמעו עמים ידעו עדת ישראל ויהודה, על הרועים את העם בינה והשכל לבשנו קנאות, אל הנשמע אלינו חרדנו על שרי קדש שרי צבאות, מי ימלל ראשי אלפי ישראל חלקו לשתים יעשו לתורה מכאות, כי יכסם ראשיהם החוזים או מי עצם עיניהם ולא יבואו לראות, פן יבולע לעם קודש וישראל לחבולים, תחת היותם קודש הלולים, הנשא ראש כי ישמע קול מחלוקת בהמוננו, או נשיש כי דברו אויבים בשער ויתנו דופי בתורתינו, אז יאמרו אם כך במקום חכמה, מה יעשו שרשי הגוף ושרשי השקמה? שמעוני בני הימיני, הימן וכלכל ועדינו העצני, דרשו שלום העיר העירו ועוררו את האהבה, אל נא תהי בקהל רב ועצום איבה ומריבה, בקשו צדק בקשו ענוה, הביאו עצה תקראו חפצו בה, הזהרו בניצוץ פן יעלו גחלי אש מלא חפנים, החפץ הטוב יכבנו וגם יצק בו מים, אך אם אתה לו שמעני אחי, אל יסיתך אחי ואמור לנפשך שחי, ומי כהחכם יודע להשבית ריב ומחלוקת, ולא יעלה בכדו על שכמו אל השוקת? יה יושיעכם ואל כל בית ישראל, יתן עוז לכולכם ועצת מלאכו ישלים לחסות תחת כנפיו וצלו, כלבבכם וכלב המתנשא לאמר אבותי אבותיכם, מתפאר בזרעכם ושמכם, אחוז בחבלי בריתכם, לשון תהלתכם נחפז לעבודתכם,

הכותב **בונפוש וידא"ל**.

חתימה, שר צבא ה' סיני ועוקר הרים המעולה, מבחר הגולה, השוע הנעלה, אשתרוק דלוני"ל מונפ"שליר.

## אות פט

הכתב הששי מן הרב הגדול י"ץ שבברצלונה, וזה טופס הכתב:

הכל היום יחרוש החורש לזרוע, הלעולמים מוכיח בשער יחשוף זרוע, יצפצף כצפור וישוב ויצפור, לאמר עת לתפור, ועת לקרוע המלכי ישפר, לקום בשפרפר, ליתן אל חכי שופר, והעם לא נזהר יאמר עצתך תופר, לא נאמן כי יסופר, הטובים אנחנו מן הנביאים, כמה נביאים נבאו נטרפים כלבאים, כמה אריות הדיחום מדחי אל דחי, ואל שופט ישראל הכו על הלחי, ואמנם האמת שרשו פתוח עלי מים, אם יתמהמה חכה לו יום או יומים, האמת באמת כל מבקשיו ימצאוהו שהכל מסייעין למלאכת שמים, ואם בשמים סהדי ועדים במרומים, בהרימי קולי ואקרא את הקריאה הזאת באזניהם, והתנפלתי כימים אשר התנפלתי לפניהם, אם לכבודי עשיתי ולהשתרר עליהם, רק לכבוד התורה פן יהרסו הנערים אליה לראות ויהרסו את גדרם הבנויה והגזרה, ולקדוש

ישראל ולאבותיהם הקדושים קנאתי קנאה גדולה, קנאתי בנערים ההוללים והנבאתי ואמרתי גדוליהם יקנאו ויעבירו גלולים מן הארץ, פן אולת קשורה בלב נער תפרוץ פרץ על פני פרץ, וראיתי עצה נבערה בעיניהם, לחמלה על הבחורים בחוריהם, ונערים לא הביטו אל אבותיהם ההקדושים, ראשי בני ישראל כולם אנשים, מעשיהם ופועל ידיהם קודש קדשים, עסקיהם כל ימיהם בתורתם ימיהם ולילותיהם, ורבים מהם במלאכי עליון עונשים ומכים בלשון, כיורה באבנים בין הדבקים ובין השריון, דבריהם כגחלי אש וחרב וחנית, בתורתם ולא בחכמת היונית, ועתה מה דמות ערכו להם, מי מקדושים אשר בארץ ידמו אליהם, אל מי דמו רבניהם וישוו? מי זה ואי זה מחכמיהם לדמות אליהם יקנו, אלה עשו תורתם והצליחו, ולא לעקור כח זכותם הניחו, ואני מה אם ישתמט כרדוף אחר שררה ולא בחכמה, ואם בעקיפין בערמה, לא לאדם אשפוט ליתן להם את החשבון, דינן מסור לרבון, מכיר הכל להכרעת הקלבון, ואם על המוכיחים יחשבו רע, אין דבר מעבודתם נגרע, המבין הכל יצר המחשבות, הוא ידין על כל קרובות כונת הלבבות, ולמחזיקים במה שמקובל מכל ישראל, איך ולמה ישאל השואל, אך לאשר ישן מפני חדש תוציאו, ודברים לא שערום אבותיכם בידם יביאו, עליהם יתמה לב ונותנין מקום לכל באי עולם, ואמנם אנחנו פה יראים על המחלוקת, כי ראינוה הולכת ודולקת, ושן הנערים חורקת, ולבנו תחת האהבה אין רץ אל השוקת, בקשו למנוע ממנו שלוחנו, מלכת עיר צרפת ואל גלות החל הזה אשר בספרד אשר סביבותינו, אמרנו נשמע אליהם לדבר הזה, כמה ביניהם מזה בן מזה, אולי בזה תבואהו טובה, וברוח נדיבה יכבו להבה, פן אש המחלוקת תרבה, תבער ואין מכבה, ובאמת ידענו כי כבר נשמעו הדברים בכל מלכות ארגזו"ן ונבאר"ה וקשטיל"יא, ורבים מהם מגדוליהם ערערו עלינו, ובשמעם יתמהו, ויאמרו מיום גלות הארץ לא נהיה כמוהו, אף אם יוסיפו לו חק ענן בהלה, ונבוא אל הסוגר דלתים בפני התקלה, למה תסיתם לעשות עוד סמיכות למבוכה? ולא ידענו מה זו סמיכה, ולמה יקללו נפש ברכה, הבאים לשמור בניהם מהתהלך על השבכה? הלא טובה היתה השתיקה, מלבא בזרוע נטויה וביד רמה וחזקה, ומי ישמע להם לדבר הזה, הכזה יאמרו בחנוה כל נביא וכל חוזה, בדברים האלה לא נודע ולא יהיו לעד, והאלהים יכפר בעד, ואשר החפיאו עלינו דברים לשבר את האזנים, ולסמא את העינים, כי דברנו ברב הגדול רמב"ם ז"ל וספריו, תמהנו מאוד על האנשים חכמים וידועים לשבטיהם, איך לא חסו על כבודם מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם, כתבנו יוכיח כי לכל אבני דבריו על דבריו הטבעו, ויסודתו מיסוד אזהרתינו לנו נשמעו, דרשו מעל ספריו ותראו ותדעו, חלילה לנו לא אבותינו ולא מחשבותינו בזה תעו, עקבותינו לא

בספרינו נודעו, (מי יתן אחרי תורתו וחסדיו ילכו ויעשו ונושעו, לא לספר בשם כבודו הרב, אך ללכת אחריו, בדקדוקי מצותיו, ולשמור משמרת תורותיו), ולערב שאר ספרים עם ספריו, אשר לא מבריתנו ולא באו בשעריו, לחיך רבים לא יערב, ואם יעלה עמהם ערב רב, אנחנו שמענו בחסידותו ותורתו ותפלתו ותפיליו וספריו מוכיחים עליו, ומי למלחמה עלה עליו? אין זה כ"א להריק השומעים הנגשים אל ה' ויתקדשו, לפתוח אזני השומעים אל הכתות כי על גב ספרי הרב יחרושו, וכתבינו יתנו עידיהן ויצדקו, ומי יתן בספר ויוחקו, ויורה דרכו האמת הכל ישמעו ויאמרו אמת, ואשר עשה מישראל שהקריב הריב לפני מלך ושרים כמה דברנו באזני כל שומע זרים, בעיני כל קהל ישראל כעוקר הרים, כמעט תבקע הארץ לקולם, וירעשו הספים ומוסדי עולם, ולא עליהם לבד העוה רק להסיר את העטרה והגולה, והרעיש את הגולה כולה, ועצתו תופר לא תקום ולא תהיה, ודבר אלהינו יקום לעולם, ופועל ידכם לפניכם ינעם ויקימכם ה' לו לעולם, ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם, כנפש נאמן למעלתכם, מקים הציץ בין עיניו משרתכם,

הכותב, **שלמה ן' אדרת**.

וזה לך האות כי מעשיכם רצוים לפני ה' צבאות, הקרה הוא ית' לפנינו תשובת שאלה ל**רבינו האי**, ששאל ממנו הנגיד ר' שמואל הלוי, אם מותר להתעסק באותן החכמות, והשיב הוא ז"ל:

## אות צ

"תיקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא העסק במשנה ובתלמוד, ואשר טוב לישראל למוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים שכמותו ויועיל לעמי הארץ כי ימשכם לדרכי התורה והמצוה, ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם, יסיר מעליו עול תורה ויראת שמים ויפסיד באותן העניינים, כי השליך מעליו כל דברי תורה לגמרי, ומזאת ההסרה יארע לאדם שישבש דעתו עד שלא יחוש לעזיבת התפלה, אבל אשר ימסרו עצמן לתורה וליראת שמים, יצא להם מזה כי ינהגו כל ההמון לאחרית טוב בלא פקפוק, ולא ישימו שום ספק בהק"בה, ואם תראה אותן בני אדם המתעסקים בחכמות יאמרו לך כי הוא דרך סלולה ובזה ישיגו ידיעת הבורא ית', לא תאבה להם, ודע כי יכזבו לך באמת, ולא תמצא יראת חטא וענוה וטהרה וקדושה, אלא באותן המתעסקים במשנה ובתלמוד, עכ"ל".

חתימה, חכם חרשים, ונבון לחשים, וקודש קדשים, השוע הנעלה והגדול, מבצר עוז ומגדול, אנדוראן דלונ"יל מונפ"שליר יעזרהו האל.

## אות צא

מפני שראיתי קצת המתנגדים עמדו על פסק דין האדר"כה, אמרו כי הרב ובית דינו נוגעים בהוראתם, הנה שלחתי לחכמי הארץ הגדולים, ולא מפני שדברי הרב ובית דינו צריכין חזוק, אלא כדי שלא יהיה פתחון פה לבעל דין לחלוק, ומפני שאמרתי כי כבודו לרחוקים יותר מלקרובים, שלחתי לרבני ארץ ויניצי"אה היא קצה ארץ פרובי"נצה, וזה טופס תשובתם הרמה:

זה הכתב תשובה אלי מן החכם המובהק **ר' מרדכי בר יצחק** הדר בקרפאנט"רץ:

קול שאון מעיר קול מהיכל קול צופים נשאו קול כקול מים רבים כקול שדי, גבור החיל שרי המסלה מנצחים על מלאכת בית אדני, לדביר ולהיכל לתקן שם את ארון הברית נושאי כלי אדני, עורכים מערכה אלה לקראת אלה לכל בהם חיי עולם, זה אומר לה' אני, שאלתי לנתיבות עולם איזה הדרך הטוב לבא אל הקודש פנימה, שמה כבן אמוץ מזיו אמוץ עין לא ראתה, ושם לחם אבירים אוכל, וזה יקרא בשם יעקב, לא זו הדרך יחלק אור, ויחלק עליהם לילה, ההולכים על דרכי תוכן הקודש יקרא לה תנצחו בה, הלא כה דברי כאש נאום הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואוכל, גבורים המה ומרי נפש איש על רעהו יתוכח, כאשר יחשוב אשר חטא על הנפש ירוצו המערכה, בזעם יצעדו ארץ בצעדם בישימון, פניהם כמראה הלפידים, קול דבריהם כקול המון, ארץ רעשה ואף שמים, ויעל עשן העיר השמים, כי נשקה כאש חמם ותיקד על לחרבה, ובערה ואין מכבה, חזקו דבריהם עתקו גם גברו חיל, וכרוזא קרא בחיל, יחרישו השומעים ויתמהו העוררים, קול שופר תרועת מלחמה במחנה העברים, עברו עברו בשערים, מחוץ תשכל חרב לשונם ומחדרים, ישלחו איש לקראת רעהו לעשות מחשבתו כלה, כי יחטא איש לרעהו ונשא לו אלה, הדור! אתם ראו אלה ואלה דברי אלהים חיים, וכל כת מחשבותיה נשקפות לדברים נצחיים, אך לזאת תצילנה אזנים, וכל ברכים תלכנה מים, אשר בעון הדור נפקדה חביל חבל נביאים רשומת התורה חותמת, נפרדו העלים ונחלקה התיומת, בלב ולב ידברו חבורות חבורות, ונעשה תורה כשתי תורות, העל זאת ידוו כל הדוים בעשות השלמים פרי החכמה קטיגור, ולהחטיא כונת האמת זולתם מי גור יגור, ואיך ולמה ירח כבודם אשר מעולם בשמי מעלתם יקר הולך כאשר באור העליון עליו יאצל, עתה קרב לראש התנין המבוכה ונראה מהלכו נצל, החשיכו אור הלבבות, כי יחפצון קרבות, החרימו עליו פי חכמתם, ותהי אלה בינותם, רעשה הארץ לקולם ותרעד, ה' הטוב יכפר בעד, ואתה מגדל עדר עופל בת ציון עדיך תאתה ובאתה הממשלה הראשונה, עומד לה למחסה ולמעוז להחזיר עטרת התורה ליושנה, ומקוה תעשו בין החומותים,

למי הברכה הישנה מאז דבריך נגלו לאזני צללו משמוע, צללתי ביון מצולת החדרה וכנוע עצי יער מפני רוח לבבי ינוע, האמנם אם המחלוקת לשם שמים, מן הנראה שלא הרגישו שרי הצבאות נקיי הדעת שבירושלים, פן מה יעשו באחריתה ולא חלו בה ידים, ועתה מה לי לקרבה לקרב רבי התבונה, השקולים כסנהדרי גדולה וקטנה, כי אותי קראת מגן וצנה, לעלות ההרה להכניס ראשי ביניהם ההרים הגדולים בשקול דעתי, ומתירא אני שמא תריצו גלגלתי, או שמא אשנה ואהיה בכבוד מעלתכם ושרי תהלתכם המקודש, כבן בכור שעלה לא"י ונעלם ממנו מקום המקדש, ואולי חשב השלם בדבר עצה במטמונים תחפשנו, כי ברוב הימים תמצאנו, באמת כי נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי בארץ כל בו על לא עקר בדבר הזה, הלא בימים הראשונים בהיות אש המחלוקת נשקה בכל גלות החל הזה, בערה האש הגדולה על דבר הגלות הדור מפורסם הרע לבא בדמים, מכעיס שלמי בעלי הדעות מקצף בעלי תורה השלמים, חשבו האנשים ספרי הרב לפרש, לבלתי לכת לפנינו להאיר עמודי האש, הסתיר עצה במחשך עינים, להסתיר האור שנברא בכף ידים, אשר המציאו ה' לחיותנו מטוב השלימות מהפלגת קהלות, ותוקף הגלות, והחרימו כל מעיין בו לעולם, והמחזיק בהם חבלו ירתק לעולם, בעל תכלית נצח עולם ועד שאין לה הפסק, והעומדים השרידים גדולי הדורות רבותינו, ואמרו הכו בשבט לשונות רבני צרפת מאנשי גלותינו, וכל אשר איפוד האמת בידו ירד, והשיבו להם האמנם עד טוליטולה ההוללה גלות ירושלים אשר בספרד, אך עתה מה ראו על ככה ואלה וקללה איככה נתנה הר צבי קודש, אשר מעולם ה' בם סיני בקודש, ובאמת ראויים היינו כל חרד בדבר אלהים, בראותנו כי רעשה הארץ ותהי לחרדת אלהים, להתקבץ ולהתאמץ ולכם לעלות, לדבר דברי שלום וארוכה למכה להעלות, לא להכריע בכתב דעת לסותרו, כי חמה יהיה לאש את דברו, ומזה עמדתי כי כבר שלחתי אליך זה פעמים, אך אמנם אחר נודע לכל כונתך הרצויה לשמים, אמרתי פן תיחס הדבר אלי יאוש בעצלתים, צוית נגיד ומצוה! ונמשכתי אחרי רצונך, ובאתי בכפל רסנך, והנני אומר מה שלבי רואה ודעתי גומרת, האמת בראש הומיות תקרע על גפי מרומי קרת, שאין העשוי בברצלונה תפארת ישראל, דבר ראוי עליו להכריז נגד הנערים ונגד הסכמתם, אשר לכבוד אלהי ישראל ולכבוד תורתו שמו מגמתם, לא הפריזו על המדות ולא הפליגו במעשים, כי באמונה הם עושים, עטרות לחכמה ולתורה, תהיינה לצבי ולכבוד ולצפירת תפארה, בראש נערי ישראל יכונן להשיגה עם ההשתמשות, ולחזות את האלהים בעסקי הילדת והשחרות, העת אשר העולם נתן בלבם מהשיאם יום יום ולא ידום, ועכ"פ קדמה להם מחשבת הזמן למחשבת המקום וכונת הדברים,

שלפי מה שראית בכתב חכמי ברצלונה עיר תהלה סופריה ומחוקקיה, לא פשטה יד הסכמתם על זולת הטבע והאלהות כל מ"ש, אלא ליתרון הכשר חכמה בידיעת ספרי הדבר וספרי הלמודיות ותכונת הגלגלים, כל זה וכל שהוא ממינו אינו נכנס לגדרים, ומי יתן בשעור הזה מן השנים יגיע האדם אל ידי אלו הישרות, שהן המפתחות הפותחות שערי בתי הפלסופיא הראשונה ושניה, עם מה שמצטרך לאדם במה שהוא אדם בעל דת האסור והמותר החייב והזכאי על צד הקצור על מי שישנה ההלכות, ואומר אני שאלו על ספרי הרב בפירוש הסכימו כן, לא נטה אשורם מני הדרך, אבל היה זה כבוד הרב וספריו כדי שיבינו דבריו על שרשיהם, שלא חוברו המאמרים ההם אלא למי שמתפלסף וחוקר החכמות כולם, ומבואר מתוך הדברים שהסכמת הגדולים ההם מסכמת עם כונת התורה ודברי רז"ל השלמים, שכן מצינו להם שהעירו במניעת הנמצאים ברתיחת הטבע והמייתו, מלמוד במעשה בראשית ובמעשה מרכבה, שהם החכמות הנזכרות בדברי הגדולים ההם, בתשובת האיש אל הרוצה ללמדו להבין במרכבה "אכתי לא קשאי!" ועוד הסתירם אלו הענינים מהמון התלמידים וכ"ש מהמון העם, באמרם אין דורשין במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד, אלא אם היה חכם מבין מדעתו מוסרין לו ראשי פרקים, וגדולה מזו מצינו להם ז"ל הזהרה למנוע הנערים בתחלת למודם לעשות היקש ומופת, כמו שפירש הגאון ז"ל על אמרם מנעו בניכם מן ההגיון, והטעם חפן בהעתקתם מזה אל דברי התורה והקבלה ההולכות למול, ישובו ולא יפנו על ימין או על שמאל, ולא תהיה הקבלה אלא על ימין, ודרך ישרה לזרע המאמין, הישירו כאלה בחורי ישראל שלא יהיו נבערים מדעת,לעקור ארזים מגן אלהים ולטעת הקשואים והדלעת, וכבר דרך הרב מורה צדק ושער הדרכים האלה, ואמר שאין ראוי לטייל בפרדס הזה אלא למי שמלא כרסו לחם ובשר ואמר בהיות הדברים האלה בלתי מותרים לבני אדם כולם, ואמר עוד וזו היא הסבה בדברה תורה כלשון בני אדם, בהיותה מכוונת להתחיל בה, ורוח מלא מאלה בכל ספרינו, ובאמת צריכים אנו לשמור את נפשותינו מאוד, פן נשכח דברי הגדרים האלה אשר העירנו עליהם רז"ל, וראוי שנשקוד על בחינת הבנים והאנשים שנתיר להם ללמוד באלו העמוקות אם נשלמו להם ההקדמות הצריכות בכדי שיעשו בנים לה', ותהיינה הנפשות קבועות באמונת אבינו ובתורת משה רבנו הקדושה, לבלתי ידח ממנו נדח נטעה בשרש מן השרשים, ויביאהו ההרגל והלמוד לחלוק על הכונה האלהית בסודות התורה, ולסתור פנה מפנותיה בנטותו אל טבעו אל מה שהורגל בו, ויאהבהו וישמרהו ויתרחק מזולתו, אבל צריך המעיין בהגיעו אל אלו המקומות רבי ההכנה, שיהיה מי שיודע לבחון בדרכי הפלסוף מה שירצה בעל דת וישליך זולתו,

כמו שעשו האנדלוסים מאנשי אומתינו השלמים בהחזיקם דברי הפלסופיא והכריעו אותם בבחינת אמתתם, על דברי המדברים שלא החזיקו בהם במה שסותר פנת הדת כמ"ש הרב המורה בספרו, ומעתה יתבאר טובת השגחת מורנו הרב שבברצלו"נה וסיעת החכמים אשר שם במה שעשו, ותנוח דעתם שאין הדור יתום שהם שרוים בתוכו, צמצמו ודקדקו דקדוק אחר דקדוק בכל אלה, לבל יפול משמרת ראשי מבקשי השלימות ארצה, תאות גבעות עולם התאוו להם, וגבול גבלו ראשונים הגלילו בגלילותיהם, ואיך יעלה על הדעת להסכים כנגד הסכמתם על מה שירצה להתנהג בגדרים רבות בדברים האלה, ומי שראה את בנו בטבעו טובע בים האולת מפאת זה החרם לא יוכל לפרש חרם חלילה לא תצא כזאת בישראל, וכ"ש להתיר כל חבורי הגוים בעלי הדתות, אשר אין ספק שכל כת מהן תעיין בקיום דעותיה אשר גדלו עליהם, ומקרא עומד וצווח "אל דרך הגוים אל תלמדו" וקרוב אדם לומר שאפילו יש בחרם לשון שבועה חמורה אין כאן חרם ושבועה כלל אפילו על מי שקבלה ואצ"ל על המאמינים, שכן אנו אומרים לענין שבועה למי שנשבע ואין בדעתו שיש בשבועתו בטול מצוה, דלא חלה שבועה עליה כלל וכלל, דהאי דקאמרי רבנן לענין גבעונים כיון דקאמרי מארץ רחוקה באנו ולא באו לא חיילא שבועה עלייהו, והאי דלא קטילנהו? מפני חלול השם, לאו למימרא דהתם איכא בטול מצוה דלא תחיה כל נשמה וטעמא דאמרינן להו מארץ רחוקה וגו', דהוה ליה שבועה בטעותא בלאו הכי, כיון דבעדנא דאשתבע לא סלקא דעתייהו דאית בה בטול מצוה חיילא שבועה, ושמעת מינה דכל כי האי גוונא חיילא שבועה עליה כמו שהבינו קצת החכמים, ליכא למימר הכי דא"כ משכחת לה שבועה דחיילא על דבר מצוה, דהוו להו נשבעין לבטל את המצוה, ולא היינו צריכין לטעמא דשבועת טעות אלא היינו טעמא דאצטרכינין לרבנן להאי טעמא, כיון דקאמרי לשם ה' באנו קבלו תשובה עלייהו, וליכא למימר בהאי גוונא מצות לא תחיה כל נשמה, אלא הרשות בידם להמית ולהחיות, וכדאמר בספרי: למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות, הא למדת שאם עשו תשובה אין נשאלין, וקרובים הדברים להיות שוין, שכן יש בעיקר חרם זה בטול מצות עשה של בטול תורה, וגדולה מזו נוגעת עד היסוד כמו שיצא מתוך הדברים למי שישכיל, אלא כיון דחיישי ליה קצת החכמים להאי סברא, אנן נמי ניחוש לה, ולרווחא דמלתא אנו מודים כי צריך להתיר כל כיוצא בזה, וכבר התבאר מזה השעור מה שצויתנו להעמידך בו על דעתינו מענין האדרכה, ואמת הדבר לפני כל יודע דת ודין. ועתה שמעונו השר הגדול את אשר אומר לקום על נדיבות, לשבת מריב ולשנות כשובב נתיבות, לקרוא דרור השלום, לבלתי יכשל העם ולך שלום, דבר נא על אלה אל כל שוגג בדמיונו, ואל

יתעל בשריונו, לבלתי יתנו יד להחזיק במחלוקת ראשי העדה והנשיאים, ואל תבוא שמש תהלה על הנביאים, אשר שלחם ה' להסיר ולהישיר עיר או חצי פלך, הלא דבריהם ייטיבו עם הישר הולך, ודבר אין להם עם זולתם, כמו שהתנצלו בכתביהם ובלשונותם, כתתו חרבותיהם לאתי האמונה, וחניתותיהם למזמרות התבונה, השביחו שאון גלים וים המבוכות מזעפו ישתוק, ולא יאמר בכם אלא אלה לה' שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק, התירו האסורים מעל ידים, לתת כבוד לה' אלהי השמים, לבל יפרוץ פרץ בעמו ולא תהיה אשמה עליכם, והיה זה שלום כי יבא בארצכם, אמת ומשפט שפטו בשעריכם, כן יאמר אלהיכם, יקם דברו הטוב בכם ובצאצאיכם, ויקרא לכם עם הקודש גאולי ה', ולך יקרא דרושה עיר לא נעזבה, דורש שלום העיר מאת ה' אל עולם, משתחוה מרחוק מול כסא מעלתך, מתפאר בחברתך מתנשא במשרתך.

**מרדכי בר יצחק צבי** ז"ל.

חתימה, הנכבד השוע הנעלה, הר' אבא מרי י"ץ, פרי צדיק יסוד עולם עץ החיים, החכם הנכבד הר' משה פרי לצדיק החכם הנשיא המובהק הרב יוסף ז"ל.

## אות צב

זאת התשובה השיב לו החכם **ר' אברהם בר יצחק דקרפ"נטרץ** המכונה **דון אברהם דמונ"פשליר**:

אם קטן אתה בעיניך, מראשי ישראל מגדולי חכמיהם אתה, והאלהים יודע וישראל הוא ידע, כי לא מהיותי בו לשמוע מוצא שפתיך נתעצלתי לקיים מצותיך, אך הלאני ראותי נוסח כתבם ע"י שלוחם, התירו מה שעלה על רוחם, והחרימו שלא ימנע איש מללמד את בנו חכמת האלהות, מן הספרים המחוברים מכל האומות, ובהיות הדבר ידוע שכל מחבר ספר בענין האלהות, מחבר לפי דעתו ואמונתו אין בלתו, נתרשלו ידי ולא יכולתי להפיק רצונך, וגם לא היה לי כח לכתוב אליהם כפי הרצון מפני היד התקופה עלינו, הסכימה עמהם לפי דעתם לטוב לנו ולחיותנו, ומעתה הכל מבואר, ופרי שאכל אדם הראשון תאנה היה יוכיח, ומה טוב ומה נעים מאמר הרב הגדול ר' שלמה ז"ל, סוף דבר ראינו הדברים ברורים שאין כאן לא חרם ולא נדוי, ואתם גם אתם ראוי לכם שתתירו מה שאסרתם כדי להסתלק מן המחלוקת, אך נפלאתי על הרב הגדול שזכר מתניתין דכלים וגמרא השנויה בסוף פ' הזהב ע"ז הענין, ולהרחיב לבבי להיותי דואג על המחלוקת אשר ביניכם אבאר לעצמי בכתבי המשנה, תנן התם בכלים (פ"ה מתני' יב), חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר"א מטהר וחכמים מטמאין, וזהו תנורו של עכנאי; וידוע הוא כי החול לבדו אינו מדביק החלקים לעולם מפני יבשתו, ואינו נפעל לעולם לשום

לחות, אכן מצד כמות ומגביה החלקים אשר יתנוהו בינותם; ולעיל מהא מתני' שנינו (מתני' י), חתכו חוליות לרחבן פחות מד' טפחים טהור, מרחו בטיט מקבל טומאה משיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין; הנה בא בזאת המשנה, שאם הרכיב חוליא לחוליא, שגובה כל חוליא פחות מד' טפחים עד שהשלים תמונת תנור דהו"ל כנשבר, אח"כ אמר שאם מרחו בטיט שהטיט מדביק החוליות ועושה אותן גוף אחד, שהרי אין בין החוליות דבר שמפסיקן ומבדילן, אח"כ בסדר (מתני' יב) פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בשנתן חול שהוא דבר קשה ומבדיל ומפריד בין החוליות ומחברן בטיט מבחוץ, ור' אליעזר שהוא מטהר, דעתו הואיל וחול בין החוליות ואין מניח החוליות להדבק לעולם להיותם גוף אחד, אע"פ שהטיט מדבק הכל מבחוץ דינו כנשבר לעולם, ודעת חכמים הואיל והטיט מהדקו מבחוץ דינו כתנור שלם, ולא הוצרך להזכיר כאן בפירוש ונתן טיט מבחוץ, דהא מילתא דפשיטא הוא מלאו טיט טהור כדתנן במתניתין, וכן נמי דעת הר"ם בפירושו שכתב בכלים פ' י"ו, ורש"י שפירש מפני שלא מצינו בזאת המשנה ונתן טיט מבחוץ, דר"א דאזיל בתר חול והו"ל האי תנור ככלי גללים וכלי אדמה, וחכמים אזלי בתר חוליות שהם כלי חרס, ופירשה דלאו טיט, כבודו במקומו מונח, שזה מורגש שהחול לבדו מפריד ומבדיל ואינו מדביק כדאמרינן בפ' הזהב, והטעם על שיהיה מלזל בכבודם להתיר מה שהם אוסרים, והיה עובר על מקרא אחרי רבים להטות, ואי משום דהלכתא כר' יהושע דמדמה מלתא למלתא, אולי לזה אין אנו צריכין לזו עתה, אבל מי שאוסר עצמו לדבר שחבריו מתירין הרשות בידו אם לא יש בדבר קלקול והיזק, כגון זה דשמן גוים שהוא מי"ח דברים ולא פשט אסורו בכל ישראל, שלא היו יכולין לעמוד עליהן באותה גזרה, וכר"א בר צדוק ס"ל שאין גוזרין גזרה אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה, ורב היה נוהג אסור בו אע"פ שהתירוהו ר' יהודה ובית דינו, שהיה דעתו של רב שגוזרין גזרה על הצבור, אע"פ שרוב הצבור לא יכולין לעמוד בה, והיה חולק על אלו התנאים, והיה יוצא מדעתו וסברתו קלקול, שיגזרו ב"ד גזרה על הצבור שלא יוכלו לקיימה, בכי האי גונא לא שבקו ליה להחמיר האי חומרא על נפשיה, דמשום הכי אטרח שמואל אדרב עד שאכל כדאמרינן בגמרא דבני מערבא, אבל מי שאוסר דבר על עצמו על דרך סברא ואינו יוצא שום קלקול מאותו ענין, אע"פ שחבריו מתירין אין להקפיד בזה, ואחלי אלופי! הסתלקו מן המחלוקת ובקשו שלום העיר ההוללה, כי בשלומה יהיה לנו ולכם שלום, ואדון השלום ישים אהבה ואחוה וריעות כחשקכם וחשק איש שרוח המחלוקת מבעתו, נאום המדבר אתה ידעתו, נאמן אהבתך, דורש שלום תורתך, קשור ונרצע בדלת ידיעתך,

הכותב, **אברהם בר יצחק ז"ל**.
חתימה, החכם הכולל, אשר גבורות ה' ימלל, השוע הנעלה, לשם ולתהלה, ר' אבא מרי פרי צדיק יסוד עולם הרב ר' משה בר יוסף ז"ל.

## אות צג

הנה אמת כי הגיע אלינו בענין פסק האדרכ"ה מקצת חכמי **בדר"ש** ומקצת חכמי **נרבונה** ומן החכם השלם ר' **מנחם בר שלמה פרפייאן** המכונה **דון וידאל שלמה**, אע"פ שלקח לו דרך לעצמו כמ"ש בקונטרוס השלוח אלי, מ"מ היוצא מדבריו מדאמר שלא מצינו ולא קבלנו חרם המנגדים, אמר כי הדבר ברור שאין החרם שלהם כלום, מעתה נשאר האדרכה שלנו שריר וקיים, ויש קצת מן הגדולים בארץ שהשיבו לנו בענין האדרכה כי כת המנגדים צריכין היתר ממנו, וחלו פני שלא לפרסם כתבם מפני יראת המחלוקת, ע"כ לא כתבתי מענה שלהם, ויש מן הגדולים שלא הקפידו על לשונם, וכתבו כדי שיתפרסם ברבים העתקתם בזה, וזה טופס הכתב מחכמי קבסטו"ן.
אבן בוחן הוד גזרתך, וממנו נקרת שמך כשם הגדולים אשר בארץ, ומושבך מושב הנגידים במושב אלהים במדת הדין ישבת, תשבית פורצים פרץ רחב להשיב מחשבות, מחשבותם תשיב בראשם תחת רשתות אשר פרשו ליד מעגל, ברשתך תלכדם תספח מהסתפח בנחלת חלקם בחיים, תגרשם מן גו ולהרחיקם ליראם ולבהלם כי בחפצי שמים, אמת חפצת אם תחפוץ בזבחי צדק לעשות משמרת למשמרתם וסייג והמתחיל במצוה אומרים לו גמור, וצא הלחם במלחמתה של תורה, והוא בידם עברה, ורבים אשר אתך לבא לעזרת ה' בגבורים, כי במקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב, במלחמת מצוה פרשת שוטרים ה' ישלם לשונאיו להאבידם, ועינינו תחזינה חזות קשה הוגד לנו מה שעשו אנשי שם רע על המעשה שהחרימו כל מי שימנע את בנו ללמד חכמת הטבע והאלהות וחכמת האומות, אפילו הוא פחות מכ"ה שנה, מחמת שום חרם הנעשה בשום מקום, ועשו חזוק לדבריהם, ואמרו בכלל החרם כל מי שידבר כנגד חבורי הרמב"ם ז"ל, ועל כל בית ישראל לעז בדבר על אשר בקשו לשלוח יד בגדול הוא הרב הגדול ר' שלמה ן' אדרת, ועל העיר ההוללה משם תצא תורה הוא ברצלונה עיר אלהים ועליך הגבר הוקם על מטה כלפי חסד ואמת, נמשך עם הד' הרמוז, וכן בדין אשר דברתם נכונה ובקשתם לגדור בה גדר כדי שישים האדם מגמתו על התורה התמימה והיא הנותנת להיות יראת חטאו קודמת לחכמתו, ולחזק הגביר הוקם על, אף כי אינם צריכין חזוק, כתבנו אנחנו הבאים על החתום כאשר הראונו מן השמים, יש להביא ראיה ממ"ש רז"ל במסכת בבא קמא פ' מרובה ובמס' סוטה פרק בתרא, אסור לאדם שילמד את בנו חכמת יונית, אם

לא לבית ר' גמליאל מפני שהיו קרובים למלכות, נראה שלבית ר"ג התירו לא לאדם אחר, חלילה שמא יניח העקר ויקח הטפל, ועוד כתוב במקום פלוני, כגון אני שלמדתי מקרא משנה תלמוד הלכות והגדות, מהו שאלמוד חכמת יונית? א"ל צא ובדוק בשעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה שנאמר: והגית בו יומם ולילה, כ"ש מי שלא שת לבו גם לדבר אחד גם ממקרא גם ממשנה שאסור לו ללמוד חכמת יונית או חכמה אחרת, ועוד אמרו בפרק תפלת השחר, מנעו בניכם מן ההגיון, ופירש **רבנו האיי גאון** ז"ל כמו חכמת **האלמנת**"**יקו** וה"ה לאחדות, ועוד אמרו בכמה מקומנת בקעה מצא וגדר בה גדר, כי בזאת יראה שיהיה הדור חייב על דבר מן הדברים, על החיל אשר נגע אלהים בלבם, לגדור את הגדרים ולעשות סייגים כפי המצטרך להעמיד האמת על מתכונתו, ונראה ג"כ ממה שאמר בכמה מקומות מכין ועונשין שלא מן הדין לצורך שעה, על אחת כמה וכמה לבאים בדין, שיהיו דבריהם נשמעין בדין, בין החיים, ועוד כתב הרבינו משה זכרו לברכה בבאור **ספר המדע** סוף פרק ד', וזה לשונו, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס, אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר, והוא לידע באור האסור וההיתר וכיוצא בזה משאר החכמות, ועוד אמר הרמב"ם ז"ל בהלכות תלמוד תורה פרק אחרון, וכן אם ראוי לזה להחרים לכתחלה ולהחרים מי שאוכל ושותה עמו, או מי שיעמוד עמו ארבע אמות, ומחרימין כדי ליסרו ולעשות סיג לתורה, כדי שלא יפרצו החוטאים, עד כאן לשונו, בכאן נראה מה שכתב כדי שלא יפרצו החוטאים, וכבר פורצי פרץ על פני פרץ בזמן הזה בהיות ילדי יום דורשים בהגדות של דופי, והורסים מצב כתבי הקודש מכוונתם, ועל עונם נתפש מי שיש בידם למחות ולא מיחו, ומי שיש בידם לדחות בחזקת היד להושיבם אל אם מסורת התורה התמימה, על זאת באנו אנחנו צעירי הצאן והאלף חדל קטן לקהל קשטיון מקשיבים לקולך להודיעך גבירנו כי כל הנעשה מאתך, ואשר עשה האשל הגדול מרנא ורבנא רבי **שלמה** עם הק"ק אשר **בברצלו"נה** עמך הגבור מפיכם אנו חיים, ומה שעשו עשו מאתנו עד כל ועל דרך חלק ועל דרך האדרכה, כי עשית אתה וכל הנסכמים עליו כדין וכהלכה עשיתן, ולא חיישינן ללטותא דידהו בהיותם מחרימין ומנדים מי שאינו חייב נדוי, ומצדינו תדע גבירנו כי אנחנו מתחממין כנגד אורן של חכמים, לעת כזאת שעה צריכה לצאת בעקבי משיח ה' אשר בברצלונה, ועקבותיך לכל אשר תחפוץ כמה שיהיה בהיות כונתכם רצויה להגדיל תורת משה, ולמען יאמינו דברינו אנחנו המחזיקים בברית, להיות לראיה ולזכות, חתמנו שמנו פה **קשטיון** יע"א.

**נתן הכהן בר אברהם**

**שלמה בר יעקב בר נתנאל דלוני"ל**

**שמואל הכהן בר משה**
**יעקב בר צדוק**
**משה הכהן בר יוסף**
**אברהם כהן בר נתן**
**אברהם כהן בר שמואל**
**משה בר לוי**
**נתנאל בר אברהם בר יעקב לונ"יל**
**אברהם בר יהודא**
**משה בר יהודה**
**יצחק כהן בר משה כהן**
**דוד בר משה פרישול**
**בנימין בר יצחק**
**שם טוב בר נחמיה**

## אות צד

זה הכתב שלח ר' **שלמה מברד"ש**, והיא תשובה על האדרכ"ה:

בלבי צפנתי אמרתך למען לא אבוש, ובני מעי המו עלי ופוסחים על שתי הסעיפים, למען לא אחטא לך, ובשפתי ספרתי ופני העזתי לבל תחשדני בכבודך מקול, ושלחתי את ידי בקסת סופר להשיב שולחי דבר על רוב מוסרו, קראתי ודנתי אותך לזכות, כי לא בינת אדם לי ולא ידעתי ספר, ואני בעיניך כאיש מלא דבר, ואני כלא דבר, אחוה דעי אשר אין שעור למטה ואומר אני מעשי למלך, שאלת הרב! אם החרם שהחרימו נכבדי ההר או האדרכה עם שאר הנכבדים, לאן הדין נוטה? באלו השאלות, בנו חכמים גדולים וארזי לבנון חומה ויסודות גדולות, ע"כ איך ישים ראשו האזוב אשר בקיר בין ההרים ואשיות שפר? או עם איש שפל כמוני היום כי משפחתי צעירה, אך הכריחנו ביראה ומשיב אני מפני הכבוד, הגדר הנעשה עשוי כהוגן קול הפושט בארץ הלזו, כי קלו המים מי תעודה מעל הארץ, ע"כ תראו ראשי ההרים רועשים רעם שרים ותרועה, וקול העם ברעה, כי שמו על נאות מדבר סין ראש שפת לשון שמה ומזה, בני האומה והמלאכה נמבזה בחרו לחזק בדק הבית, והגבירה תורת ה' תמימה אין לשפחתך כל בבית, ומעבירין לפני כבודה בת מלך, כוסי יין נסיכים ויין הרקח, דמו להבאיש בזבובי מות ולא יכלו לי, ביינך המתוק כי כל שטעמו אומר לי לי, וצללתי במים אדירים מעינות נכבדי מים יודע דעת, והעלית בידם מזריח אור להולכו בדרך ישר וצדקה ומרפא לעצמו

היבשות, והחיית עם רב בדבריך בבנות גדר וקבענום לבנות גדרך, וידעתי אני כי לא לזה הוצרכתי, אלך אל קולך ואל קולן של סופרים מבין הרי בתר שמעתי ושלחתי אליך מה שמצאתי, לא מדעתי כי אין לי לא דעת ולא תבונה, הגדר עשוי כהוגן, והספרים ההם טעונים גניזה, כמו שארז"ל חזקיה גנז ספר הרפואות והודו לו, מפני כי היה העם בחלאים ולא היו מחלים פני אל, ומה אם הספ' שחבר חזקיה שלא היה בו שום דבר כנגד התורה, גנז אותו והודו לו, כ"ש בזה שחבר חכם שלא מבני ישראל והוא מין, כי המאמין בקדמות כופר באלהי אמן, ועוד ארז"ל: ס"ת שכתבו מין ישרף, ומה ס"ת שיש בו דת משה ישרף כ"ש ספר שחברו מין מדעתו, ואיך יוכל האדם להחרים כל מי שימנע עצמו מללמוד בספרי מינים חס על כבודו, ואינו מן הדין שהסכימו להחרים כל איש שימנע בנו מללמוד איזו חכמה ומכל ספר מאיזה חכם שחבר, מאיזה לשון שיהיה, ומאיזה אומה, ולזה לא דקדקו בלשונם ואפילו היה מין, ומי מין גדול מארסטו כאשר שמעתי אומרים מפי הר"ם ז"ל, שכתב בספרו: כי ארסטו מאמין בקדמות, ואם האדרכה אדרכה מצאתי כתוב כי אמרו ז"ל במועד קטן ר"ש בן לקיש הוה מנטר פרדסא, אתא ההוא גברא דהוה אכל תאיני, רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, א"ל להוי האי גברא בשמתא, א"ל אדרבה, אם ממון נתחייבתי לך נדוי נתחייבתי לך? אתא לבי מדרשא ושאיל, א"ל נידוי דידי' נידוי נידוי דידך לאו נדוי, מאי תקנתיה? זיל להאי גברא דלישרי לך, ואם יש עון על כבודכם, זה יחיד וזה יחיד אבל הם רבים ואמרה תורה אחרי רבים להטות, ה"מ לזכות אבל לחובה לא תהיה אחרי רבים לרעות, ואין לך דבר יותר רע מללמוד ספרי המינין, נראה מכאן שהחרם נעשה שלא כהוגן כמו הנדוי שעשה ר"ל ושכנגדו זכה אע"פ שהיה דין ממון עליו, כ"ש בכאן שלא היה צדיק הראשון בריבו, כי כל אדם יכול להחרים על עצמו אפילו למה שמחויב לעשות כמו שמצינו בבן עזאי שהיה נאה דורש ולא היה נאה מקיים, שהיה דורש "כל שאינו נושא אשה כאלו ממעט את הדמות" והוא היה מחמיר על עצמו, שהיה אומר אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה, ועוד כתוב באגדה שהיה אדם יכול להיות נזיר ואשה יכולה לאסור על נפשה, ומצינו בנביאים שאמר מלאך ה' למנוח ואשתו "כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן" וא"כ איך לא יוכל אדם להיו מקדש לו במותר לו, וחס על כבודן של ראשונים, עשו לפנים משורת הדין על גדר העשוי, כי רז"ל אומרים לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב, בשביל שלא יבא לידי מכשול ואף על פי שמותר אם לא היינו יראים פן ישלח ידו, ע"כ נאות הגדר בראות הפרץ היוצא, והבו דלא לוסיף עליה, כי אלו החכמות לא התירו אלא ליחיד, והוא שיהיה בקי בחכמות התלמוד ומבין מדעתו ולא בפני אדם שלא יצא פרצה, כי

אולי האחרים אשר היו שם לא יהיו מבינים למה פרצה קוראה לגנב, ועד"ז ארז"ל ביחיד אם יבין יבין, אבל עתה שדורשין המשמאילין בהמון, ראוי לעשות סיג אפילו לאמינים בחכמה, והמבינים אחד מני אלף, וע"ז ארז"ל בניחותא מנעו בניכם מן ההגיון, י"ל כי אולי היה בדור שהיה בזמן ההוא לא היו מקבלין תוכחת, ואמרו בלשון רכה אם יאמינו יאמינו ואם לאו יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו, או אולי היו מקבלין תוכחת וקיימו עליהם תַּחַת נַעֲרָה במבין, ואת מי נועץ וידע פשר דבר בין הרמים והנשואים, ועמכם חכמה ותושיה וגדולה, ומצאתי כתוב כי נדוי על תנאי צריך הפרה, ואם קשרתם מלבנות יהיו מעדנים לנפשם, והתירו ראשי מעדנים שלכם, והחיים והשלום ילוו עליכם והאמת והשלום אהבו, ושלומך ושלום תורתך יגדל, כחפצך וכנפש הכותב אשר בך אתפאר ועטרת לראשו אשימך כל הימים, נאמן אהבתך,

**שלמה בר שלמה נתן**.

## אות צה

זה הכתב שלח אלי החכם הנכבד **ר' שמואל בר יהודה בר שלמה דלוני"ל** הדר **בנרבונה**, המכונה **דון שמואל בונגודש**:

השמע עם קול המולה גדולה ולא יפצה פיהו ויפעה? האם לא ישום וישרוק כמו נחש ואפעה? הולך ברב כחו צועה, קול יללת קנוית ראשית אלף שנים פעמים, בטרם הרים הטבעו טרם עשות ה' ארץ ושמים, הנראה מגבעות המון הרים כיתר האמון מספד אמון באין תהומות חוללה באין מעינות נכבדי מים, הנהיה קדם מפעלו מאז היתה אצלו משחקת לפניו שעשועים יומים, היאמן היש כי יסופר תורה קינים והגה תשא על שפיים, תספוק על יד ירכים, תתיפח תפרש כפיה, במקהלה כמו הרה תקרב ללדת תחיל תזעק בחבליה, כי שודדה עטרת תפארת גאון לצבי עדיה מעליה, הוסר הופשט מעיל כבוד עטרת גאונה, עושר וכבוד משמאלה ומימינה, ימין רוממה תורה תמימה עדות נאמנה, ע"י ציר נאמן לנו נתנה למנה אחת אפים, אחת דבר אלהים מצד אחד ומצד אחר שתים, ממנה כתב חרות על לוחותיים, ממנה על פה אך דבר שפתיים, על הר אלהים כולה באש הוקרה, בקול רעש אופן ומרכבה מרקדה, כל העם אשר במחנה החריד חרדה, שתים הנה נועדות ביראת ה', אשר בנו שתיהן את בית ישראל, האחת בקדמות תסתיר פניה היתה כאניות סוחר, דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ואחותה לצרה תגלה מצפוניה, ממרחק תביא לחמה ופרפרת מזוניה, כסותה ועונתה לא יגרע, ולא תאחר להביא אל עבר פניה מטה ושולחן וכסא ומנורה, תערוך נר, לחפש חדרי בטנה כל ספקיה היטב באר, ועתה חדשים מקרוב באו קמו מחברים, להשליך

אמת ארצה באמתה של תורה מהרהרים, ממשלים משלים המה להרוס המקרא ולצייר הספורים מלבם הוציאו מלין כביכול תשור אותם הצורים, להוציאם ממשמעותם עשו ספרים הרבה מביתם ומחיקם נושרים, לא בלבד עונותם על שכמם אף כי מחטיאי אדם בדבר עד שיגיע נשקם לאחרים, יען לא במטמוניות איש איש בחדרי חדרים, כ"א בגלוי פנים המינים אומרים סרה, בקרקאסיאות ובבתי כנסיות, במופלא מהם במה שלא הרשו להתבונן לדרוש באלהים, במכוסה לחקור בחכמת המחקרים, מה שגלה עתיק יומין אין להם עסק כ"א באותן הנסתרים, מרך השכל יתעו לקצץ בנטיעות יבערו ויכסלו, לכרות עקרי האמונה הלכו אחרי ההבל ויהבלו, ינשאו להעמיד חזון ונכשלו, יוסיפו לחטוא מהצדוקים, כי הם במצות ובחוקים, ובתורה שבכתב מחזיקים, העל אלה מתאפקים, בעלי נפש ובמצות ה' הם חפצים מאוד מדקדקים, העלה אלה לא ירגז בטנם לשלול שפתם המודבקים, לזעוק זעקה גדולה ומרה ברחובות ובשווקים, לאמר נלכה נא אחר ב"ד הגדול אחר ב"ד יפה ומופלא שבדיינים אף כי הרב הגדול בארץ מרחקים, שם מרביץ תורה מדע ובינה הכל מוכן, זקן ועומד בישיבה, לא פסקה ישיבה כבוד מקום תורתו ומשכן, חכמה יש כאן זקנה יש כאן, לזרוק מרה על הורסי מגדל עוז שם ה' וגזר אומר להוכיח ויקם הנזרים, אין מוחה בידו אם לנדות אם להחרים, הן למות הן לשרשו ולענוש נכסין ולאסרם, (למאן) [למען] ישמעו ויראו ולא יזידון עוד הנשארים, ואם אתה הגביר מלא חכמה תכנית חותם, כלול במדע ותבונה וחלי כתם, העירות בצדק החילות הפרוצים להסתם אוריתא מרתחא לך רתח רתיחיה והתם, יהי מקורך ברוך מה רב טובך צפנת ליראי אל בני עליה, מתוך מעשיך נכרת מחשבתך הנקיה, וכונתך הרצויה, לבקש עומד בפרץ וגודר גדר הדחויה, לשום גבול למחיצה שנפרצה ולבנות חומתה יורדת שאיה, גבול שמנו בזה אשר גבלו ראשונים חכמים קדמוננו שלא למסור החכמה למי שאינו מאנשיה, פן יחמסו עקביה, אלא אם הוא חכם חרשים ומבין מדעתו לחשיה, ובלבד לזה ראשי פרקים, ולמי שארכו לו השנים עד שתדעך שלהבת הטבע ולהבו ואז לבו דואג בקרבו, ולחוש על כבוד קונך, הוא עשך ויכוננך, מקום הניחו לך אבותך לזכות בו כל בני דורך, דור מה רמו עיניו במה שאין ראוי להסתכל, כי טחו מראות עיניהם לבם מהשכל, להסיר מכשול מדרך ולפנות מאבן ולסקל, ותחת אשר קנאת לאלהיך, קנאו בך קנאת חמה איש מרעיך, חלוקים עליך חבריך שכנגדך, לב יודע אם לעקלקלות אם לעקל, אם להחמיר אם להקל, חשבו מזמה להתגאות ולהתפאר חוגר כמפתח להתהלל, להתריס כנגד הרב המובהק לבטל גזרתו וכנגד ב"ד וסיעתו שרי קדש לחלל, לחלוק על דבריו רבו זחוחי הלב שלא שמשו כל צרכן כתלמידי שמאי והלל, להרבות מחלוקת

לעשות תורה כשתי תורות בישראל, ומי אני אשר הבאתני עד הלום להיות לבי גם בהוראה? ידעת כי ידיעתי מעוטה לא בינת אדם לי, לא למדתי חכמה לפסוק פסק דין לחובה או לזכות, מי אשר חטא, למידן ולמימר אי טב למיהוי לטיא או לטותא, לא אכניס עצמי באתר דזקיקין דנור ובעורין דאשא כמעלי פילא בקופא דמחטא, וגם אמנה מצינו בדברי רז"ל הלומד חכמה יונית הנה הוא בארור ובשמתא, ואם לקרובי מלכות התירוה לחזות יפיה או רפיה, אי בעית אימא חזי מאן דחליף בהו מי נשאר בעשיה, מחרפת אנוש לא תירא מרבבות עם לא יהא בישנית, ומן יציב אין ראוי לאמת שתהא פחדנית, גם לא המלמדת להועיל קפדנית רגזנית, רק לשים פניה כחלמיש וכשמיר חזק מצור לענות האומרים לרע טוב ולטוב רע ולבלתי ישוב לבם אחורנית, ואחר אשר חרפת נפשך להסתכן ללמוד ידיך למלחמתה של תורה אצבעותיך לקרב התיצב והכן, להישר הדורים, השתדלת כל מעוות לתקן, מה לעשות עוד לבודים מלבם דברים אשר לא כן, והנה כל ימיך בין החכמים גדלת ובין כתפם שכן, למצוא השתיקה הלא הוא הדרך אשר לך יתכן, ואם יש איש מיושבי הארצות אשר יעשם בזדון לבלתי שמוע אל תורת אלהים ונבדל, מבין המרי המטים עקלקלותם אם עשיר ואם דל, שטה מעליו שית ממנו והרף לשונך ושפתיך נצרה על דל, כבוד לאיש שבת מריב בוזיך יקלו וכבודך לא ידל, ואתה את נפשך הצלת השומע ישמע והחדל יחדל, והאמנם מחובתי לא אסור מן הדרך אשר תלך בה אם להשמאיל אם להימין, כדאי היא דעתך הרחבה לסמוך עליה ולהאמין, מי שמע ומי ראה כל החתומים באגרת האדרכה חותמין, ולא יחתום אחריהם אתך ולך דומין, כ"ש וכ"ש כל פנות שאתה פונה אינן אלא לימין, והאל עושה שלום במרומיו יעזרך לצרף לידי מעשה המבוקש ממחשבתו, וישלים כל העדה הקדושה עם תורתם כלבם אתך, להיות לבבם שלם עם לבבך, ואתה שלום וביתך שלום ולכל אוהבי תורתך שלום, כנפשך וכנפש סר למשמעתך נאמן אהבתך בהדרת קרבתך, מתכבד ומתהלל הכותב בחכלילות עינים,

**שמואל בר יהודה ז"ל**

חתימה, תפארת אנשים, גזע ישישים, עמו מלחמות ה', מלחמות תורה לוחם, תורת קדושי, האשל האדיר ר' אבא מרי בר משה ז"ל.

## אות צו

הנכבד **ר' יהודה דשפלנש** הדר **בארל"ב**, שלח אלי זה הכתב:

אשר עיניו על דרכי ה', דרך ישכון אור בהיר העיני כל רואה, דרך ישרה שיבור לו האדם וחי, מה הצורך ירעיש ארץ ירגיזנה אחרי, מסייעין בו על אחת כמה אחרי פרעוש אחד

וסיוע אין בו ממש, אשר האמת אתו החיים והשלום אהבו, החי היכול האדון השלם אשר יד כל בו יום נורא ינחנו ומושיע אין בלתו, הוא ירב לו, בעדו ילחם לחיל אשר נגע אלהים בלבם, מלחמת מצוה נגד מלחמת רשות, מחלוקת שאינה לשם שמים, ואחר שנכנסתי ברשות נכנסתי בין ההרים שלא בהקשה אדברה, אך הפעם אערכה לפני הגביר עצה טובה שפרה עלי, ומדעתי מינה לא אזוז דמאן מלכי רבנן, מלכי ישפר עליך, ותשמור מצרה נפשך עד הנה עזרך העוזר והמועיל תועלת שיש לו עיקר, והגיע הענין כי ברשת זו טמנו נלכדו רגלם, וזה ברצון הרגילו לו מן לפונדק, ורגלוהי דבר אינש אינון ערבין ליה, לכן עמוד על עמדך אתה ורעיך אנשי מופת, ואל יצא לבבכם בדבר הזה, כי איש אין בארץ ראוי להקרא אדם כוזב בפיו או בקולמוסו, לחלל את ה' אלהיו, כי לא הגיע שלוחם הנה, ואתה דע לך כי לא ראינו ולא שמענו, ודעתי נוטה שלא ישלחו ולא יוסיפו על חטאתם פשע, ופתיות לא יפותה עד, ע"כ עמוד על גבולך, עד יתברר לך הדבר כשמש, אם ישלחו הם הזמורה אל אפם, ואחריהם שלח נא ביד תשלח תוכן החרם והאדרכה, אל גדולי העצה ורב המורה לצדקה, אדוננו מורנו הישיש הרב אשר בברצלונה, לחתמו עם כל גדולי הארץ והוא ישלח אותותיו אותות, לכל הארצות אשר דת משה מגעת, כי מזה לא אצא אירא שלא יקראו אחריו מלא, הלא ידעת כי מאז ימים מקדם, כל ארצות נַבָּרָא וספרד ואשכנז וצורפת ורומה וגבוליה, אשר שמעו את שמעו סרו למשמעתו, חשים לכבודו אשר אין בו נפתל ועקש, סוף דבר אתה האיש המקנה לאלהינו! יבינו ידעו כל באי עולם כי לשם שמים כונת, ויתחילו ויעשו הם ראשונה כי ישיגו, ולא יגיע לחצי ההר עד שיעשו איברים איברים מכל כונתם, ומי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה יפרע הם ומהמהם, וכל ישראל חברים באהבה ושלום ורעות, כנפשך וכנפש כל הנלוים אתך ובדומין לך, הכותב נחפז שבע רוגז, על כי התלאה מצאתהו, אחיך לאמונה.

**יהודה בר שלמה בר מאיר**.

חתימה, הודי והדרי, פאר חבוש לראשי ונזרי, הגביר החכם השוע הנעלה ר' אבא מרי בר משה ז"ל.

## אות צז

שלח אלינו החכם **שמואל הסלמי** כתב אחד ארוך ונכבד, ולא העתקנו אותו בזה הספר, מפני שדעתינו לחברו בחבור אחד עם שאר הכתבים והקונדרסין אשר הגיעו אלינו מגדולי ארץ **פרפיאן** ועד **מרסיליא**, כדי להיות לאות ולעדות לכל באי עולם, כי לא ישרה מחשבת המנגדים אלינו וכל עצתם דחקה מהם, והוסיפו להפליא הפלא ופלא מן

החולקים על האמת מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם, וכשנהיה בשעה פנויה בעז"ה, נשתדל לחבר הכל ולהיות הענין רשום בכתב אמת ונכתב בספר, אך עתה בזה החבור נזכור מעט מן הלשון הנמצא כתוב בכתב ארוך הנכבד, אשר שלח הנה לשתי הקהלות החכם **ר' שמואל הסלמי**, וזה קצור טופס הכתב:

אם נתעורר אדון הברית אדון ישר הבירה, על התורה, עם סברתו הטהורה, עם אל ועם קדושים נאמן אל עירו ואל ארצו, למנוע הלמוד בספרי, חברום לא מבריתנו הנערים, קצת זמן ותיקן לזה רצועות ועבדן לשמן, מה גם עתה עבד דבר שהיה ישן ונתעורר, למה הוסיף המדה וטפף או גדש, ומה חדשו בזה סופרים וכד חדש, ומאז קרא טינא לראשי, אמר אכתי לא קשאי, ונתמה גם נשמח כי ממרום מהר צבי קודש, הופיע בבית מדרש דרב רוח הקודש, ובסיום הזמן הסכימה דעת המקום לדעתו, בראותו כי הזמן המיוחד לעות רוח חכמה, לגיוני המלך אנשי עבודתו, הנלוים במקדש שכינתו, לעמוד לפניו לשרתו, אמר בן כ"ה שנה נכנס ללמוד וללמד ה' שנים, ואין ספק אשר בכדי למוד ההלכות העבודה ומעשה הקרבנות, שהם המצויינם וכל אביזרייהו, ובכלל התורה לויים וכהנים, ומספר שנים המנויים והסימנים רבות בשנים, ואמנם רצינו להכניסו בבריתות הודעות סודות העבודה ומסתריה, ולהטעימו במתק סתריה, וציוריה הדקים והעמוקים, כראי מוצק חזקים, והדברים עתיקים, טעם זקנים דברי צדיקים, למתוק טעמא עבדי, כד הוו חלשי רבנן בגרסייהו טרידי וטעמא ערב לומר נפש חיה, ממשביחי אכילה ושתיה, שבח לו להשביח שאון גלי תשוקתו, ותאוותו גאותו תאוה נהיר ע"ז קראו בשם נבוני לחשים, הם המדברים דברי דעת בתי הנפש והלחשים, אמרו חכמה זה סדר קדשים, ומה נודע אשר יעירו בבנות שם על הדבר לרוממו, או להשפילו לשומו, אצל הנפש כדמות גנאי או להפליג במהללו, באמרם במס' פורים בענין כתנות פוליסר, והנדבאין בשני וראשון ספורים במספר לצבוא, משום מלתא דבעיא פרוטי, ומספור הדברים, להשכיל בדברים דברים הנכרים, וממדבר הרים, ולעורר בעלי הנפש החשובה ועשו עינים לעדה, בעקבות סתרי התורה והודה, אמרו רצונך להכיר מי שאמר והיה העולם עסוק בדברי אגדה, ואמנם אין להחליש הדברים ולהשנות בהן המדה, ולומר בנערינו ובזקנינו נלך לשאוב מים טהורים, מן באר רוח הקודש אשר ישאבון הנערים, וגבול נתן לשכל וחכמי' עשו למדות שבתות וכל עצמן אינן באות אלא למנוחה של תורה וליקרת יחודה, ולהכין אותה ולסעדה, תהיה לנו אשת נעורים, להלל אותה בשערים, באהבתה נשגה תמיד נער וזקן עם מלא ימים בקי ואמיד בן או תלמיד ישרה חמדתה לעבדה ולשמרה כל עצמינו לכל תהיה צורה לידינו, ומחשבת הגברים בזה מורה וערוכה, להעלות לבטולה של

תורה ארוכה, לשעבר הכל כהלכה, כי ברכה בה מסורה, ומשך החכמה כליל כתובה, וברכת ה' היא תעשיר עושר וכבוד וזרעו לברכה, ואחר ימים בעלמא אריכא, וזה כל האדם וזאת הברכה, לברך את העם הקדוש לחלק לכל אחד אשפר ואשישה, במערכות המשנה הששה צוה לנו משה מורשה, והיא לנו נר דלוק לראשנו, נר חופש חדרי לבבינו, להאיר במבוי תפלתינו, ונכנס ויוצא דולק והוא בית אב של הלכה, לאב ולאדון לכל מי שזכה, ועוד נמצא כתוב באמצע הספר ההוא דבר ז"ל,והם התחילו במצוה ויאמרו אשר על ידכם, ודעתם לשלוח אליכם בזה את הגלוי ואת החתום, והכל הולך אחר החתום, ואם לא תאבו לו על מה אתם מבקשים, מלאכי אל מתגששים, וכשאין בני העיר לעשות ביניהם נגיעה, אם נצטרכו השעה,ואשר תעבור לזולתם על זולת המוסכם אין בזה הכרעה,ואם דברי הישר אדוני' בסתם המה בצדקתם, אחר שהדבר מוכן כנפשו ישר וארוך, להחלץ מעשות שאינו צריך הטעימוהו חכמינו במתק חכם, אין מפרישין לחכם, ע"כ מיעוט הלשון הנמצא כתוב באגרת.

**ר' שמואל הסלמי ז"ל**

## אות צח

הגיע אלי שליח אחד מן החכם השלם **ר' מרדכי בר יצחק** הדר **בקרפנרץ**, וחלה פני להודיעו כתבי אם הגיע לידי תשובתו על הקלף בעין האדרכה, והוא הכתוב למעלה (מכתב צ"א תחילתו קול שאון מעיר) וכן עשיתי, וזה טופס כתבי ששלחתי לו:

ראיתי מנורת זהב השכל אמת כלה, לא זז לבי מביתה, עד שקראה אמי ושמח לקראתה כיוצא לקראת כלה, מדור באהלי עונג נכסף להסתופף בצלה, וזה מעשה המנורה, להאיר מחשכי הדת הכל צריכין לאורה, ועל מזבח האמונה תשים קטורה, והמציץ מן החרכים ומסתכל באספקלריא המאירה, זכה ויבדיל מנין למרדכי מן התורה, אשר ילדתהו על ברכי האמת לתת המשרה על שכמו משם זכה ליטול את שם בעטרה, בעטרה שעטרה לו אמו הנה אמת כי ת"ל מנה השם את המאהל ע"י המלצר, נגיד ומצוה הרחיב לנו המצע הקצר, ועמוד ענני כבודו לא יסור מעלינו ולא סר, והגיענו כתבו באורתא דתליסר, נגהי ארביסר, ראינוה מתנאה במעיל הצדק ובמעלות שכלות מתבודד, נתן אל לבו מה שלא עלה במחשבה מקום הניח רבינו להתגדר, והנה בקרוב חפץ אדוני אשלים, ואודיע לרבנו אדרת, ואעשה כל אשר צויתני, אך עתה טרדת היום הביאני לקצר ולא היה דעתי לכתוב אליך אדוני, אלא שהשליח הזה אלצני כדי להעמידך על נכון, אתה אדוני שלום ושלום לתורתך כנפשך, ונפש אסור תשוקתך, נאמן אהבתך.

**אבא מרי בר יוסף.**

## אות צט

אח"כ נתעורר לשלוח למורנו הר' הגדול **ר' אשר בר יחיאל** מעיר **טולידולה** בארץ **קשטיליא**, להודיעני דעתו בפסק דין האדרכה, וחליתי פניו לידע ולהודיעני דעת זקני טולידולה אם דעתם להסכים בענין הגדרים, עם אדונינו מורנו הגדול רבי שלמה ן' אדרת והשיב אלינו כתב חתום לקבל גדרים מידו ומיד זקני טולידולה, ומענין פסק דין האדרכה שלח אלי ג"כ שורת הדין ומה היה חתום הכתב מכתב ידו, וזה לשון הכתב:

אמר לי לבי יבקשו פני ה' בצר להם, יתנו כבוד לשמו כאדשר תנגפו רגליהם, יודו לה' חסדו אשר לא מאסם לכלותם בארץ אויביהם, ולא ישובו עוד לכסלה כי יראו כי אזלת ידיהם, והנה לא כמחשבותי מחשבותיהם, כי אין חרצובות למותם וחלב ירצו לפיהם, וכל בואיה לא ישובון ולא יעבטון ארחותיהם, עד בור ינוסו ולא יתמכו בהם, זו דרכם כסל למו שקר נחלו מאבותיהם, עזבו מקור מים חיים בורות נשברים חצבו להם, מגלים פנים בתורה ודורשים דופי בהגדותיהם, ומספרים דברי אלקים חיים בשיקוציהם ובגילוליהם, ולא נוח בהם לא מהמונם ולא מהמהם, יוליכם ה' עם פועלי האון והמטים עקלקלותם ושלום על תופשי התורה ותלמידיהם, הילדים אשר חנן ה' לאות ולמופת להם, אל יחשוב לי אדוני עון על התרשלותי עד היום הזה, כי אמרתי בירא דשתית מניה מיא לא תשדי ביה קלא, ואמרתי אולי ע"י אחרים ישובו, ואחרי ראותי כי אשר לא נכנעו ולא שבו, אף (אחר) כל המשבירם וגלים אשר עברו עליהם, מעתה ועד הלאה אין חולקין כבוד: זאת ועוד אחרת כי עד הנה היו צפופין במקומו ועתה יתפזרו בקצות, וזבובי מות יבאיש יביע קהלה דאחת, כי דברים הללו מושכין הלב וישקו מים הריעם וימותו עם רב מישראל ולא יעמדו כנגדם ואף ביד חזקה, ועל האדרכה אשר אמרו עדת ה' לית דין צריך בשש, כי אף בלא האדרכה היו הם מודים כי דנו שלא כדין, וקשרם לא היה קשר, כי עלה על לבם לבטל החרם שהחרים הר' ר' שלמה, וק"ק אשר בברצלונה הגדולים בחכמים ובמנין, ואף אם נדה והחרים הקטן שבישראל, על ככה היה מנודה לכל ישראל, ועוד כי החרימו על דת משה, דכתיב והגית בו יומם ולילה, ולאותה חכמה צריך שעה שאינגה לא מן היום ולא מן הלילה, ויודע לכבודך כי על אפי ועל חמתי, היתה לי חתימתי, על הכתבים, כי איך אחתום שלא אהגה בה עד שיהיה בן כ"ה שנה, נמצא שאם ינתן רשות לאחר כ"ה שנה... ובעיני הוא אסור כל ימיו בדור הזה, אלא שלא אמנע אחרים חתמתי, ואתה ותורתך שלום וכל אשר לך שלום כנפש סר למשמעתך, דורש שלומך וטובתך,

**אשר בר יחיאל**.

## אות ק

בשנת ה' אלפים ושש לפרט היא השנה שגרם החטא, ונפל פתקיא דרקיעא בגזרת עירין, ופשטה גזרת מלכות צרפת על כל היהודים, להוציא אותם מכל מדינות מלכותם מביתם החוצה נקיים מנכסיהם, ונאספו כלם במשמר נער וזקן טף ונשים ביום א' הוא יום ששי עשר לחדש אב, ונתגרשו מן הארץ כל היהודים אשר בעיר מונפשלי"ר גלו ב"ו לפרט בחדש מרחשון, מקצתם גלו לפרפיאן מובטחים בנצחונו של מלך מיורקה, שיתן להם שארית וארוחה תמיד מבית המלך, ומקצתם נגלו לארץ **פרובינצה** מובוטחים בנצחונו של מקום למען שמו, יתן להם חנינה ומנוח אשר ייטיב להם, וה' ברחמיו יתן לנו ולהם אחרית ותקוה, כי אין הבטחון והיכולת בלתי לשם לבדו, ואני אחרי גלותי מארץ פרובינצה לעיר ארלי, "נסעתי משם וגליתי גלות שניה ל**פרפיאן**, והגעתי שם יום א' לחדש שבט הוא החדש הששי לגלויותינו, והקבילו פני רבים מן הנכבדים אשר שם, ובתוכם, ר' **משה בר שמואל בר אשר** והגיד אלי כי הוגד הוגד לרב מורנו ר' שלמה ן' אדרת מפי העוברים ושבים, או מפי כתב המתקנאים לכבודנו, כי אני עם קצת מאנשי חבורתנו מהנכבדים גלינו בארץ פרובינצה, ולא נתננו פקידי המלך בעיר פרפיאן, ואמרו כי זה היה בהשתדלות קצת כת המתנגדים לבלתי היות לנו מחיה בעבודתו, ושלח ר' משה בר שמואל כתבי אל הר' ואמר כי הוא והנכבד אביו ר' שמואל משתדלים בכל עוז בענינינו עם המלך, ולהגיענו שם ביתר הגולה, ושאל ג"כ הרב אם היהודים הגולים מותרים בנשותיהן מפני הכתובות אשר היו לשלל עם שאר השטרות, והר' מורנו ר' שלמה ן' אדרת שלח אליו כתבו ותשובתו הרמתה, ובתוך הכתב שלח טופס הכתב אשר שלחו הרב ר' **אשר בר יחיאל**, עם זקני טולוטולא חתם מידם, כי הם נסכמים ומקיימים הגדרים והסכמות אשר גדר ותיקן הרב בכל תוקף, וזה טופס הכתב:

נופת תטופנה שפתותיך, וכבוד תורה ולשמור מצותיה ישאו מדברותיך. שאלת בענין הגולים מן המקומות, אשר שוללו מכל אשר להם שטרי חובות וכתובות אם מותר להם לשהות עם נשותיהם?

## אות קא

תשובה איברא אסור לשהות עם אשתו שעה א' בלא כתובה, וכתובה דמירכסא אמרו חכמים שאסור, דקיי"ל כר"מ דאע"פ שלא נאבדה בליסטין מזויין ושמא תמצאנה למחר כ"ש אלו שנאבדו ע"י מלך ושרים שא"א להצילן מידן, דאטו מי הוי טעמא אלא משום דהאשה חוששת שמא יגרשנה בלא כתובה ועושה בעילתו בעילת זנות, כ"ש וכ"ש אלו, ולא אלו בלבד שהם תחת ממשלת מלך צרפת, אלא אף אלו שהם תחת ממשלת מלך

מיורקא שהן מקוות עדיין שמא ישוב להן את אשר להן, אסור להשהות בלא כתובה, וכיון שבזזו את אשר להן הרי הן כתוא מכמר, וכל מי שאירע להן ככה לא במהרה מרחמין עליהם, ואלו בודאי נראה שצריכין לחדש כתובותיהן לנשיהם, וזכור אני כשיצא קהל גירונה מעירם כשצר עליהם מלך צרפת והיתה העיר קרובה לירפ"ש, אותם שהגיעו הנה, חדשו כתובותיהן לנשיהם, ושלומך יגדל עם שלום ביתך לעד כנפשך וכנפש נאמן בריתך.

**שלמה בר אברהם ן' אדרת.**

ראיתי עוד הדור מלא הדורים, ואנשים בו בחרו למו צלמות ולא סדרים, אשר ינקו הנערים חלב טמא ושתו מים המאררים, משכנום בדברים, ורצינו למתקם ועדיין בתמרוריהם הם עומדים, לא ירו לשוט שוטף כי יעבור, ולדתות אלהים לא פחדו ולחרב שודדים, אמרתי כי יראו מה שלא ראו מיום גלות הארץ הראשונים, בוזזים אחר בוזזים וחבל רגזות יזכרו ויאמרו כי יד ה' עשתה זאת, והמה לא כן ידמו, ודחו כת השוקדים על תורת ה' החכם הגדול ר' אבא מרי וחבורתו, ולא אותי מאסו, כי אם השם ותורתו, ואתה אמרת כי החכם הנעלה ר' אבא מרי שלח לשוע הגדול אביך להשתדל על ענינו ולהשיבו אל הארץ. אנא הודיעני איך נפל או איך יפול דבר ודע נכבדי! כי אני נמנעתי משלוח לקהלות הנכבדים אשר כתבתי כדי להקל המחלוקת, אמרתי לא אשמע עוד את דברי, אולי יבא עת ושעה וישובו מדרכם הרעה, ומפני שעוברי דרך יוליכו כתבים דרך מקרה מן הדומה שהגיע טופס כתב אחד לטוליטולה העיר הגדולה וכאשר ראו כן תמהו וכתבו טופס כתבו וחתמו עליו, והסכימו על הכל בלשון אשר אכתוב לך; והנה יראוני נעם לנכבד ר' שמואל שקייאל, אנא הודיעני אם הוא חי? גם הודיענו מר' שמואל הסלמי אם עודנו חי? וזה לשון הכתב שכתבו וחתמו גדולי העיר הגדולה טוליטולא.

קודש לה' ראשית תבואתו, עם זו יצר לו לספר תהלתו וכו', עד ובזכות הרחמן ובזכות דאבהתנא תיתי בורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אוריתא כו': (האגרת הזאת היא מכתב קא) ואנחנו דורשי שלומך ושלום תורתך, ומבקש כבוד מעלתך אשר יקירנו הנכבד דגל המחלוקת בידו הר' הגדול ר' שלמה ן' אדרת יהיח אלהים עמך טעמנו דבריך כדבש וה' בראשם, באנו אחריך, למלאות דבריך, עמך עמנו, ואלהיך אלהינו, ע"כ חתמנו פה איש על דגלו להיות על ידו לאות.

**אשר בן הר' יחיאל**

**דוד בר יעקב**

**מאיר בר אברהם**

**דוד הכהן בר משה**
**מאיר בר יוסף**
**שלמה בר משה אבודרהם**
ע"כ חתומי זקני **שלמה בר יוסף** ן' **יסיף יעקב בר יוסף** ע"כ חתומי זקני ק"ק טלידולא העיר הגדולה, ובטוח אני בה' כי כל שאר הקהלות שמעו קולי יחתמו אחרי ולא יפקפקו אחר דברי.
**שלמה בר אברהם** ן' **אדרת**.
חתימה, איש אמונים לאלהים הר' משה המקום יהא בעזרו, כהר' **שמואל בר אשר** יאושר בארץ.
נשלם ספר מנחת קנאות למשמרת ולאות ליוצא ולבא על פסק דין בהסכמת גדולי הקהלות הקדושים אשר בקרבם ואדירי כל חפצי בם ובמה אדון תודה ואקדם לפני שוכן מעונה על דבר המחלוקת אשר עד הנה עזרנו ב"ה למען השם הטוב אשר לא ישיגנו מקרה האיכות והכמות הוא ינהגנו על מות אמן:
איגרת התנצלות להחכם ר' **ידעי בדרשי בר אברהם בדרשי** המכונה **דון טות פרפיית** אשר כתב אל הרשב"א ז"ל, על ערכי לימוד חכמת חיצונית בארצות פרובינצא כבר נדפס בתשובת הרשב"א ז"ל: (ובכרך מיוחד שנית בדפוס לבוב ע"י הרב המליץ ר"ש בלאך הלוי נ"י.)

## מכתב על דבר המורה

### מכתב על דבר המורה אשר מצאתי בכ"י ישן.

בשנת חמשת אלפים וחמשים ליצירה קמו שנית מקצת מהצרפתים לעורר על מורה הנבוכים ונודעו הדברים אל הנשיא וראש הגולה בדמשק, תנשא ממשלתו. ונידה הוא ובית דינו, וכל קהלות ארץ הצבי ורבני עכו כל איש שידבר תועה על הרמ"בם ז"ל ועל ספריו ונשלחו הכתבים לברצלו"נה ומשם נשלח אלינו. וכראותי אותו נתעוררתי לכתוב אלה הדברים.
**דברי נרגן לריב ארח, היו עלינו לטורח**
**אך דרך לו בכסל, אך בשכל אין לו אורח**
**לילה לא יגה לו סהר, יומם לו שמש לא יזרח**
**מי נחלי צדק יבשו, אך, צץ המטה זדון פרח**
**אתמה מחולקים על משה, איך לא זכרו עונש קרח**
**מורה צדק הוא ודברו, כאש ודברם כקרח**

שמעו חכמים מלי! ויודעים האזינה לי, משפט נבחרה לנו נדעה בינינו מה טוב, השומר אמת לעולם, ישמור נפשות הרבנים הגדולים, המתיצבים בתורה ורבי פעלים, אלקי עולם ה' יתן מאוויהם, ועולמם יראו בחייהם, יזכו בבא לציון גואל ותהי משכורתם מעם ה' אלקי ישראל: כי התחילו וסיימו בשבח הרב הגדול רבנו משה ז"ל בן הרב רבנו מיימון ז"ל. ספרו כבוד לפי האמת ולא החניפו, ולא אמרו על מה שישנו אינו, ועל מה שאינו ישנו, כי פלס ומאזני משפט לשונם, קנאו לכבודו ונידו המדברים עליו תועה, השולחים פיהם ברעה, והכסיל המוציא עליו דברי און ומרמה, ימחו לי' וכו', כולם הסכימו ונפל פתקא מרקיע דהי' כתב בו אמת, כי חתמו של הקב"ה אמת:

חזרנו פעמים רבות על כל דברי הספר ההוא ודקדקנום לפי דעתינו, ולא מצאנו בהם אפילו דבה אחת מכל הדבות שמוציאין עליו, וכל מה שאומרים אין לו שורש וענף, ואין להם על מה שיסמוכו: הספר ההוא היה בידינו בלשון המחברו ובחננו דבריהם אם כנים הם. יודע כי רוב מה שכתב באותו הספר כבר קדמהו רבנן, אלא שהם דברו בסתום והוא דיבר במפורש וזה היה סבה שקטרג המקטרג וטען עליו הפתי טענה, שהוא נתברר לנו מדבריו כי הנקודה שסובב עליו ספרו, וכל כונתו והשתדלותו לבטל דברי המינים הכופרים בתורה הנארים במארה, וזה מבואר למעיין בדבריו בעין היושר לא בעין האיבה: ובעבור כי מדת כל חכם להודיע אמת, נודעה לו להרים מכשול מדרך ה'. כי כל כח יכריח בעליו לעשות פעלו גם הוא כראותו שיש דעות לפילסופים שהם כנגד אמונתינו, והביאו עליהם ראיות בדים מלבם, והם אומרים שהשכל מעיד על אותן הראיות, ושהם לקוחות ממדע נטוע בלב מאת החונן לאדם דעת, וקראו אותם מופתים, חשש רבנו שמא אחד יקרא דבריהם וימשך אחריהם בראותו ראיותיהם וידחה ויודה להם, ואם לא יודה ישאר נבוך, ע"כ חיבר אותו הספר להצילו ממבוכתו, והדרך לנחותו. כמו שאמר בפ' כג מח"ב, וז"ל: ואמנם העירותי על זה מפני שלא תפת, כי אפשר שיטען אחד מבני אדם בספק יספקהו בחידוש העולם, ותמהר להתפתות, כי באמונת הקדמות בכללה סתירת התורה ודיבר כזב בחק אלקי יתברך, והי' תמיד חושד שכלך, ומקבל מהנביאים שהם יסוד המין האנושי שנאמר: ואנשי לבב ישמעו לי ע"כ. וזה משה האיש הלך בדרך התורה להזהירה על הנביא שקר שלא ישמעו לו אע"פי שיתן אותובכמה מקומות מספרו הזהיר שלא יפתה איש שקבל תורת ה' בדבר מדברי הפילוסופים שהוא כנגד האמונה, ואע"פי שיביאו עליו ראיות חזקות לפי דעתם, ושהי' חושד שכלו תמיד והביא ראיות ברורות מצד החקירה על דבריהם שחשבו שיהי' סמוכים לעד לעולם, וסתר הבנין שבנו, שחשבו שיסודו יסוד עולם, והוא באר שטחו אותו תפל וערה עד

היסוד בו, וידיו יסדו חומה גדולה סביב התורה לבל יורו המורים אלי', כמו שאמר בח"ב פכ"ו: וצריך שתשמר בזה הענין, כי הוא חומה עצומה, בנתיה סביב התורה מקיף בה ימנע אבן כל משליך אלי' עכ"ל. ואני אומר כי לא בנה רבנו מאבני גזית, אלא חומת אש סביב לה אין היד שולטות בה ומי יוכל לעשות הדבר הגדול הזה אלא איש כמוהו די רוח אלהין קדישין בי': ולי נראה שצורך אחד הכריחו לחבר אותו הספר בראותו רבים מעם מאמינים דעות מביאות להגשמה ותמונה לנגד עיניהם, ודמות יערכו לו, חושבים שמיחדים, ומרבים, מחפאים דברים אשר לא כן על ה' אלוקיהם. בפיהם צדק דוברים והעון טמון בחובם, ולא ישיתו לב למה שאמרה תורה: ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ותמונה אינכם רואים, וזה הצריכו לדבר בתארים בספר ההוא, ובכל הדברים שמביאים להגשמה כי עיניו ראו רבים מהנקראים רבנים חוטאים לה' בזה החטא, כמו שכתב באגירת תחה"מ אמר: וראיתי מי שיחשבהו מחכמי ישראל ויודע בדרך ההלכה ונושא ונותן במלחמה של תורה מילדותו כמו שהי' חושב והוא מסופק אם הבורא בעל עין ואוזן יד ורגל ומעים כמו שבא במקצת הפסוקים, וראיתי אחרים מאנשי הקצוות גזרו במוחלט שהוא גוף ומחזיקים כטפש מי שמאמין הפך זה וקראו שמו מין ואפיקורס, והבינו דרשות במסכת ברכות על פשוטיהם ע"כ. ואחד מהרבנים כתב על מה שכתב בספר המדע, והאומר שיש, אלא שהוא בעל גוף ובעל תמונה וכו': ואמר ולמה קראהו מין לזה וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר מה שראו בדברי האגדות המשבשות הדעות, ע"כ: ויתכן שהיו גדולים ממנו בקומתם וטובי מראה ובריאי בשר. ואני לא אומר בעדם שהיו קטני אמונה אם האמינו גשמות או מקרי, אלא אומר כי אבדה האמונה מלבם ונכרתה מפיהם: ורבנו ז"ל דיבר מזה הענין בפרק לה מחלק ראשון ודיבר במה שאמר זה הרב שהלכו באותה המחשבה לפי מה שראו במקראות, וגם אני ראיתי מהם רבים, ואחד הוא מוחזק ברב גדול, והי' מהקצינים, והי' מדבר תועה על רבנו ז"ל בהרחיקו מה שהרחיק מהדברים הגשמיים, ואני שאלתיהו, התאמין כי היד ה' כיד האדם? והשיב כי הוא יד ממש ברואה. כשמעי דברו החרשתי ממנו. וידעתי כי לא יתן להטותו אל הדרך, כי הי' כפרה סוררה והגיע לגבורת וגם שיבה זרקה בו ולא ידע את ה' וגדל על אותה הדעת מנעוריו. וצדק האומר, כמו שלא יצמיח המטר האבן כן לא ירשמו הדברים בפתי, וצדק המשל בו: חוצבי חיוארי מליאך סרוקא, ואני אמרתי עליו אל תחשוב כי כאנוש ירבה שכלו לרב שניו אמנם דע כי יש לעול יתרון עלי זקן בו זרקה שיבה ולא ידע.

**אל תחשוב כי האנוש ירבה שכלו לרב שניו ואמנם דע**

**כי יש לעול יתרון על זקן בו זרקה שיבה ולא ידע**

אבל בדבר אחד יצא מפיו צדקה כי אמר שאינו מצטרך לספ' מורה נבוכים, כי אינו נבוך בתורה, ומי יתן ויתנהגו בזה המנהג כל הדומים לו ולא יזכרהו ולא ישאו שמו על שפתם כי זה טוב להם. ולמה יבואו בים עמוק ואינם יודעים לשחות, והם כאבן שאין לה הופכים. כי בלא ספק, יטבעו במצולות כמו אבן. — לפי שכלו יהלל איש ונעוה לב יהיו לבוז, שבחו לפני חכם גדול מחכמי האומות איש מפורסם בחסידות, ובעל מדות טובות ולא הי' סר ימין ושמאל מכל אשר תצוה דתם, ויאמר להם, שכל ושלימות רבנו מפורסם וגלוי לכל, ולא היה חכם בחכמה שהיא בהנחה ומצות אנשים מלומדה אלא היה חכם בחכמה שהיא דעת קדושים, ובתורת חכם שהיא מקור חיים ותורת אלקיו בלבו, ועל כן לא מעדה אשורו — ולא נטתה מני הדרך, מרגלא בפום הקורא אותו משה השני. ואני אומר על דרך השיר, כי מה שאמר ר' יוחנן שאין דור שאין בו כמשה, על דורו נאמר והוא בחכמתו ראה הנולד ושיקטרגו על דבריו, ונבא וידע מה נבא, ולא רצה לאבד ספרו המועיל לחכמים שהם מעטים ואחד בדור בעבור סכלים שהם רבים שאפשר שיקלקלו ולא יבינו כונתו ויסברו סברות כוזבות. והנה בתורה שהיא דבר אלהים חיים מקומות פקרו בהם המינים, והבינו הדברים בהפך הכוונה, ובכיוצא בזה אמרו חז"ל: כי כשהגיע משרבע"ה לפסוק נעשה אדם, אמר: רבש"ע למה אתה נותן פתחון פה למינים, אמר לו הקב"ה כתוב והרוצה לטעות יטעה, והגרים היו טועמים המן מר כגד. ומי שנפסד דמיונו, ידמה אמת כזב והכזב אמת, ולא יערב המאכל אלא לבריא, וצוף דבש אמרי נועם לא ימתק אלא לנעימים החוזים בנועם ה' וע"כ אמר המדבר ברוח הקודש: מה נמלצו לחכי אמרותיך, ולא אמר לחיך ולפה לא יחפוץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו, יש חולקים על גדולים מהם לקנות להם שם ולמען יזכרו. ואין תימה אם העם ידברו ברבנו, כי כבר דיבר העם באלקים ובמשה, והפושעים מבטן אמרו אויל הנביא משוגע איש הרוח: רק התימה מהמחוזקים בחכמי לב היו במורדי אורו. והם השכילו דרכיו בתורה וראו הליכותיו בה. ידעו כבודו ומרדו בו, מעלתו מסותרת בלבם ויכחישוה בפיהם, הוציאו דבת ספרו ולא תרו אותו, כי ידיעתו פליאה מהם נשגבה ולא יכלו לה, לא ידעו להזהר ועברו על מה שאמרו חז"ל: את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, אבדו מהם כל גבורי התורה הנקראים אישים, ושמו כלי מלחמתם החרפה והגדוף, שהם כלי הנשים, שהם קנטרנין, ולא להורות דבר אחד הם באים. אלא לקפח בדבריהם. והשנאה שהיא מקנאה השורה מקלקלת, גורמת להכחיש האמת והדעת מסכלת, וסבתה מחלה

לב יבושו ויכלמו מלספרה, והיא כי אכל בשרא שמינא והם גורמים גרמי ולא הניח להם מקום להתגדר בו, כי לשונו כסף נבחר.

ועוד ראיתי בימי הבלי רעה אחרת, וחנופה יוצאת, הלב שוברת, כי סכלים שלמדו ראשי דברים מהחכמה ולא העמיקו, ושחתו והעלו לבם טינא, כתבו על רבנו שטנא, כדי להוציא להם שם שהם מחזיקים ידי האמונה, ויש בהם שורש פורה ראש ולענה, תאלמנה שפתי שקר הדוברות עתק על צדיק מושל ביראת אלקים, הזריח בארץ מאפליה נגוהות, עשה חיל בתורה הפליא לעשות, והי' זקן שקנה חכמה, ולא זכרו החסד שעשה, שנתן במי תלמיד העזים נתיבה, והשיב שלום בין התלמידים והשבית מדון ומריבה, הודיע הלכה למעשה, ולא יצטרך להדורי אפירכי ואשינויי לצאת מדחי אל דחי ומקושיא לקושיא. ולבסוף סלקא בתיובתא בקלים וחמורים, ואסף פרורי התורה הפזורים, וקמו נד אחד, כל רעב ישא עומד עד שיהיו מזוייו צדק מלאים, ולא יצטרך ללקוט שבלים בעמק רפאים: חכמים יצפנו דעת האומר כי לבות החורים לסודות קברים, וגלות סודות האלקות כפירה, והחכם הצנוע דבש וחלב תחת לשונו, אם יאמר החכם שאין ראוי לגלות דברים שהעתיק מבריותיו צדיק חי העולם, כי הדורש אותם מתגאה ומבזה על כבודו, ועוד כי הכרובים ולהט החרב המתהפכת שומרים דרך עץ החיים ושיש בדברי רבנו מקום לטעות (לטעון) היו כשגגה, והרס לדבר בדברים החוטא בהם חטא אחד יאבד טובה הרבה: מה ידעו ולא ידע? וזה וכל כיוצא בו לא נכחד ממנו ועל כן באר בפתיחת ספרו הצורך שהצריכו לדבר באותם הדברים, וכל דבריו היו לשם שמים, והחושד בכשרים לוקה בנפשו, דרך אמונה יבחר לו המשכיל, ואם איש מזרע הקודש נדבה רוחו אותו להיות תורתו אמונתו, שדי דקילי זקיף להו, ועוצם עיניו מראות בשוסן חכמה אחרת, כי לפי דעתו הרואה בהם רואה ברע משמרת הקודש נפשו שומרת, ומפנה עצמו לתורה ולמצות, ואין לו עבודה אחרת, אשריו ואשרו חלקו כי ירחיב לו במלאת ספקו יען בלחמה של תורה נפשו אוכלת, ומימיו שותה, וטוביו לגברא דהוי גופא דריפתקא לאורייתא. ואם ימצא אחד עושה התורה עקר והחכמה טפילה ולעתים רחוקות ובשעת הפנאי יתעסק בספרו חכמי המחקר לדעת האמת אתם, ולנסות, ומלמד להבין ולהורות אבל לא לעשות, גם זה בחר דרך אמונה, ובה הלכו מרבותינו הראשונים, כי שמואל שהו' גדול בתורה אסטרלוגיס הי', ועליו אמרו שקוד מני? שמואל שהי' שקוד ללמוד תורה ולהשיב לאפיקורס, וחכמי ישראל הי' נושאים ונותנים בחכמה עם חכמי האומות כמו שנזכר במקומות רבות בתלמוד, וכר' עקיבא עם זונן, והי' משיבים אותם לפי המחקר והי' נותנים להם ראי' מספקת על דבריהם. והי' רואים אותם ומקבלים

האמת מהאומרה כדבריהם, בגלגל קבוע ומזלות חוזרים, כי תפארת היא לישראל בהיות בהם חכמים משיבים לחכמי האומות בשיטתם, ויפה פי' המפרש: כי מי גוי גדול בעבור חכמי לב ויראי ה'.

למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין, רבינו הודיע בספרו מי הראוי לקרוא בספרו ומי הוא שאינו ראוי, באמרו: זה המאמר לא חברתיו אלא למי שהתפלסף וידע מה שהתבאר מדבר הנפש וכוחותיו, והפורץ הגדר וכו', ואם מי שאינם ראוים לקרוא באותו הספר לא יתפתו בי, וירחיקוהו מעליהם הדין עמהם שלא לקרוא בו כלל ותבא עליהם ברכה, וזה כבוד רבנו ז"ל כי הוא הזהיר על זה בכמה מקומות; אבל המשתדלים והיגעים לאבד זכרו מני ארץ ולא שם על פני תבל חוץ ולפני ולפנים, יגעו לריק וייעפו, וכשול יכשלו מי שהוכה בסנורים ויזקהו אור השמש ולא יוכל להסתכל באורו ויסתום חלונות ביתו כדי שלא יכנס בהם האור, היכולת בידו, אבל לא יוכל למנוע שלא יזרח על הארץ, ומי שאין לו עסק אלא בהויית דאביי ורבא. איך יוכל לקום על איש שהכל בו, והוא אוצר בלום? כר' עקיבא בצורת יאורים, וכל יקר ראתה עינו:

**שועל איכה יפרוץ חומה, יסדו אותה בעלי חכמה**
**וזבוב מות איכה דמה, כי בכנפיו יחשיך חמה**
**קרית ספר מאז קדמה, כל עמה גבורים המה**
**איך יערכו לה מלחמה, חלשים וה' שמה**
**איך יפרו אמרה תמה, על פי אבשלום היא שומה**

כמים עמוקים עצה בלב איש תבונה ידלנה, אם יוחיל החכם לדעת סוף כוונת רבנו באותו הספר מקריאתו פעמים רבות מבלי עיון גדול הן תוחלתו נכזבה, ע"כ אני אומר תמה אני אם יש בארצות האלה מי שירד לעומק כוונת רבנו באותו הספר? ואם יש אחד אין שני לו, כי כונתו תוָדע בקריאת ספרים אחרים שהם עקרי ספר החכמה, והמתיגע להבין כוונתו מספרו בלבד ייגע לריק, ודברים רבים נכתבו בו כדי להעלים הכוונה, ולא תושג אלא בעיון גדול ודקדוק עצום, משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגליות, וכשמוצאה משליך הצרורות מידו ונוטל המרגליות. דרכי התורה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ואם המחלוקת רעות רבות גורמת, כ"ש כשתהא על האמת, כי החולק על האמת חולק על אלקי האמת. ועל תורתו שהיא אמת, נפל בין אנשים שלא הורגלו לקרוא בספרי החכמה, ולא למדו לשון ערבי, שרוב ספרי חכמה מחוברים באותו לשון. וע"כ הקורא באותו ספר בערבי לא ישתבש כמו שישתבש הקורא אותו בהעתקה. ובלבד בהעתקה השנית, כי ההעתקה הראשונה

יש בו שגיאות במקומות מועטים, ואלו הי' פנאי להחכם המעתיק אותו היה מתקן אבל ההעתקה השנית הי' רבי' טעיותיה, והישר שבה לא ימלט מעקשות, והמעוות לא יוכל לתקן והפך הכוונה במקומות רבות, ורצה לבאר, והשים אבן גדולה על פי הבאר. ואני אומר כי המשכינה באוהל משכין בו עולה. ואני מודה בדברים שדברתי שהי' לי לחשות, ועצור במילין מי יוכל, והארכתי בדברים שהי' לי לקצר והבא במים עמוקים לא יוכל לצאת אל השפה מהרה: ואל אלקי ישראל ברחמיו וברוב חסדיו יקח מועד ומשרים ישפוט, והדברים המכוסים ממנו, יהי' לנו צפוים, כמו שכתוב: והולכתי עורים בדרך לא ידעו אדריכם, אשים מחשך לפניהם לאור, ומעקשים למישור. אמן סלה: